SRI CHAMARAJENDRA SANSKRIT COLLEGE
वाणी भजत गैर्वाणीं
LIBRARY
FORT, BANGALORE.

A-I-187
5491

CHAMARAJENDRA SANSKRIT ... LIBRARY
FORT, BANGALORE
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೮

187

ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಬಳಸಿ

Handle with care

5497

A-238

ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಖ್ಯೆ.......................... 5497

A. I. 187

ॐम्

कृष्णयजुर्वेदस्य

तैत्तिरीयसंहिता

बोडसोपनामक महामहोपाध्याय राजारामशास्त्रि गोरेइत्युपाह्वशिवरामशर्मभ्यांसंशोधिता.

अयंग्रन्थः

तत्वविवेचकग्रन्थप्रसारकसमित्या

प्रेरितेन

तुकारामतात्याभिख्येन

अंकयित्वाप्रसिद्धिंप्रापितः

सच

मुंबय्यां

गणपतकृष्णाजीमुद्रायंत्रालयाधिपतिना आत्मारामकान्होबाभिख्येन

अंकितः

शकाब्दाः १८१०.   ख्रिस्ताब्दाः १८८८.

एतत्पुस्तकस्य स्वामित्वं
मुनिरसगजेंदुमिते (१८६७) सन् संज्ञकवत्सरे कृतराजकीय
पंचविंशतितम (२५) नियमानुसारतोऽसाधारणीकृतम्

॥ श्रीः ॥

ॐ तत्सत्

तैत्तिरीय संहिता

ॐ इषे त्वोर्जे त्वा वायवं स्थोपायवं स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मण आप्यायध्वम घ्निया देवभागमूर्जस्वतीः पयस्वतीःप्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मामा वस्तेन ईशत माघशꣳसो रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणक्तु ध्रुवा अस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि—४३) [इषे त्रिचत्वारिꣳशत्] ॥ १ ॥ यज्ञस्य घोषदसि प्रत्युष्टꣳरक्षः प्रत्युष्टा अरातयः प्रेयमगाद्धिषणा बर्हिरच्छ मनुना कृता स्वधया वितष्टा त आवहन्ति कवयः पुरस्ताद्देवेभ्यो जुष्टमिह बर्हिरासदे देवानां परिषूतमसि वर्षवृद्धमसि देवबर्हिर्मा त्वान्वङ्मा तिर्यक् पर्वते राध्यासमाच्छेत्ता ते मा रिषं देवबर्हिः शतवल्शं विरोह सहस्रवल्शाः (१) विवयꣳरुहेम पृथिव्याः सम्पृचः पाहि सुसम्भृता त्वा सम्भराम्यदित्यै रास्नाऽसीन्द्राण्यै सन्नहनं पूषा ते ग्रन्थिं ग्रथ्नातु स ते मा स्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्ध्ना हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवं गमसि—३८) [सहस्रवल्शा अष्टात्रिꣳशच्च]

॥ २ ॥ शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मोऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधा-
या असि परमेण धाम्ना दृꣳहस्व मा ह्वार्वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां पवित्रमसि सहस्रधारꣳहु-
तस्तोको हुतो द्रप्सोऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः
सा विश्वकर्मा सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन (१) त्वाते
नच्मीन्द्राय दधि विष्णो हव्यꣳ रक्षस्व—८) [सोमेनाष्टौ च] ॥ ३ ॥ कर्मणे वां देवेभ्यः
शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान् धूर्वति तं धूर्व
यं वयं धूर्वामस्त्वं देवानामसि सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं वह्नितमं देवहूतममह्रुतमसि हविर्धानं दृꣳह-
स्व माह्वार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे माभेर्मासंविक्था मा त्वा (१) हिꣳसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णोहस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदमु
नःसह स्फात्यै त्वा नारात्यैसुवरभि विख्येषं वैश्वानरं ज्योतिर्दृꣳहन्तां दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्त-
रिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वोपस्थे सादयाम्यग्ने हव्यꣳरक्षस्व—४६) [त्वा षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ४ ॥
देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्र
इमं यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रो वृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः
स्थाग्नये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्याꣳ शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया अवधूतꣳरक्षोऽवधूता
अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा (१) पृथिवी वेत्त्वधिषवणमसि वानस्पत्यं प्रति त्वादित्यास्त्वग्वे-

त्वग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यꣳ सुशमि शमिष्वेषमावदोर्जमावद द्युमद्वदत वयꣳ संघातं जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतꣳ रक्षः परापूता अरातयो रक्षसां भागः (२) असि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णातु—११) [त्वा भाग एकादश च] ॥ ५ ॥ अवधूतꣳ रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा पृथिवी वेत्तु दिवस्कम्भनिरसि प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु धिषणासि पर्वत्या प्रति त्वा दिवस्कम्भनिर्वेत्तु धिषणासि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामधिवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वा (१) अपानाय त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णातु—१५) [प्राणाय त्वा पञ्च दश च] ॥ ६ ॥ धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छापाग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादꣳ सेधाऽऽदेवयजं वह निर्दग्धꣳ रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धर्त्रमस्यन्तरिक्षं दृꣳह प्राणं दृꣳहापानं दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृꣳह चक्षुः (१) दृꣳह श्रोत्रं दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धर्मासि दिशो दृꣳह योनिं दृꣳह प्रजां दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह चितः स्थ प्रजामस्मै रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः ।

पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम् ४८) [चक्षु रुष्टा चत्वारिंशच्च] ॥ ७ ॥ सं वपामि समापो अद्भिरग्मत समोषधयो रसेन सꣳरेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परिप्रजाताः स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा संयौम्यग्नयेत्वाऽग्नीषोमाभ्यां मखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां त्वचं गृह्णीष्वान्तरितꣳरक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा सविता (१) श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽतिधाऽग्ने हव्यꣳरक्षस्व सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय स्वाहा—२२) [सविता द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥

आददे इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा हिꣳसिषमपहतोऽररुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽररुः पृथिव्यै देवयजन्यै व्रजम् (१) गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽररुः पृथिव्या अदेवयजनो व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा (२) मौगररुस्ते दिवं माऽस्कान्वसवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्ति

वेधसं ऋतमंस्यृतसदंनमस्यृतश्रीरंसिधा अंसि स्वधाअंस्युर्वीचासि वस्वीचासि पुरा क्रूरस्यं विसृपो
विरप्शिन् (३) उदादायं पृथिवीं जीरदांनुर्यामैरंयश्चन्द्रमंसि स्वधाभिस्तां धीरांसो अनुदृश्यं यजन्ते—
११) [देवयजंन्यैव्रजं तमतोमा विरप्शिन्नेकांदश च] ॥ ९ ॥ प्रत्युंष्टꣳ रक्षः प्रत्युंष्टा अरां-
तयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजंसा निष्टंपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपत्नसाहꣳ संमांज्मि वाचं प्राणं
चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा सपत्नसाहीꣳ संमांज्म्याशासांना सौमनसं प्रजाꣳ
सौभांग्यं तनूम् । अग्नेरनुंव्रताभूत्वा सन्नंह्ये सुकृताय कम् । सुप्रजसंस्त्वा वयꣳ सुपत्नीरुपं (१)
सेदिम ! अग्ने सपत्नदम्भंनमदंब्धासो अदांभ्यम् । इमं विष्यांमि वरुंणस्य पाशं यमबंध्नीत स-
विता सुकेतः । धातुश्च योनौ सुकृतस्यं लोके स्योनं मे सह पत्यां करोमि । समायुंषा सम्प्रजया
समंग्ने वर्चंसा पुनः । सम्पत्नी पत्याहं गंच्छे समात्मा तनुवा ममं । महीनां पयोंऽस्योषंधीनाꣳ रसस्त
स्य तेऽक्षीयमाणस्य निः (२) वपामि महीनां पयोंऽस्योषंधीनाꣳ रसोऽदंब्धेन त्वा चक्षुषाऽवेक्षे सुप्र-
जास्त्वाय तेजोंऽसि तेजोऽनुप्रेह्यग्निस्ते तेजो मा विनैदग्नेर्जिह्वासि सुभूर्देवानां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजु
षेयजुषे भव शुक्रमंसि ज्योतिंरसि तेजोंऽसि देवोवः सवितोत्पुंनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिः शुक्रम् (३) त्वा शुक्रायां धाम्ने धाम्ने देवेभ्यो यजुंषे यजुषे गृह्णामि ज्योतिंस्त्वा ज्योतिं
ष्यर्चिस्त्वार्चिषि धाम्ने धाम्ने देवेभ्यो यजुंषे यजुषे गृह्णामि —१६) [उपनिः शुक्रꣳ षोडंश च]
॥ १० ॥ कृष्णोंऽस्याखरेष्ठोंऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा स्वाहां बर्हिरंसि स्रुग्भ्यस्त्वा

स्वाहा दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्ग्भव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीं ग-
च्छत विष्णोस्स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्यो गन्धर्वोऽसि विश्वावसुर्विश्व-
स्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित इन्द्रस्य बाहुरसि (१) दक्षिणो यजमानस्य प-
रिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पातु कस्याश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तꣳ समिधीमह्यग्ने बृह-
न्तमध्वरे विशो यन्त्रे स्थो वसूनाꣳ रुद्राणामादित्यानाꣳ सदसि सीद जुहूरुपभृद्ध्रुवासि घृताची
नाम्ना प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि (२) सीदिता असदन् सुकृतस्य लोके ता विष्णो पाहि पाहि
यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम् १५) [असि सदसि पञ्चदश च] ॥ ११ ॥
भुवनमसि विप्रथस्वाऽग्ने यष्टरिदं नमः । जुह्वेह्यग्निस्त्वाह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देव-
स्त्वा सविताह्वयति देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामवक्रमिषं विजिहाथां मा मा सन्ताप्तं लोकं
मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृ-
शमह्रुतो (१) यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्भाः पाहि माग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज
मखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्क्ताम् २१) [अह्रुत एकविꣳशतिश्च] ॥ १२ ॥ वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अथा सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः । उद्ग्राभश्च

निग्राभश्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्यताम् । वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तꣳ रिहाणा वियन्तु वयः । प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमाप्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयस्थ दिवम् (१) गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय । आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवासि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः । तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उपसमितꣳ सꣳस्रावभागास्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च (२) देवा इमां वाचमभिविश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने मा धत्तं धुरि धुर्यौ पातमग्नेऽदब्धायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि दुश्चरितादविषं नः पितुं कृणु सुषदा योनिꣳ स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुम् (३) इतमनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञꣳ स्वाहावाचि स्वाहा वाते धाः—१३) [दिवञ्च गातुं त्रयोदशच]

॥ १३ ॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै । उभा दातारा विषाꣳ रयीणामुभावाजस्य सातये हुवे वाम् । अश्रवꣳ हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् । अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् । इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा । शुचिं नु स्तोमं नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम् । (१) उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उशते धेष्ठा । वयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये । धियै पूषन्न

युञ्महि । पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम् । स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियंधियꣳ सीषधाति प्रपूषा । क्षेत्रस्य पतिना वयꣳ हितेनेव जयामसि । गामश्वं पोषयित्न्वा स नः (२) मृडातीदृशे । क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व । मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृडयन्तु । अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम । आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनु प्रवोढुम् । अग्निर्विद्वान्त्स यजात् (३) सेदु होता सो अध्वरान् स ऋतून् कल्पयाति । यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते । अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा । पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शंयोः । त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ (४) मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यः । यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः । अग्निष्टद्विश्वमापृणाति विद्वान् येभिर्देवाꣳ ऋतुभिः कल्पयाति — २३) [जुषेथां नो यजादा त्रयो विꣳशतिश्च] ॥ १४ ॥ इषे (४३) यज्ञस्य (८८) शुन्धध्वं (५८) कर्मणे (९६) देवो (१११) ऽवधूतं (६५) धृष्टिः (९८) स (७२) मादद्दे (१६१) प्रत्युष्टं (१६६) कृष्णो (११५) भुवनं (७१) वाजस्योभा (१६३) (२२३) चतुर्दश (१५३०) ॥ १४ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमप्रपाठकः सम्पूर्णः ॥

ॐम् आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस ओषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीर्देवश्रूरेतानि प्रवपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽऽपो अस्मान् मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवः पुनन्तु विश्वमस्मत् प्रवहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चः (१) मयि धेहि वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमावो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यद्वो देवास आगुरे यज्ञियासो हवामह इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी आप ओषधीः (२) त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मासन्त्वं पाहि—८) [वर्च ओषधीरष्टौ च] ॥ १ ॥

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्क्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा (१) पातमास्य यज्ञस्योदृचं इमां धियꣳ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सꣳशिशाधि ययाति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावꣳ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा हिꣳसीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां मातीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि (२) मा मा हिꣳसीः कृष्यै त्वा सुसस्यायै

सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मा पाह्योदृचः स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा
द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादारभे — ३०) [मा योनिरसि त्रिꣳशच्च]
॥ २ ॥ देवीन्धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसꣳ सुपारा नो असद्वशे। ये देवा
मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाग्ने
त्वꣳ सुजागृहि वयꣳ सुमन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आमर्त्येष्वा। त्वं (१) यज्ञेष्वीड्यः। विश्वे देवा अभि मामाऽववृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयत्सोमाभूयो भर मा पृणन् पूर्त्या विराधि माहम्-
आयुषा चन्द्रमसि मम भोगाय भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्रासि मम भोगाय भव हयो-
ऽसि मम भोगाय भव (२) छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवी रापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्-
मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः
पुरएता ते अस्त्वथेमवस्य (३) वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि सर्ववीर एदमगन्म
देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण
समिषा मदेम — २५) [त्वं भव स्य पञ्च विꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ इयन्ते शुक्र
तनूरिदं वर्चस्तया सम्भव भ्राजं गच्छ जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते

सत्यसंवसः प्रसवे वाचो यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवꣳ हविः सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता चिदसि मनासि धीरसि दक्षिणा (१) असि यज्ञियासि क्षत्रियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा नः सुप्राची सुप्रतीची सम्भव मित्रस्त्वा पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमꣳ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा(२)पुनरेहि सहरय्या—५) [दक्षिणा सखा पञ्च च] ॥ ४ ॥ वस्व्यसि रुद्रास्यदितिरस्यादित्यासि शुक्रासि चन्द्रासि बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिराचिकेतु पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्नाजिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवाः (१) अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तो ते रायः सन्देवि देव्योर्वश्या पश्यस्व त्वष्टीमतीते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव संदृशि माहꣳ रायस्पोषेण वियोषं—२९) [अस्य ग्रीवा एकान्न त्रिꣳशच्च] ॥५॥

अꣳशुनां ते अꣳशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं देवꣳ सवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवसꣳ रत्नधामभि प्रियं मतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा सुवः । प्रजाभ्यस्त्वा प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा प्रजास्त्वमनु (१) प्राणिहि प्रजास्त्वामनुप्राणन्तु (७) [अनुसस च] ॥६ ॥

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमातिषाहꣳ शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं च-
न्द्रेणामृतममृतेन सम्यत्ते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपोषं पुष्य-
न्त्याश्चरमेण पशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि
तमो मित्रो न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरुं (१) आविश दक्षिणमुशन्नु शन्तꣳ स्योनः स्योनꣳ स्वान-
भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान् रक्षध्वं मा वो दभन्—२२) [ऊरुं
द्वाविꣳशतिश्च] ॥७॥ उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाꣳ रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताꣳ अनु।
उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्नाद्द्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत व-
रिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु
व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयो अघ्नियासु हृत्सु (१) क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं
दिवि सूर्यमदधात् सोममद्रावुदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्।
उस्रावेतं धूर्षाहावनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि
प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः—३५) [हृत्सु पञ्चत्रिꣳशच्च] ॥८॥ प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वा-
न्यभिधामानि मा त्वा परिपरी विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरादघच्छ्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य नो गृहे देवैः सꣳस्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्य-
स्यपि पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परिद्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य

(१) वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतꣳ सपर्यत दूरे दृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शꣳसत वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः (२३) [मित्रस्य त्रयोविꣳशतिश्च] ॥९॥ अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाव्ने विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्यानदित्याः सदोस्यदित्याः सद आ (१) सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाꣳ सख्यान्मा देवानामपसश्छित्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनप्त्रे त्वा गृह्णामि शाक्वराय त्वा गृह्णामि शक्मन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा सत्यमुपगेषꣳ सुविते मा (२) धाः—१) [आमैकश्च] ॥ १० ॥

अꣳशुरꣳशुस्ते देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाप्याययस्व सखीन्त्सन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (१) या तव तनूरियꣳ सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्ने याशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठो

ऽग्नं वचो अपावधीं त्वेषं वचो अपावधीᳲ स्वाहा—४०) [त्वयि चत्वारिꣳशच्च] ॥ ११ ॥
वित्तायनी मेऽसि तिक्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अंगिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अंगिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम (१) यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिꣳहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवासि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात् पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात् पातु विश्वकर्मा त्वाऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिꣳहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिꣳहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहा सिꣳहीः (२) असि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिꣳहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा सिꣳहीरस्यावह देवान् देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृꣳह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृꣳहाच्युतक्षिदसि दिवं दृꣳहाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि—३५) [नाम सिꣳहीः पञ्चत्रिꣳशच्च] ॥ १२ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाऽविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः । सुवाग्देव दुर्याᳲ आवद देवश्रुतौ देवेष्वाघोषेथामा नो वीरो जायतां कर्मण्यो यꣳ सर्वे ऽनुजीवाम यो बहूनामसद्वशी । इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् । समूढमस्य (१) पाꣳसुर इरावती धेनुमती हि भूतᳲ सूयवसिनी मनवे यशस्ये । व्यस्कभ्नाद्रोदसी विष्णुरेते दाधार पृथिवीमभितो मयूखैः । प्राची प्रेतमध्वरं

कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतंमाऽजीह्वरतमत्र रमेथां वर्ष्मंन् पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत वान्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्व सव्यैराप्रयंच्छ (२) दक्षिणादोत सव्यात् । विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्रवोचंयः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि यो अस्कंभायदुत्तरꣳ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णोरराटमसि विष्णोः पृष्ठमंसि विष्णोः श्नप्त्रेस्थो विष्णोः स्यूरंसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमंसि विष्णवे त्वा—३९) [अस्य यच्छैकान्न चत्वारिꣳशच्च] ॥१३॥ कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामंवाꣳ इभेन । तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः । तव भ्रमास आशुया पंतन्त्यनुस्पृश धृषता शोशुंचानः । तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पंतगानसंन्दितो विसृज विष्वंगुल्काः । प्रति स्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः । यो नो दूरे अघशꣳसः (१) यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरादधर्षीत् । उदंग्ने तिष्ठ प्रत्यातंनुष्व न्यंमित्राꣳ ओषतात् तिग्महेते । योनो अरांतिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धंक्ष्यतसं न शुष्कम् । ऊर्ध्वो भव प्रतिविध्याऽध्यऽस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने । अवस्थिरा तंनुहि यातुजूनां जामिमजांमि प्रमृंणीहि शत्रून् । स ते (२) जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवंते ब्रह्मंणे गातुमैरंत् । विश्वांन्यस्मै सुदिनांनि रायो द्युम्नान्यर्यो विदुरो अभि द्यौत् । सेदंग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः । पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदंस्मै सुदिना सासंदिष्टिः । अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक् सं ते वावाता जरंताम् (३) इयं गीः । स्वश्वांस्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि

धारयेरनुद्यून् । इह त्वा भूर्याचरेदुप त्मन् दोषावस्तर्दीदिवाꣳसमनुद्यून् । क्रीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्नातस्थिवाꣳसो जनानाम् । यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन । तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग् जुजोषत् । महो रुजामि (४) बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय । त्वन्नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः । अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः । ते पायवः सध्रियञ्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर । ये पायवो मामतेयन्ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् । ररक्ष तान् सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह (५) देभुः । त्वया वयꣳ सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् । उभा शꣳसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण । अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमꣳ शस्यमानं गृभाय । दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान् द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात् । रक्षोहणं वाजिनमाजिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपयामि शर्म । शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा (६) स रिषः पातु नक्तम् । वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा । प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे । उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ । मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः—४१) [अघशꣳसः स ते जरताꣳ रुजामि ह द्विकंचत्वारिꣳशच्च ॥ १४ ॥ आप (१०८) आकूत्यै (१३०) देवी (१७५)

मिय्ं (१०५) वस्व्य् (७९) श्शुना (५७) सोम (७२) मु (८५) त्वा (७३) ग्ने (१०१) र्श्शु (९०) वित्तायनी (१३५) युञ्जते (१३९) कृणुष्व (३४१) चतुर्दश (१६९०) ॥ १४ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे भ्रिरसि नारिरसि परि लिखित॒ꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इदमह॒ꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषः (१) यवयाऽरातीः पितृणा॒ꣳ सदनमस्युद्दिव॒ꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृꣳह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि॒ꣳ सुप्रजावनि॒ꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषं दृꣳह घृतेन द्यावापृथिवी आपृणेथामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो गिर इमाः (२) भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनुवृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा—१८) [द्वेष इमा अष्टादश च ॥ १ ॥

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान् खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां

नाम्राणाꣳ हन्ता (१) रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्रक्षोहणो वलगहनो वनयामि
वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः रक्षोहणो वलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान्रक्षो
हणो वलगहनोऽभिजुहोमि वैष्णवान्रक्षोहणौ वलगहनावुपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ
पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ परिस्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ वैष्णवी बृहन्नसि
बृहद्ग्रावा बृहतीमिन्द्राय (२) वाचं वद—२) [हन्ते न्द्राय द्वे च] ॥२॥ विभूरसि प्रवाहणो वह्नि-
रसि हव्यवाहनः श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरवस्यूर-
सि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्वासि नभस्वानसं-
मृष्टोऽसि हव्यसूद ऋतधामासि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामाजोऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो
रौद्रेणानीकेन (१) पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा हिꣳसीः—८) [अनीकेनाष्टौ च] ॥ ३ ॥
त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरूथꣳ स्वाहा जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेतु
स्वाहाऽयन्नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन् । अयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं
वाजं जयतु वाजसातौ । उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नः कृधि । घृतं घृतयोने पिब प्रप्रयज्ञ-
पतिं तिर । सोमो जिगाति गातुवित् (१) देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
ऽस्यदित्याः सद आसीदैष वो देवसवितः सोमस्तꣳ रक्षध्वं मा वो दभदेतत्त्वꣳ सोम देवो देवानुपागा
इदमहं मनुष्यो मनुष्यान् सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्य इदमहं निर्व-

रुणस्य पाशात् सुवरभि (२) विख्येपं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि यातव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि—३१) [गातुविद्भ्येकंत्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ अत्यन्यानगान्नान्यानुपागामर्वाक्त्वा परैरविदंपरोऽवरैस्तं त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वोषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिꣳसीः पृथिव्या संभव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेम यम् (१) त्वा यꣳ स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगायाच्छिन्नो रायः सुवीरः—१०) [यं दश च] ॥ ५ ॥ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः पितृणाꣳ सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नेतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य उद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृꣳह ते ते धामान्युश्मसि (१) गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः । अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमवभाति भूरेः । विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा । तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् । ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिꣳ सुप्रजावनिꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषम् (२) दृꣳहस्व परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशोऽव्ययन्तां परीमꣳ रायस्पोषो यजमानं मनुष्या अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववगूहामि—१९)

[उश्मसी पोपमेकान्न विंश्शतिश्च] ॥ ६ ॥ इषे त्वोपवीरस्युपो देवान् दैवीर्विशः
प्रागुर्वह्नीरुशिजो बृहस्पते धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देव त्वष्टर्वसु रण्व रेवती-
रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं
छन्दोऽनुप्रजायस्व त्रैष्टुभं जागतं छन्दोऽनुप्रजायस्व भवतम् (१) नः समनसौ समोकसा-
वरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः । अग्नावग्निश्च-
रति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः । स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा देवानां-
मिथुयाकर्भागधेयम्—३१) [भवतमेकत्रिꣳशच्च] ॥ ७ ॥ आददे ऋतस्य त्वा देव-
हविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा मानुषानद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तश्चित् सदेवꣳ ह-
व्यमापो देवीः स्वदतैनꣳ सं ते प्राणो वायुना गच्छताꣳ सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृते-
नाक्तौ पशुं त्रायेथाꣳ रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधा विशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन (१) वातेनाऽस्य ह-
विषस्त्मना यज समस्य तनुवा भव वर्षीयो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि-
नमस्त आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः
शुद्धायूयं देवाꣳ ऊढ्वꣳ शुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारोवोभूयास्म—४४) [देवेन चतुश्चत्वारिꣳ-
शच्च] ॥८॥ वाक्त आप्यायतां प्राणस्त आप्यायतां चक्षुस्त आप्यायताꣳ श्रोत्रन्त आप्या-
यतां याते प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आप्यायतां तत्त

एतेन शुन्धतां नाभिस्त आप्यायतां पायुस्त आप्यायताꣳ शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः (१) शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शं महोभ्यामोषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसी रक्षसां भागोऽसीदमहꣳ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामच्छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि (२) स्तोकानाꣳ स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम् — ५) [अद्भ्यो वीहि पञ्च च] ॥ ९ ॥

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत्स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे निदेध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे विबोभुवद्देव त्वष्टर्भूरि तेसꣳसमेतु विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा मातापितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य (१) त्वा ध्रज्यै पूष्णो रꣳह्या अपामोषधीनाꣳ रोहिष्यै घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः — २८) [वातस्याष्टाविꣳशतिश्च] ॥ १० ॥

समुद्रं गच्छ स्वाहान्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवꣳ सवितारं गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनूं त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगसि (१) तमभिशोच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो

राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो वरुणनो मुञ्च—२६) [अग्नि पञ्चि ँशतिश्च] ॥ ११ ॥ हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्मा ँ आविवासति हविष्मा ँ अस्तु सूर्यः । अग्नेर्वोपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने माधत्ते-न्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे जागृत —३४) [हविष्मतीश्चतुस्त्रि ँशत्] ॥ १२ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिम-मध्वरं कृधि दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमराजन्नेह्यवरोह मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा हि ँ-सिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपावरोहन्तु शृणोत्वग्निः समिधाहवं मे शृण्वन्त्वापो धिष-णाश्च देवीः । शृणोत ग्रावाणो विदुषो नु (१) यज्ञ ँ शृणोतु देवः सविताहवं मे । देवी-रापोअपान्नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्राधत्त शुक्र ँ शुक्रपेभ्यो येषां भागःस्थ स्वाहाकार्षिरस्यपापां मृध्र ँ समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये । यमग्ने पृत्सुमर्त्य मावो वाजेषु यञ्जुनाः । सयन्ताशश्वतीरिषः—४७) [नु सप्तचत्वारि ँशच्च] ॥ १३ ॥

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्व ँ शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे । त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पू-षा विधतः पासि नुत्मना । आवो राजानमध्वरस्य रुद्र ँ होतार ँ सत्ययज ँ रोदस्योः । अग्निं पुरातनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम् । अग्निर्होता निषसादा यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके । युवा कविः पुरुनिष्ठः (१) ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः । साध्वीमकर्देववीतिं

नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागात् सुरभिर्वसानो भद्रामकर्द्देवहूतिं नो अद्य। अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। त्वे वसूनि पुर्वणीक (२) होतर्दोषावस्तो रेरिरे यज्ञियासः। क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्सꣳ सौभगानि दधिरे पावके। तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे। अश्याम तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिꣳ रयिवः सुवीरम्। अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते। श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमाभर (३) वसो पुरुस्पृहꣳ रयिम्। सश्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन्। आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः। पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मꣳ सुवामि ते। आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि (४) रक्षतादिमम्। तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने जनामि सुष्टुतिम्। दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्विरोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिः (५) यदेनं द्यौरजनयत् सुरेताः। आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाधियं जनयत्

सूदयंच । स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः । अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः । अग्ने सहन्तमाभर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम् । विश्वा यः (६) चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत् । तमग्ने पृतनासहꣳ रयिꣳ सहस्व आभर । त्वꣳ हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः । उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये । वद्मा हि सूनो अस्यद्मसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषा ज्मान्नम् । स त्वन्न ऊर्जसन ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः । अग्न आयूꣳषि (७) पवस आसुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् । अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधत् पोषꣳ रयिं मयि । अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् वक्षि यक्षि च । स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाꣳ इहावह । उप यज्ञꣳ हविश्च नः । अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः (८) कविः । शुचीरोचत आहुतः । उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीꣳष्यर्चयः — १४) [पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूꣳषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च] ॥ १४ ॥ देवस्य (११८) रक्षोहणो (१०२) विभू (५८) स्व (१३१) मति (६०) पृथिव्या (११९) इष (८१) आददे (९४) वाक् (१०५) सꣳ (७८) समुद्रꣳ (७६) हविष्मती (३४) हृदे (९७) त्वं (४१४) चतुर्दश (१५६७) ॥ १४ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयप्रपाठकः ॥

ओ३म् आदंदे ग्रावांस्यध्वरकृद्देवेभ्यो गम्भीरमिममंध्वरं कृध्युत्तमेनं पविनेन्द्रांय सोमꣳ सुषुंतं मधुंमन्तं पयंस्वन्तं वृष्टिवनिमिन्द्रांय त्वा वृत्रघ्न इन्द्रांय त्वा वृत्रतुर इन्द्रांय त्वाऽभिमातिघ्न इन्द्रांय त्वाऽऽदित्यवंत इन्द्रांय त्वा विश्वदेंव्यावते श्वात्राः स्थ वृत्रतुरो राधोंगूर्ता अमृतंस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपंहूताः सोमंस्य पिबतोपंहूतो युष्माकंम् (१) सोमंः पिबतु य त्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यांयदुरावन्तरिंक्षे तेनास्मै यजंमानायो रुराया कृध्यधिदात्रे वोंचो धिषंणे वीडू सती वीडयेथामूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं मा वांꣳ हिꣳसिषं मा मां हिꣳसिष्टं प्रागपागुदंगधराक्तास्त्वा दिश आधांवन्त्वम्ब निष्वंर । यत्तें (२) सोमादांभ्यं नाम जागृंवि तस्मैं ते सोम सोमांय स्वाहा—९) [युष्माकं ते नवं च] ॥ १ ॥

वाचस्पतंये पवस्व वाजिन् वृषा वृष्णो अꣳशुभ्यां गभंस्तिपूतो देवो देवानां पवित्रंमसि येषां भागोऽसि तेभ्यंस्त्वा स्वाङ्कृतोऽसि मधुंमतीर्न इषंस्कृधि विश्वेंभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यों दिव्येभ्यः पार्थिंवेभ्यो मनंस्त्वाष्टूर्वन्तरिंक्षमन्विंहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यंस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिंः प्राणायं त्वा—४७) [वाचः सप्तचंत्वारिꣳशत्] ॥ २ ॥

उपयामगृंहीतोऽस्यन्तर्यंच्छ मघवन् पाहि सोमंमुरुष्य रायः समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावांपृथिवी अन्तरुर्वन्तरिंक्षꣳ सजोषां देवैरवंरैः परैश्चान्तर्यामे मंघवन्मादयस्व स्वाङ्कृतोऽसि मधुंमतीर्न इषंस्कृधि विश्वेंभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिंवेभ्यो मनंस्त्वाष्टूर्व-

न्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यः (१) त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिरपानाय त्वा—७) [देवेभ्यः सप्त च]॥ ३ ॥ आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रन्ते नियुतो विश्ववार । उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् । उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे सुताः । उप प्रयोभिरागतमिन्दवो वामुशन्ति हि । उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषाभ्यां त्वा—१३) [आत्रिचत्वारिंशत्]॥ ४॥ अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतꣳ हवम् । उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा—२०) [अयं विꣳशतिः] ॥ ५॥

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तया यज्ञं मिमिक्षतम् । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा—१८) [याऽष्टादश]॥ ६ ॥ प्रातर्युजौ विमुच्येथामश्विनावेह गच्छतम् । अस्य सोमस्य पीतये । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा—१९) [प्रातर्युजावेकान्नविꣳशतिः] ॥ ७ ॥ अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने । इममपाꣳ सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति । उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाहि—२५) [अयं पञ्चविꣳशतिः] ॥ ८ ॥ तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदꣳ सुवर्विदं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे । उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष

ते योनिः प्रजाः पाहि—२६ [तꣳषड्विꣳशतिः] ॥ ९ ॥ ये देवा दिव्येकादश स्थ
पृथिव्यामध्येकादश स्थाप्सुषदो महिनैकादशस्थ ते देवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतोऽस्या-
ग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभिसवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाही
न्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः—४३) [ये त्रिचत्वारिꣳशत्] ॥ १० ॥
त्रिꣳशत्त्रयश्च गणिनो रुजन्तो दिवꣳ रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते । एकादशासो अप्सुषदः सुतꣳ
सोमं जुषन्ताꣳ सवनाय विश्वे । उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञ-
पतिमभिसवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः
—४२) [त्रिꣳशद्द्विचत्वारिꣳशत्] ॥ ११ ॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वय-
स्वत उक्थायुवे यत्त इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय त्वोक्थायुवे—२२)
[उपयामगृहीतो द्वाविꣳशतिः] ॥ १२ ॥ मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातम-
ग्निम् । कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः । उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वै-
श्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वा
नराय—३५) [मूर्धानं पञ्चत्रिꣳशत्] ॥ १३ ॥ मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च
नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सꣳसर्पोऽस्यꣳहस्पत्याय
त्वा—३०) [मधुस्त्रिꣳशत्] ॥ १४ ॥ इन्द्राग्नी आगतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य

पातं धियेषिता । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैषते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा—२०) [इन्द्राग्नीविꣳशतिः] ॥ १५ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत । दाश्वाꣳसो दाशुषः सुतम् । उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः—२०) [ओमासोविꣳशतिः] ॥ १६ ॥ मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳशासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳसहोदामिह तꣳ हुवेम । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते—२६) [मरुत्वन्तꣳषड्विꣳशतिः] ॥ १७ ॥ इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्मन्नाविवासन्ति कवयः सुयज्ञाः । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते—२९) [इन्द्रएकान्नत्रिꣳशत्] ॥ १८ ॥ मरुत्वाꣳ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय । आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वꣳराजासि प्रदिवः सुतानाम् । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते—२९) [मरुत्वानेकान्नत्रिꣳशत्] ॥ १९ ॥ महाꣳ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाꣳ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा—१९) [महानेकान्नविꣳशतिः] ॥२०॥ महाꣳ इन्द्रो नृवदाचर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः । अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा—२६) [महान् षड्विꣳशतिः]

॥ २१ ॥ कदाच नस्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृ-
च्यते । उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा । कदाच न प्रयुच्छस्युभे निपासि जन्मनी । तुरीया-
दित्यसवनं त इन्द्रियमातस्थावमृतं दिवि । यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृड-
यन्तः । आवः (१) अर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवो वित्तरासत् । विवस्व आदित्यैष ते सो-
मपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि
—२७) [वः सप्तविंशतिश्च] ॥ २२ ॥ वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वामम्
स्मभ्यं सावीः । वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः स्याम । उपयामगृहीतोऽसि
देवाय त्वा सवित्रे—२४) [वामं चतुर्विंशतिः] ॥ २३ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायु-
भिष्ट्वं शिवेभिरद्य परिपाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशं-
स ईशत । उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे—२३) [अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः]
॥ २४ ॥ हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये । स चेत्ता देवता पदम् । उपयामगृहीतोऽसि
देवाय त्वा सवित्रे—१४) [हिरण्यपाणिं चतुर्दश] ॥ २५ ॥ सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो
बृहदुक्षे नमः एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः—१२) [सुशर्मा द्वादश] ॥ २६ ॥
बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्ना३इ पत्नीवा३ः सजूर्देवेन त्वष्ट्रा
सोमं पिब स्वाहा—१५) [बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश] ॥ २७ ॥ हरिरसि हारियोजनो

हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता तस्य ते देव सोमेऽष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामि हरीः स्थहर्योधानाः सह सोमा इन्द्राय स्वाहा—२६) [हरिः षड्विंशतिः] ॥ २८ ॥ अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् । उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा तेजस्वत एष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वते—२३) [अग्ने त्रयोविंशतिः] ॥ २९ ॥ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वौजस्वते—२१) [उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः ॥ ३० ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमाभासि रोचनम् । उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते—२०) [तरणिर्विंशतिः] ॥ ३१ ॥ आप्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वाभिरूतिभिः । भवा नः सप्रथस्तमः—९) [आनव] ॥ ३२ ॥ ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः । अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति अपरीषु पश्यान्—१९) [ईयुरेकान्नविंशतिः] ॥ ३३ ॥ ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा सादयामि—३६) [ज्योतिष्मतीं षट्त्रिंशत्] ॥ ३४ ॥ प्रयासाय स्वाहा यासाय

स्वाहा वियासायस्वाहा संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयामाय स्वाहा शुचे स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२४) [प्रयासाय चतुर्विंशतिः] ॥ ३५ ॥ चित्तꣳ सन्तानेनं भवं यक्ना रुद्रं तानिम्ना पशुपतिꣳ स्थूलहृदयेनाग्निꣳ हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मतस्नाभ्यां महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनꣳ शिङ्गीनिकोश्याभ्याम् —१८) [चित्तमष्टादश] ॥ ३६ ॥ आतिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी। अर्वाचीनꣳ सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना। उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने—२६) [आ षड्विंशतिः] ॥ ३७ ॥ इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्ट शवसमृषीणाञ्च स्तुतीरुपयज्ञञ्च मानुषाणाम्। उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने—२३) [इन्द्रं त्रयोविंशतिः] ॥ ३८ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि। आत्वापृणक्त्विन्द्रियꣳ रजः सूर्यो न रश्मिभिः। उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने—२७) [असावि सप्तविंशतिः] ॥ ३९ ॥ सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आधित। स्योनास्मै सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः। उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने—२६) [सर्वस्य षड्विंशतिः] ॥ ४० ॥ महाꣳ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवा करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि। उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरि

न्द्राय त्वा षोडशिने—२६) [महान् षड्विꣳशतिः] ॥ ४१ ॥ सजोषा इन्द्र सगणो म-
रुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूरविद्वान् । जहि शत्रूꣳ रप मृधो नुदस्वाथाऽभयं कृणुहि विश्वतो नः ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने—३०) [सजोषा-
स्त्रिꣳशत्] ॥ ४२ ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ।
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य
आत्मा जगतस्तस्थुषश्च । अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम । दिवं गच्छ सुवः पत रूपेण (१)
वो रूपमभ्यैमि वयसा वयः । तुथो वो विश्ववेदा विभजतु वर्षिष्ठे अधि नाके । एतत्ते अग्ने राध
ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य पथा नयर्तस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयन्ती
ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यꣳ सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यत-
स्व सदस्यैः (२) अस्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन
पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सꣳस्कृतम्—१८) [रूपेण सदस्यैरष्टादश च] ॥ ४३ ॥
धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः । त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳर-
राणो यजमानाय द्रविणं दधातु । समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ
स्वस्त्या । सम्ब्रह्मणा देव कृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमत्या यज्ञियानाम् । सं वर्चसा पयसा

सं तनूभिरगंन्महि मनंसा स२ शिवेनं । त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु (१) अनुमार्ष्टु तनुवो यद्विलिष्टम् । यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतांरमवृणीमहीह । ऋधंगयाडृधंगुताशंमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान् । स्वगा वो देवाः सदंनमकर्म य आंजग्म सवंनेदं जुंषाणाः । जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसंश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूंनि । यानावंह उशतो देंव देवान्तान् (२) प्रेरंय स्वे अंग्ने सधस्थे । वहंमाना भरंमाणा हवीꣳषि वसुं घर्मं दिवमातिष्ठतानुं । यज्ञं यज्ञं गंच्छ यज्ञपंतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहैष तें यज्ञो यंज्ञपते सह सूंक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवां गातुविदो गातुं वित्वा गातुमिंत मनंसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञ२ स्वाहां वाचि स्वाहा वातें धाः—४८) [कृणोतु तानष्टाचंत्वारिꣳशच्च]

॥ ४४ ॥ उरु२ हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेंतवा उं । अपदे पादा प्रतिंधातवे करुतापवक्ता हृंदयाविधंश्चित् । शतन्तें राजन् भिषजंः सहस्रंमुर्वीगंम्भीरा सुमतिष्टें अस्तु । बाधंस्व द्वेषो निर्ऋंतिं पराचैः कृतश्चिदेनः प्रमुंमुग्ध्यस्मत् । अभिष्ठिंतो वरुंणस्य पाशो ऽग्नेरनींकमप आविंवेश । अपांन्नपात् प्रतिरक्षंन्नसुर्यं दमेंदमे (१) समिधं यक्ष्यग्ने । प्रतिं ते जिह्वा घृतमुच्चंरण्येत्समुद्रे ते हृदंयमप्स्वंन्तः । सन्त्वांविशन्त्वोषंधीरुतापों यज्ञस्यं त्वा यज्ञपते हविर्भिः । सूक्तवाके नमो वाके विधेमावंभृथनिचङ्कुण निचेरुरंसि निचङ्कुणावं देवैर्देवकृंतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यंकृतमुरोरा नो देव रिषस्पांहि सुमित्रा न आप ओषंधयः (२) सन्तु

दु॒र्मि॒त्रास्तस्मै॑ भूयासु॒र्यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो देवी॑राप ए॒ष वो॒ गर्भ॒स्तं॑ वः॒ सुप्री॑त॒ꣳ सुभृ॑तमकर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑ ब्रूता॒त् प्रति॑युतो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॒ प्रत्य॑स्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाश॒ एधो॑ऽस्येधिषी॒महि॑ स॒मिद॑सि॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॒ मयि॑ धेह्य॒पो अन्व॑चारिष॒ꣳ रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि । पय॑स्वाꣳ अग्न॒ आ (३) अ॒ग॒म॒ं तं मा॒ सꣳ सृ॑ज॒ वर्च॑सा — ६) [द॒मेद॒म् ओष॑धय॒ आप॒द् च] ॥ ४५ ॥

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मानो॒ मर्त्य॒ं मर्त्यो॒ जोह॑वीमि । जात॑वेदो॒ यशो॑ अ॒स्मासु॑ धेहि प्र॒जाभि॑रग्ने अमृत॒त्वम॑श्याम् । यस्मै॒ त्वꣳ सु॒कृते॑ जातवेद॒ उ लो॒कम॑ग्ने कृ॒णवः॑ स्यो॒नम् । अ॒श्विन॒ꣳ सपु॒त्रिणं॑ वी॒रव॑न्त॒ं गोम॑न्त॒ꣳ र॒यिं न॑शते स्व॒स्ति । त्वे सु पु॑त्र शवसो॒ऽवृ॑त्र॒न् काम॑कातयः । न त्वामि॒न्द्राति॑रिच्यते । उ॒क्थउ॑क्थे॒ सोम॒ इन्द्रं॑ ममाद नी॒थेनी॑थे म॒घवा॑नम् (१) सु॒तासः॑ । यदी॒ꣳ स॒बाधः॑ पि॒तर॒ं न पु॒त्राः स॑मा॒नद॑क्षा॒ अव॑से॒ हव॑न्ते । अग्ने॒ रसे॑न॒ तेज॑सा॒ जात॑वेदो॒ विरो॑चसे । र॒क्षो॒हा ऽमी॑व॒चात॑नः । अ॒पो अन्व॑चारिष॒ꣳ रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि । पय॑स्वाꣳ अग्न॒ आग॑म॒ं तं मा॒ सꣳ सृ॑ज॒ वर्च॑सा । वसु॒र्वसु॑पति॒र्हिक॒मस्य॑ग्ने वि॒भाव॑सुः । स्याम॑ ते सुम॒ताव॑पि । त्वाम॑ग्ने॒ वसु॑पति॒ वसू॑नाम॒भि प्रम॑न्दे (२) अ॒ध्व॒रेषु॑ राजन् । त्वया॒ वाज॑ं वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म पृत्सु॒तीर्मर्त्या॑नाम् । त्वाम॑ग्ने वाज॒सात॑म॒ं विप्रा॑ वर्धन्ति॒ सुष्टु॑तम् । स नो॑ रास्व सु॒वीर्य॑म् । अ॒यं नो॑ अ॒ग्निर्वरि॑वः कृणोत्व॒यं मृधः॑ पु॒र ए॑तु प्रभि॒न्दन् । अ॒यꣳ शत्रू॑न् जयतु॒ जर्हृ॑षाणो॒ऽयं वाज॑ं जयतु॒ वाज॑सातौ । अ॒ग्निना॒ग्निः सम॑िध्यते क॒विर्गृ॒हप॑ति॒र्युवा॑ । ह॒व्य॒वाड्जु॒ह्वा॑स्यः । त्वꣳ ह्य॑ग्ने (३) अ॒ग्निना॒ विप्रो॒

विप्रेण सन्त्सता । सखा सख्यां समिध्यसे । उदग्ने शुचयस्तव विज्योतिषा — १४) [मघवानं मन्दे अग्ने चतुर्दशच] ॥ ४६ ॥ आ (१०९) वाच (४७) उपयामगृहीत (५७) आ (४३) ऽयं (२०) या (१८) प्रातर्युजा (११) वयं (२५) तं (२६) ये (४३) त्रिंश्श (४२) दुपयामगृहीतो (२२) मूर्धानं (३५) मधु (३०) रिन्द्राग्नी (२०) ओमासो(२०) मरुत्वन्त (२६) मिन्द्र (२९) मरुत्वान् (२९) महान् (११) महान् (२६) कदा (७७) वाम (२४) मदब्धेभि (२३) हिरण्यपाणिं (१४) सुशर्मा (१२) बृहस्पति (१५) हरि (२६) रग्नं (२३) उत्तिष्ठं (२१) न्तरणि (२०) राप्यायस्वे (९) यु (११) ज्योतिष्मतीं (२६) प्रयासाय (२४) चित्त (१८) मातिष्ठे (२६) न्द्र (२३) मसावि (२७) सर्वस्य (२६) महान् (२६) सजोषा (३०) उ (११८) द्धातो (१४८) हं (१५६) यः (१६४) षट्चत्वारिंश्शत् (१८००) ॥ ४६ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥

ॐ देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसु सन्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत्तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन्तदस्य सहसादित्सन्त सोऽरोदीद्यदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्रवशीयतततत् (१) रजतं हिरण्यमभवत्तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमंश्रुजं हि यो बर्हिषि ददाति पुरास्य संवत्सराद्गृहे रुद-

न्ति तस्माद्बर्हिषि न देयꣳ सोऽग्निरब्रवीद्भागधेयमस्त्वथ व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्नवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽऽधत्त तेन (२) पूषाऽऽर्ध्नोत्तस्मात्पौष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽर्ध्नोत्तस्मात्त्वाष्ट्राः पशव उच्यन्ते तं मनुराधत्त तेन मनुरार्ध्नोत्तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाताऽऽधत्त तेन धातार्ध्नोत्संवत्सरो वै धाता तस्मात्संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्रजायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं वेद (३) ऋध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योपदोद्रावोद्वास्य पुनरादधीत भागधेयेनैवैनꣳ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरादधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैः (४) आदधात्ययातयामत्वाय दर्भैरादधात्यद्भ्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याधत्ते—२५) [तत्तेन वेद दर्भैः पञ्चविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ परा वा एष यज्ञं पशून्वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनवरुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्त्यो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (१) धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति यद्वा अग्निरा-

हितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयꣳ सर्वं भवति सैवास्यार्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचꣳ सꣳसृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय (२) विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपाꣳशु यजति यथा वामं वसु विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (३) जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परिगृह्णाति कृतयजुः संभृत सम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्ध्यै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान् पुनराधेयस्य समृद्ध्यै सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्र यत्रैवास्य न्यक्तं ततः (४) एवैनमवरुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनुनिर्वपेद्यञ्चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नार्तिमार्च्छति यजमानः — ३६) [आपराभावायाहुती ततः षट्त्रिꣳशच्च]

॥ २ ॥ भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणान्तरिक्षं महित्वा । उपस्थे ते देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे । आयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः । पितरं च प्रयन्त्सुवः । त्रिꣳशद्धाम विराजति वाक् पतङ्गाय शिश्रिये । प्रत्यस्य वह द्युभिः ।अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना । व्यख्यन्महिषः सुवः ।यत्त्वा (१)

क्रुद्धः परोवप मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत्तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि। यत्ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्। मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्। सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (२) ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्वा घृतेन। पुनरूर्जा निवर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या निवर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्निया विश्वतस्परि। लेकः सलेकः सुलेकस्तेन आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्तेन (३) आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाꣳ अदितिर्देवजूतिस्तेन आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु—१३) [त्वा सप्त न त्रयोदश च]

॥ ३ ॥ भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाशिषैवैनमाधत्ते सर्पा वै जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतम् (१) मन्त्रमपश्यत्ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमाधत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परो वपेत्याहापह्नुत एवास्मै तत्पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह देवताभिरेव (२) एनꣳ सम्भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छि-

यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोपतिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञꣳ सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनुदिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः (३) इत्याह सप्त सप्त वै सप्तधाग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवावरुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्याभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परिगृह्णात्यादित्या वा अस्माँल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिँल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् (४) होमानजुहवुस्त आर्ध्नुवन् ते सुवर्गँल्लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान् होमाञ्जुहुया द्यामेवादित्या ऋद्धिमार्ध्नुवन् तामेवर्ध्नोति—२५) [एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविꣳशतिश्च]॥ ४ ॥ उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते । अस्य प्रत्नामनुद्युतꣳ शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः । पयः सहस्रसामृषिम् । अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति । अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे विशे । उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्यै (१) उभा राधसः सह मादयध्यै । उभा दातारा विषाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् । अयन्ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं

जानन्नग्न आरोहाथा नो वर्धया रयिम्। अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्। अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिम् (२) मयि। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवां इहावह। उप यज्ञं हविश्च नः। अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुचीरोचत आहुतः। उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतींष्यर्चयः। आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे (३) देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आपृण चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधिनाके। सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसा (४) अगथाः समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना। त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज — १७) [आहुवध्यै रयिं मे वर्चसा समदंश च] ॥ ५ ॥ सम्पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो गृहे। अम्भ स्थाम्भो वो भक्षीय महस्थ महो वो भक्षीय सहस्थ सहो वो भक्षीयोर्जस्थोर्जं वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिन् लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो मापगातबह्वीर्मे भूयास्त (१) संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जाविशा गौपत्येना रायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्। उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि। राजन्तमध्वराणां

गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानꣳ स्वे दमे ॥ स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये । अग्ने (२) त्वं नो अन्तमः । उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः । तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः । सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाः । अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः । ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः स्योना माविशतेरा मदः । सहस्रपोषं वः पुष्यासम् (३) मयि वो रायः श्रयन्ताम् । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ सोमानꣳ स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजम् । कदाचन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते । परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णम् (४) दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः । अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतꣳ हिमास्तामाशिषमाशासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्—२९) [भूयास्ता ऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकꣳ समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानम् (१) एवैनꣳ समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठति

प्रत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवावरुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवावरुन्धे पड्भिरुपतिष्ठते पड्वै (२) ऋतवं ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपतिष्ठते द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रतितिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपतिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपतिष्ठते योगं एवास्यैष उपतिष्ठते (३) दम एवास्यैष उपतिष्ठते याञ्जैवास्यैषोपतिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहायुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (४) तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आपृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आपूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुर्व्युष्टिमेवावरुन्ध इन्धानास्त्वा शतम् (५) हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणाꣳ शततर्हाꣳस्तृꣳहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बट्कारꣳ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहम् (६) भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने सूर्यवर्चा असीत्याहाशिषमेवैता-

माशांस्ते—१६) [मूर्धान्वै तिष्ठत आह शतमहꣳ षोडश च] ॥ ७ ॥

सम्पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवावरुन्धेऽम्भःस्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता महःस्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहःस्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्जं वो भक्षीयेति (१) आहोर्जो ह्येता रेवतीरमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो मापगातेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सꣳहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभिमृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते प्र (२) वा एषोऽस्माँल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुपतिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव निह्नुते गायत्रीभिरुपतिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन्धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते (३) आस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यतेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानꣳ स्वरणमित्याह सोमपीथमेवावरुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीꣳ रात्रिं वसति (४) य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परिदधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतꣳ हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिष

माशासे तन्तं ज्योतिष्मतीम् (५) इति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात्तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति—२९) [इति प्र तिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ ८ ॥

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किञ्च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननꣳ हि वा अग्निरथौषधीरन्तगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनेन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य (१) त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुपतिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि विकरोति स प्रैव जायते श्वश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (२) रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशव इममेवाग्निꣳ स्तवाम स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निरार्जत्ते देवाः पशून्वित्त्वा कामाꣳ अकुर्वत य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति (३) आदित्यो वा अस्माँल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निꣳ स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्नि-

मस्तौत्स एनꣳ स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः (४) एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोक-
मेति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आरोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः
कामयते तथा करोति नक्तमुपतिष्ठते न प्रातः सꣳ हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयां-
श्च पापीयाꣳश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत् (५) नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमं-
स्तरत्युपस्थेयोऽग्नी३र्नोपस्थेया३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्न्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्न्वै
तमुपार्च्छत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कंयजं-
मानो यजत इत्येषा खलु वै (६) आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुप-
स्थेयः प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्वविन्द-
द्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुप-
तिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्ङुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजया प-
शुभिः (७) एति कवातिर्यङ्ङिवोपतिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति
—१३) [सिक्तस्य सह भवति यो यद्वै पशुभिस्त्रयोदश च] ॥ ९ ॥

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता चदधतुर्यदग्रे । तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं
नाम बिभराण्यग्ने । मम नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानौ ये चरावः । आयुषे
त्वं जीवसे वयं यथायथं विपरिदधावहै पुनस्ते । नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः

सम्राजे । अषाढः (१) अग्निर्वृहद्वया विश्वजित्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः । त्वत्पितारो अग्ने देवा-
स्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः । सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः । अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं
भगवत्तमोऽयꣳ सहस्रसातमः । अस्मा अस्तु सुवीर्यम् । मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञꣳ समिमं दधातु । या इष्टा उषसो निम्रुचश्च ताः सन्दधामि हविषा घृतेन । पयस्वती-
रोषधयः (२) पयस्वद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सꣳसृज । अग्ने
व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम् । अग्निꣳ होतारमिह तꣳ हुवे देवान् यज्ञि-
यानिह यान् हवामहे । आयन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य । कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (३) वेधसः । पूष्णस्तान्यपि व्रत
इन्द्रवायू विमुञ्चताम् । अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः । इध्मो वेदिः परिधयश्च
सर्वे यज्ञस्यायुरनुसञ्चरन्ति । त्रयस्त्रिꣳशत्तन्तवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञꣳ स्वधया ददन्ते तेषां
छिन्नं प्रत्येतद्दधामि स्वाहा घर्मो देवाꣳ अप्येतु — ४५) [अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चचत्वा-
रिꣳशच्च] ॥१०॥ वैश्वानरो न ऊत्या प्रयातु परावतः । अग्निरुक्थेन वाहसा । ऋतावानं वैश्वान-
रमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे । वैश्वानरस्य दꣳसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया
कविः । उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा । पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां
पृष्टो विश्वा ओषधीराविवेश । वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवासः (१) रिषः

पातु नक्तम् । जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा । वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः । त्वं देवाँ२ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा । अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरँ२ सुवीर्यम् । वयं जयेम शतिनँ२ सहस्रिणं वैश्वानर (२) वाजमग्ने तवोतिभिः । वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं भुवनानामभिश्रीः । इतो जातो विश्वमिदं विचष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण । अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः । क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनाꣳसि शिश्रथः कृतानि । उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमꣳ श्रथाय । अथा वयमादित्य (३) व्रते तवानागसो अदितये स्याम । दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूꣳषि तारिषत् । आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचाꣳसि । अग्निर्मूर्धा भुवः । मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ तू नः (४) उपगन्तन । या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि । अस्मभ्यन्तानि मरुतो वियन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम् । अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु । अदितिः पात्वꣳहसः । महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम । तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् । सुत्रामाणं पृथिवीं

द्यामनेहसꣳ सुशर्माणम् (५) अदितिꣳ सुप्रणीतिम्। दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्तये। इमाꣳ सु नावमारुहꣳ शतारित्राꣳ शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्—१९) [स वैश्वानरादित्य नः सुशर्माणमेकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ देवासुराः (२२५) परा (२३६) भूमि (१६३) भूमिं (२२५) उपप्रयन्तः (२१७) स (२२९) मयंज्ञः (३१६) स (२७९) मग्निहोत्रं (३६३) मम (१९५) वैश्वानर (२७९) एकादश (२७२८) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रपाठकः ॥

ॐम् सं त्वा सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिंनसूतो यजमान इह मा रिषत्। आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मꣳ सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाज्यस्याज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुः (१) असि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाभिघारयामि तस्य ते भक्षीय पञ्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२) धर्त्राय गृह्णामि

विशे त्वां यन्त्रायं धर्त्रायं गृह्णामि सुवीर्यांय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वायं त्वा गृह्णामि राय स्पोषांय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसायं त्वा गृह्णामि भूरस्माकꣳ हविर्देवानांमाशिषो यजंमानस्य देवानां त्वा देवतांभ्यो गृह्णामि कामांय त्वा गृह्णामि—३३) [सत्यायुं यन्त्राय त्रयंस्त्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ ध्रुवोंऽसि ध्रुवोंऽहꣳ संजातेषुं भूयासं धीरश्चेत्तां वसुविदुग्रोंऽस्युग्रोंऽहꣳ संजातेषुं भूया समुग्रश्चेत्तां वसुविदंभिभूरंस्यभिभूरहꣳ संजातेषुं भूयासमभिभूश्चेत्तां वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मंणा दैव्येंन हव्यायास्मै वोढवे जांतवेदः । इन्धांनास्त्वा सुप्रजसंः सुवीरा ज्योग्जींवेम बलिहृतों वयं तें । यन्में अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यांत् (१) यद्वा स्कन्दादाज्यंस्योत विंष्णो । तेनं हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थें । भूर्भुवः सुवरुच्छुंष्मो अग्ने यजंमानायैधि निशुंष्मो अभिदा संते । अग्ने देवेद्ध मन्विंद्ध मन्द्रंजिह्वामंर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्नाजिंघर्मि रायस्पोषांय सुप्रजा- स्त्वायं सुवीर्यांय मनों ऽसि प्राजापत्यं मनंसा मा भूतेनाविंश वागंस्यैन्द्री संपत्नक्षयंणी (२) वाचा मेंन्द्रियेणाविंश वसन्तमृंतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृंतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु शरदंमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृंतूनां प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीतामग्नीषोमंयोरहं देवयज्यया चक्षुंष्मान् भूयासमग्नेरहं देवयज्ययांन्नादो भू यासम् (३) दब्धिरस्यदंब्धो भूयासममुं दंभेयमग्नीषोमंयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमि-

न्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमिन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्—४६) [रिष्यात् सपत्नक्षयणी भूयासꣳ षट्त्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥

अग्निर्मा दुरिष्टात् पातु सविताऽघशꣳसाद्यो मेऽन्ति दूरेऽरातीयति तमेतेन जेषꣳ सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्दुर्याꣳ अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृढ्वमिड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं तेऽशीयोपहूत उपहवम् (१) तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवꣳ रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाꣳ अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्राय उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः (२) असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु । बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम् । ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा (३) मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिन् लोके—६) [उपहवं नस्त्वा षट् च] ॥ ३ ॥

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशꣳसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः

ಕಡ್ಡಾಯಿಕ ಸಂಖ್ಯೆ.....................

स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषꣳ सोमस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्जेषमिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्जेषमिन्द्रस्याहम् (१) उज्जितिमनूज्जेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेः स्विष्टकृतोऽहमुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अथा सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः । उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्यताम् । एमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तः (२) वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् । रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्भागधान् देवतासु । विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयꣳ सोमस्याहं देवयज्यया (३) सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाꣳ रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियासꣳ सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्—४४) [अहमिन्द्रवन्तो देवयज्यया चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ४ ॥

आप्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयद्भ्यः । सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन् । प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिꣳस्त्वा दधामि सह यजमानेन

ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸಂಖ್ಯೆ A-238

सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्ठाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायाम् (१) दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः पशवो मार्जयन्ता मुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु विक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन छन्दसान्तरिक्षमनु विक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (२) क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु विक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु विक्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः—२१) [दक्षिणायां विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च] ॥ ५ ॥

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दृशस्ते मा च्छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः। (१) सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया प्रजा समहꣳ रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्न आयूꣳषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्। अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (२) दधत्पोषꣳ रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृह-

पतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतꣳ हिमास्तामाशिषमाशासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बभूव स आ (३) बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माꣳ अधिपतीन् करोतु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावाꣳ एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् — ३५) [हिष्मः सुवीर्यं मा पञ्चत्रिꣳशच्च]

॥६॥ यथा वै संमृतसोमा एवं वा एते संमृतयज्ञा यद्दर्शपूर्णमासौ कस्य वाह देवा यज्ञमागच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाःश्वो भूते यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि (१) गृह्णाति ताःश्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद्व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्ध्येतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्याः (२) इन्न्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मिञ्छ्वो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्या आरण्याश्चे-

त्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसति तेन ग्राम्यानवरुन्धे यदारण्यस्याश्नाति तेनारण्यान्यदनाश्वानुपवसेत्पि-
तृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्नातीन्द्रियम् (३) वा आरण्यमिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते यदनाश्वानुपवसे-
त्क्षोधुकः स्याद्यदश्नीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्नाति तन्नेवाशितं नेवानाशितं न
क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पशूनभिमन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात् (४) क्षुधं भ्रातृव्यꣳ हन्ति—३) [परि मनुष्या इन्द्रियꣳ
साक्षात्रीणि च] ॥७॥ यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्दधतेऽपः प्रणयति श्रद्धा
वा आपः श्रद्धामेवारभ्य यज्ञेन यजत उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्दधते तदाहुरति वा एता व
र्त्रं नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नातिनेदन्तीति मनसा प्रणयतीयं वै मनः (१) अन-
यैवैनाः प्रणयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव
तत्सम्भरति यदेकमेकꣳ सम्भरेत्पितृदेवत्यानि स्युर्यत् सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे सम्भरति
याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दश यज्ञायुधानि वेद मुखतोऽस्य
यज्ञः कल्पते स्फ्यः (२) च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पश्च कृष्णाजिनश्च शम्या
चोलूखलश्च मुसलश्च दृषच्चोपला चैतानि वै दश यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य
यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यꣳ हविर्नि-
रुप्यमाणमभिमन्त्रयेताग्निꣳ होतारमिह तꣳ हुव इति (३) देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन

यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु (४) इत्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु—११) [मनः स्फ्य इति युनक्त्वेकादश च] ॥ ८ ॥

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रञ्चाग्निष्टोमञ्च पौर्णमासीञ्चोक्थ्यञ्चामावास्याञ्चातिरात्रञ्च तानुदमिमीत यावदग्निहोत्रमासीत्तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति (१) तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष यज्ञोऽग्र आसीत्तेन स परमां काष्ठामगच्छत्तेन प्रजापतिं निरवासाययत्तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत्तेनेन्द्रं निरवासाययत्तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत्तेनाग्नीषोमौ निरवासाययत्तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः (२) एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि सम्पाद्यानीत्याहुर्वत्सञ्चोपावसृजत्युखाञ्चाधिश्रयत्यव च हन्ति दृषदौ

च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोपदधाति पुरोडाशं च (३) अधिश्रयत्याज्यं च
स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीं च सन्नह्यति प्रोक्षणीश्चासादय-
त्याज्यं चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एवꣳ सम्पाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन
यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते — ४०) [उपाप्नोति यश्च चत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥
ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ सजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान् कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहꣳ सजातेषु
भूयासमित्याहाप्रतिवादिन एवैनान् कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरहꣳ सजातेषु भूयासमित्याह य ए-
वैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेन — १)
एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन्
यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् पराभावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुपसादयेद्यज्ञमुखं वा अग्नि-
होत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म (२) कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोप-
सादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्या-
हृतीभिर्हवीꣳष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख
एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद्ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै
यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रम् (३) यज्ञस्याशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याशीर्गच्छत्यथ

ब्राह्मणोऽनार्शीकेंण यज्ञेनं यजते सामिधेनीरंनुवक्ष्यन्नेता व्याहृंतीः पुरस्तांद्दध्याद्ब्रह्मैव प्रंतिपदं कुरुते तथां ब्राह्मणः सार्शीकेंण यज्ञेनं यजते यं कामयेंत यजमानं भ्रातृंव्यमस्य यज्ञस्याशीर्गंच्छेदिति तस्यैता व्याहृंतीः पुरोऽनुवाक्यांयां दध्याद्भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृंव्यमेवास्यं यज्ञस्यं (४) आशीर्गंच्छति यान् कामयेंत यजमानान्त्समावंत्येनान् यज्ञस्याशीर्गंच्छेदिति तेषांमेता व्याहृंतीः पुरोऽनुवाक्यांया अर्धर्चे एकां दध्याद्याज्यांयै पुरस्तादेकां याज्यांया अर्धर्चे एकां तथैनान्त्समावंती यज्ञस्याशीर्गंच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलंयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यजमानः परिंगृह्णाति मनोंऽसि प्राजापत्यम् (५) मनसा मा भूतेनाविशेत्यांह मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो यज्ञो मनं एव यज्ञमात्मन्धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्नक्षयंणी वाचा मेन्द्रियेणाविशेत्यांहैन्द्री वै वाग्वाचंमेवैन्द्रीमात्मन्धत्ते—३६) [तेन ब्रह्म राष्ट्रं यज्ञस्यं प्राजापत्यं षट्त्रिंशच्च]॥ १० ॥

यो वै संप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रति यज्ञेनं तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशत आश्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वंषट्कार एष वै संप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेनं तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम् (१) उदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेनं सꣳस्थां गच्छत्याश्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषा

प्रतिष्ठितदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सꣳस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं
वेद दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (२) श्रौषडित्युपावास्राग्यजे-
त्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपासददवषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुह एवैनां
देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामार्द्रां पङ्क्तिमपश्यन्नाश्रावयेति पुरोवातमजन-
यन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रꣳ समप्लावयन् यजेति विद्युतम् (३) अजनयन् ये यजामह इति प्राव-
र्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः
प्यायन्ते प्रजापतिं त्वो वेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो भवत्येष वै छ-
न्दस्यः प्रजापतिराश्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति
वसन्तम् (४) ऋतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तेऽस्मै प्रीता
यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया
चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्म
न्धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैव (५) अन्नाद्यमा-
त्मन्धत्ते दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमित्याहैतया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्नुवन्
तयैव भ्रातृव्यं दभ्नोत्यग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा
इन्द्रो वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यꣳ स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूया-

समित्याहेन्द्रियाण्येवान्नादो भवतीन्द्रस्य (६) अहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाण्येवभवति महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन्धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति—३८) [प्रतिष्ठामस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याष्टा त्रिंशच्च] ॥ ११ ॥

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः । इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृषाता शवसश्चकान आगोमति व्रजे भजा त्वं नः । इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आवृणे । अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये । अनु (१) क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये । आयस्मिन्त्सप्त वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा । ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः । आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि । घर्मं न सामं तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः । इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत । गायन्ति त्वा गायत्रिणः (२) अर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतवुद्वंशमिव येमिरे । अंहोमुचे प्रभरेमा मनीषामोषिष्ठदाव्ने सुमतिं गृणानाः । इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः । विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै

पुरा पार्यादिन्द्रमह्नः । अꣳहंसो यत्रं पीपरद्यथां नो नावेव यान्तमुभयें हवन्ते । प्र सम्राजं प्रथममंध्वराणांम् (३) अꣳहोमुचं वृषभं यज्ञियांनाम् । अपां नपांतमश्विना हयंन्तमस्मिन्नंर इन्द्रियं धंत्तमोजः । वि नं इन्द्र मृधों जहि नीचा यंच्छ पृतन्यतः । अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्माꣳ अंभिदासंति । इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजांयथा वृषभ चर्षणीनाम् । अपांनुदो जनंममित्रयन्तंमुरुं देवेभ्यों अकृणोरु लोकम् । मृगो न भीमः कुंचरो गिरिष्ठाः पंरावतः (४) आजंगामा परंस्याः । सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रूंन् ताढि वि मृधों नुदस्व । विशत्रून्वि मृधों नुद वि वृत्रस्य हनूं रुज । वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रंस्याभिदासंतः । त्रातारमिन्द्रंमवितारमिन्द्रꣳ हवेंहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रंम् । हुवे नु शक्रं पुंरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नों मघवां धात्विन्द्रंः । मा तें अस्याम् (५) सहसावन्परिष्टावघाय भूम हरिवः परादै । त्रायंस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासंः सूरिषुं स्याम । अनंवस्ते रथमश्वांय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तंम् । ब्रह्माण इन्द्रं महयंन्तो अर्कैरवंर्धयन्नहंये हन्तवा उं । वृष्णे यत्ते वृषंणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावांणो अदिंतिः सजोषाः । अनश्वासो ये पवयोंरथा इन्द्रेंषिता अभ्यवंर्तन्त दस्यून्—४८) [अनु गायत्रिणोंऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टा चंत्वारिꣳशच्च] ॥१२॥ सं (१३३) ध्रुवो (१९६) ऽग्नि (१५६) बर्हिष (१९४) आप्यांयता (१२९) मगन्म (१८५) यथा (२०३) (२११)

प्रजापति (१९०) ध्रुवो (२८६) य (३३८) इन्द्रं (२९८) द्वादश (२५११) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रपाठकः संपूर्णः ॥

ॐम् पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्त इडा खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य लोकेऽवहिता तामाह्रियमाणामभिमन्त्रयेत सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोपह्वयते यज्ञं वै देवा अदुह्रन् यज्ञोऽसुराꣳ अदुहत्तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान् (१) यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपहूतेति वायुर्वत्सो यर्हि होतेडामुपह्वयेत तर्हि यजमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेत् (२) मात्रे वत्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत तां देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यम् (३) कामयेत पशुमान्त्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत य इडामुपहूयात्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपहूयात्मानमिडायामुपह्वयते व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति (४) सामि मार्जयन्त एतत्प्रति वा

असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञꣳ सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनुदिशति यां वै (५) यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्क्रामन्ति स एष ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा दत्तं कुर्वीतात्मन् पशून्रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून् रमयते ददतो मे (६) मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोपदसदित्याह भूमानमेवोपैति—११) [विद्वान् ध्यायेद्यं प्राश्नन्ति वै म एकान्नविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ सꣳश्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपोदितिमुवाच यत्सत्त्रिणाꣳ होताभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यानपानेन पितॄनिति छिनत्ति सा न छिनत्ती३ इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाच गौर्वै (१) अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति सापानेन पितॄन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै तत् (२) उपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमोषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवति य एवं

वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच याप्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठा (३) इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती३ इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा इति (४) होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति—२०) [वाएतत्प्रतिष्ठेति विꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद्ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषाथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण (१) अन्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वाएते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स रिरिचानोऽमन्यत स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्तमात्मन्नधत्त स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिमृध्नोत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेः (२) आप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तम्

न्वाहरन्त ततो देवा अभवन् पराऽसुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसि (३) इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान् पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाशिषमेवैतामाशास्तेऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिँल्लोक इत्याह क्षीयते वा अमुष्मिँल्लोकेऽन्नमितः प्रदानꣳ ह्यमुष्मिँ ल्लोके (४) प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्गमयति नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयते—१५) [अन्वाहार्येण प्रजापतेरसिल्लोके पञ्च दश च] ॥ ३ ॥

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशꣳसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशꣳसेन वै प्रजापतिः पशूनसृजत तेनैव पशून् सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययायुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन्धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोः (१) वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूज्जयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपनुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयतः (२)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात्तर्हि ब्रूयादेमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इति सꣳस्तुता एव देवता दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः (३) यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्वैरेव यजमानꣳ सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना विरश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं विमुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रतितिष्ठति सोमस्याहं देवयज्यया सुरेताः (४) रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेत आत्मन्धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाꣳ रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृत्तेनैव पशूनाꣳ रूपमात्मन्धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात् प्रजापतिर्मिथुनेन (५) प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्रजायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद्भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्तस्य नाम गृह्णीयात्तदेवास्य सर्वं वृङ्क्ते घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनाप्नोति (६) आस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद—८) [दर्शपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्वाः सुरेता मिथुनेनाप्नोत्यष्टौ च]

॥ ४ ॥ ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनुरिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां

यज्ञोऽन्वाप्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा आप्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवा-
प्याययति तामाप्यायमानां यज्ञो ऽन्वाप्यायतेयज्ञं यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापते-
र्विभान्नाम लोकस्तस्मिꣳस्त्वा दधामि सह यजमानेनेति (१) आहायं वै प्रजापतेर्विभा-
न्नाम लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमान-
भागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यज-
मानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसꣳ सोदकं यद्बर्हिश्चापश्चैतत् (२)
यजमानस्यायतनं यद्वेदिर्यत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवायतने सूयवसꣳ सोदकंकुरुते
सदसि सन्मे भूया इत्याहापो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि
व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयो-
रवभृथः (३) यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै
देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यज-
मानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभिजयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री
वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशः (४) छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्
यथापूर्वमभिजयति—७) [इत्येतदवभृथोदिशः सप्त च] ॥ ५ ॥ अगन्म
सुवः सुवरगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा

वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत् सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः (१) विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान् क्रमेत य इमाँल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुन
रिमँल्लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमँल्लोकं प्रत्यवरोहति सम् (२)
ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठत्यैन्द्रीमावृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य
इन्द्रस्तस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्द-
क्षिणोऽर्धआत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया
प्रजेत्याहाशिषम् (३) एवैतामाशास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने
दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमित्याहाशिषमेवैतामाशास्ते
बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुपतिष्ठते पुनात्येवाग्निं
पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत इत्याह (४) यथायजुरेवैतच्छतꣳ हिमा
इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामा-
शिषमाशासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी
पुत्रो जायते तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रः (५) जातः स्या-

तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति
कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजापतिना वि-
मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (६)
विसृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न निवर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं
विद्वान् यजते तमभिनिवर्तते यज्ञो बभूव स आबभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै (७) ब्राह्मण-
स्य सभेष्ट्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञ इत्यवं सभाꣳ रुन्धे प्र सहस्रं
पशूनाप्नोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते—२४ [यः समाशिषमाह पुत्र एव वै चतुर्विꣳशतिश्च]
॥ ६ ॥ देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः । केतपूः केतं नः
पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्यस्वदाति नः । इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्यात् । वाज-
स्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत् । अप्सु (१) अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा
भवथ वाजिनः । वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविꣳशतिः । ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते
अस्मिञ्जवमादधुः । अपां नपादाशुहेमन्य ऊर्मिः ककुद्मान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वा-
जꣳ सेत् । विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ न्यङ्कौ (२) अ-

भितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान् पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु—१५) [अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च] ॥ ७ ॥ देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकꣳ रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित् । अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्त्समत्सु वाजय । अर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभ्नीत (१) काष्ठां गच्छत वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः । ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः । मितद्रवः सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः । महो ये रत्नꣳ समिथेषु जभ्रिरे शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु । देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन् (२) अमीवाः । एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि । क्रतुं दधिक्रा अनु सन्तवीत्वत्पथामङ्काꣳस्यन्वापनीफणत् । उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः । श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः । आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी विश्वशम्भू । आ मा गन्तां पितरा (३) मातरा चा मा सोमो अमृतत्वाय गम्यात् । वाजिनो वाजजितो वाजꣳ स-

रिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजꣳ समृवाꣳसो वा-
जं जिगिवाꣳसो बृहस्पतेर्भागे निमृड्ढमियं वः सा सत्या सन्धाभूद्यामिन्द्रेण समधध्वमजीजिपत
वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्—४२) [स्कभ्नीत युयवन् पिनग द्विचत्वारिꣳशच्च]॥ ८ ॥

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः
सुवो रोक्ष्यामि वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चान्त्यायनश्चान्त्यश्च
भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च । आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः (१) यज्ञेन
कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां
वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताꣳ सुवर्देवाꣳ अगन्मामृता अभूम
प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहꣳ रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय
त्वान्नाद्याय त्वा वाजाय (२) त्वा वाजजित्यायै त्वामृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि—९)
[अपानो वाजाय नव च]॥ ९ ॥ वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमꣳ राजानमोषधी-
ष्वप्सु । ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः । वाजस्येदं प्रसव आब-
भूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः । स विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे । वा-
जस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट् । अदित्सन्तं दापयतु प्रजानन्
रयिम् (१) च नः सर्ववीरां नियच्छतु । अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव ।

प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम् । प्र णो यच्छत्वर्यमा प्रभगः प्रबृहस्पतिः । प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी ददातु नः । अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय । वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारम् (२) च वाजिनम् । सोमꣳ राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे । आदित्यान् विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणंश्च बृहस्पतिम् । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याꣳ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि—३६) [रयिꣳ सवितारꣳ षट्त्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयतां विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीन् लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदाꣳ शक्वरीमुदजयन्बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत् (१) वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयद्विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयन्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तोममुदजयत्प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्—४६) [अजयत् षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ११ ॥

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वो-

पयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वान्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा। ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। दैव्यः कोशः (१) समुब्जितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जꣳ समग्रभीमेष ते योनिरिन्द्राय त्वा। अपाꣳ रसमुद्वयसꣳ सूर्यरश्मिꣳ समाभृतम्। अपाꣳ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय त्वा। अया विष्ठा जनयन् कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रꣳ स्वायां यत्तनुवाम् (२) तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा — १३) [कोशस्तनुवां त्रयोदश च] ॥ १२ ॥ अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रꣳ रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्। अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये। इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरश्चन जरसा (१) मरते पतिः। नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्ऋते। यस्येदमप्यꣳ हविः प्रियं देवेषु गच्छति। यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः। आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत्समरन्त सेनाः। पताति दिद्युन्नर्यस्य बाहुवो मा ते (२) मनो विष्वद्रियग्विचारीत्। मा नो मर्धीराभरा दद्धि तन्नः प्रदा

शुषे दातवे भूरि यत्ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्रब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः। आ तू भर माकिरेतत्परिष्ठाद्विद्मा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत्ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व (३) प्रयन्धि। प्रदातारꣳ हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्यात्। प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषाट्छुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा। अस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः। इन्द्रः सुत्रामा स्ववाꣳ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य (४) पतयः स्याम। तस्य वयꣳ सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववाꣳ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद्द्वेषः सनुतर्युयोतु। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदुलोककृत्सङ्गे समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका अधि (५) धन्वसु—१) [जरसां ते हर्यश्व सुवीर्यस्याध्येकश्च] ॥ १३ ॥ पाकयज्ञꣳ (३११) सꣳश्रवाः (२२०) परोक्षं (२१५) बर्हिषो (३०८) ध्रुवा (२०७) मगन्म (३७४) देवं (११५) देवस्य (११२) क्षत्रस्य (१०१) वाजस्या (१३६) ऽग्नि (९६) रुपयामगृहीतो (११३) नु (२५१) त्रयोदश (२६५५) ॥ १३ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठकः सम्पूर्णः ॥

ॐम् अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यञ्चः शम्यांया अवशीयन्ते तं नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णतूपं दक्षिणा वीहि स्वाहाहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते हविष्मत्यसि मुञ्चेममंहसः स्वाहा नमो य इदं चकारादित्यं चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही दक्षिणाग्नीषोमीयम् (१) एकादशकपालं हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालं ऋषभो वही दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दक्षिणा सौम्यं श्यामाकं चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणा—३४) [अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च] ॥ १ ॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्—१८) [आग्नेयमष्टादश] ॥ २ ॥

ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण सजोषसः। मो षू णं इन्द्र पृत्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नवया। मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः। यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्ये एनश्चकृमा वयम्। यत् (१) एकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा। अक्रन्कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा। देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत सुदानवः—२०) [यदिंशतिश्च] ॥ ३ ॥

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टा-

कपालं निर्वपति साकꣳ सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत । वस्नेव विक्रीणावहा इषमूर्जꣳ शतक्रतो । देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे । निहारमिन्नि मे हरा निहारम् (१) निर्हरामि ते । मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशꣳ सप्तकपालं निर्वपति साकꣳ सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुꣳ सावित्रं द्वादशकपालꣳ सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम् — ३०) [निहारं त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥

सोमाय पितृमते पुरोडाशꣳ षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे मन्थमेतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वꣳ सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्मन्दिषीमहि । प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाꣳ अनु । योजा न्विन्द्र ते हरी (१) । अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती । योजा न्विन्द्र ते हरी । अक्षन् पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः । परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पथिभिः पूर्व्यैः । अथा पितॄन्त्सुविदत्राꣳ अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति । मनो न्वाहुवामहे नाराशꣳसेन स्तोमेन पितॄणां च मन्मभिः । आ (२) न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं दृशे । पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः ।

जीवं व्रातꣳ सचेमहि । यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिꣳसिम । अग्निर्मा
तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्रमुञ्चतु दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम् — ४४) [हरी आचतुश्च-
त्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः स्मस्तेभ्यः कमकरं
पशूनाꣳशर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते
रुद्र पशुस्तं जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वस्राम्बिकया तं जुषस्व भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय
भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजꣳ सुभेषजम् (१) यथाऽसति । सुगं मेषाय मेष्यै अवाम्ब रुद्रम
दिमह्यव देवं त्र्यम्बकम् । यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः पशुमतः करद्यथा
नो व्यवसाययात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय
मामृतात् । एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजवतोऽतीहि (२) अवततधन्वा
पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः — ३) [सुभेषजमिहि त्रीणि च ॥ ६ ॥ ऐन्द्राग्नं द्वादश-
कपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेकक-
पालं द्वादशगवꣳ सीरं दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारु-
णं यवमयं चरुं वहिनी धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरः सदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः
पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यः (१) नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढꣳ रक्षः सन्दग्धꣳ रक्ष इदमहꣳ रक्षोऽभि स-

न्द्रहाम्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टि-
वाही रथो दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याꣳ रक्षसो वधं जुहोमि
हतꣳ रक्षोऽवधिष्म रक्षो यद्वस्ते तद्दक्षिणा—४५) [तेभ्यः पञ्चचत्वारिꣳशच्च] ॥ ७ ॥
धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुꣳ राकायै चरुꣳ सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै
चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं
त्रिकपालं वामनो वही दक्षिणाग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालꣳ
सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुꣳश्यामो
दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निः (१) वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं
चरुमश्वो दक्षिणा—८) [निरष्टौ च] ॥ ८ ॥ बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालꣳ राजन्यस्य गृह ऋषभो दक्षिणादित्यं
चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृक्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नख-
निर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणाग्नेयमष्टाकपालꣳ सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
दशकपालꣳ सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्नि-
र्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालम् (१) क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाश्विनं द्विकपालꣳ संग्रही-
तुर्गृहे संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं गावीधुकं चरुम-

क्षावापस्य गृहे शवल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाꣳहोमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मैत्राबार्हस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयम्मथित आज्य आश्वत्थे (२) पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाꣳश्चाकर्णाꣳश्च तण्डुलान्विचिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयङ्कृता वेदिर्भवति स्वयन्दिनं बर्हिः स्वयङ्कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा—३३) [द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ ९ ॥

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां व्रीहीणाꣳ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणाꣳ रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुꣳ सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो वनस्पतीनाꣳ रुद्रः पशूनाम् (१) बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममामुष्यायणमनमित्राय सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा प्रति त्यन्नाम राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुचेर्मित्रस्य व्रत्या अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राताः (२) वरुणस्याभूवन्वि

मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो जरिमाणं न आनड्विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि—२५) [पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च] ॥१०॥

अर्थेतः स्थापां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ जनभृतः स्थाग्नेस्तेजस्याः स्थापामोषधीनाꣳ रसः स्थापो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वतीराजसूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नति (१) अरातीः । राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रममुष्मै दत्त—११) [अत्येकादश च] ॥ ११ ॥

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चितानाः । सधमादो द्युम्निनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः । पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाꣳ शिशुः (१) मातृतमास्वन्तः । क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्याविन्नो अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नौ मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विशस्मिन्राष्ट्रे महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजेन्द्रस्य (२) वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वया यं वृत्रं

वंध्याच्छत्रुवार्धनाः स्थ पात मां प्रत्यञ्चं पात मां तिर्यञ्चंमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मां पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरंण्यवर्णावुषसां विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्यारोहतं वरुण मित्र गर्तं ततंश्चक्षाथामदितिं दितिंश्च—४१) [शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिꣳशच्च] ॥ १२ ॥

समिधमातिंष्ठ गायत्री त्वा छन्दंसामवतु त्रिवृत्स्तोमो रथन्तरꣳ सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविंणमुग्रामातिंष्ठ त्रिष्टुप् त्वा छन्दंसामवतु पञ्चदशस्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविंणं विराजमातिंष्ठ जगती त्वा छन्दंसामवतु सप्तदशस्तोमो वैरूपꣳ सामं मरुतो देवता विड् द्रविंणमुदींचीमातिंष्ठानुष्टुप् त्वा (१) छन्दंसामवत्वेकविꣳशस्तोमो वैराजꣳ सामं मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविंणमूर्ध्वामातिंष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दंसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ शाक्वररैवते सामंनी बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविंणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मिंतश्च सभंराः । शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माꣳश्च सत्यश्चर्तपाश्च (२) अत्यꣳहाः । अग्नये स्वाहा सोमांय स्वाहां सवित्रे स्वाहा सरंस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतंये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषांय स्वाहा श्लोकांय स्वाहाꣳशांय स्वाहा भगांय स्वाहा क्षेत्रंस्य पतंये स्वाहां पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहां दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहां चन्द्रमंसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहां चराचरेभ्यः स्वाहां परिप्लवेभ्यः स्वाहां सरीसृपेभ्यः स्वाहां (३)

[त्वाच स्वाहा] ॥ १३ ॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा पाहि दिद्योन्मा पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः । सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचꣳ सुवन्तां ते ते प्राणꣳ सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रꣳ सुवन्ताꣳ सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः (१) तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्ये-न्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समावृत्र-न्नधरागुदीचीरहिं बुध्नियमनुसञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावश्चरन्ति स्वसिच इयानाः । रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै हुतमसि यमेष्टमसि । प्रजापते न त्वदेता-न्यन्यो विश्वा जातानि परिता (२) बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्—११) [अग्नेस्तैकादशच] ॥ १४ ॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमाप्तं मनः समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो मात्रे पृ-थिव्यै माहं मातरं पृथिवीꣳ हिꣳसिषं मा (१) मां माता पृथिवी हिꣳसीदियदस्यायुर-स्यायुर्मे धेह्यूर्गस्यूर्जं मे धेहि युङ्ङसि वर्चोऽसि वर्चो मयि धेह्यग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहेन्द्रस्य बलाय स्वाहा मरुतामोजसे स्वाहा हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदि-

पदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजाः (२) अद्रिजा ऋतं बृहत् — ३) [मर्तजास्त्रीणि च] ॥ १५ ॥ मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः क्षत्रस्य नाभिरसि क्षत्रस्य योनिरसि स्योनामासीद सुषदामासीद मा त्वा हिꣳसीन्मा मा हिꣳसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा३न् त्वꣳराजन् ब्रह्मासि सवितासि सत्यसवो ब्रह्मा३न् त्वꣳराजन् ब्रह्मासीन्द्रोऽसि सत्यौजाः (१) ब्रह्मा३न् त्वꣳराजन् ब्रह्मासि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा३न् त्वꣳराजन् ब्रह्मासि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्ययꣳराजाभूत् सुश्लोकाँ३ सुमङ्गलाँ३ सत्यराजा३न् । अपांनप्त्रे स्वाहोर्जो नप्त्रे स्वाहाग्नये गृहपतये स्वाहा — ४०) [सत्यौजाश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १६ ॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वत्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुꣳ श्यामो दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुꣳ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालꣳ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा — ४२) [आग्नेयं द्विचत्वारिꣳशत् ॥ १७ ॥ सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छति दशभिर्वत्सतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशꣳ स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मꣳ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां

द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छꣳसिने वाससी नेष्टापोतृभ्याꣳ स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानड्वाहमग्नीधे भार्गवो होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयम् (१)अग्निष्टोमसामꣳ सारस्वतीरपो गृह्णाति—४) [वारवन्तीयं चत्वारि च ॥१८॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठौही दक्षिणा मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुꣳ शितिपृष्ठो दक्षिणादित्यां मल्हां गर्भिणीमालभते मारुतीं पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं तिसृधन्वꣳ शुष्कदृतिर्दक्षिणा—४७) आग्नेयꣳ सप्तचत्वारिꣳशत् ॥ १९ ॥ आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुꣳ सावित्रं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दक्षिणा—३४) [आग्नेयं चतुस्त्रिꣳशत् ॥ २० ॥ स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि सꣳ सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतꣳ सोमꣳ सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना । वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अतिद्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा । कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं

विमृधं । इहेहैषां कृणुत भोजनानि (१) ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः । आश्विनं धूम्रमालभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालꣳ सोमप्रतीकाः पितरस्तृप्णुत वडबा दक्षिणा—२६) [भोजनानि षड्विꣳशतिश्च ॥ २१ ॥

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम । दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमाचरण्येत् । अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा । दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् । प्र णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु । आ नो दिवो बृहतः (१) पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् । हवं देवी जुजुषाणा घृताची शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु । बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व रत्नानि दाशुषे । एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः । बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् । बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवसा (२) ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् । आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू । प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन । आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा । अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीडे वसूनाम् । सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम् । मक्षू देववतो रथः (३) शूरो वा पृत्सु कासु चित् । देवानां

य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् । न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो। असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम् । नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्रयोषन्न योषति । उपक्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानश्च यक्ष्यमाणश्च धेनवः । पृणन्तश्च पपुरिश्च (४) श्रवस्यवो घृतस्य धारा उपयन्ति विश्वतः । सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश । आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत् । सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् । अवस्यतं मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् । सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना (५) पृथिव्याः । जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् । इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा । आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्रियासु—२५) [बृहतः शवसा रथं श्च जनना पञ्चविंशतिश्च] ॥ २२ ॥ अनुमत्या (८४) आग्नेय (१८) मैन्द्राग्न (७०) मग्नये (८०) सोमाय (१४४) प्रतिपूरुष (१०३) मैन्द्राग्नं (९५) धात्रे (५८) बार्हस्पत्य (१३३) मग्नये (१२५) ऽर्थेतो (६१) देवीः (१४१) समिधः (१५०) सोमस्य (१११) न्द्रस्य (१०३) मित्र (९०) आग्नेयः (४२) सद्य (५४) आग्नेय (४७) माग्नेयः (३४) स्वाद्वी (७६) मग्नाविष्णू (२७५) द्वाविंशति (२०९४) ॥ २२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रपाठकः ॥ इष (१५३०)

आपो (१६९०) देवस्या (१५६७) ऽऽददे (१८००) देवासुराः (२७२८) संत्वा (२५१९) पाकयज्ञ (२६५५) अनुमत्या (२०१४) अष्टौ (१६५८३) ॥ प्रथमकाण्डः सम्पूर्णः ॥

ॐम् वायव्यꣳ श्वेतमालभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्वरा प्रदह इत्येतमेव सन्तं वायवे नियुत्वत आलभेत नियुद्वा अस्य धृतिर्धृत एव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (१) वायवे नियुत्वत आलभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नेनीयते वायुमेव नियुत्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नियच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वते भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवे नियुत्वत आलभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजायाः (२) अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन् प्रजां न विन्दते वायुमेव नियुत्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवे नियुत्वत आलभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप (३) धावति स एवास्मिन् प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत् सोऽकामयत प्रजाः पशून्त्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समभवत्तꣳ स्वायै देव-

तांया आलंभत ततो वै स प्रजाः पशूनंसृजत यः प्रजाकांमः (४) पशुकांमः स्यात् स एतं प्रांजाप-
त्यमजं तूपरमालंभेत प्रजापंतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपंधावति स एवास्मैं प्रजां पशून् प्रजंनयति
यच्छ्मश्रुणस्तत् पुरुंषाणाꣳ रूपं यत्तूपरस्तदश्वांनां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्यां इव शफास्तदवीनां
यदजस्तदजानांमेतावंन्तो वै ग्राम्याः पशवस्तान् (५) रूपेणैवावंरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालं-
भेत पशुकांमो द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिं तृतीयः सोमापूष-
णांवेव स्वेनं भागधेयेनोपंधावति तावेवास्मैं पशून् प्रजंनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पंशूनां
प्रंजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून् प्रजंनयत्यौदुंम्बरो यूपः (६) भवत्यूर्ग्वा उंदुम्बर
ऊर्क् पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवंरुन्धे—१३) [एव प्रजाया उपं प्रजाकांमस्तान् यूप-
स्त्रयोदश च] ॥ १ ॥ प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत ता अंस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्
ता वरुंणमगच्छन् ता अन्वैत्ताः पुनंरयाचत ता अंस्मै न पुनंरददात् सोऽब्रवीद्वरं वृणीष्वाथ
मे पुनर्देहीति तासां वरमालंभत स कृष्ण एकंशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात् स एतं
वांरुणं कृष्णमेकंशितिपादमालंभेत वरुंणम् (१) एव स्वेनं भागधेयेनोपंधावति स एवैनं
वरुणपाशान्मुंञ्चति कृष्ण एकंशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतंया समृंध्यै सुवंर्भानुरासुरः
सूर्यं तमंसाविध्यत्तस्मैं देवाः प्रायंश्चित्तिमैच्छन् तस्य यत्प्रंथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णा-
विरंभवद्यद्द्वितीयꣳ सा फल्गुंनी यत्तृतीयꣳ सा वंलक्षी यदंध्यस्थादपाकृन्तन्त्साविर्वंशा (२)

समभवत्ते देवा अब्रुवन् देवपशुर्वा अयꣳ समभूत् कस्मा इममालप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायालभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय (३) आलभेतादित्यानेव कामꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एता मल्हा आलभन्ताग्नेयीं कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यां ताभिरेवास्मिन् रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मल्हा आलभेत (४) आग्नेयीं कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यामेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सꣳहितामैन्द्रीꣳ शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाꣳसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाꣳसि तान्येव (५) अवरुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति गर्भिणयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन् दधाति सारस्वतीं मेषीमालभेत य ईश्वरो वाचो

वदितोः सन् वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्मिन् (६) वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति तस्मान्मनुष्याः सर्वां वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमꣳ रसो यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालभेताग्नेयं कृष्णग्रीवं प्रजाकामः सोमः (७) वै रेतोधा अग्निः प्रजानांप्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन् तेन दधाति यत् सौम्योब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (८) रुचमेवास्मिन् दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन् त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरोधायाꣳ स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते—४३) [बरुणं वशा कामाय लभेतैवास्मिन् सोमो भवति त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तꣳ स्वायै देवताया आलभत ततो वै स इमाँल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँ ल्लोकानभिजयति विषम आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मन-

स्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (१) संयत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तꣳ सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान् प्रयच्छति ग्राम्येव भवति यदृषभस्तेन (२) ऐन्द्रो यत् पृश्निस्तेन मारुतः समृद्ध्यै पश्चात् पृश्निसक्थो भवति पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः सौम्यं वा अन्नꣳ सोममेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्ध्यै सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलम् (३) राज्याय सन्तꣳ राज्यं नोपनमेत् सौम्यं वै राज्यꣳ सोममेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनꣳ राज्यं नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा (४) लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मात् पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलꣳ राज्याय सन्तꣳ राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनम् (५) वज्रो भूत्या इन्ध उपैनꣳ राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्ये-

तद्वै वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै—१५) [सङ्ग्रामे तेनाल मैनं पञ्चदश च] ॥ ३ ॥

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एतां दशर्षभामालभन्त तयैवास्मिन् रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां दशर्षभामालभेताममुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातस्त्रीन् ललामानालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने (१) त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारान् त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाꣳसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाꣳसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन् तेजो दधाति संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति संवत्सरस्य परस्तात् प्राजापत्यं कद्रुम् (२) आलभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णꣳ श्याममालभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिँल्लोकेऽस्पर्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य (३) यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयꣳ स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्त्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणं तं वरुणेनैव ग्राह-

यित्वा विष्णुना यज्ञेन प्रणुदन्तैन्द्रेणैवास्येन्द्रियमंवृङ्क्त यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात् स स्पर्ध-
मानो वैष्णावरुणीम् (४) वशामालंभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्येन्द्रियं वृङ्क्ते भवत्यात्मना परांस्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमंहन्
तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरंसिनात्तस्य वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन् ता वैदेह्योऽभवन्
तासांमृषभो जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रः (५) अचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येता-
स्मात् पाप्मन इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव स्वेन भागधेयेनो-
पंसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणेन्द्रियमात्मन्नंधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्
स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपंसृतः (६) पाप्मानमपि
दहत्यैन्द्रेणेन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालंभेत ज्योग-
परुद्धोऽनयोर्हि वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपंरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन भागधेयेनोप-
धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गंमयतः प्रत्येव तिष्ठति पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं
यो ज्योगपरुद्धः समृंद्ध्यै वायव्यंम् (७) वत्समालंभेत वायुर्वा अनयोर्वत्स इमे वा एतस्मै
लोका अपंशुष्का विडपंशुष्काथैष ज्योगपंरुद्धो वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपंधावति स एवा-
स्मा इमाँल्लोकान् विशं प्रदापयति प्रास्मा इमे लोकाः स्नुवन्ति भुञ्जत्येनं विडुपंति-
ष्ठते—४२) [मध्यन्दिने कर्द्धु यमस्य वैष्णावरुणी मिन्द्रउपंसृतो वायव्यं द्विचंत्वारिंशच्च]॥४॥

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोत् स य उत्तमः पशुरासीत् तं पृष्ठं प्रति सङ्गृह्योदक्खिदत् तꣳ सहस्रं पशवोऽनूदायन्त्स उन्नतोऽभवद्यः पशुकामः स्यात् स एतमैन्द्रमुन्नतमालभेतेन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून् प्रयच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतः (१) भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून् प्राप्नुयादथ वैष्णवं वामनमालभेतैतस्मिन् वै तत् सहस्रमध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीषितः पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽर्हति सहस्रं पशून् प्राप्तुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रꣳ सम्पाद्यालभेत पशवः (२) वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान् प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो वेहतमालभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते योऽलं प्रजायै सन् प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३) प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असतः सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सद्ददतीत्यैन्द्रीꣳ सूतवशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन् भूतिं न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाभवत् (४) इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येव यꣳ सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियꣳ साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्नं पुनरुत्सृष्टमालभेत य आ तृतीयात् पुरुषात्

सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो ब्राह्मणः सन्ना (५) तृतीयात् पुरुषात् सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनꣳ सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनुसन्तनोति पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (६) सोमपीथः समृद्ध्यै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभिचरन् ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मः (७) भिनत्त्येवैनम् — ३) [उन्नतः पशवो विन्दतेऽभवदेतस्येध्मस्त्रीणि च] ॥ ५ ॥ बार्हस्पत्यꣳ शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठꣳ समानानाꣳ स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं पृष्ठꣳ समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्ध्यै पौष्णꣳ श्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (१) अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्ध्यै मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुत एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्ये-

तद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (२) स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो भ्रूमान् भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै सावित्रमुपध्वस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्युपध्वस्तो भवति सावित्रो ह्येषः (३) देवतया समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपꣳ ह्यन्नꣳ समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै सजाता विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै (४) सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्यो ह्येष समृद्ध्यै प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत् प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं तस्मात्स्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो हि (५) एष देवतया समृद्ध्यै — ३) [अस्मा एवैषोऽस्मै हि त्रीणि च॥ ६ ॥

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः परापतत्तं बृहस्पतिरुपागृह्णात् सा शितिपृष्ठा वशाभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपागृह्णीताꣳ सा द्विरूपा वशाभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपागृह्णन्त्सा बहुरूपा वशाभवद्यश्चतुर्थः परापतत्स पृथिवीं प्राविशत्तं

बृहस्पतिरभि (१) अगृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं परापतत्तद्रुद्र उपागृह्णात् सा रौद्री रोहिणी वशाभवद्बार्हस्पत्याꣳ शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु (२) वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (३) रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (४) रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (५) सजाता विश्वानेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव

भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै सजाताश्छन्दसामेव रसेन रसꣳ सजातानवरुन्धे बार्हस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसम् (६) दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा वश इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे रौद्रीꣳ रोहिणीमालभेताभिचरन् रुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा देवतया समृद्ध्यै स्फ्यो यूपः (७) भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनम्—१९) [अभि खलु रसेना व वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एताꣳ सौरीꣳ श्वेतां वशामालभन्त तयैवास्मिन् रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एताꣳ सौरीꣳ श्वेतां वशामालभेतामुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति बैल्वो यूपो भवत्यसौ (१) वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत् सयोन्येव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमालभेताभिचरन् वारुणं दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपꣳ समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणाति (२) एवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनं

वैष्णवं वामनमालभेत यं यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्ध्यै त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम् (३) प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून् मिथुनान् प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन् पशवः प्रविष्टा अथैष पुमान्त्सन् वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रꣳ श्वेतमालभेत सङ्ग्रामे संयत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (४) विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति—५) [असौ शृणाति मिथुनानां नयति यच्छति] ॥ ८ ॥

वरुणꣳ सुषुवाणमन्नाद्यं नोपानमत्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामपश्यत्ताꣳ स्वायै देवताया आलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यं नोपनमेत्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः (१) एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्ध्यै मैत्रꣳ श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपाञ्चौषधीनाञ्च सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपाञ्च खलु वा

औषधीनाञ्च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधाति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भवति (२) अपाञ्चौषधीनाञ्च सन्धावालभेत उभयस्यावरुद्ध्यै विशाखो यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्ध्यै मैत्रꣳ श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणꣳ शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिं नाविन्दन् (३) तां मिथुनेऽपश्यन् तस्यां न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदध्वमिति साश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन् पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजया पशुभिः—४५) [अन्नादो भवत्यविन्दन् पञ्चचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥

आश्विनं धूम्रललाममालभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चासोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनꣳ सोमपीथो नमति यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामः (१) भवति मुखत एवास्मिन् तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमालभेत यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसेयुरपूता वा एतं वागृच्छति यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नारण्यो यद्गोमृगो नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसन्ति वायुर्वै देवानां पवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स

एव (२) एनं पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः पाप्मानं प्रविशति यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं बहुरूपमालभेतामुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप तमः पाप्मानꣳ हते—४६) [ललाम एव षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १० ॥ इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म । भरेष्विन्द्रꣳ सुहवꣳ हवामहेऽꣳहोमुचꣳ सुकृतं दैव्यं जनम् । अग्निं मित्रं वरुणꣳ सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये । ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान् । शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः । प्रिया वो नाम (१) हुवे तुराणाम् । आ यत्तृपन्मरुतो वावशानाः । श्रियसे कं भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः । ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः । अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात् सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना । इन्द्रो मरुद्भिर्ऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सꣳशिशातु । संनो देवो वसुभिरग्निः सम् (२) सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः । समिन्द्रो मरुद्भिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत् । यथादित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभि । एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु । कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने । अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः । सं यदिषो वनामहे

सꣳ हव्या मानुषाणाम् । उत द्युम्नस्य शवसः (३) ऋतस्य रश्मिमाददे । यज्ञो देवानां
प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः । आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या वरिवो-
वित्तरासत् । शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न
दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ । धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य
भुवनस्य गोपाः । दीर्घाधियो रक्षमाणाः (४) असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि ।
तिस्रो भूमीर्धारयन् त्रीꣳ रुत द्यून् त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम् । ऋतेनादित्या
महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु । त्यान्नु क्षत्रियाꣳ अव आदित्या-
न्याचिषामहे । सुमृडीकाꣳ अभिष्टये । न दक्षिणा विचिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या
नोत पश्चा । पाक्या चिद्वसवो धीर्या चित् (५) युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम् । आदि-
त्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन । अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं
दधतु श्रोषमाणाः । इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युराचके । तत्त्वा यामि
ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा न
आयुः प्रमोषीः—४९) [नाम सꣳ शवसो रक्षमाणाश्चिदेकान्नपञ्चाशच्च] ॥ ११ ॥
वायव्यं (३१३) प्रजापति (४४३) देवासुरा (२६५) असा (३९२) विन्द्रो (३५३)
बार्हस्पत्यं (२५३) वषट्कारो (२६९) ऽसौ (२५०) वरुण (१९५) माश्विन (१४६

मिन्द्र (२९९) मेकादश (३२७८) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमःप्रपाठकः ॥

ॐम् प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताꣳ सोऽचायत् प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तं निरवपत्तावस्मै प्रजाः प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै सन् प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत् प्रजाकाम इन्द्राग्नी (१) एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो विन्दते प्रजामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः संग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निः (२) वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति जयति तꣳ संग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यः संग्रामं जयत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यम् (३) धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेज्ज-

नतामेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनु निर्वपेत्पूषा वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४) स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु प्रयच्छति क्षैत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायेन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते—३९) [इन्द्राग्नी निर्वीर्यं मेवैकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेत्पथो वा एषोऽध्यपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयत्यग्निमेव पथिकृतꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनड्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्नये व्रतपतये (१) पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव चरेदग्निमेव व्रतपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं व्रतमालम्भयति व्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यꣳ रक्षाꣳसि सचेरन्नग्निमेव रक्षोहणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षाꣳस्यपहन्ति निशितायां निर्वपेत् (२) निशितायाꣳ हि रक्षाꣳसि प्रेरते सम्प्रेर्णान्येवैनानि हन्ति परिश्रिते याजयेद्रक्षसामनन्ववचाराय रक्षोघ्नी याज्यानुवाक्ये भवतो रक्षसाꣳ स्तृत्या अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्नेषा वा अस्य घोरा तनू-

यद्रुद्रस्तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यग्नये सुरभिमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषाः (३) वा प्रमीयेरन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य भेषज्या तनूर्यत्सुरभिमती तयैवास्मै भेषजं करोति सुरभिमते भवति पूतीगन्धस्यापहत्या अग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामे संयत्ते भागधेयेनैवैनꣳ शमयित्वा परानभि निर्दिशति यमवरेषां विध्यन्ति जीवति स यं परेषां प्र स मीयते जयति तꣳ सङ्ग्रामम् (४) अभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमीयन्ते पुरुषाहुतिर्ह्यस्य प्रियतमाग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नैषां पुरायुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान् दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति न (५) अस्यापरं गृहान् दहति—४) [मतपतये वपेत् पुरुषाः सङ्ग्रामं न चत्वारि च] ॥ २ ॥ अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदग्निमेव कामꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (१) युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणो-

ऽग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षाꣳसि यवयति नैनमभिचरन्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति सएवास्मिन् (२) आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् रुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम् (३) अष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् तेजो दधाति तेजस्व्येव भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणोऽग्निमेव साहन्त्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव सहते यꣳ सीक्षते—३८) भ्रातृव्यस्यास्मिन् पुरोडाशमष्टात्रिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नादः (१) एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-

यदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्
तेन दधाति यदग्नये (२) पावकाय वाचमेवास्मिन् तेन दधाति यदग्नये शुचय आयुरे-
वास्मिन् तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवतामेव निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्नये पवमानाय
निर्वपति प्राणमेवास्मिन् तेन दधाति यदग्नये पावकाय वाचमेवास्मिन् तेन दधाति यदग्नये
शुचये चक्षुरेवास्मिन् तेन दधाति (३) उत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्नये पुत्रवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां
प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्नये रसवतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्त्स्या-
मित्यग्निमेव रसवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनꣳ रसवन्तं करोति (४) रसवानेव
भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्नये वसुमते पुरोडाश-
मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्त्स्यामित्यग्निमेव वसुमन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधा-
वति स एवैनं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्नये वाजसृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्स-
ङ्ग्रामे संयत्ते वाजम् (५) वा एष सिसीर्षति यः सङ्ग्रामं जिगीषत्यग्निः खलु वै देवानां
वाजसृदग्निमेव वाजसृतꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति धावति वाजꣳ हन्ति वृत्रं जयति तꣳ
सङ्ग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे भवत्यग्नयेऽग्निवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नाव-
ग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमानम् (६)

अभि सम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति भागधेयेनैवैनं शमयति नार्ति-
मार्च्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र
उद्वायेदपर आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्भागधेयमभि पूर्व उद्ध्रियते किमप-
रोऽभ्युत् (७) ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वा-
द्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छ-
न्दोभिरेवैनꣳ स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सो ऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य (८) ज्योतिः परापतितं तदेवावरुन्धे—६) [अ-
न्नादोऽग्नये दधाति करोति वाजं यजमानमुदस्य षट् च] ॥ ४ ॥ वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णे चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा
अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरेणैवैनꣳ स्वदयत्यप पापं वर्णꣳ हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्रा-
व्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपे
त्प्रजाकामः संवत्सरः (१) वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति योऽलं प्रजायै
सन् प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव
भागधेयेन शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मु-
ञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनम् (२) विन्दते

प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं
ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन् तेजो दधाति यद्दशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्द्वाद
शकपालो जगत्यैवास्मिन् पशून् दधाति यस्मिन् जात एतामिष्टिं निर्वपति
पूतः (३) एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान् भवत्यव वा एष सुवर्गा
लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयति
सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौ-
र्णमासीं वातिपाद्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपद-
धाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (४) अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुरान्नमक्षन्नाग्नेयमष्टा
कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं यतेऽवसं करोति तादृक् (५)
एव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः खलु वा अग्नेर्योनिः
स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तक-
पालं ग्रामकाम आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै

द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै सजाताश्च्यावयति मारुतो भवति (६) मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवरुन्धे सप्तकपालो भवति सप्त गणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान आसादयति विशमिवास्मा अनुवर्त्मानं करोति—२९) [संवत्सर एनं पूतः समष्ट्यै तादृग् भवत्येकान्नत्रिꣳशच्च] ॥५॥ आदित्यं चरुं निर्वपेत् सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निियं वा अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवायतने यतते जयति तꣳ सङ्ग्राममेतस्मिन् वा एतौ मृजाते (१) यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालंनिर्वपेद्विद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ समममाते यौ सममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेवाप्त्वा निर्वरुणम् (२) परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत् प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वा-

दंशकपालं निर्वपेदुभयादंत् (३) प्रतिगृह्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रांमाप्नोति वैश्वानरं द्वादंशकपालं निर्वपेत् सनिमेष्यन्त्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं द्वादंशकपालं निर्वपंति संवत्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यंवते दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरम् (४) प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृंव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति—३६) [मृजाते वरुणमुभयादत्संवत्सरꣳ यद्त्रिꣳशच्च] ॥६॥

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून् प्रयंच्छति पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून् प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति सः (१) एवास्मा इन्द्रियं पशून् प्रयंच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तꣳ स्वेन भागधेयेन (२) उपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयंच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय घर्मवंते पुरोडा-

शमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रायार्कवते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिर एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत आत्मानमेवास्य तेन करोति यदिन्द्रायार्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राय (३) अꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः स्यात् पाप्मा वा अꣳह इन्द्रमेवाꣳहोमुचꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं पाप्मनोऽꣳहसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन् राष्ट्राणि वाभि समियुरिन्द्रमेव वैमृधꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मान्मृधः (४) अपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्बद्धो वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं त्रायत इन्द्रायार्काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमेदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये तनू यदर्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (५) अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो नमति—७) [स भागधेयेनेन्द्रायमृधोऽस्मै सप्त च] ॥ ७ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रमेवान्वृजुꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजाताननुकान् करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासꣳशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्य सेनाꣳ रुꣳश्यति बल्बजानपि (१) इध्मे सन्नह्येद्गौर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत्ततो बल्बजा उदतिष्ठन्

गवामेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपे-
त्सङ्ग्रामे संयत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तम् (२) सङ्ग्राम-
मेतामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयम्पाप इव स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हत-
मनाः स्वयम्पाप इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति न हतमनाः स्वयम्पापो भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-
पेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्युः (३) इतीन्द्रमेव दातारꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडा-
शमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारꣳ स्वेन भागधेयेनोपधा-
वति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदप रुद्धो वा (४)
अपरुध्यमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं त्रायतेऽनपरुध्यो भ-
वतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत् स न व्यावृतमगच्छत् स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेका-
दशकपालं निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्वरी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्वरी स
एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (५) सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरु-

पाधावत् स प्रजापतिः शक्कर्या अधि रेवतीं निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय यो-ऽलं श्रियै सन्त्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति (६) शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या इन्धे भवत्येव—१४) [अपि तं स्युर्वैन्ध भवति चतुर्दश च] ॥ ८ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती वाचैवैनमभिचरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिचरति (१) प्रति वै परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति द्वेद्वे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञश्च मध्यतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्त्स्तृणुत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो न (२) उपनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं यज्ञो नमत्याग्नावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या विपश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेव (३) अस्मिन् चक्षुर्धत्त-

श्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो यदाज्यमनडुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध इन्द्रियं वै वीर्यं वृङ्क्ते भ्रातृव्यो यजमानोऽयजमानस्याध्वरकल्पां प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियम् (४) वीर्यं वृङ्क्ते पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव वाक् तामप्रोदितां भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत् प्रातःसवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेनाप्नोति (५) आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप् त्रैष्टुभं माध्यंदिनꣳ सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेनाप्नोति देवताभिरेव देवताः (६) प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म कपालैरेव छन्दाꣳस्याप्नोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैककपालो भवति न हि कपालैः पशुमर्हत्याप्तुम् (७) [चरति नैवेन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः

प्रायश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एतꣳ सौमारौद्रं चरुं निरवपन् तेनैवास्मिन् रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेत् सोमं चैव रुद्रं च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रः (१) वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा भवितोरिति मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुरवदत्तद्भेषजम् (२) भेषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत् प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते (३) प्रजाꣳ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापिदधाति ताजगार्तिमार्च्छति सौमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा एतस्य रसो गच्छत्यग्निꣳ शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदि (४) इतासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितꣳ होता निष्षिदति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनड्वान् होत्रा देयो

वह्निर्वा अनड्वान् वह्निर्होता वह्निनैव वह्निमात्मानꣳ स्पृणोति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति वेदिं परिगृह्यार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिषः स्तृणीयादर्धम् (५) नार्धमिध्मस्याभ्यादध्यादर्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयति— १२) [रुद्रो भेषजं विन्दते यद्यर्धं द्वादश च] ॥ १० ॥ ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान आसादयति विशमेव (१) अस्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च विशे च समदं दध्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन् ब्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन् ब्रूयान्मरुद्भ्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति वितृꣳहाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (२) निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वाꣳश्च देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (३) उपरिष्टादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्

परिगृह्णात्युपाधाय्यपूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्निये दुग्धे प्रैय्यङ्गवं चरुं निर्वपेन्म
रुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्निये वै पयसो मरुतो जाताः पृश्नियै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देव-
तया सजाता मरुत एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्ये-
व भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (४) भवतः प्रियमेवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा
पुरोऽनुवाक्या भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनवरुन्धे देवा-
सुराः संयत्ता आसन् ते देवा मिथो विप्रिया आसन् ते१ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्च-
तुर्धा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपा-
धावत्तम् (५) एतया संज्ञान्यायाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्सोमाय
रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं
देवा ज्यैष्ठ्यायाभि समजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या याजयेद-
ग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकाद-
शकपालं वरुणाय (६) आदित्यवते चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभि सञ्जा-
नते वसिष्ठः समानानां भवति—१४) [एवैवैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दशच]॥११॥
हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते । स वेद पुत्रः पितरꣳ स मातरꣳ स सूनुर्भुवत् स भु-
वत्पुनर्मघः ! स द्यामौर्णोदन्तरिक्षꣳ स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आभवत् । उदु त्यं

चित्रम् । स प्रत्नवन्नवीयसाग्ने द्युम्नेन संयता । बृहत्ततन्थ भानुना । नि काव्या वेधसः शश्वत-
स्कर्हस्ते दधानः (१) नर्या पुरूणि । अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाꣳ सत्रा चक्राणो अमृता-
नि विश्वा । हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये । स चेत्ता देवता पदम् । वाममद्य सवितर्वाममु
श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यꣳ सावीः । वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः
स्याम । बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि । प्रया भूमिं प्रवत्वति मह्ना जिनोषि (२)
महिनि । स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिष्टोभन्त्यक्तुभिः । प्रया वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जु-
नि । क्रदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः । अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे
तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यच्छ । आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाꣳ ऋजीषी ।
सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः । प्र (३) सुवानः सोम ऋतयु-
श्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन् । वृषा यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृꣳह । स-
बाधस्ते मदं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन् । अर्को वा यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रे-
दिन्द्रो दधते पृत्सु तुर्याम् । वषट् ते विष्णवास आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।
(४) वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट
नामार्यः शꣳसामि वयुनानि विद्वान् । तं त्वा गृणामि तवसमतव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः प-
राके । किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यं भूत्प्र यद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्पो अस्मदपगूह

एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ । (५) अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम् । शिशीहि नः सूनुमतः । दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजꣳ श्रुत्या अपावृधि । प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः । अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निरृषिं यः सहस्रा सनोति । अग्निर्दिवि हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा । मा (६) नो मर्धीरा तू भर । घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम् । तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः । उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आभर । वायो शतꣳ हरीणां युवस्व पोष्याणाम् । उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा । प्र याभिः (७) यासि दाश्वाꣳसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे । नि नो रयिꣳ सुभोजसं युवेह नि वीरवद्गव्यमश्वियञ्च राधः । रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम । रेवाꣳ इद्रेवतः स्तोता स्यात् त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः श्रुतस्य—४०) [दधानो जिनोषि प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १२ ॥

प्रजापति (२३१) रग्नये (२५४) ऽग्नये (१८०) ऽग्नये (४०६) वैश्वानर (३२१) मादित्य (२३६) मैन्द्र (२५७) मिन्द्राया (३१४) ग्नावैष्णव (३३७) मसा (२६२) वैद्रꣳ (३१४) हिरण्यगर्भो (३९०) द्वादश (३५१८) ॥ १२ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा एतं भूत्यै प्रतिनुदन्ते योऽलं भूत्यै सन् भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवैनं भूतिं गमयन्ति भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वादित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव धारयद्वतः (१) स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवैनं विशि दाधत्यनपरुध्यो भवत्यदितेऽनुमन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमाददीतेयं वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनुमन्यते सत्याशीरित्याह सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप प्रेत मरुतः (२) सुदानव एना विश्पतिनाभ्यमुं राजानमित्याह मारुती वै विड् ज्येष्ठो विश्पतिर्विशैवैनं राष्ट्रेण समर्धयति यः परस्ताद्ग्राम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्व्रीहीनाहरेच्छुक्लाश्च कृष्णाश्च विचिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विड्विशमेवावगच्छति (३) अवगतास्य विडनवगतं राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चावगच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनं भागधेयं प्रेप्सन्तो विशमव (४) गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान् सप्त मध्यमेषायामुपहन्यादिदमहमादित्यान् बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या एवैनं बद्धवीरा विशमवगमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदि

ध्मेऽपि मयूखान्तसर्न्नह्येदनपरुध्यमेवावंगच्छत्याश्वंतथा भवन्ति मरुतां वा एतत् (५) ओजो यदंश्वत्थ ओजंसैव विशमवंगच्छति सप्त भंवन्ति सप्तगंणा वै मरुतो गणश एव विशमवंगच्छति—१८) [धारयंद्वतोमरुतोगच्छत्यवैतदष्टादंशच] ॥ १ ॥

देवा वै मृत्योरंबिभयुस्ते प्रजापंतिमुपांधावन् तेभ्यं एतां प्रांजापत्या॰ शतकृंष्णलां निरंवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एतां प्रांजापत्या॰ शतकृंष्णलां निर्वंपेत् प्रजापंतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपंधावति स एवास्मिन्नायुंर्दधाति सर्वमायुंरेति शतकृंष्णाला भवति शतायुः पुरुंषः शतेन्द्रिय आयुंष्येवेन्द्रिये (१) प्रतिंतिष्ठति घृते भंवत्यायुर्वै घृतममृत॰ हिरंण्यमायुंश्चैवास्मा अमृतंञ्च समीचीं दधाति चत्वारिं चत्वारि कृष्णलान्यवंद्यति चतुरवत्तस्याप्त्यां एकधा ब्रह्मण उपंहरत्येकधैव यजंमान आयुंर्दधात्यसावांदित्यो न व्यंरोचत तस्मै देवाः प्रायंश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एत॰ सौर्यं चरुं निरंवपन् तेनैवास्मिंन् (२) रुचंमदधुर्यो ब्रंह्मवर्चसकांमः स्यात्तस्मा एत॰ सौर्यं चरुं निर्वंपेदमुमेवादित्य॰ स्वेनं भागधेयेनोपंधावति स एवास्मिंन् ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवत्युभयतो रुक्मौ भंवत उभयतं एवास्मिन् रुचं दधाति प्रयाजे प्रंयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मैं ब्रह्मवर्चसमवंरुन्ध आग्नेयमष्टाकंपालं निर्वंपेत्सावित्रं द्वादंशकपालं भूम्यैं (३) चरुं यः कामयेंत हिरंण्यं विन्देय हिरंण्यं मोपंनमेदिति यदांग्नेयो भवंत्याग्नेयं वै हिरंण्यं यस्यैव हिरंण्यं तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भंवति स-

वितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैनꣳ हिरण्यं नमति विवा एष इ-
न्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एनाम् (४) एव निर्वपेद्धिरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण
वीर्येण व्यृध्यत एनामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा
एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दतीन्द्रः (५) त्वष्टुः सोममभीषहापिबत् स विष्वङ् व्या-
र्च्छत् स इन्द्रियेण सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाका अभवन्त्स प्रजा-
पतिमुपाधावत्तस्मा एतꣳ सोमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुं निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियꣳ सोम-
पीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण सोमपीथेनर्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी स्या-
त्तस्मै (६) एतꣳ सोमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुं निर्वपेत् सोमꣳश्चैवेन्द्रꣳश्च स्वेन भागधेयेनोपधाव-
ति तावेवास्मिन्निन्द्रियꣳ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यत् सौम्यो भव-
ति सोमपीथमेवावरुन्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
श्यामाको भवत्येष वाव स सोमः (७) साक्षादेव सोमपीथमवरुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाश-
मष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै पशून् प्रज-
नयति वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति दधि मधु घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपे-
णैव पशूनवरुन्धे पञ्चगृहीतं भवति पाङ्क्ता हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः (८)

समृद्ध्यै प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजापतिरेवास्मै पशून् प्रजनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्रदधाति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्ताः पशव आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय पशूनवरुन्धे—४१) [इन्द्रियेऽस्मिन् भूम्यां एतामिन्द्रस्तस्मै सोमः पशव एकचत्वारिंशच्च]॥ २ ॥ देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमं राजानं यश आर्च्छत् स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ समभवतां ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयतं मेति तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं सौम्यं चरुं तयैवास्मिन् तेजः (१) इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन् तेन दधाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन् तेन दधाति यत् सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन् ब्रह्मवर्चसञ्च समीची (२) दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति स्वामेव देवतां स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (३) भवति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यच्छ्यामाकस्तेन सौम्यः समृद्ध्यै सोमाय वाजिने श्या-

मारुतं चरुं निर्वपेद्यः क्लैब्याद्बिभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याद्बिभाय
सोममेव वाजिनꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् रेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो
भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकामः (४) ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनो-
पधावति स एवास्मै सजातान् प्रयच्छति ग्राम्येव भवति गणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरे-
वैनं गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन् विशं विनाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये
कुर्याद् ब्रह्मन्नेव विशं विनाशयति—४३) [तेजः समीचीएव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत् सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ
वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एव
(१) अस्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः काम-
येत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवैनं तद्गमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत् स प्रजापतिमुपाधावत्त
स्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निः (२) अवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्नवती
अग्रवती याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्नादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्य आनुजावरः स्या त्तस्मा
एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमग्रꣳ समा-

नानां परिणयति बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रम् (३) परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्ध्यै यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेद् बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमग्रꣳ समानानां परिणयति बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रं परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य (४) देवता य आनुजावरः समृद्ध्यै—४) [एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च] ॥ ४ ॥

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिꣳशद्दुहितर आसन् ताः सोमाय राज्ञेऽददात्तासाꣳ रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन् ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात् सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै पुनरददात्तासाꣳ रोहिणीमेवोप (१) ऐत्तं यक्ष्म आर्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत् पापीयानभवत्तत् पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्योऽविन्दत्तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन् वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा एतम् (२) आदित्यं चरुं निरवपन् तेनैवैनं पापात् स्रामादमुञ्चन् यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवैनं पापात् स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वाप्याययति नवोनवो भवति जायमान इति पुरोऽनुवाक्या

भवत्यायुरेवास्मिन् (३) तया दधाति यमादित्या अंशुमाप्याययन्तीति याऽयैवैनमेनया प्याययति—१३) [उपैतमस्मिन् त्रयोदश च] ॥ ५ ॥ प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत् सोऽब्रवीद्यदिमान् लोकानभ्यतिरिच्याते तन्ममासदिति तदिमान् लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रꣳ राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्रꣳ स्वराजानं ततो वै स इमान् लोकाꣳस्त्रेधादुहत् तत्त्रिधातोस्त्रिधातुत्वं यं कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाशम् (१) एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो राजाऽयमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमान् लोकान् प्रत्तान् काममन्नाद्यं दुह उत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः (२) पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तरउत्तरो ज्यायान् भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्ध्यै सर्वेषामभिगमयन्नवद्यत्यच्छम्बट्कारं व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय—२६) [पुरोडाशं त्रयः षड्विꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ देवासुराः संयत्ता आसन् तान् देवानसुरा अजयन् ते देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन् तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तदवरुधं नाशक्नोत्तदस्मादभ्यर्धोऽचरत् स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामः (१) वीर्यकामः

स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्नि
न्द्रियं वीर्यं दधति यदिन्द्राय राथन्तराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय बा-
र्हताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्तत् (२) एवा-
वरुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय शाक्वराय यदेव मरुतां
तेजस्तदेवावरुन्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तदेवावरुन्ध एतावन्ति वै तेजाꣳसि
तान्येवावरुन्ध उत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशः (३)
भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासम-
न्वाहानिर्दाहायाश्व ऋषभो वृष्णिर्बस्तः सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमान एताश्चेद्वा
अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य मनुष्याः—३८) [इन्द्रियकाम स्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिꣳशच्च]
॥७॥ रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा एतामिष्टिं निरवपदग्नये भ्रा-
जस्वते पुरोडाशमष्टाकपालꣳ सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं तयैवास्मिन्
चक्षुरदधाद्यश्चक्षुष्कामः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपा-
लꣳ सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि (१) पश्यन्ति
सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन् चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव
भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी एवास्मिन् तत्प्रतिदधाति यत्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्य-

मांश्रेषोभवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते समानी याज्या-
नुवाक्ये भवतः समानꣳ हि (२) चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं जातवेदसꣳ सप्त त्वा हरितो
रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान् प्रयच्छति चक्षुरेवास्मै प्रयच्छति यदेव तस्य
तत्—२८) [वि श्यष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ सजातेषु भूयासं
धीरश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ सजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ
सजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये सजाताः कुमाराः समनस-
स्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताꣳ हृदा तान् म आमनसः कृधि स्वाहामनमसि (१)
आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता मां कामयन्ताꣳ हृदा ता म
आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीꣳ साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्ग्रामकामो वैश्वदेवा वै सजाता विश्वा-
नेव देवान्त्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रह-
णी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणं मन एवसजातानाम् (२) गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ
सजातेषु भूयासमिति परिधीन् परिदधात्याशिषमेवतामाशास्तेऽथो एतदेवसर्वꣳ सजातेष्वधिभ-
वति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुती-
र्जुहोत्येतावन्तो वै सजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियस्तानेवावरुन्धे (३) त
एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्ते—५) [असि सजातानाꣳ रुन्धे पञ्च च] ॥ ९ ॥

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत तद्घृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (१) तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धारामृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत् । पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाꣳशो वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत् (२) सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियꣳ रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् । अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान् तेन त्वायुषायुष्मन्तं करोमि सोम आयुष्मान् (३) स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स दक्षिणाभिर्ब्रह्मायुष्मत्तद्ब्राह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयायुष्मन्तस्तेन त्वायुषायुष्मन्तं करोमि—२५) [अस्युदायुष्मान् पञ्चविꣳशतिश्च] ॥ १० ॥

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमꣳ रसो वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत सर्वमायु-

रिया मिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालꣳ सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालꣳ सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसम् (१) वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवेक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानाम् (२) भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणोऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धारामृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति (३) आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्यात् (४) घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतꣳ हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन् मन्येत तावन्मानꣳ स्यात्समृद्ध्या इममग्न आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन् वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदिति (५) आह जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति

हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति—२२) [रसं देवानामितिहिरण्यादिति द्वाविꣳशतिश्च ॥ ११ ॥ प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्सपर्यदीर्यत स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान् प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणान् चतुष्कपालान् निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति (१) चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्ध्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वानाध्येति तस्मादेव वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात् सौर्यमेककपालमनुनिर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साक्षादेव वरुणमवयजतेऽपोनप्त्रीयं चरुम् (२) पुनरेत्य निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनꣳ शान्त उपतिष्ठते—१७) [मुञ्चति चरुꣳ सप्तदशच्च] ॥ १२ ॥

या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेमम ꣳहसो मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेमम ꣳहसो मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्रामस्तं वामेतेनावयजे यो वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु चतुष्पात्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु स्रामस्तं वामेतेनावयज इन्द्रो वा एतस्य (१) इन्द्रियेणापक्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवा-

स्मिंन्निन्द्रियं दंधाति वरुंण एनं वरुणपाशान्मुंञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा एतस्मां-
दपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत् पंयस्यां भवंति पयं एवास्मिन् तयां दधाति पय-
स्यांयाम् (२) पुरोडाशमवंदधात्यात्मन्वन्तंमेवैनं करोत्यथो आयतंनवन्तमेव चंतुर्धा व्यू-
हति दिक्ष्वेव प्रतिंतिष्ठति पुनः समूंहति दिग्भ्य एवास्मैं भेषजं करोति समूह्यावंद्यति यथा-
विद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो वांमिन्द्रावरुणावग्नौ स्रामस्तं वांमेतेनावंयज इत्यांह दुरि-
ष्ट्या एवैनं पाति (३) यो वांमिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु स्रामस्तं वांमेतेनावंयज इ-
त्यांहैतावंतीर्वा आप ओषंधयो वनस्पतंयः प्रजाः पशवं उपजीवनीयास्ता एवास्मैं वरुण-
पाशान्मुंञ्चति—२६) [एतस्यं पयस्यांयां पाति षड्विꣳशतिश्च] ॥ १३ ॥
स प्रत्नवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरंः। त्वं नंः सोम विश्वतो रक्षां राजन्नघायतः।
न रिष्येत्त्वावंतः सखां। या ते धामांनि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषंधीष्वप्सु। ते-
भिर्नो विश्वैः सुमना अहेंडन् राजन्त्सोम प्रति हव्या गृंभाय। अग्नीषोमा सवेंदसा सहूंती
वनतं गिरंः। सं देवत्रा बंभूवथुः। युवम् (१) एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रंतू
अधत्तम्। युवꣳ सिन्धूꣳरभिशंस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुंञ्चतं गृभीतान्। अग्नीषोमाविमꣳ सु मे
शृणुतं वृषणा हवंम्। प्रति सूक्तानि हर्यतं भवंतं दाशुषे मयंः। आन्यं दिवो मांतरिश्वां
जभाराऽमंथ्नादन्यं परिं श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मंणा वावृधानोरुं यज्ञायं चक्रथुरु लो-

कम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम् (२) हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्व-
वसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः। आप्यायस्व सं ते। गणानां त्वा गणपति२ं-
हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः
सीद सादनम्। स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः पितर-
माविवासति (३) श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन व-
ल२ं रुरोज फलिग२ं रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध
वो दिवो या वः शर्म। अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अर्हन्। सहस्रा-
क्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये ते ऽर्यमन् बहवो देवयानाः पन्थानः
(४) राजन् दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छ शं न एधि द्विपदे शं चतु-
ष्पदे। बुध्नादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृ२ंहितान्यैरत्। रुजद्रोधा२ंसि कृत्रिमाण्येषा२ं
सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। बुध्नादग्रेण विमिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत् पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार (५)। प्र यो जज्ञे विद्वा२ं अ-
स्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा
स्वधयाभि प्रतस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या२ं सद्म पार्थिवं च रजः। स बुध्ना-
दाष्ट जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्नाद्यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमावि-

वासन्ति देवाः (६) भिनद्वलं विपुरो दर्दरीति कनिक्रदत्सुवर्गपो जिगाय—१) [युवं वीतं विवासन्ति पन्थानश्चकार देवा नवंच] ॥ १४ ॥ आदित्येभ्यो (२६८) देवा (४४१) देवा (२४३) अर्यम्णे (२०४) प्रजापतेः (१६३) प्रजापति (१२६) देवासुरा (१९८) रजनो (१२८) ध्रुवो (१५५) य (१७५) दग्नि (२७२) प्रजापति (११७) यो (१७६) स (३०१) चतुर्दश (२९६५) ॥ १४ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षांसि पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन् तद्रक्षांसि रात्रीभिरसुभ्नन् तान्सुब्धान्मृतानभिव्यौच्छत्ते देवा अविदुर्यो वै नोऽयं म्रियते रक्षांसि वा इमं घ्नन्तीति ते रक्षांस्युपामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन् वरं वृणामहै यत् (१) असुरान् जयाम तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन् तेऽसुरान् जित्वा रक्षांस्यपानुदन्त तानि रक्षांस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान् पर्यविशन् ते देवा अग्नावनाथन्त तेऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्नग्नये विबाधवतेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षांसि (२) आसन् तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवते यान्येवाभितो रक्षांस्यासन् तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव पश्चाद्रक्षांस्यासन् तानि तेनापानुदन्त ततो देवा अभवन् परासु-

रा यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात् स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते (३) अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान् भ्रातृव्यस्तं तेन प्रणुदते यदग्नये विबाधवते य एवैनेन सदृङ् तं तेन विबाधते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात् पापीयान् तं तेनापनुदते प्र श्रेयाꣳसं भ्रातृव्यं नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनं पापीयानाप्नोति य एवम् (४) विद्वानेतयेष्ट्या यजते—४) [यद्रक्षाꣳसि विबाधवत एवं चत्वारि च] ॥ १ ॥ देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा अब्रुवन् यो नो वीर्यावत्तमस्तमनु समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन् त्वं वै नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो म इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभिभविष्यथेति ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमꣳहोमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती (१) इत्यब्रवीत्त इन्द्रायाꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाꣳहोमुचे निरवपन्नꣳहस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत त्रयस्त्रिꣳशत्कपालं पुरोडाशं निरवपन् त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवतास्ता इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै (२) तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो भ्रातृव्यवान्त्स्यात् स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावतेऽꣳहसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रे-

यान् भ्रातृ॑व्यो॒ यदि॑न्द्राया॑ꣳहोमु॒चे॑ नि॒र्वप॒त्यꣳह॑स ए॒व तेनं॑ मुच्यते मृधा वा ए॒षो॑ऽभिष॑ण्णो॒ यस्मा॑त् समा॒नेष्व॒न्यः श्रेया॑नु॒त (३) अभ्रा॑तृव्यो॒ यदि॑न्द्राय॑ वैमृ॒धाय॒ मृध॑ ए॒व तेनाप॑ हते॒ यदि॑न्द्राये॑-न्द्रि॒याव॑त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒त्मन्ध॑त्ते॒ त्रयो॑स्त्रिꣳशत्कपालं पुरो॒डाशं॒ निर्व॑पति॒ त्रय॑स्त्रिꣳश॒द्वै दे॒वता॒स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्न॒नु स॒मार॑म्भयते॒ भूत्यै॒सा वा ए॒षा विजि॑ति॒र्नामेष्टि॒र्य ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या॒ यज॑त उत्त॒माने॒व विजि॑ति॒ भ्रातृ॑व्येण॒ विज॑यते—४९) [इ॒न्द्रि॒याव॑ती॒ भूत्या॑ उ॒तैका॒न्नपं॑चा॒शच्च॑] ॥ २ ॥

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न् तेषां॑ गाय॒त्र्योजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्त्स॒ङ्गृह्या॒दाया॑पक्र॒म्याति॑ष्ठ॒त्तेऽमन्यन्त यत॒रान् वा इ॒यमु॑पाव॒र्त्स्यति॒ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॒ तां व्य॑ह्वयन्त॒ विश्व॑कर्म॒न्निति॑ दे॒वा दाभीत्यसु॑रा॒ः सा नान्य॑त॒राꣳश्च॒नोपाव॑र्तत॒ ते दे॒वा ए॒तद्यजु॑रपश्य॒न्नोजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि (१) भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॒ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि वि॒श्वायु॒ः सर्व॑मसि स॒र्वायु॑रभि॒भूरिति॒ वाव दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून॑वृञ्जत॒ यद्गा॑य॒त्र्य॑पक्र॒म्याति॑ष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॒ष्टिमा॑हुः संवत्स॒रो वै गा॑य॒त्री सं॑वत्स॒रो वै तद॑पक्र॒म्याति॑ष्ठ॒द्यदे॒तया॑ दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म् (२) प्र॒जां प॒शून॑वृञ्जत॒ तस्मा॑दे॒ताꣳ सं॑व॒र्ग इती॒ष्टिमा॑हु॒र्यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्यात्स स्पर्ध॑मान ए॒तये॒ष्ट्या य॑जेता॒ग्नये॑ संव॒र्गाय॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒त्तꣳ शृ॒तमा॒सन्न॑मे॒तेन॒ यजु॑षा॒भिमृ॑शे॒दोज॑ ए॒व बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून् भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति—४५) [असि॒ वी॒र्यं॑

पञ्चचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन् ता यत्रावसन् ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताꣳ सोऽब्रवीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्रतिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति तं प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत् प्रजापतिम् (१) एव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजां प्रजनयति प्रजापतिः पशूनसृजत तेऽस्मात् सृष्टाः पराञ्च आयन् ते यत्रावसन् ततो गर्मुदुदतिष्ठत्तान् पूषा चान्ववैताꣳ सोऽब्रवीत् पूषानया मा प्रतिष्ठाथ त्वा पशव उपावर्त्स्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै (२) अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्रतिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं पशव उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत् सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून् प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा (३) पशून् प्रजनयति—३) [प्रजापतिं वै पूषा त्रीणि च] ॥ ४ ॥

अग्ने गोभिर्न आगहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः । इन्द्रो धर्ता गृहेषु नः । सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत् । आ पूषा एत्वा वसु । धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः । स नः पूर्णेन वावनत् । त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत् । सहस्रेणायुतेन च । येन देवा अमृतम् (१) दीर्घꣳश्रवो दिव्यैरयन्त । रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां

कुर्व्मि जीवम् आयुंवस्व । अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः स्वाहा । अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओज आक्रममाणाय धेहि श्रैष्ठ्यात् पथो मा योषं मूर्धा भूयासꣳ स्वाहा—३८) [अमृतमष्टात्रिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाꣳश्चित्रया पशुकामो यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१) मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक् पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो भवति तेनैव तन्मिथुनꣳ सप्तैतानि हवीꣳषि भवन्ति सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुध्या अथैता आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एव (२) अस्मिन् पुष्टिं दधति पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै—१२) [अस्मा एव द्वादश च ॥ ६ ॥

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयत मरुतः श्येनमायिनं मनोजवसं वृषणꣳ सुवृक्तिम् । येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परिधत्तꣳ स्वस्ति । पुरोवातो वर्षन् जिन्वरावृत् स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृत् स्वाहा स्तनयन् वर्षन् भीमरावृत् स्वाहानशन्यवस्फूर्जन् दिद्युद्वर्षन् त्वेषरावृत् स्वाहातिरात्रं वर्षन् पूर्तिरावृत् (१) स्वाहा बहु हायमवृषादिति

श्रुतरावृत् स्वाहातपति वर्षन् विराडावृत् स्वाहावस्फूर्जन् दिद्युद्वर्षन् भूतरावृत् स्वाहा मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः । मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह मावत । वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपनह्यामि—४२) [आवृद्द्विचत्वारिंश्शच्च] ॥ ७ ॥ देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य । देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन् - देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन् । उद्नो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात् पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत । दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन । पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति । आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः । वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति (१) वृष्टयः । उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः । न वो दस्रा उपदस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत । सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण । अब्जा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम् । उन्नम्भय पृथिवीं भिन्द्धीदं दिव्यं नभः । उद्नो दिव्यस्य नो देहीशानो विसृजा दृतिम् । ये देवाः (२) दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः । त इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमाविशन्तु त इदं क्षेत्रमनुविविशन्तु—२०) [यन्ति देवा विंशतिश्च] ॥ ८ ॥ मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परिधत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति पुरोवातमेव जं-

नयति वर्षस्यावरुद्ध्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनो-
पधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ (१) जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा-
दिग्भ्य एव वृष्टिꣳ सम्प्रच्यावयति कृष्णाजिने संयौति हविरेवाकरन्तर्वेदि संयौत्यवरुद्ध्यै य-
तीनामद्यमानानाꣳ शीर्षाणि परापतन् ते खर्जूरा अभवन् तेषाꣳ रस ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करी-
राण्यभवन्त्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत् क-
रीराणि भवन्ति (२) सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमवरुन्धे मधुषा संयौत्यपां वा एष ओ-
षधीनाꣳ रसो यन्मध्वद्भ्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो अद्भ्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं निनयति मा-
न्दा वाशा इति संयौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना नामधेयैरा
(३) च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपनह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो
वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति रूपेणैवैनꣳ समर्धयति वर्षस्यावरु-
द्ध्यै—२९) [अष्टौ भवन्त्यै कान्त्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ देवा वसव्या देवाः श-
र्मण्या देवाः सपीतय इत्याबध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव
होतव्यं यदि न वर्षेच्छ्वो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो
वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै (१)
अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तकं

पालꣳ सौर्यमेकपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा
असावादित्यो न्यङ् रश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै
देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ताः (२) एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युता
वर्षिष्यन् वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो आ-
भिरेवामूरच्छैत्यब्जा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवी-
मिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वै (३) ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमाच्यावयति ये देवा
दिविभागा इति कृष्णाजिनमवधूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति
—२१) [अस्मै ता वा एकविꣳशतिश्च] ॥ १० ॥ सर्वाणि छन्दाꣳस्ये-
तस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा एतद्वीर्यं यत् ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभा-
वन्वाह तेनैव सर्वाणि छन्दाꣳस्यवरुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यक्षरा-
णि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यदृच्यध्यक्षराणि यज्जगत्या
(१) परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परिदधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्ये यज्ञं
प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परिदधाति स-
रूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयं कामायकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्त्सर्वो वै (२) एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयꣳ सर्वे-

णैवैनं यज्ञेनाभिचरति स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रि-
धातवीय५ सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः
प्रजातमेवैनंद्ददात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति (३)
यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ता५स्त्रिधातवीर्येणैवासृजत य एवं विद्वा-
५स्त्रिधातवीर्येण पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैना-
न्त्सृजत उपैनमुत्तर५ सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आवृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न
यजते त्रिधातवीर्येण यजेत सर्वो वा एष यज्ञः (४) यत्त्रिधातवीय५ सर्वेणैव यज्ञेन यजते
न देवताभ्य आवृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिष्षमृद्धत्वाय
त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तर उत्तरो ज्यायान् भव-
त्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूप५ समृद्ध्यै सर्वेषामभिग-
मयन्नवद्यत्यच्छम्बट्कार५ हिरण्यं ददाति तेज एव (५) अवरुन्धे ताप्यं ददाति पशूनेवा-
वरुन्धे धेनुं ददात्याशिषं एवावरुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुषां ताप्यमुक्था-
मदानां धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानवरुन्धे—३०) [जगत्या वै गच्छति यज्ञ एव त्रि५शच्च] ॥११॥
त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्र५ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत तन्नोपाह्वयत पुत्रं मेऽवधीरि-
ति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुपप्रावर्त-

यत् स्वाहेन्द्रंशत्रुर्वर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत् प्रवणम् (१) आसीद्यदि वा तावदध्यग्नेरासीत् स सम्भवन्नग्नीषोमावभिसमभवत् स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत् तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्नोदथ वै तर्हि विष्णुः (२) अन्या देवतासीत् सोऽब्रवीद्विष्णवे हीदमाहरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं विन्यधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्ध्यबिभेद्यत् पृथिव्यां तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्रहारस्ति वा इदम् (३) मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेऽतिप्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्रहारस्ति वा इदम् (४) मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णाद्द्विर्मा धा इति तद्विष्णवेऽतिप्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यद्दिवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्रहार्येनाहम् (५) इदमस्मि तत्ते प्रदास्यामीति त्वी३ इत्यब्रवीत् सन्धां तु सन्दधावहै त्वामेव प्रविशानीति यन्मां प्रविशेः किं मा भुञ्ज्या इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वां प्रविशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदु-

दरं वै वृत्रः क्षुत् खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः (६) एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छत्तत् प्रत्यगृह्णात् त्रिर्मा धा इति तद्विष्णवेऽतिप्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यत्त्रिःप्रायच्छत्त्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्त्रिधातोस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत विष्णवेऽतिप्रायच्छत्तस्मादैन्द्रावैष्णवꣳ हविर्भवति (७) यद्वा इदं किञ्च तदस्मै तत्प्रायच्छदृचः सामानि यजूꣳषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छत्तस्मात् सहस्रदक्षिणम् —२१) [प्रवणं विष्णुरिदमिदमहं यो भवत्येकविꣳशतिश्च] ॥ १२ ॥

देवा वै राजन्याज्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेवसन्तं दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनपोब्धो जायेत वृत्रान् घ्नꣳश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत वृत्रान् घ्नꣳश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबार्हस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनम् (१) दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति—१२) [एनं द्वादश च] ॥ १३ ॥ नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे । भागं देवेभ्यो विदधात्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः । यमादित्या अꣳशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति । तेन नो राजा वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः । प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन् वृत्रहासि । यत्र यन्ति स्रोत्यास्तत् (१) जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः । इन्द्रो जयाति न प-

राजयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथाऽसत्। अस्येदेव प्ररिरिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः। ईशानम् (२) अस्य जगतः सुवर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्ववतः। यद्द्याव इन्द्र ते शत॰ शतं भूमीरुत स्युः। न त्वा वज्रिन्त्सहस्र॰ सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः (३) सोतुर्बाहुभ्या॰ सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव विज्योतिषोदु त्यं जातवेदस॰ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्ष॰ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः (४) च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां युज्यं पयः। विश्वे देवाः शृणुतेम॰ हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्—३०) [तदीशानमद्रिस्तस्थुषस्त्रि॰शच्च] ॥ १४ ॥ देवा (२०४) देवासुरा (१९१) देवासुराः (१४५) प्रजापति (१५३) रश्मे (८८) चित्रया (११२) मारुतं (१२) देवा (१२०) मारुतं (१७१) देवाः (१७१) सर्वाणि (२८०) त्वष्टा (३७१)

देवा (६२) नवांनव (२३०) श्चतुर्दश (२४०६) ॥ १४ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थःप्रपाठकः ॥ ॥

ॐम् विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानांमासीत् स्वस्त्रीयोऽसुराणां तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्त्सोमपानꣳ सुरापानमन्नादनꣳ स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत् परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मां एव परोक्षं वदन्ति तस्यं भाग उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ् वै राष्ट्रं विपर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत् सोमपानम् (१)
आसीत् स कपिञ्जलोऽभवद्यत् सुरापानꣳ स कलविङ्को यदन्नादनꣳ स तित्तिरिस्तस्यांञ्जलिना ब्रह्महत्यामुपांगृह्णात्ताꣳ संवत्सरमबिभस्तं भूतान्यभ्यंक्रोशन् ब्रह्मंहन्निति स पृथिवीमुपांसीदद्स्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृहाणेति साब्रवीद्वरं वृणै खातात् पराभविष्यन्तीं मन्ये ततो मा परांभूवमिति पुरातै (२) संवत्सरादपिरोहादित्यंब्रवीत्तस्मात् पुरा संवत्सरात् पृथिव्यै खातमपिरोहति वारेवृतꣳ ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णात्तत् स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत इरिणे नावस्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपांसीदद्स्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृह्णीतेति तेऽब्रुवन् वरं वृणामहै वृश्चणात् (३)
पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परांभूमेत्याव्रश्चनाद्वो भूयाꣳस उत्तिष्ठानित्यंब्रवीत्तस्मा-

दाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयांसः उत्तिष्ठन्ति वरिवृतꣳ ह्येषां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाश्यं ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाश्यम् (४) काममन्यस्य स स्त्रीषꣳसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृह्णीतेति ता अब्रुवन् वरं वृणामहा ऋत्वियात् प्रजां विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियात् स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वरिवृतꣳ ह्यासां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न संवदेत (५) न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै ह्येषा वर्णं प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यादिति यां मलवद्वाससꣳ सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै ह्रीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या (६) अभ्यङ्क्ते तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी याङ्क्ते तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुꣳ सृजति तस्या उद्बन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा (७) पात्रेण प्रजायै गोपीथाय—३)

[सोमपानं ते वृक्णादाश्यं वदेत या वा त्रीणि च] ॥ १ ॥

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रं मेऽव-
धीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमु-
पप्रावर्तयत् स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं यदब्रवीत् स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्ध-
स्वेति तस्मादस्य (१) इन्द्रः शत्रुरभवत् स सम्भवन्नग्नीषोमावभिसमभवत् स इषुमात्र-
मिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मा-
दिन्द्रोऽबिभेत् स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मे ऽजनीति तस्मै वज्रꣳ सिक्त्वा प्रायच्छदे-
तेन जहीति तेनाभ्यायत तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (२) प्रहारावमन्तः स्व इति मम वै युवꣳ
स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालं पूर्ण-
मासे प्रायच्छत्तावब्रूतामभिसन्दष्टौ वै स्वो न शकुव ऐतुमिति स इन्द्र आत्मनः शीतरू-
रावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एवꣳ शीतरूरयोर्जन्म वेद (३) नैनꣳ शीतरूरौ हत-
स्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माज्जञ्भ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां
प्राणो वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माज्जञ्भ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति प्राणापानावेवात्म-
न्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नꣳ हविः पूर्णमासे निरवपद् घ्नन्ति वा एनं
पूर्णमास आ (४) अमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे ऽनूच्येते वृधन्वती

अमावास्यायां तत् सꣳस्थाप्य वार्त्रघ्नꣳ हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्रहारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहितासौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योः (५) वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्रमहन् ते देवा वृत्रꣳ हत्वाग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तेऽब्रुवन् क इदमच्छैतीति गौरित्यब्रुवन् गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साब्रवीत् (६) वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत्तस्माद्गवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्घृतमेतत् सोमस्य यत् पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययदिति तस्मात् (७) ज्येष्ठं पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति—४) [अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीत्तस्माच्चत्वारि च] ॥ २ ॥

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाꣳसं मृधोऽभिप्रावेपन्त स एतं वैमृधं पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन यजमानोऽपहत इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१) तन्निरवपत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियञ्चावारुन्ध यदा-

ग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भवत्यैन्द्रं दधि देवताभ्यश्चैव तेनेन्द्रियञ्च यजमानोऽवरुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनुव्यार्च्छत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मे जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यम् (२) पृथिवीमनुव्यारत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सन्नयतेति तत् पशव ओषधीभ्योऽध्यात्मन्त्समनयन् तत् प्रत्यदुहन् यत् समनयन् तत् सान्नाय्यस्य सान्नाय्यत्वं यत् प्रत्यदुहन् तत् प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वꣳ समनैषुः प्रत्यधुक्षन् न तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै (३) शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन् वीर्यं तदश्रयन् तच्छृतस्य शृतत्वꣳ समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छृतमकन्न तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै दध्यकुर्वन् तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः पूर्वस्यावदेयम् (४) दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्यावद्येदिन्द्रियमेवास्मिन् वीर्यꣳ श्रित्वा दध्नोपरिष्टाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति यत् पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वाऽऽतञ्च्यात् सौम्यं तद्यत्क्वलैराक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातञ्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तत्सेन्द्रं दध्नाऽऽतनक्ति (५) सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं भागधेयमिति तं पितरोऽन्वविन्दन् तस्मात् पितृभ्यः पूर्वेद्युः क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्तं

देवा अभिसमगच्छन्तामा वै नः (६) अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यꣳ सान्नाय्यमिति वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभिसमगच्छन्तेत्यथो खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्भिषज्यन्तोऽभिसमगच्छन्तेति—४२) [दधि वीर्यमस्मा अवदेयं तनक्ति नो द्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन पूर्णमासः सेन्द्र ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्या सेन्द्रा य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एताम् (१) इष्टिमपश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालꣳ सरस्वत्यै चरुꣳ सरस्वते चरुं तां पौर्णमासꣳ सꣳस्थाप्यानुनिरवपन् ततो देवा अभवन् परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात् स पौर्णमासꣳ सꣳस्थाप्यैतामिष्टिमनुनिर्वपेत् पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्च यज्ञञ्च भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते मिथुनान् पशून् सारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तत् (२) सर्वं वृङ्क्ते पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्याꣳ हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णꣳ होतव्यं तृप्त एवैनामिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि मृन्मय-

माहुतिमानश औदुम्बरम् (३) भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनव-
रुन्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान् ग्रामणी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवता
यो वै स्वां देवतामतियजते प्र स्वायै देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पापीयान् भवति संवत्सरमिन्द्रं
यजेत संवत्सरꣳ हि व्रतं नाति स्वा (४) एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्धे वसीयान् भवति सं-
वत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाꣳसम-
ग्निर्व्रतपतिर्व्रतमालम्भयति ततोऽधि कामं यजेत—३०) [एतां तदौदुम्बरꣳ स्वा त्रिꣳशच्च]
॥ ४ ॥ नासोमयाजी सन्नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी यदसोमयाजी सन्नयेत्
परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते सोमयाज्येव सन्नयेत् पयो वै सोमः पयः सा-
न्नाय्यं पयसैव पय आत्मन्धत्ते वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमाः (१) अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् विभजेद्ये मध्यमाः स्यु-
स्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधꣳश्चरुं येऽणि-
ष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति
यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रतितिष्ठति न द्वे (२) यजेत यत्पूर्वया
सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बट्कुर्याद्यदुत्तरया सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बट्कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु ह्रीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनादृत्य तद्

एव यजते यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽऽलभते यजत उत्तरया देवता एव पूर्वयावरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (३) पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे सन्नयेन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतस्तेषां मैत्रावरुणी वशाऽमावास्यायामनूबन्ध्या यत् (४) पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत् करोति यद् वत्सानपाकरोति सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याꣳ सम्पादयति स एतमर्धमासꣳ सधमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञम् (५) अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान् भवति यदि नावविध्यति सदृङ् व्यावृत्कामं एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक् पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदेन्न माꣳसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुः (६) एतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति— ६) [चन्द्रमा द्वे एव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः षट् च] ॥ ५ ॥

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्ट्वा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामवस्यत्येतानि वा अङ्गपरूꣳषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्

दर्शपूर्णमासौ यजते ऽङ्गापरुप्स्येव संवत्सरस्य प्रतिदधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनुपश्यति (१) एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनुविक्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तꣳ समारोहत्येतौ वै देवानाꣳ हरी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाꣳ हरी ताभ्याम् (२) एवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्ये जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहर्हविर्धानिनाꣳ सुतो य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तं भवति देवा वा अहः (३) यज्ञियं नाविन्दन् ते दर्शपूर्णमासावपुनन् तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायाश्च पौर्णमास्याश्च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात् सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य रात्रयः पत्नय आसन् तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत् (४) ते एनमभिसमनह्येतां तं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत् पापीयानभवत्तत् पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्यामविन्दत्तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्मा-

णां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे असाव (५) आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात् सदृशीनाꣳ रात्रीणाममावास्यायाश्च पौर्णमास्याश्च देवा इज्यन्ते एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलम् (६) गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्—७) [पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलꣳ सप्त च]॥ ६ ॥

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिङ्करोति सामैवाकर्हिङ्करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान् प्रयुङ्क्ते हिङ्करोति वाच एवैष योगो हिङ्करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्बर्सम् (१) नह्यत्यप्रस्रꣳसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै राथन्तरीं प्रथमामन्वाह राथन्तरो वा अयं लोक इममेव लोकमभिजयति त्रिर्विगृह्णाति त्रय इमे लोका इमानेव लोकानभिजयति बार्हतीमुत्तमामन्वाह बार्हतो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभिजयति प्रवः (२) वाजा इत्यनिरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमारभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे प्र वो वाजा इत्यन्वाहतस्मात्

प्राचीनꣳ रेतो धीयतेऽग्न आयाहि वीतय इत्याह तस्मात् प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजाः (३) इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो गौर्घृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्नयुरिदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामावरुन्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा इति तस्यानूच्याग्न आयाहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमर्धर्चमालभेत (४) प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरत्निꣳ सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुते ऽर्धर्चौ सन्दधात्येष वा अरत्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यत् सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वितिष्ठेरन्नर्धर्चौ सन्दधाति सम् (५) युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुह्रे—१०) [बर्स वो वाजा लभेत सं दश च] ॥ ७ ॥

अयज्ञो वा एष यो सामाग्न आयाहि वीतय इत्याह रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव तत् सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिंल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन् ताविमौ लोकावशान्तौ (१) आस्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ विपर्यूहामेत्यग्न आयाहि वीतय इत्यस्मिन् लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिंल्लोक आदित्यं ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनी-

रन्वाह पञ्चदश (२) वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावार्द्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत् स धूममजनयत् परुच्छेपोऽभ्यवदत् सोऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् (३) यत् समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्घृतवत्पदमनूच्यते स आसां वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्गायत्रियः स्त्रियस्तेन यत् सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह (४) तेन पुंस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत आसीदुशना काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभिपर्यावर्तत ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया (५) ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परिदधात्यस्कन्दाय यदतं ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिः परिधि स्कन्दति तादृगेव तत्त्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितृणां सहरक्षा असुराणां त एतर्ह्याशंसन्ते मां वरिष्यते माम् (६) इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्य-

थो सन्तत्यै परस्ताद्वाचो वृणीते तस्मात् परस्ताद्वाञ्चो मनुष्यान् पितरोऽनु प्रपिपते
—२९) [अशान्तौ पञ्चदशाब्रवीदन्वाहितयामामेकान्नत्रिꣳशच्च] ॥ ८ ॥ अग्ने
महाꣳ असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो
हव्यं भरति देवेद्ध इत्याह देवा ह्येतमैन्धत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्धर्षिष्टुत
इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह (१) विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवाꣳसः कविशस्त
इत्याह कवयो ह्येते यच्छुश्रुवाꣳसो ब्रह्मसꣳशित इत्याह ब्रह्मसꣳशितो ह्येष घृताहवन
इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीर्ह्येष यज्ञानाꣳ रथीरध्वरा-
णामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न ह्येतं कश्चन (२) तरति तूर्णिर्ह-
व्यवाडित्याह सर्वꣳ ह्येष तरत्यास्पात्रं जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानां चमसो
देवपान इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽराꣳ इवाग्ने नेमिर्देवाꣳस्त्वं परिभूरसीत्याह
देवान् ह्येष परिभूर्यद्ब्रूयादावह देवान् देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (३) जनये-
दावह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयत्यग्निमग्न आवह सोममावहेत्याह देव-
ता एव तद्यथापूर्वमुपह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद इत्याहाग्नि-
मेव तत्सꣳश्यति सोऽस्य सꣳशितो देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होता (४) इत्याहाग्निर्वै देवा-
नाꣳ होता य एव देवानाꣳ होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु

तं यजमान देवनेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते यद्ब्रूयाद्योऽग्निꣳ होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानं परिगृह्णीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत् (५) यद्वे इव ब्रूयात् भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्घृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति विश्ववारामित्याह विश्वꣳ ह्येषावतीडामहै देवाꣳ ईडेन्यान्नमस्याम नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव (६) तद्यथाभागं यजति—३) [आह नास्मै होतोपभृद्देव त्रीणि] च ॥ १ ॥

त्रीꣳस्तृचाननुब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात् पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान् करोति पञ्चदशानुब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रतिष्ठापयति त्रिष्टुभा परिदध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियं परिगृह्णाति यदि कामयेत (१) ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिदध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानुब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परिदध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून् परिगृह्णात्येकविꣳशतिमनुब्रूयात् प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशस्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (२) चतुर्विꣳशतिमनुब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे त्रिꣳशतमनुब्रूयादन्नकामस्य त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं वि-

द्विराजैवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धे द्वात्रिꣳशतमनुब्रूयात् प्रतिष्ठाकामस्य द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगनु-
ष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिꣳशतमनुब्रूयात् पशुकामस्य षट्त्रिꣳशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशून् (३) अवरुन्धे चतुश्चत्वारिꣳशतमनुब्रूयादिन्द्रियकामस्य चतु-
श्चत्वारिꣳशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप् त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमवरुन्धेऽष्टाचत्वारिꣳशतमनुब्रूयात् प-
शुकामस्याष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनवरुन्धे सर्वाणि छन्दाꣳस्यनुब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दाꣳस्यवरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमि-
तमनुब्रूयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै—४७) [कामयेत प्रतिष्ठित्यै पशून् सप्तचत्वारिꣳशच्च] ॥ १० ॥

निवीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपवीतं देवानामुपव्ययते देवलक्ष्ममेव तत् कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन्त्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्य-
स्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति यत् क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं तद्यदन्तरा तत् सदेवमन्तरानू-
च्यꣳ सदेवत्वाय विद्वाꣳसो वै (१) पुरा होतारोऽभूवन् तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्नपन्था-
नः समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पथामसꣳरोहायाथो भूतञ्चैव भविष्यच्चावरुन्धेऽथो परिमितञ्चैवापरिमितञ्चावरुन्धेऽथो ग्राम्याꣳश्चैव पशूनारण्याꣳ-
श्चावरुन्धेऽथो (२) देवलोकञ्चैव मनुष्यलोकञ्चाभिजयति देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाघारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाघारमा-

घारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूक्षो भवति य एवं वेदाथो तर्प-
यत्येवैनास्तृप्यति प्रजया पशुभिः (३) य एवं वेद यदेकयाघारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां
द्वे प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनसाघारयति मनसा ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यञ्चमाघार-
यत्यछम्बट्कारं वाक् च मनश्चार्तीयेतामहं देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य
इति मनस्तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताꣳ सोऽब्रवीत् (४) प्रजापतिर्दूतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि
मनसा ध्यायति तद्वाचा वदतीति तत् खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यब्रवीत्तस्मान्म-
नसा प्रजापतये जुह्वति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवै-
नान् त्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभिजयति त्रिर्दक्षिणार्धं त्रयः (५) इमे लोका
इमानेव लोकानभिजयति त्रिरुत्तरार्धं त्रयो वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभिजयति त्रिरुपवाजय-
ति त्रयो वै देवलोका देवलोकानेवाभिजयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव
प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमाघारयति तिर
इव (६) वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्ररोचयत्यृजुमाघारयत्यृजुरिव हि प्राणः
सन्ततमाघारयति प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः
स्यादिति जिह्मं तस्याघारयेत् प्राणमेवास्माज्जिह्मं नयति ताजक् प्रमीयते शिरो वा एतद्य-
ज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा (७) आघारमाघार्य ध्रुवाꣳ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः

प्रतिदधात्यग्निर्देवानां दूत आसीदुशनाः काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजापतिर्ब्राह्म-
णमब्रवीदेतद्विब्रूहीत्याश्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव
देवानां तमवृणीत ततो देवाः (८) अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरं
प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां ब्रा-
ह्मणायाधिब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणं पराहात्मानं पराह तस्माद्ब्राह्मणो
न परोच्यः—४०) [वा अथो पशुभिरब्रवीद्वयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारि॑ꣳशच्च]
॥ ११ ॥ आयुष्ट आयुर्दा अग्न आप्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमं प्र णो देव्या
नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा याम्युदु त्यं चित्रम् । अपां नपादा ह्य-
स्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः । तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परिय-
न्ति यह्वीः । सम् (१) अन्या यन्त्युपयन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति । तमू शुचिꣳ शु-
चयो दीदिवाꣳसमपां नपातं परितस्थुरापः । तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मृज्यमानाः परि-
यन्त्यापः । स शुक्रेण शिक्वना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु । इन्द्रावरुणयोरहꣳ सम्रा-
जोरव आवृणे । ता नो मृडात ईदृशे । इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नः (२) विशे जनाय म-
हि शर्म यच्छतम् । दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः । आ नो मि-
त्रावरुणा प्रबाहवा । त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवयासिसीष्ठाः । यजिष्ठो व

ह्लितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्रमुमुग्ध्यस्मत् । स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ । अवयक्ष्व नो वरुणम् (३) रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो न एधि । प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत् सूर्यो न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः । प्र ते यक्षि प्र त इयर्मि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु । धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्न राजन् । (४) वि पाजसा वि ज्योतिषा । स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत् । तꣳ सुप्रतीकꣳ सुदृशꣳ स्वञ्चमविद्वाꣳसो विदुष्टरꣳ सपेम । स यक्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान् प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत् । अꣳहोमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्रं क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि —४४) [सन्नो वरुणꣳराजꣳश्चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ विश्वरूप (३५३) स्त्वष्टे (३५४) ह्रँ (३४२) ब्रह्मवादिनो (२३०) नै (३०६) प (३०७) देवा (२६०) अयज्ञो (३२९) ऽग्ने (३०३) त्रीन् (११७) निर्वीत (४४०) मायु (२४४) द्वादश (३६६५) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ॥ ॥

ओम् समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवरुन्धे तनूनपातं यजति ग्रीष्ममेवावरुन्ध इडो यजति वर्षा एवावरुन्धे बर्हिर्यजति शरदमेवावरुन्धे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवावरुन्धे तस्मात् स्वाहाकृता हेमन् पशवोऽवसीदन्ति समिधो यजत्युषस एव देवतानामवरुन्धे तनून-

पांतं यजति यज्ञमेवावंरुन्धे (१) इडो यंजति पशूनेवावंरुन्धे बर्हिर्यंजति प्रजामेवावंरुन्धे समानंयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजों दधाति स्वाहाकारं यंजति वाचंमेवावंरुन्धे दश सम्पंद्यन्ते दशांक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवंरुन्धे समिधों यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति तनूनपांतं यजति (२) यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रतितिष्ठतीडो यंजति पशुष्वेव प्रतितिष्ठति बर्हिर्यंजति य एव देवयानाः पन्थांनस्तेष्वेव प्रतितिष्ठति स्वाहाकारं यंजति सुवर्ग एव लोके प्रतितिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यंथापूर्वं प्रतितिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वंस्पर्धन्त ते देवाः प्रंयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान् प्राणुदन्त तत् प्रंयाजानांम् (३) प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृंव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रंयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधों बह्वीरिव यजति तनूनपांतमेकंमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकंमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रंयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४) प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमंजिघांसन् ते देवा गांयत्रीं व्यौहन् पञ्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभंवद्वर्म यजंमानाय यत् प्रंयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मैव तद्यज्ञायं क्रियते वर्म यजंमानाय भ्रातृंव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथं पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्ध्रसीयो देवा वै पुरा रक्षोंभ्यः (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञꣳ संस्थाप्यमपश्यन् तꣳ स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन् वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत् स्वाहाकारेण प्रयाजेषु संस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत् प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभिघारयति पितेव तत् पुत्रेण साधारणम् (६) कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत् प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्रजनयति—३५) [रुन्धे यजति प्रयाजानां प्र रक्षोभ्यः साधारणं पञ्चत्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रतिदधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात् पूर्वार्धे चक्षुषी प्रबाहुग् जुहोति तस्मात् प्रबाहुक् चक्षुषी देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनुपश्यति पितृलोकꣳ सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ देवतानाम् (१) यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञा मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च पशून् दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्य हविष ऋचा यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वती पुरोऽनुवाक्या भवति मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति (२) नियुत्वत्या

यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून् नियुवते केशिनꣳ ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्वरीꣳ श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान् भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानड्वान् भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान् प्रणुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा (३) याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवति तस्मात् पूर्वार्धेनानड्वान् भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (४) वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्रहरत्यछम्बट्कारमपगूर्य वषट् करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुग् याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोऽनुवाक्ययाह प्रणयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोऽनुवाक्यया दत्ते प्रयच्छति याज्यया प्रति (५) वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोऽनुवाक्या भवति त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनवरुन्धे द्व्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्टात् प्रतितिष्ठति गायत्री पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुग् याज्यैषा वै सप्तप-

दा शक्वरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन् तदशकुवन् य एवं वेद शक्नोत्येव (६) यच्छि-
क्षंति—२) [देवतानां करोत्युपरिष्टाल्लक्ष्माज्यभागौ प्रत्येव द्वे च] ॥ २ ॥
प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स आत्मन्नाज्यमधत्त तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो
यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुपस्तृणानभिघारयानिति तस्मा-
द्यजन्त्याज्यभागावुपस्तृणन्त्यभिघारयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात् सत्याद्यातयामान्य-
न्यानि हवीꣳष्ययातयाममाज्यमिति प्राजापत्यम् (१) इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां
प्रजापतिरितिछन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्च-
तुरवत्तमधारयन् पुरोऽनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दाꣳ
स्येव तत् प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं
लोकमायन् तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन् ते (२) अपश्यन् पुरोडाशं कूर्मं भूतꣳ सर्पन्तं
तमब्रुवन्निन्द्राय ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स नाध्रियत तम-
ब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायाञ्च पौर्णमास्याञ्चाच्युतो
भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन् कथाऽहास्था इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षो
ऽनुपाक्तः (३) अवार्च्छत्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभिप्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिँल्लोकेऽभिजयति यो विदग्धः

स नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतङ्कृत्यः सदेवत्वाय
भस्मनाभिवासयति तस्मान्मा॑ꣳसेनास्थि छन्नं वेदेनाभिवासयति तस्मात् (४) केशैः
शिरश्छन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं यच्छृतꣳ हविरनभिघारितमभिघार्यो-
द्वासयति देवत्रैवैनद्गमयति यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ
यजमानः प्रमीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ स्यातामथ यजमानः
प्रमीयेत सङ्ख्यायोद्वासयति यजमानस्य (५) गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं
निर्वपेद्द्यावापृथिव्यमेककपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्या-
वापृथिव्य एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै — ३२)
[प्राजापत्यं तेऽनुपाकृस्तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ देवस्य
त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमादत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि दे-
वानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इ-
त्याह वज्रमेवैतत् सꣳश्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन् स्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी याव-
ती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (१) तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्र-
य इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यपरिमितादेवैनं नि-

भंजत्युद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपहन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः पराभवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयती खनति प्रजापतिना (२) यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति क्रूरमिव वै (३) एतत् करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरासादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति—३३) [भजति प्रजापतिना वै त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवीꣳषि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिर्ह्येव हवीꣳषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप इध्माबर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत् करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्र (१) उक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत् करोति यत् खनत्यपो निनयति शान्त्यै पुरस्तात् प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां प्रतिष्ठापयत्यनति-

दृश्रश्स्तृणाति प्रजयैवैनं पशुभिरनंतिदृश्रं करोति (२) उत्तरं बर्हिषः प्रस्तरꣳ सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः प्रस्तरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधाऽनक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्योऽनक्ति न प्रतिशृणाति यत् प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं यजमानस्य स्यादुपरीव प्रहरति (३) उपरीव हि सुवर्गो लोको नियच्छति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति नात्यग्रं प्रहरेद्यदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका स्यान्न पुरस्तात् प्रत्यस्येद्यत् पुरस्तात् प्रत्यस्येत् सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं प्रतिनुदेत् प्राञ्चं प्रहरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न विष्वञ्चं वियुयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात् (४) स्त्र्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुꣳसः पुमानेवास्य जायते यत् स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुप्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुप्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्वं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत् प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (५) सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत् प्रस्तरं योयुप्यन्ते बर्हिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वेपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभिमृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रतितिष्ठति न वेपनो भवत्यगा३न्नग्नीदित्याह यद्ब्रूयादगन्निति (६) अग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानꣳ सुवर्गाल्लोकाद्गच्छेदगन्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव

सुवर्गं लोकं गमयति—१७) [प्र करोति हरति वियुयादेवेति सप्तदश च] ॥ ५ ॥

अग्नेस्त्रयो ज्यायाꣳसो भ्रातर आसन् ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सोऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन् तं मत्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति तस्मान्मत्स्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः (१) हि तमन्वविन्दन् तमब्रुवन्नुप न आवर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात् तन्मे भ्रातृणां भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन् परि दधाति रक्षसामपहत्यै सꣳस्पर्शयति (२) रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात् परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन् पुरस्ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दधात्युपरिष्टादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानाम् (३) पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या यजमानो वसीयान् भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाꣳशुयाजमन्तरा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिँल्लोक आसीद्यमोऽस्मिन् ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ विपर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निम् (४) उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मा

दग्निर्देवानामन्नादो यमः पितृणाꣳ राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति तस्मा ए-
तद्भागधेयं प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रु-
द्रꣳ समर्धयति सकृत्सकृदवद्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादवद्यत्येषा वै रुद्रस्य (४)
दिक् स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभिघारयति चतुरवत्तस्याप्त्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष
रुद्रो यदग्निर्यत् पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आ-
हुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय—३७) [शसः स्पर्शयति भूतानामग्निꣳ रुद्रस्य सप्तत्रिꣳशच्च]॥६॥
मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत् स घृतं निषिक्तमविन्दत् सोऽब्रवीत् कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तो-
रिति तावब्रूतां मित्रावरुणौ गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गाꣳ समैरयताꣳ सा
यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माद्घृतपद्युच्यते तदस्यै जन्मोपहूतꣳ रथन्तरꣳ सह
पृथिव्येत्या—(१) इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोपह्वयत उपहूतं वामदेव्यꣳ सहा-
न्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोपह्वयत उपहूतं बृहत् सह दिवेत्या-
हैरं वै बृहदिरामेव सह दिवोपह्वयत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोपह्वयत उपहूता
धेनुः (२) सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोपह्वयत उपहूतो भक्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोपह्वयत
उपहूताꣳ हो इत्याहात्मानमेवोपह्वयत आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुपह्वयते पशवो वा इडा
पशूनेवोपह्वयते चतुरुपह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुर्ह्येताम् (३) अग्रेऽप-

श्यहूतपदीत्याह यदेवास्यै पदाहूतमपीडयत तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाꣳ समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोपह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोपह्वयते य इमं यज्ञमवान् ये यज्ञपतिं वर्धानित्याह (४) यज्ञाय चैव यजमानाय चाशिषमाशास्त उपहूते द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोपह्वयते पूर्वजे ऋतावरी इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोपह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करण उपहूतो दिव्ये धामन्नुपहूतः (५) इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणꣳ सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोपह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाछम्बट्कारमेवोपह्वयते—३४) [आह धेनुरेतामाहोपहूतश्चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ ७ ॥

पशवो वा इडा स्वयमादत्ते काममेवात्मना पशूनामादत्ते न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तं भवति हविर्वै चतुरवत्तं पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता प्राश्नीयाद्धोता (१) आर्तिमार्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह परोक्षमेवैनज्जुहोति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्नन्ति तीर्थ एव प्राश्नन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा एत-

यज्ञम् (२) छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्भिर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव
यज्ञꣳ सन्तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभिसमगच्छन्त
कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदं भविष्यति यदिमꣳ राधयिष्याम इति तत्
स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याविद्धं निः (३) अकृन्तन्यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव-
द्येद्यज्ज्यायोऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतःसꣳश्वायि कुर्या-
दवदायाभिघारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभि-
विद्धं यज्ञस्याभिविध्येदग्रेण परिहरति तीर्थेनैव परिहरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४)
पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन्वि वा अ-
यमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतिपश्यामीत्यब्रवीन्न हि
सूर्यस्य चक्षुः (५) किञ्चन हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिꣳसिष्यतीति देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैन
द्ब्रह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्नन्तं मा हिꣳसिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन प्राश्ना-
मीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किञ्चन हिनस्ति सोऽबिभेत् (६) प्राशितं मा हिꣳसिष्यतीति
ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किञ्चन हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्र-

ह्मिष्ठोऽप वा एतस्मात् प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्भिर्मार्जयित्वा प्राणान्त्सम्मृंशते ऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते — ४४) [होतां यज्ञं निष्टचक्षु रविभेचतुश्चत्वारिंशच्च] ॥ ८ ॥ अग्नीध आदधात्यग्निमुखानेवर्तून् प्रीणाति समिधमादधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्यैवैनान्त्सकृत्सकृत् सम्मार्ष्टि पराङिव ह्येतर्हि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशूनेवावरुन्धे ब्रह्मन् प्रस्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हियज्ञः श्रितः (१) यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमारभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्त्स्याद्यत्तूष्णीमासीताऽसंम्प्रत्तो यज्ञः स्यात् प्रतिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनꣳ सम्प्रयच्छति देवसवितरेतत्ते प्र (२) आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दाꣳसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभम् (३) जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दाꣳसीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तत्समिन्ध एतदुर्वै नामासुर आसीत् स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्ब्रूयादेतत् (४) उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिदं द्यावापृथि-

यज्ञम् (२) छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्भिर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञꣳ सन्तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभिसमगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन् स्विष्टं वै न इदं भविष्यति यदिमꣳ राधयिष्याम इति तत् स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याविद्धं निः (३) अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमवद्येद्यज्ज्यायोऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतःसꣳश्वायि कुर्यादवदायाभिघारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभिविध्येदग्रेण परिहरति तीर्थेनैव परिहरति तत् पूष्णे पर्यहरन् तत् (४) पूषा प्राश्य दतोऽरुणत् तस्मात् पूषा प्रपिष्टभागो ऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन् वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत् सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतिपश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (५) किञ्चन हिनस्ति सोऽबिभेत् प्रतिगृह्णन्तं मा हिꣳसिष्यतीति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णामीत्यब्रवीत् सवितृप्रसूत एवैनद्ब्रह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात् सोऽबिभेत् प्राश्नन्तं मा हिꣳसिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किञ्चन हिनस्ति सोऽबिभेत् (६) प्राशितं मा हिꣳसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राह्मणस्योदरं किञ्चन हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्र-

ह्निष्ठोऽप वा एतस्मात् प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्भिर्मार्जयित्वा प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते—४४) [होता यज्ञं निष्टचत्वारिंशच्च चतुश्चत्वारिंशच्च] ॥ ८ ॥ अग्नीध आदधात्यग्निमुखानेवर्तून् प्रीणाति समिधमादधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्सकृत्सकृत् सम्मार्ष्टि पराङिव ह्येतर्हि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशूनेवावरुन्धे ब्रह्मन् प्रस्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हि यज्ञः श्रितः (१) यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमारभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्त्स्याद्यत्तूष्णीमासीताऽसम्प्रत्तो यज्ञः स्यात् प्रतिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनꣳ सम्प्रयच्छति देवसवितरेतत्ते प्र (२) आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दाꣳसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभम् (३) जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दाꣳसीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तत्समिन्ध एतदुर्वै नामासुर आसीत् स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्ब्रूयादेतत् (४) उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिदं द्यावापृथि-

वी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्याशिषं गमयत्याध्मीं सूक्तवाकमुत नमोवाकमि-
त्याहेदमरात्स्मेति वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित-
ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञेयजमान द्यावापृथिवी (५) स्तामित्याहाशिषमेवैतामाशास्ते यद्ब्रूयात्
सूपावसाना च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथेमामुपाव-
स्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमाशास्ते न प्रमायुको
भवति तयोराविद्यग्निरिदꣳ हविरजुषतेत्याह या अयाक्ष्म (६) देवतास्ता अरीरधामेति
वावैतदाह यन्न निर्दिशेत् प्रतिवेशं यज्ञस्याशीर्गच्छेदाशास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दि-
श्यैवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयत्यायुराशास्ते सुप्रजास्त्वमाशास्त इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते स-
जातवनस्यामाशास्त इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (७) नान्तरेति तदग्निर्देवो दे-
वेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह गति-
र्वामस्येदञ्च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्या-
त्मनोऽनार्त्यै—४६) [श्रितः प्र त्रिष्टुभमेतद्यावापृथिवी अयाक्ष्मे व षट्चत्वारिꣳशच्च] ॥१॥
देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन् ते शंयुं बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं नो यज्ञꣳ स्वगा कुर्विति
सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजाति सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्य-
दब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजते शंयुमेव तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्

किं मे प्रजायाः (१) इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनत् सहस्रेण यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पाꣳसून्त्संगृह्णात्तावतः संवत्सरान् पितृलोकं न प्रजानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापगुरेत न निहन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावता हैनसा भवति तच्छंयोरावृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत् स्वगा करोति तत् (२) शंयोरावृणीमह इत्याह शंयुमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते सोमं यजति रेत एव तद्दधाति त्वष्टारं यजति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति देवानां पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते (३) यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्त्युदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमं पङ्क्तिमेवानु प्रयन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति—३३) [प्रजायास्तत् क्रियते त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ १० ॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव । निहोता पूर्व्यः सदः । उत नो देव देवाꣳ अच्छावोचो विदुष्टरः । श्रद्विश्वा वार्या कृधि । त्वꣳ ह यद्यविष्ठ्य सहसः सूनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो भुवः । अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् । तं नेमिमृभवो यथाऽऽनमस्व सहूतिभिःनेदीयो यज्ञम् (१) अङ्गिरः । तस्मै नून-

मभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् । कमु ष्विदस्य सेनयाग्नेरपा-
कचक्षसः । पणिङ्गोषु स्तरामहे । मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्राः । कृशन्न हासुर-
ध्रियाः । मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अंहतिः । ऊर्मिर्न नावमावधीत् । नमस्ते
अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः । अमैः (२) अमित्रमर्दय । कुविन् सु नो गवि-
ष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम् । उरुकृदुरु णस्कृधि । मा नो अस्मिन्महाधने परावग्भारभृद्यथा ।
संवर्गꣳ सꣳ रयिं जय । अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना । वर्धा नो अमवच्छवः ।
यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा । तं घेदग्निर्वृधाऽवति । परस्या अधि (३)
संवतोऽवराꣳ अभ्यातर । यत्राहमस्मि ताꣳ अव । विद्माहि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः ।
अधा ते सुम्नमीमहे । य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वꣳसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ ।
सखायः सं वः सम्यञ्चमिषꣳ स्तोमञ्चाग्नये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जोनप्त्रे सहस्वते । सꣳस-
मिद्युवसे वृषन् (४) अग्ने विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर । प्र-
जापते स वेद सोमापूषणेमौ देवौ—११) यज्ञमम्मैरधिंवृषन्नेकान्नविꣳशतिश्च ॥ ११ ॥
उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत आवह पितॄन् हविषे अत्तवे । त्व-
ꣳ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ रजिष्ठमनुनेषि पन्थाम् । तव प्रणीती पितरो न इन्दो
देवेषु रत्नमभजन्त धीराः । त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः ।

वन्वन्नवातः परिधीꣳरपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (१) नः । त्वꣳ सोम पितृभिः संवि-
दानोऽनु द्यावापृथिवी आततन्थ । तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयी-
णाम् । अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदः सदः सदत सुप्रणीतयः । अत्ता हवीꣳषि प्र-
यतानि बर्हिष्यथा रयिꣳ सर्ववीरं दधातन । बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा
जुषध्वम् । त आगतावसा शन्तमेनाथास्मभ्यम् (२) शंयोररपो दधात । आहं पितॄन् सु-
विदत्राꣳ अवित्सि नपातञ्च विक्रमणञ्च विष्णोः । बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्-
न्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः । उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु । त आग-
मन्तु त इह श्रुवन्त्वधिब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान् । उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः
सोम्यासः । असुम् (३) य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु । इदं पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः । ये पार्थिवे रजस्यानिषत्ता ये वा नूनꣳ
सुवृजनासु विक्षु । अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः । शुची-
दयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामाभिन्दन्तो अरुणीरपव्रन् । यदग्ने (४) कव्यवाहन पितॄन्
यक्ष्यृतावृधः । प्र च हव्यानि वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ । त्वमग्न ईडितो जात
वेदोऽवाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
हवीꣳषि । मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः । याꣳश्च देवा वावृधुर्ये च

देवान् स्वाहान्ये स्वधयान्ये मंदन्ति (५)। इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः । आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा माद- यस्व । अङ्गिरोभिरागंहि यज्ञियेभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व । विवस्वन्तꣳ हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बर्हिष्यानिषद्य । अङ्गिरसो नः पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्या- सः । तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे (६) स्याम—१) [भवास्मभ्य- ममुमग्ने मदन्ति सौमनस एकंञ्च] ॥ १२ ॥ समिध (३३५) श्चक्षुषी (३०२) प्रजा- पति (२८२) देवस्य (१८३) ब्रह्मवादिनो (३१७) ऽग्ने (२८७) मनुः (२८४) पश- वो (३४४) ऽग्नीधे (३९६) देवा (१८३) युक्ष्वो (२११) शंनो (३०१) द्वादश (३४३३) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥ वायव्यं (३२७८) प्रजापति (३५१८) रादित्येभ्यो (२९६५) देवा (२४०६) विश्वरूपः (३६६५) समिधः (३४३३) षट् (१९२६५) द्वितीयकाण्डः समाप्तः ॥

ॐम् प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स सर्पानसृजत सोऽकाम- यत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स वयाꣳस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दी- क्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१) सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा

क्रामति नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषा श्रेष्ठो दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षाऽपक्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षाम् (२) तपोऽस्य निर्घ्नन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि तिर इव यर्हि याति तमीश्वरꣳ रक्षाꣳसि हन्तोः (३) भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुर एता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनꣳ सम्पारयत्येदमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनꣳ ह्येष पृथिव्या आ गच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते यद्ब्राह्मणाः (४) ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याहर्क्सामाभ्याꣳ ह्येष यजुषा सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते — २४)
[यजमानो दीक्षाꣳ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाꣳ साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमꣳ राजानꣳ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राज्यं छन्दाꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात् सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्रयेत साम्राज्यमेव (१) एनं लोकं ग-

मयित्वा क्रीणाति गच्छन्ति स्वानाꣳ साम्राज्यं यो वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव ति-
ष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुह्वत्यथ क्व तानूनप्त्रं प्रतितिष्ठतीति प्रजापतौ
मनसीति ब्रूयात्त्रिरवजिघ्रेत् प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठा य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः (२) वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्ये-
तानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्नाश्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव
तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात् प्रतिष्ठायां इयात्तस्मात् समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठि-
त्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य (३)
स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वानन्वारभ्याश्रावयेत् स्वादियात्तस्मादन्वारभ्याश्रा-
व्यꣳ स्वादेव नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः
स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा
चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा (४) गृहीत्वा चमसं वोन्नी-
य स्तोत्रमुपाकुर्यात् प्रत्येव सोमꣳ स्थापयति प्रतिस्तोमं प्रत्युक्थानि प्रतियजमानस्तिष्ठति
प्रत्यध्वर्युः—१९) [एव योऽस्य वैकान्नविꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ यज्ञं
वा एतत् सम्भरन्ति यत् सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखꣳ हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राची प्रव-
र्तयेयुस्तर्हि तेनाक्षमुपाञ्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनुसन्तनोति प्राञ्चमग्निं प्रहरन्त्युत्पत्नीमानयन्त्य-

न्वनाᳪंसि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते सोऽनुध्यायति सईश्वरो रुद्रो भूत्वा (१) प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रपणᳪं हरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात् पशुश्रपणᳪं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्येत् सैव ततः (२) प्रायश्चित्तिर्यं पशुं बिमथ्नीरन् यस्तान् कामयेतार्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाऽऽग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्क्ते ताजगार्तिमार्च्छन्ति—२६) [भूत्वा ततः षड्विᳪंशतिश्च] ॥ ३ ॥

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः । तस्मै प्रतिप्रवेदय चिकित्वाᳪं अनुमन्यताम् । इमं पशुं पशुपते ते अद्य बध्नाम्यग्ने सुकृतस्य मध्ये । अनुमन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम् । प्रजानन्तः प्रतिगृह्णन्ति पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम् । सुवर्गं याहि पथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । येषामीशे (१) पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम् । निष्क्रीतो यं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु । ये बध्यमानमनुबध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च । अग्निस्ताᳪं अग्रे प्रमुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः । य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः । वायुस्ताᳪं अग्रे प्रमुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः । प्रमुञ्चमानाः (२) भुवनस्य

रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृतꣳ शशमानं यदस्थाज्जीवं देवानामप्येतु पाथः। नाना प्राणो यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं देवानामप्येतु पाथः सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। यत् पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्भिराहते। अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः। शमितार उपेत न यज्ञम् (३) देवेभिरिन्वितम्। पाशात् पशुं प्रमुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिं परि। अदितिः पाशं प्रमुमोक्त्वेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि। अरातीयं तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन् प्रतिमुञ्चामि पाशम्। त्वामु ते दधिरे हव्यवाहꣳ शृतं कर्तारमुत यज्ञियंच। अग्ने स दक्षः स तनूर्हि भूत्वाथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वपया गच्छ देवान् त्वम् (४) हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा—१६) [ईशो प्रमुञ्चमाना यज्ञं त्वꣳ षोडश च] ॥ ४ ॥ प्राजापत्या वै पशवस्तेषाꣳ रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्यालभत आत्मनो नाव्रस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवावरुन्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत् पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो यजमानस्य पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै (१) यत् पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्रियमाणाया-

मग्नेर्मेधोपक्रामति त्वामुते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभिजुहोत्यग्नेरेव मेधमवरुन्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात् स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा उपरिष्टात् स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो वपाम् (२) जुहोति तानेवोभयान् प्रीणाति—५) [व्यावृत्त्यै वपां पञ्च च] ॥ ५ ॥

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान् भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान् भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद् वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या स्रुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुपचरति न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान् भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण (१) ते सह युनज्मि वाचꣳ सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते । अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपाꣳशोः पात्रमसि सोमो देवता त्रिष्टुप् छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप् छन्दो मित्रावरुणयोः पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता बृहती (२) छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो मन्थिनः पात्रमसि विश्वेदेवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानां पात्रमसि पृथिवी देवता विराट् छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि—३३) [अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ ६ ॥

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्ष्टुः क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात् पाहि कस्याश्चिद-

भिशंस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनार्त्यै संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रिया स्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयोः (१) व्यायच्छन्ते येषाꣳ सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य छन्दाꣳसि वृङ्क्ते प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरꣳ श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतम् (२) वाव रथन्तरं भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरेति परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितं बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरिमिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताꣳ स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्यꣳ शस्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते (३) यस्य भूयाꣳसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृङ्क्त इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्ते वसीयान्भवति—२८) [प्राणापानयोर्भूतं वृङ्क्तेऽष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृ-

हान् मे तर्पयत गणान् मे तर्पयत सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयंत मा (१) गणा मे मा विनृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनुमन्यन्ताꣳ सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनꣳ स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२) प्रथमोऽꣳशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून् यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभिमन्त्रयेता मांऽस्कान्त्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमश्च योनिमनु यश्च (३) पूर्वः । तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः—१०) [माभिषूयमाणस्यच दश च] ॥ ८ ॥

यो वै देवान् देवयशसेनार्पयति मनुष्यान् मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान् प्राचीनमाग्रयणात् ग्रहान् गृह्णीयात् तानुपांꣳशु गृह्णीयाद्यानूर्ध्वाꣳस्तानुपब्दिमतो देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान् मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको द्रविणं दधातु (१) आयुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम । विश्वेदेवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन् द्वितीये सवने न जह्युः । आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानांꣳ सुमतौ स्याम

इदं तृतीयꣳ सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त । ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिन्नो अभिवसीयो नयन्तु । आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः (२) सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमाघारये दध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान् भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनत्ति ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति (३) य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व विदेर्गौपत्यꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवत्सरीणाꣳ स्वस्तिम् । मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत् कथा मा निरभागिति न त्वा निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्रमासते ते (४) सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताꣳस्ते दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा अददुस्तं पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव इत्यदुर्वै (५) मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यꣳ सोऽब्रवीद्यज्ञे माऽऽभजाथ ते पशून्नाभिमꣳस्य इति तस्मा एतं मन्थिनः सꣳस्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्य-

मन्यत यत्रैतम् (६) एवं विद्वान् मन्थिनः सꣳस्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशूनभिमन्यते—६) [दधातुया भवति तेवाएतमेकादश च]—११) ॥ १ ॥ जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक् । यद्वाचो मधुमत्तस्मिन् माधाः स्वाहा सरस्वत्यै । ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथन्तरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि । यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अꣳशुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्रात् स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि । यो द्रप्सो अꣳशुः पतितः पृथिव्यां परिवापात् (१) पुरोडाशात् करम्भात् । धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्रात् स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि । यस्ते द्रप्सो मधुमाꣳ इन्द्रियावान् स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान् । दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि । अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इत्याहुर्वागग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान् पशुषु प्रजां मयि (२) च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ग्रहान् गृहीत्वा बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति पराञ्चो हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्चुत उत्सं दुह्रते (३) अक्षितमित्याह यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति—१४) [परिवापान्मयि दुह्रते चतुर्दश च] ॥ १० ॥ अग्निना रयिमश्नवत्

पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम् । गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सद-
मिदप्रमृष्यः। इडावाꣳ एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् । आप्यायस्व-
सन्ते। इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुपह्वये। अस्माकमस्तु केवलः। तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव
त्वष्टर्विरराणः स्यस्व। यतो वीरः (१) कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्ट-
रिहागहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञे यज्ञे न उदव। पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जा-
यते देवकामः । प्रजां त्वष्टा विष्यतु नाभिमस्मेअथा देवानामप्येतु पाथः । प्र णो देव्या
नो दिवः। पीपिवाꣳसꣳ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । धुक्षीमहि प्रजामिषम् (२) ये
ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्चुतः। तेषां ते सुम्नमीमहे। यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य
व्रतमुपतिष्ठन्त आपः । यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तꣳ सरस्वन्तमवसे हुवेम । दिव्यꣳ सुपर्णं
वयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् । अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तꣳ सरस्वन्तमवसे
हुवेम । सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा। जुषस्व हव्यम् (३) आहुतं प्रजां देवि
दिदिड्ढि नः । या सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसूवरी । तस्यै विश्पत्नियै हविः सिनी-
वाल्यै जुहोतन । इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः । असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो वसाना
दिवमुत्पतन्ति। त आववृत्रन्त्सदनानि कृत्वाऽऽदित् पृथिवी घृतैर्व्युद्यते । हिरण्यकेशो र-
जसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान्। शुचिभ्राजा उषसः (४) नवेदा यशस्वतीरपस्युवो

न मत्याः । आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् । शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात् पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा । वाश्रेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति । यदेषां वृष्टिरसर्जि । पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चित्सानु रेजत स्वने वः । यत् क्रीडथ मरुतः (५) ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियञ्चो धवध्वे । अभिक्रन्द स्तनय गर्भमाधा उदन्वता परिदीया रथेन । दृतिꣳ सुकर्ष विषितं न्यञ्चꣳसमा भवन्तूद्वता निपादाः । त्वन्त्या चिदच्युताऽग्ने पशुर्न यवसे । धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्वसः । अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य धाम । याश्च (६) माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्टबन्धो । दिवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्रपिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः । अर्वाङेतेन स्तनयित्नुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः । पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः । अत्यन्न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सन्दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् । उदप्रुतो मरुतस्ताꣳ इयर्त वृष्टिम् (७) ये विश्वे मरुतो जुनन्ति । क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरुन्तुञ्जाना पत्येव जाया । घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः । ऊर्जञ्च तत्र सुमतिञ्च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु । उदु त्यं चित्रम् । और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदा हुवे । अग्निꣳ समुद्रवाससम् । आसवꣳ सवितुर्यथा भगस्य (८) इव भुजिꣳ हुवे । अग्निꣳ समुद्रवाससम् । हुवे वातस्वनं

कविं पर्जन्यंक्रन्द्यꣳ सहः । अग्निꣳ संमुद्रवाससम्—१२) [वीर इषꣳ हव्यमुपसो मरुतश्च वृष्टि भर्गस्य द्वादश च] ॥ ११ ॥ प्रजापति (२२४) ग्रेष (२११) यज्ञं (१२६) प्रजापतेः (२१६) प्राजापत्या (१०५) य (१३३) इष्टर्गो (१७८) निग्राभ्यां (१६०) यो (३११) जुष्टो (१६४) ऽग्निने (४१२) कादश (२२४८)
इति तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमप्रपाठकः संपूर्णः ॥ ११ ॥

ॐम् यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनुपवमानानारोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीछन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्याहैते (१) वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवंविद्वान् यजतेऽनु पवमानानारोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य सन्तति वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्रमीयते पशुमान् भवति विन्दते प्रजां पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथवा अस्यैते गृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात् पवमानं वि (२) छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पवमानमेव तत् सन्तनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्रमीयते पशुमान् भवति विन्दते प्रजाम्—४२) [एते वि द्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयꣳ सवनमवलुम्पन्त्यनꣳशु कुर्वन्त उपाꣳशुꣳ हुत्वोपाꣳशु पात्रे-
ऽꣳशुमवास्य तं तृतीयसवनेऽपिसृज्याभिषुणुयाद्यदाप्यायंति तेनाꣳशुमद्यदभिषुणोति तेन-
र्जीषि सर्वाण्येव तत्सवनान्यꣳशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वीर्याणिकरोति द्वौ समुद्रौ वितता-
वजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः (१) सेतुनाति-
यन्त्यन्यम् । द्वे द्रधसी सतती वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधायैत्यसितं
वसानः शुक्रमादत्तेअनुहाय जार्यै । देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं
महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्द्विव्रतः स्याद् द्विर्ह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्ण-
मासं यज्ञमग्नीषोमीयम् (२) पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत वैश्वदेवं प्रातः
सवनमकुर्वत वरुणप्रघासान्माध्यंदिनꣳ सवनꣳ साकमेधान् पितृयज्ञं त्र्यम्बकाꣳस्तृतीयस-
वनमकुर्वत तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगाꣳसन् तन्नान्ववायन् तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा
अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभवन् परासुरा य एवं विद्वान्त्सोमेन यजते
भवत्यात्मना परा (३) अस्य भ्रातृव्यो भवति—३) [अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयं परा त्रीणि च] ॥२॥
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान् देवान् परिभूर्माꣳसह ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे
शं जनाय शमर्वते शꣳ राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य द-
दितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे प्राणाय मे वर्चोदा

वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय वाचे (१) दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाᳪ
श्रोत्रायात्मनेऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि वर्चोदा मे व-
र्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा सोमे-
नामीमदᳪ सुप्रजाः प्रजया भूयासᳪ सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे
रूपेभ्यो वर्चोदाः (२) वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृ-
जे। बुभूषन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भू-
त्याभिपवते ब्रह्मवर्चसकामोऽवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स
एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभिपवत आमयावी (३) अवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्र-
जापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाभिपवतेऽभिचरन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापति-
र्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्याᳪ
श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरेति ताजक् प्रधन्वति—४५) [वाचे वर्चोदा आ-
मयावी पञ्चचत्वारिᳪशच्च] ॥ ३ ॥ स्फ्यः स्वस्तिर्विघनः स्वस्तिः पर्शुर्वेदिः परशुर्नः
स्वस्तिः। यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उपह्वयध्वमुप मा द्यावापृथिवी ह्वयेतामु-
पास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उपयज्ञ उप मा होत्रा उपहवे ह्वयन्तां नमोऽग्नये म-
खघ्ने मखस्य मा यशोऽर्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठते यज्ञो वै मखः (१) यज्ञं वाव स त-

दहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्रसर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्रसर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै। नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (२) देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान् प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान् प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची माꣳहसस्पातꣳ सूर्यो मा देवो दिव्यादꣳहसस्पातु वायुरन्तरिक्षात् (३) अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी द्वारौ मा मा सन्तापं नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर उन्निवत उदुद्वतश्च गेषं पातं मा द्यावापृथिवी अद्याह्नः सदो वै प्रसर्पन्तम् (४) पितरोऽनुप्रसर्पन्ति त एनमीश्वरा हिꣳसितोः सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धं परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासꣳ सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्रसर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै— ३३) [मखो वा अन्तरिक्षात् प्रसर्पन्तं त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥

भक्षेहि माऽऽविश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्याꣳ सघ्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोमसुचक्षा अवख्येषं

मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे (१) शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः । वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे । वसुमद्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंन्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य (२) पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्यो पहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि । आप्यायस्व समेतु विश्वतः सोम वृष्णियम् । भवा वाजस्य सङ्गथे । हिन्व मे गात्रा हरिवो गणान् मे मा वितीतृषः । शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्नाभिमति (३) गाः । अपाम सोमममृता अभूमादर्श्म ज्योतिरविदाम देवान् । किमस्मान् कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य । यन्म आत्मनो मिन्दाऽभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः । पुनरग्निश्चक्षुरदात् पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः । पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुराधत्तमक्ष्योः । इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (४) शस्तोक्थस्य हरिवत इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूत स्योपहूतो भक्षयामि । आपूर्या स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च । एतत्ते तत पे च त्वाम-

न्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः (५) स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मांस्तेऽनु येऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परिता बभूव (६) यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयᳫं स्याम पतयो रयीणां। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयजुषस्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षंकृतस्योप हूतस्योप हूतो भक्षयामि—४४) [विश्वचर्षणे नराशᳫंसपीतस्यातिस्तुतस्तोमस्य पितरो बभूव चतुश्चत्वारिᳫंशच्च] ॥ ५ ॥

महीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरृध्यासमद्य पृषतीनां ग्रहं पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वानुविचक्रमे भूतिर्दध्ना घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्याज्ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निये दुग्धं यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्तसिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (१) ग्रहᳫं सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत् कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्यु-

यन् स्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात् पशवो वै पृषदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत् पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं प्राणो वै (२) एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत् पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठत्यश्वमवघ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनेः प्राणम् (३) निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सन्तनोति—२२) [ते वै प्राणं द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥

देवं सवितरेतत्ते प्राह तत् प्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपात्साम्नः सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतञ्च सत्यञ्च वदत स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मह्यꣳ स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम् (१) अस्यूर्जं मह्यꣳ शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् । सा मे सत्याऽऽशीर्देवेषु भूयाद्ब्रह्मवर्चसं माऽऽगम्यात् । यज्ञो बभूव स आबभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माꣳ अधिपतीन् करोतु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् । यज्ञो वा वै (२) यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा

यज्ञं दुंहे स यः स्तुंतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजंते तं यज्ञो दुंहे स इष्ट्वा पापीयान् भवति य एंनयोर्दोहं विद्वान्यजंते स यज्ञं दुंहे स इष्ट्वा वसीयान् भवति स्तुतस्यं स्तुतमस्यूर्जं मह्यंꣳ स्तुतं दुंहामा मां स्तुतस्यं स्तुतं गंम्याच्छस्त्रस्यं शस्त्रमस्यूर्जं मह्यंꣳ शस्त्रं दुंहाम् (३) आ मां शस्त्रस्यं शस्त्रं गंम्यादित्याहैषवै स्तुंतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजंते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान् भवति—२२) [शस्त्रं वै दुंहां द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥

श्येनाय पत्वंने स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमों विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमः परिधये जनप्रथंनाय स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमं ऊर्जे होत्राणाꣳ स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमः पयंसे होत्राणाꣳ स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमः प्रजापंतये मनंवे स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्तायनमं ऋतमृंतपाः सुवर्वाट् स्वाहा वट् स्वयमंभिगूर्ताय नमः स्तृम्पन्ताꣳ होत्रा मधों घृतस्यं यज्ञपंतिमृषंय एनंसा (१) आहुः । प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमांना मधव्यौं स्तो कावपतौ रंराध । सन्नस्ताभ्याꣳ सृजतु विश्वकंर्मा घोरा ऋषंयो नमों अस्त्वेभ्यः । चक्षुष एषां मनंसश्च सन्धौ बृहस्पतंये महि षद्द्युमन्नमः । नमों विश्वकंर्मणे स उंपात्वस्मानंनन्यान्त्सोमपान् मन्यंमानः । प्राणस्यं विद्वान् संमरे न धीर एनंश्चकृवान् महिं बद्ध एषाम् । तं विश्वकर्मन् (२) प्रमुंञ्चा स्वस्तये ये भक्षयंन्तो न वसूंन्यानृहुः । यानग्नयोऽन्वतंप्यन्त धिष्णिया इयन्तेषांमवयादुरिंष्ट्यै स्विंष्टिन्नस्तां कृंणोतु विश्वकंर्मा

नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दक्षि-
णान्न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट । यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो
यो दक्षिणां न (३) नयेदैभ्यो वृश्च्येत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव तन् प्रीणा-
त्यस्मे देवासो वपुषे चिकित्सत यमाशिरा दम्पती वाममश्नुतः । पुमान् पुत्रो जायते विन्दते
वस्वथ विश्वे अरपा एधते गृहः । आशीर्दाया दम्पती वाममश्नुतामरिष्टो रायः सच-
ताꣳ समोकसा । य आऽसिंचत्संदुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमतिं जहातु सः । सर्पिर्ग्रीवी
(४) पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य । सहजानिर्यः सुमखस्यमान इन्द्रा-
याशिरꣳ सह कुम्भ्याऽदात् । आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणꣳ सवर्चसम् । सञ्जय-
न् क्षेत्राणि सहसाऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्याꣳ अधरान्त्सपत्नान् । भूतमसि भूते मा धा मु-
खमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः (५)
प्र च्यावयन्तु दिवि देवान् दृꣳहान्तरिक्षे वयाꣳसि पृथिव्यां पार्थिवान् ध्रुवं ध्रुवेण हविषाऽव
सोममन्नयामसि यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत् । यथा न इन्द्र इद्विशः केवलीः
सर्वाः समनसः करत् । यथा नः सर्वा इद्दिशोस्माकं केवलीरसन्न्—४०) [एनसा
विश्वकर्मन्न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ८ ॥ यद्वै होताध्वर्यु-
मभ्याह्वयते वज्रमेनमभिप्रवर्तयत्युक्थशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्य-
न्दिनꣳ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप् त्रैष्टुभं माध्यन्दिनꣳ सवनं
त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने वज्रमन्तर्धत्ते (१) उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रति-
गीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्वरी शाक्वरो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे छन्दाꣳसि सम्पादये-
त्तेजः प्रातःसवन आत्मन् दधीतेन्द्रियं माध्यन्दिने सवने पशूꣳस्तृतीयसवन इत्युक्थ-
शा इत्याह प्रातः सवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि (२) त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातः
सवनं प्रातःसवन एवप्रतिगरे छन्दाꣳसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं
तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिनꣳ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्ये-
तान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप् त्रैष्टुभं माध्यन्दिनꣳ सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे
छन्दाꣳसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनꣳ सवनम् (३) इन्द्रियमेव
माध्यन्दिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
सप्तपदा शक्वरी शाक्वराः पशवो जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दाꣳसि स-
म्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवस्तृतीयसवनं पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै हो-
ताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन् दधाति तद्यन्न (४) अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ-

वेवीरञ्छोऽश्मा मोदं इवेति प्रत्याह[illegible]ते तेनैव तदपंहते यथा वा आयंतां प्रतीक्षंत एवमंध्व-
र्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते यदभि[illegible]प्रतिगृणीयाद्यथायंतया समृच्छतें तादृगेव तद् यदंर्धर्चाल्लुप्येत
यथा धावंद्भ्यो हीयते [illegible] तादृगेव तन् प्रबाहुग्वा ऋत्विजांमुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणाम् (५)
ऋचः प्रणव उ[illegible]थशश्सिनां प्रतिगरोऽध्वर्यूणां य एवं विद्वान् प्रतिगृणात्यंन्नाद एव भव-
त्याऽऽस्य[illegible] प्रजायां वाजी जायत इयं वै होताऽसावंध्वर्युर्यदासीनः शश्संत्यस्या एव त-
[illegible]होता नेत्यास्तं इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन् प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदंध्वर्युर्नेति (६) तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शश्सं-
ति तस्मादितः प्रदानं देवा उपंजीवन्ति यत्तिष्ठन् प्रतिगृणाति तस्मादमुतः प्रदानं मनु-
ष्या उपंजीवन्ति यत् प्राङासीनः शश्संति प्रत्यङ् तिष्ठन् प्रतिगृणाति तस्मात् प्राचीनश् रेतो
धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयंते वज्रमेनमभिप्रवंर्तयति (७) पराङावर्तते
वज्रमेव तन्निकंरोति—८) [धत्ते क्षराणि सवनं नोद्गातृणामेति वर्तयत्यष्टौ चं] ॥ १ ॥

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदंसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्यं ध्रुवस्याध्यंक्षाभ्यां गृ-
ह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदंसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्यं ध्रुवस्याध्यंक्षा
भ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदंसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञ-
स्यं ध्रुवस्याध्यंक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा

देवभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व (१) तन्ते दुश्चक्षे
मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि
संय [illegible] श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि
रश्मीन [illegible] पा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासति
(२) [illegible] तिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि—
[रक्षस्त्र श्रो [illegible] यस्त्रयोदश च] ॥ १० ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति
वाजकर्मभिः । यस्य त्वꣳ सख्यमाविथ । प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् । विपां
ज्योतीꣳषि बिभ्र [illegible] न वेधसे । अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात
पूर्वीः । तिस्र उ ते [illegible] नुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन् । सं वां कर्मणा स-
मिषा (१) हिनोमी [illegible] द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य । जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः
पथिभिः पारयन्ता । उभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो
यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् । त्रीण्यायूꣳषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुप-
संस्ते अग्ने । ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथ (२) भव यजमानाय शं योः । अग्निस्त्रीणि
त्रिधातून्याक्षेति विदथा कविः । स त्रीꣳरेकादशाꣳ इह । यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः
परिष्कृतः । नभन्तामन्यके समे । इन्द्राविष्णू दृꣳहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्नथिष्टम् ।

श॒तं व॒र्चिनः॑ स॒हस्रं॑ च सा॒कꣳ ह॒थो अ॑प्र॒त्यमु॑रस्य वी॒रान् । उ॒त मा॒ताम॑हि॒षमन्व॑वेनद॒मी त्वां (३) जहति पुत्र देवाः । अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॒ विष्णो वित॒रं विक्र॑मस्व —१३) [इ॒षाऽर्थ त्वा॒ त्रयो॑दश च] ॥ ११ ॥ य (१४२) स्त्रीणि (१५३) परि॒भूः (१९५) स्फ्यो (२३३) भक्षं (३४४) मही॒नां (१७२) देवं (१७२) श्ये॒नाय॒ (२९०) य (३[illegible]) दुपया॒मगृ॑हीतः (११३ प्रै १६३) कांदश (२३३५) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहित[illegible] तृतीयकाण्डे द्वितीयप्रपाठकः ॥

ॐम् अ[illegible] तेजस्विन् तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं म॒नुष्ये॑षु कुरु [illegible]सायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च॒ तेज॑से जुहोमि तेजो॒विद॑सि॒ तेजो॑ मा॒ मा हांसी॒न्माहं तेजो॑ [illegible]सिषं॒ मा मां तेजो॑ हासी॒दिन्द्रौ॑जस्विन्नोज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्तं॒ मा मा[illegible]न्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्ये॑षु कुरु॒ ब्रह्म॑णश्च त्वा क्ष॒त्रस्य॑ च (१) ओज॑से जु[illegible] जो॒वि[illegible] मा॒ मा हांसी॒न्माहमोजो॑ हासिषं॒ मा मामोजो॑ हासी॒त् सूर्य॑ भ्राज[illegible] ज[illegible] दे॒वेषु॑ भूया॒ भ्राज॑स्वन्तं॒ मा मायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्ये॑षु कुरु वा॒यो[illegible] भ्रा[illegible] सुव॒र्विद॑सि॒ सुवं॑र्मा॒ मा हांसी॒न्माहꣳ सुव॑र्हासिषं॒ मा माꣳ [illegible] यि॑ (२) मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां [illegible] दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॒ सूर्यो॒ भ्राजो॑ दधातु॒—२३) [च॒ म[illegible]

सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असिसाहस्रोऽसि सहस्राय त्वे
मा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च (३) नियुतञ्च प्रयुतञ्चा-
र्बुदञ्च न्यर्बुदञ्च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सह-
स्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चुतो मधुश्चुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्न इष्ट-
का धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोके—४५) [सवंता रुद्राणां च पञ्चचत्वारि-
ंशाच्च ॥११॥ समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान् । अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य
इदं क्षत्रꣳ रक्षतु पात्वस्मान् । रथन्तरꣳ सामभिः पात्वस्मान् गायत्री छन्दसां विश्वरूपा । त्रिवृन्नो
विष्ठया स्तोमो अह्नाꣳ समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु । उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः
शुक्रे अहन्योजसीना । इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि (१) क्षत्रं विश्वतो धारयेदम् । बृहत्सा-
मं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम् । इन्द्र स्तोमेनपञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन
सगरेण रक्ष । प्राचीदिशाꣳ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाꣳ सुवर्वती । इदं क्षत्रं
दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टꣳ सहस्रियꣳ सहस्वत् । वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वावे-
शयामः । विश्वे देवाः सप्तदशेन (२) वर्च इदं क्षत्रꣳ सलिलवातमुग्रम् । धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं
दाधारोपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः । मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्नू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म
यच्छतम् । वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यꣳ सहः । इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानु

मित्रावरुणा रक्षन्तमाधिपत्यैः। सम्राड् दिशाꣳ सहस्राम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो विष्ठया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३) बृहतीर्नु शक्वरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची। त्वं गोपाः पुर एतोत पश्चाद् बृहस्पते याम्यां युङ्धि वाचम्। ऊर्ध्वा दिशाꣳ रन्तिराशौषधीनाꣳ संवत्सरेण सविता नो अह्नाम्। रेवत् सामातिच्छन्दा उ च्छन्दोऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु। स्तोमत्रयस्त्रिꣳशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (४) गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वतीरन्तिराशा नो अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाता अभि नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नः (५) अद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वं कया नश्चित्र आ भुवन् को अद्य युङ्क्ते—१४) [महि सप्तदशेनावस्युवातानानचतुर्दश च]॥ १२॥ रश्मी (१४३) राइय (१४०) य (१७८) मग्नि (४०५) रिन्द्राग्निभ्यां (९८) बृहस्पतिं (१२९) भूयस्कृ (७२) दग्निना (४९) प्रजापतिः (७१) कृत्तिका (१३३) मधुः (१९५) समि (३६४) द्वादश (१८७७) ॥ १२ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थप्रपाठकः ॥ ४ ॥

ॐ नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते

नमः । या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः । शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय । या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी । तया नस्तनुवा शंतमया गिरिशंताभि चाकशीहि । यामिषुं गिरिशंत हस्ते (१) बिभर्ष्यस्तवे । शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिꣳसीः पुरुषं जगत् । शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत् । अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीꣳश्च सर्वान् जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः । असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः । ये चेमाꣳ रुद्रा अभितो दिक्षु (२) श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे । असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः । उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः । नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे । अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरन्नमः । प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्याम् । याश्च ते हस्त इषवः (३) परा ता भगवो वप । अवतत्य धनुस्त्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव । विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत । अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः । या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः । तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिब्भुज । नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवे । उभाभ्याम् (४) उत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने । परि ते धन्वनो हेतिरस्मान् वृणक्तु विश्वतः । अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम् — २२) [हस्ते दिक्ष्विषवउभाभ्यां द्वाविꣳशति

न्या॑य च बु॒ध्नि॑याय च॒ नमः॑ सो॒भ्या॑य च प्रतिस॒र्या॑य च॒ नमो॒ याम्या॑य च॒ क्षेम्या॑य च॒ नम॑ उ-
र्व॒र्या॑य च॒ खल्या॑य च॒ नमः॒ श्लोक्या॑य चावसा॒न्या॑य च॒ नमो॒ वन्या॑य च॒ कक्ष्या॑ य च॒ नमः॑
श्र॒वाय॑ च प्रतिश्र॒वाय॑ च (१) नम॑ आ॒शुषे॑णाय चा॒शुर॑थाय च॒ नमः॒ शूरा॑य चावभिन्द॒ते च॒
नमो॑ व॒र्मिणे॑ च वरू॒थिने॑ च॒ नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च कव॒चिने॑ च॒ नमः॑ श्रु॒ताय॑ च श्रुतसे॒नाय॑ च (२५)
[प्र॒ति॒श्र॒वाय॑ च॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ नमो॑ दुन्दु॒भ्या॑य चाहन॒न्या॑य च॒ नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च
प्रमृ॒शाय॑ च॒ नमो॑ दू॒ताय॑ च॒ प्रहि॑ताय च॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषुधि॒मते॑ च॒ नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वे चायु॒-
धिने॑ च॒ नमः॑ स्वायु॒धाय॑ च सु॒धन्व॑ने च॒ नमः॒ स्रुत्या॑य च॒ पथ्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्या॑य च नी॒-
प्या॑य च॒ नमः॒ सूद्या॑य च स॒रस्या॑य च॒ नमो॑ ना॒द्याय॑ च वैश॒न्ताय॑ च (१) नमः॒ कूप्या॑य
चावट्या॑य च॒ नमो॒ वर्ष्या॑य चावर्ष्याय॑ च॒ नमो॑ मे॒घ्या॑य च विद्यु॒त्या॑य च॒ नम॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒-
प्या॑य च॒ नमो॒ वात्या॑य च॒ रेष्मि॑याय च॒ नमो॑ वास्त॒व्या॑य च वास्तु॒पाय॑ च — ३०) [वै॒श॒-
न्ताय॑ च त्रि॒ꣳशच्च॑] ॥ ७ ॥ नमः॒ सोमा॑य च रु॒द्राय॑ च॒ नम॑स्ता॒म्राय॑ चारु॒णाय॑ च॒ नमः॑ श॒-
ङ्गाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नम॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑ अग्रेव॒धाय॑ च दूरेव॒धाय॑ च॒ नमो॑ ह॒न्त्रे च॒ हनी॑-
यसे च॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॒ हरि॑केशेभ्यो॒ नम॑स्ता॒राय॒ नमः॑ श॒म्भवे॑ च मयो॒भवे॑ च॒ नमः॑ शङ्क॒राय॑
च मयस्क॒राय॑ च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑राय च (१) नम॒स्तीर्थ्या॑य च॒ कूल्या॑य च॒ नमः॑

पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च—३०) [शिवतराय च त्रिंशच्च] ॥८॥
नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो ह्रदय्याय च निवेष्प्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१) नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आख्खिदते च प्रख्खिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः—३३) [उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च] ॥ ९ ॥
द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित । एषां पुरुषाणामेषां पशूनां मा भेर्मारो मो एषां किंचनाममत् । या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहभेषजी । शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे । इमां रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतिम् । यथा नः शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन् (१) अनातुरम् । मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतौ । मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा

नस्तनुवः (२) रुद्र रीरिषः । मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते । आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्नमस्मे ते अस्तु । रक्षा च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः । स्तुहि (३) श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम् । मृडा जरित्रे रुद्रस्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः । परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय । मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकम् (४) बिभ्रदा गहि । विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्निवपन्तु ताः । सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि—२१) [अस्मिन् तनुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिꣳशच्च] ॥१०॥ सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम् । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि । अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः । नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः । ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः ।ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् । ये पथां पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः । ये तीर्थानि (१) प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च दिशो रुद्रा वि तस्थिरे । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ।

नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च (२) नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि—६) [तीर्थानि यश्च षट् च] ॥ ११ ॥

नमस्ते (२२२) नमोहिरण्यबाहवे (७९) नमःसहमानाय (१०३) नमआव्याधिनीभ्यो (१०२) नमोभवाय (७५) नमोज्येष्ठाय (७५) नमोदुंदुभ्याय (८०) नमःसोमाय (८०) नमइरिण्याय (८३)। द्रापे (२२९) सहस्राणि (१०६) कादश (१२३४) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ॥

ॐम् अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधिसम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणाः। अश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परिव्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परिव्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। उप (१) ज्मन्नुप वतसेऽवतरन्नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि ताभिरागहि सेमन्नो यज्ञम्। पावकवर्णꣳ शिवं कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन् रुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आदेवान् (२) वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाꣳ इहा वह।

उप यज्ञꣳ हविश्च नः । अपामिदं न्ययनꣳ समुद्रस्य निवेशनम् । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव । नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः । पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव । नृषदे वट् (३) अप्सुषदे वट् वनसदे वट् बर्हिषदे वट् सुवर्विदे वट् । ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानाꣳ संवत्सरीणमुप भागमासते । अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन् स्वयं जुहुध्वं मधुनो घृतस्य । ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुर एतारो अस्य । येभ्यो नर्ते पवते धाम किञ्चन न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नुषु । प्राणदाः (४) अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः । पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव । अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यꣳसद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वꣳसते रयिम् । सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति । अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि—४४)
[उप देवान् वट् प्राणदाश्चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता निषसादा पिता नः । स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आविवेश । विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तर्षीन् पर एकमाहुः । यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो

अभ्या सज्जजानं (१)। यो देवानां नामधा एकं एव तꣳ संप्रश्नं भुवंना यन्त्यन्या। त आ यंजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषंयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजंसो विमाने ये भूतानिं समकृण्वन्निमानिं। न तं विंदाथ य इदं जजानान्यद् युष्माकमन्तंरं भवाति। नीहारेण प्रावृंता जल्प्यां चासुतृपं उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (२) पृथिव्या परो देवेभिरसुंरैर्गुहा यत्। कꣳस्विद्गर्भं प्रथमं दंध्र आपो यत्रं देवाः समगंच्छन्त विश्वें। तमिद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्रं देवाः समगंच्छन्त विश्वें। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वं भुवंनमधिं श्रितम्। विश्वकंर्मा ह्यजंनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अंभवद्द्वितीयंः। तृतीयंः पिता जंनितौषधीनाम् (३) अपां गर्भं व्यंदधात् पुरुत्रा। चक्षुंषः पिता मनंसा हि धीरो घृतमेंने। अजनन्नम्नंमाने। यदेदन्ता अदंदृꣳहन्त पूर्व आदिद्द्यावांपृथिवी अंप्रथेताम्। विश्वतंश्चक्षुरुत विश्वतोंमुखो विश्वतोंहस्त उत विश्वतंस्पात्। सं बाहुभ्यां नमंति संपतंत्रैर्द्यावांपृथिवी जनयंन् देव एकः। किꣳस्विंदासीदधिष्ठानमारम्भंणं कतमत्स्वित् किमांसीत्। यदी भूमिं जनयंन् (४) विश्वकंर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचंक्षाः। किꣳस्विद्वनं क उ स वृक्ष आंसीद्यतो द्यावांपृथिवी निष्टतक्षुः। मनींषिणो मनंसा पृच्छतेदु तद् यदध्यतिष्ठद् भुवंनानि धारयंन्। या ते धामांनि परमाणि यावमा या मंध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिंभ्यो हविषिं स्वधावः स्वयं यंजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकंर्माणमूतयें (५) मनोयुजं वाजें अद्या हुंवेम।

स नो नेदिष्ठा हवनानि जोषते विश्वशंभूरवसे साधुकर्मा । विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः । मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ।
विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो
विहव्यो यथासत् । समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः (६) नदीनाꣳ सर्वासां पित्रे
जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः—१) [जज्ञानो नौषधीनां जनयन्नूतयेऽनमो-
नवं च] ॥ २ ॥ उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳसृज प्रजया च
धनेन च । इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा अस-
त् । यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै देवा अधिब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः । उदु
त्वा विश्वे देवाः (१) अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः । पञ्च
दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः । रायस्पोषे यज्ञपतिमाभज
न्तीः । रायस्पोषे अधियज्ञो अस्थात् समिद्धे अग्नावधि मामहानः । उक्थपत्र ईड्यो गृभी-
तस्तप्तं घर्मं परिगृह्यायजन्त । ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे । देवश्रीः
श्रीमणाः शतपयाः (१) परिगृह्य देवा यज्ञमायन् । सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात् सविता ज्योति-
रुदयाꣳ अजस्रम् । तस्य पूषा प्रसवे याति देवः सम्पश्यन् विश्वा भुवनानि गोपाः । देवा
देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतꣳ शमित्रे शमिता यजध्यै । तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति

ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवान् रोदसी अ-
न्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (३) चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो अरुणः सु-
पर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश। मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसः पात्यन्तौ।
इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम्। सु-
म्नहूर्यज्ञो देवाꣳ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वक्षत्। वाजस्य (४) मा प्रसवेनोद्-
ग्राभेणोदग्रभीत्। अथासपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः। उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथासपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् व्यस्यताम्—२६) [विश्वे
देवाःशतपयाअभिवाजस्यषड्विꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ आशुः शिशानो
वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनां। संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतꣳ
सेना अजयत् साकमिन्द्रः। संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृ-
ष्णुना। तदिन्द्रेण जयत तत् सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स इषुहस्तैः स निषङ्गि-
भिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन। सꣳसृष्टजित् सोमपा बाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिता-
भिरस्ता। बृहस्पते परिदीय (१) रथेन रक्षोहामित्राꣳ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्सेनाः प्रमृणो युधा
जयन्नस्माकमेध्यविता रथानां। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा। इमꣳ
संजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽनु सꣳरभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वा-

जी सहमान उग्रः । अभि वीरो अभि सत्त्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित् । अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (२) वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माक१ सेना अवतु प्र युत्सु । इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रे । इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुता१ शर्ध उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् । अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु (३) अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु । उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां महा१सि । उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः । उपप्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः । इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथाऽसथ । अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्म स१शिता । गच्छामित्रान् प्र (४) विशमैषां कञ्चनोच्छिषः । मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभिवस्ताम् । उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनुमदन्तु देवाः । यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव । इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु — ४०) [दीयादायो जयन्तु प्र चत्वारि१शच्च]

॥ ४ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे । क्रमध्वमग्निना नाकमुख्य१ हस्तेषु बिभ्रतः । दिवः पृष्ठ१ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् । पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठा-

त्सुवर्ज्योतिरगाम् (१) अहं सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याꣳ रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धारꣳ सुविद्वाꣳसो वि तेनिरे । अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति । नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः । अग्ने सहस्राक्ष (२) शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः । त्वꣳ साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा । सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृथिव्याꣳ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृꣳह । आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमासीद साध्या अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवाः (३) यजमानश्च सीदत । प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाꣳ शश्वन्त उप यन्ति वाजाः । विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीꣳषि जुहुरे समिद्धे । ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत् प्रपीनाꣳ सहस्रधाराम् (४) पयसा महीं गाम् । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन । ईदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मितश्च सभराः । शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माꣳश्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यꣳहाः (५) । ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च

दरे अमित्रश्च गणः । ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च विधारयः । ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन । मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानः (६) यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु—१६) [अगा३ँ सहस्रास देवाः सहस्रधारामत्यं३ँहा अनुवर्त्मानः षोडश च] ॥ ५ ॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे । अनाविद्धया तनुवा जय त्वं३ँ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु । धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम । वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं३ँ सखायं परिषस्वजाना । योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वन् (१) ज्या इयं३ँ समने पारयन्ती । ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून् विध्यताम् संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् । बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य । इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः । रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानम् (२) पनायत मनः पश्चादनुयच्छन्ति रश्मयः । तीव्रान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूं३ँरनपव्ययन्तः । रथवाहनं३ँ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप शग्मं३ँ सदेम विश्वाहा वयं३ँ सुमनस्यमानाः । स्वा-

दुष्टसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः। ब्राह्मणासः (३) पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत। सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्। ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (४) शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्नते। अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि (५) ओज उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः। अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात् (६) दवीयो अप सेध शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाँ इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुम-

दुन्दुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु—४१) [धन्वन् महिमानं ब्राह्मणामोर्दितिः परि दूरादेकचत्वारिꣳशाच] ॥ ६ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुतवा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् । यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात् सूरादश्वं वसवो निरतष्ट । असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन समया विपृक्तः (१) आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि । त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रं । इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः । आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा (२) पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि । अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदेगोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः । अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३) ते हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यं मायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सꣳशूरणासो दिव्यासो अत्याः । हꣳसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः । तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं

वातं इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणाचरन्ति । उप (४) प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात् कवयो यन्ति रेभाः । उप प्रागात् परमं यत् सधस्थमर्वा॑ँ अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवान् जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि—३९) [विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च]
॥ ७ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन् । यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि । यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ् अजो मेम्यद् विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः । एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत् पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (१) एनँ सौश्रवसाय जिन्वति । यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः । होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शँस्ता सुविप्रः । तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् । यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति । ये चार्वते पचनँ सम्भरन्त्युतो (२) तेषामभि-गूर्तिर्न इन्वतु । उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उपवीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् । यद्वाजिनो दाम संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य । यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणँ सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदश्व-

स्य क्रविषः (३) मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति । यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु
सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति ।
सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधꣳ शृतपाकं पचन्तु । यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि
शूलं निहतस्यावधावति । मा तद्भूम्यामा श्रिषन् (४) मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु—७) [इदुतोक्रविषः श्रिषतृमश्च] ॥ ८ ॥ ये वाजिनं
परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति । ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपासत उतो ते-
षामभिगूर्तिर्न इन्वतु । यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि ।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् । निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च
पड्बीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च घासिम् (५) जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु । मा त्वा-
ग्निर्ध्वनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः । इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः
प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् । यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तं
पड्बीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति । यत्ते साद महसा शूकृतस्य पार्ष्णिया वा कशया (२)
वा तुतोद । स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि । चतुस्त्रिꣳशद्वाजिनो
देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि
शस्त । एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि

ता ता पिण्डानां प्रजुहोम्यग्नौ । मा त्वा तपत् (३) प्रिय आत्माऽपियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते । मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः । न वा उवेतन् म्रियसे न रिष्यसि देवाꣳ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य । सुगव्यं नोवाजीस्वश्व्यं पुꣳसः पुत्राꣳ उत विश्वापुषꣳ रयिम् (४) अनागास्त्वन्नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताꣳ हविष्मान्—९) [घासिं कशया तपद्रयि । नवं च] ॥ ९ ॥ अश्मन् (२४४) य (३०९) उ (२२६) दाशुः (२४०) प्राचीं (३१६) जीमूतस्य (३४१) य (२३९) न्मा (२०७) ये (२०९) नवंच (२३३१) ॥ ९ ॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डेषष्ठः प्रपाठकः ॥

ॐम् अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः । द्युम्नैर्वाजेभिरागतम् । वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१) च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तश्च म आधीतश्च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रश्च मे दक्षश्च मे बलश्च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे (२) शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूꣳषि च मे शरीराणि च मे—१८) [अपानस्तनूश्चमेऽष्टादश च] ॥ १ ॥ ज्यैष्ठ्यश्च म आधिपत्यश्च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च

मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया
च मे वृद्धञ्च मे वृद्धिश्च मे सत्यञ्च मे श्रद्धा च मे जगच्च (१) मे धनञ्च मे वशश्च मे
त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातञ्च मे जनिष्यमाणञ्च मे सूक्तञ्च मे सुकृतञ्च मे
वित्तञ्च मे वेद्यञ्च मे भूतञ्च मे भविष्यच्च मे सुगञ्च मे सुपथञ्च म ऋद्धञ्च म ऋद्धिः (२)
च मे क्लृप्तञ्च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे—१४) [जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च] ॥ २ ॥
शञ्च मे मयश्च मे प्रियञ्च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रञ्च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे
यशश्च मे भगश्च मे द्रविणञ्च मे यन्ता च मे धर्त्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वञ्च (१)
मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रञ्च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरञ्च मे लयश्च म ऋतञ्च मेऽमृतञ्च
मेऽयक्ष्मञ्च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वञ्च मेऽनमित्रञ्च मेऽभयञ्च मे सुगञ्च मे
शयनं (२) च मे सूषा च मे सुदिनञ्च मे—८) [विश्वञ्च शयनमष्टौ च] ॥ ३ ॥
ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतञ्च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च
मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रञ्च म औद्भिद्यञ्च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टञ्च मे पुष्टिश्च
मे विभु च (१) मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णञ्च मे पूर्णतरञ्च मे क्षितिश्च
मे कूयवाश्च मेऽन्नञ्च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च
मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराः (२) च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवा-

रांश्च मे—१४) विभु चं मसुराश्चतुर्दश च] ॥ ४ ॥ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यञ्च मे ऽयश्च मे सीसञ्च मे त्रपुश्च मे श्यामञ्च मे लोहञ्च मेऽग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यञ्च (१) मेऽकृष्टपच्यञ्च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इतिश्च मे गतिश्च मे—४८) [कृष्टपच्यञ्चाष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च (१) म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षञ्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च मे (२) इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे—२१) [त्वष्टा च द्यौश्च म एकविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऋतुग्रहाश्च (१) मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे

मरुत्वतीयांश्च मे माहेन्द्रश्चं म आदित्यश्चं मे सावित्रश्चं मे सारस्वतश्चं मे पौष्णश्चं मे पात्नी-
वतश्चं मे हारियोजनश्चं मे—३४) [क्रतुग्रहाश्च चतुंस्त्रिꣳशाच्च] ॥ ७ ॥ इध्मश्चं मे
बर्हिश्चं मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचंश्च मे चमसाश्चं मे ग्रावाणश्च मे स्वरंवश्च मउपरवाश्चं मे
ऽधिषवंणे च मे द्रोणकलशश्चं मे वायव्यांनि च मे पूतभृच्चं म आधवनीयंश्च म आग्नीध्रश्च मे हवि
र्धानंश्च मे गृहाश्चं (१) मे सदंश्च मे पुरोडाशांश्च मे पचताश्चं मेऽवभृथश्चं मे स्वगाकारश्चं
मे—३६) [गृहाश्च षोडंश च] ॥ ८ ॥ अग्निश्चं मे घर्मश्चं मेऽर्कश्चं मे सूर्यंश्च मे प्राणश्चं मे-
ऽश्वमेधश्चं मे पृथिवी च मे दितिश्च मेऽदितिश्च मे द्यौश्चं मे शक्करीरङ्गुलयो दिशंश्च मे यज्ञेनं
कल्पन्तामृक् चं मे सामं च मे स्तोमंश्च मे यजुंश्च मे दीक्षा (१) च मे तपंश्च म ऋतुश्चं
मे व्रतश्चं मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृंहद्रथन्तरे चं मे यज्ञेनं कल्पेताम्—१८) [दीक्षाष्टादंश च] ॥ ९ ॥
गर्भाश्च मे वत्साश्चं मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी चं मे दित्यवाट् चं मे दित्यौही चं मे पञ्चां-
विश्च मे पञ्चावी चं मे त्रिवत्सश्चं मे त्रिवत्सा चं मे तुर्यवाट् चं मे तुर्यौही चं मे पष्ठवाच्चं
मे पष्ठौही चं म उक्षा चं मे वशा चं म ऋषभश्चं (१) मे वेहच्चं मेऽनड्वांचं मे धेनुश्चं म
आयुर्यज्ञेनं कल्पतां प्राणो यज्ञेनं कल्पतामपानो यज्ञेनं कल्पतां व्यानो यज्ञेनं कल्पतां चक्षुं-
र्यज्ञेनं कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेनं कल्पतां मनो यज्ञेनं कल्पतां वाग्यज्ञेनं कल्पतामात्मा यज्ञेनं
कल्पतां यज्ञो यज्ञेनं कल्पताम्—४०) [ऋषभश्चं चत्वारिꣳशाचं] ॥ १० ॥

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च म एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च (१) मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारिꣳशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्च (२) आन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च (११) [त्रयस्त्रिꣳशच्च व्यश्नियश्चैकादश च] ॥ ११ ॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु । विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये । वाजे वाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (१) विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाꣳ ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवोऽनन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः । पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् । सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यप: (२) ओषधीभिः। सोऽहं वाजꣳ सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे

धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणो-
दाः । समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शंभू-
र्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहाऽवस्युरसि दुवस्वाञ्छंभूर्मयोभूरभि मा (३) वाहि स्वाहा—२)
[धनेष्वपोमा द्वेचं] ॥ १२ ॥ अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं
पतेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे । इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो
याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यपहꣳस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः ।
चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा । हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्महान्त्सधस्थे ध्रुवः
(१) आ निषत्तः । नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः । समुद्रे
ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते । उद्नो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्
पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत । दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः
शर्म सप्रथा नमस्पथे । येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२) आसतेन्धाना अग्निꣳ सुवराभरन्तः ।
तस्मिन्नहं नि दधे नाके अग्निमेतं यमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हिषम् । तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः
पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः । नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः ।
आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतद-
धस्पदं कृणुते (३) ये पृतन्यवः । अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन् ।

विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धाम । सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यातानेे पथो देवयानान् कृणुध्वम् । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत । येनाग्ने सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः (४) उत्तमः । उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयञ्च । पुनः कृण्वꣳस्त्वा पितरं युवानमन्वाताꣳसीत्त्वयि तन्तुमेतम् । अयं ते योनिरृत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्—३७) [ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सप्तत्रिꣳशच्च] ॥ १३ ॥

ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम । मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम । मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः । ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् । मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । दैव्या होतारा वनिषन्त (१) पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः । मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु । एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे । देवीः षडुर्वीरुरुणः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोमराजन् । अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन् पुरस्तात् (२) अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽमैषां चित्तं प्रबुधा वि नेशत् । धाता धातॄणां भुवनस्य यस्पतिर्देवꣳ सवितारमभिमातिषाहम् । इमं यज्ञमश्विनोभा

बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् । उरुव्यचा नो महिषः शर्म यꣳसदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु । स नः प्रजायै हर्यश्व मृडयेन्द्र मा (३) नो रीरिषो मा परा दाः । ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् । अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद् यः । इमन्नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा—४३) [वनिषन्त पुरस्ता न्मा त्रिचत्वारिꣳशच्च] ॥१४॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाञ्चजन्यं बहवः समिन्धते । विश्वस्यां विशि प्र वि विशिवाꣳसमीमहे स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यस्येदं प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानञ्च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः । इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नस्तोमा उप मामुपागुः । यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्ता (१) स नो मुञ्चत्वꣳहसः । यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि सꣳसृजति त्रयाणि । स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः । मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तꣳ सत्यौजसा दृꣳहणा यन्नुदेथे । या राजानꣳ सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागसः । यो वाꣳरथ ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन् । स्तौमि (२) मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागसः । वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्बिभृतो यौ च रक्षतः । यौ विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागसः । उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन् । स्तौमि वायुꣳसवितारं नाथितो

जोह॑वीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः । र॒थीत॑मौ र॒थीना॑मह्व ऊ॒तये॒ शुभ॒ꣳ गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑ । य- यो॑ः (३) वां दे॒वौ दे॒वेष्वनि॑शित॒मोज॒स्तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः । यदया॑तं वह॒तुꣳ सू॒र्या॑यास्त्रिच॒क्रेण॑ स॒ꣳसद॑मि॒च्छमा॑नौ । स्तौमि॑ दे॒वाव॒श्विनौ॑ ना॒थि॒तो जोह॑वीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः । म॒रुतां॑ मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां वाच॒ं विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑ । आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नू॒तये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः । ति॒ग्ममायु॑धं वीडि॒तꣳ सह॑स्वद्दि॒व्यꣳ शर्धः॑ (४) पृत॑नासु जि॒ष्णु । स्तौमि॑ दे॒- वान्म॒रुतो॑ ना॒थि॒तो जोह॑वीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः । दे॒वानां॑ मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाच॒ं विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑ । आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नू॒तये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः । यदि॒दं मा॑ऽभि॒शोच॑ति॒ पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न । स्तौमि॒ विश्वा॑न्दे॒वान्ना॑थि॒तो जोह॑वीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः । अनु॑ नो॒ऽ- द्यानु॑मति॒ रनु॑ (५) इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्टो दि॒वि । ये अप्र॑थेता॒ममि॑ते- भि॒रोजो॑भि॒र्ये प्र॑ति॒ष्ठे अभ॑वतां॒ वसू॑नाम् । स्तौमि॒ द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जोह॑वीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳह॑सः । उर्वी॑ रोद॑सी॒ वरि॑वः कृणोतं॒ क्षेत्र॑स्य पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम् । स्तौमि॒ द्या- वा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जोह॑वीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳह॑सः । यत्ते॑ व॒यं पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठा वि॑द्वा॒ꣳस- श्चकृ॒मा कच्च॒न (६) आगः॑ । कृ॒धी स्व॑स्माꣳ अदि॑ते॒रना॑गा॒ व्येना॑ꣳसि शिश्रथो॒ विष्व॑गग्ने । यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौ॒र्यं॑ चित् प॒दि षि॒ता ममु॑ञ्चता यजत्राः । ए॒वा त्वम॒स्मत् प्र मु॑ञ्चा॒व्यꣳह॒ः प्राता॑र्यग्ने प्रत॒रां॒ आयुः॑—३४) [गन्ता॒ स्तौमि॒ययोः॒ शर्धोनु॑ च॒न चतु॑स्त्रिꣳशच्च] ॥ १५ ॥

अग्नाविष्णू (११८) ज्यैष्ठ्य॒ (११४) श (१०८) मू (११४) र्गश्मा (९८) ऽग्नि (१२१) र॒श्मु (८४) रि॒ध्मो (६६) ग्नि (६८) र्गर्भा (९०) एका (१११) वाजो (१५२) ऽग्नि (२३७) ममा(११३) ऽग्नेः (३३४) पंचदश (२०१८) ॥ १५ ॥ इति तैत्तिरीय संहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः युंजानो (२२१३) विष्णो (२४९८) र्पा॒ऽ (१८५४) र॒श्मि (१८७७) नमो (१२३४) ऽश्म॒न्न (२३३१) ग्नाविष्णू (२०१८) स॒प्त (१४१०५) ॥ ७ ॥ ॥ चतुर्थःकाण्डश्चसमाप्तः ॥

ॐम् सा॒वि॒त्राणि॑ जुहोति॒ प्रसू॑त्यै चतुर्गृ॑हीतेन॑ जुहोति॒ चतु॑ष्पादः प॒शव॑ः प॒शूने॒वाव॑रुन्धे॒ चत॑स्रो दिशो॑ दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति॒ छन्दा॑ꣳसि दे॒वेभ्यो॑ऽपाक्रामन्॒ न वो॑ भा॒गानि॑ ह॒व्यं व॑क्ष्याम॒ इति॑ तेभ्य॑ ए॒तच्च॑तुर्गृ॑ही॒तम॑धारयन्॒ पुरो॑ऽनुवा॒क्या॑यै या॒ज्या॑यै दे॒वता॑यै वषट्का॒राय॒ यच्च॑तुर्गृ॑हीतं जुहोति॒ छन्दा॑ꣳस्ये॒व तत्॒ प्री॑णाति॒ तान्य॑स्य प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हन्ति॒ यं का॒मये॑त (१) पापी॑यान्त्स्या॒दित्ये॑कैकं॒ तस्य॑ जु॒हुया॒दाहु॑तीभिरे॒वैन॒मप॑ गृह्णाति॒ पापी॑यान् भवति॒ यं का॒मये॑त॒ वसी॑यान्त्स्या॒दिति॒ सर्वा॑णि॒ तस्या॑नु॒द्रुत्य॑ जु॒हुया॒दाहु॑त्यै॒वैन॑म॒भि क्र॑मयति॒ वसी॑यान् भवत्यथो॑ य॒ज्ञस्यै॒वैषा॒भिक्रा॑न्ति॒रेति॒ वा ए॒ष य॑ज्ञमु॒खादृ॒ध्या यो॑ऽग्नेर्दे॒वता॑या ए॒त्य॒ष्टावे॒तानि॑ सा॒वि॒त्राणि॑ भव॒न्त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गाय॑त्रः (२) अ॒ग्निस्तेनै॒व य॑ज्ञमु॒खादृ॒ध्या अ॒ग्नेर्दे॒वता॑यै॒ नैत्य॒ष्टौ सा॑वि॒त्राणि॑ भवन्त्याहु॑तिर्नव॒मी त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तयति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ छन्दा॑ꣳसि य॒ज्ञय॒शसे॑नार्पयेय॒मित्यृ॒च॑मन्त॒मां कु॑र्या॒च्छन्दा॑ꣳस्ये॒व य॑ज्ञय॒शसे॑नार्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ यज॑मानं य॒ज्ञय-

शसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमꣳ समर्द्धयेति (३) आह समृद्ध्यै चतुर्भिरभ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविशत् स एतामूतिमनु समचरद्यद्वेणोः सुषिरꣳ सुषिराऽभ्रिर्भवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत् तत्कृष्णमभवत् कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतः क्ष्णूर्भवतीतश्च (४) अमुतश्चार्कस्यावरुध्यै व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां वीर्यावान् फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति वीर्यस्यावरुध्यै—२७) [कामयेत गायत्र इति च सप्तविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन् रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्यै प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रति ष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभो सत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह (१) योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमूतय इत्याहेन्द्रियमेवाव रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत् प्राजापत्योऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत् क्रियते यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् (२) ह्यश्वाद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै तस्माच्छ्रेयाꣳसं पापीयान् पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो

भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निं चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव
(३) पशूनिर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह पूषा वा अध्वनाꣳसन्नेता
समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाꣳ समभरन् पृथिव्याः सधस्था-
दग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम
इत्याह येन (४) सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य
इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्याम इति वल्मी-
कवपामुप तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निꣳ सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भराम इत्याह
येन सङ्गच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रं (५) अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्य-
ध्वन आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमित्याहिच्छत्येवैनं पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा क्रमयति
प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायन्ते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहै-
भ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयत् रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वै (६)
एष यदश्वो दद्भिरन्यतोदद्भ्यो भूयाल्लोमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनꣳ
स्तृणुते—१७) [आह पापीयानेव येनाग्रं वै सप्तदश च] ॥ २ ॥ उत्क्रामोदक्रमी-
दिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पशवः प्रजायन्तेऽप उप

सृजति यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्यु रनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः (१) स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति जिघर्म्यग्निं मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वेत्याह सर्वं ह्येष प्रत्यङ् क्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान् (२) भवति व्यचिष्ठमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत् पुरुषो मनसाभि गच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमे वास्मिन् दधात्यपचितिमान् भवति य एवम् (३) वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्व र्युरनग्नावाहुतिं जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराप्त्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप हन्ति (४) गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परि गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखती न्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनं परि गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप् सर्वाणि छन्दांसि परिभूः पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुब् तस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लि-

खत्यथानुष्टुभार्थ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री (५) यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप् तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं परि गृह्णाति—१३) [अध्वर्युमिडानेवꣳ हन्ति गायत्री त्रयोदश च]॥ ३ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत् तं देवा अर्धर्चेनाशमय शिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तमित्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति पुष्करपर्णमा (१) हरत्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निꣳ सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सम्भरति यद् ग्राम्याणां पशूनां चर्मणा सम्भरेद् ग्राम्यान् पशूञ्छुचार्पयेत् कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव पशून् (२) शुचार्पयति तस्मात् समावत् पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं कृष्णाजिनस्य पुष्करपर्णस्य सꣳस्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इति (३) आह य एवैनमन्वपश्यत् तेनैवैनꣳ सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ् वा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत् तेज एवास्मिन् दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (४) चतसृभिः सम्भरति चत्वारि

छन्दांꣳसि छन्दोभिरेव गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युभयीभिस्तस्य सम्भरेत् तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तꣳ सम्भरति सीद होतरिति (५) आह देवता एवास्मैसꣳ सादयति नि होतेति मनुष्यान्त्सꣳ सीदस्वेति वयाꣳसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अन्हामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सꣳसन्नान् प्र जनयति—२७)
[आ पशूनिति गृणातीति सप्तविꣳशतिश्च] ॥ ४ ॥ क्रूरमिव वा अस्या एतत् करोति यत् खनत्यप उपसृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचꣳ शमयति सन्ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै प्राणꣳ सन्दधाति सन्ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते तस्मै च देवि वषडस्तु (१) तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्यातयामास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद् रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप् (२) सर्वाणि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु ण ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वां वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (३) रोदस्यो-

रित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्विभृत ओषधीष्वि-
त्याह यदा ह्येतं वि भरन्त्यथ चारुतरो भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गा इत्याह
प्रथयो वा अस्य मातरस्ताभ्य एवैनं प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्ग इति गर्दभ
आ सादयति (४) सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेम्ने गर्दभेन सं भरति तस्मात् गर्दभः पशूनां भार-
भारितमो गर्दभेन सं भरति तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेऽत्यन्यान् पशून् मेद्यत्यन्नं ह्येनेनार्कं
सं भरन्ति गर्दभेन सं भरति तस्माद् गर्दभो द्विरेताः सन् कनिष्ठं पशूनां प्रजायतेऽग्निर्ह्यस्य
योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः (५) स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव
प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजा
मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति प्रैतु वाजी कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वेति (६) आह रासभ इति
ह्येतमृषयोऽवदन् भरन्नग्निं पुरीष्यमित्याहाग्निं ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहा
युरेवास्मिन् दधाति तस्माद्गर्दभः सर्वमायुरेति तस्माद्गर्दभे पुरा युषः प्रमीते बिभ्यति
वृषाग्निं वृषणं भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां गर्भम् (७) समुद्रियमित्याहापां
ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि वीतय इति वा इमौ लोकौ व्येतामग्न आ याहि वि-
तय इति यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठां स एतर्हि

ध्वर्युश्च यजमानश्चाध्यायत्यृतꣳसत्यमित्याहेयंवा ऋतमसौ (८) सत्यमनयोरेवैनं प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवरुणोवा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन् विश्वा अमतीररातीरित्याह रक्षसामपहत्यै निषीदन् नो अप दुर्मतिꣳ हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम् (९) एनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भागधेयं ताभिरेवैनꣳ समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासददित्याह याभ्य एवैनं प्र च्यावयति तास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै—१२) [अस्त्वनुष्टुबसि सादयत्यारूढइतिगर्भ मसौ मोदध्वं द्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ ५ ॥ वारुणोवा अग्निरुपनद्धोवि पाजसेति वि स्रꣳसयति सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं विसृजत्यप उपसृजत्यापोवै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति तिसृभिरुपसृजति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो देवानां तेनैव (१) एनꣳ सꣳ सृजति शान्त्यै यद्ग्राम्याणां पात्राणां कपालैः सꣳसृजेद्ग्राम्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः सꣳसृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति शर्कराभिः सꣳसृजति धृत्या अथो शन्त्वायाजलोमैः सꣳसृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा सꣳसृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम्

(२) सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनंयज्ञेनैव यज्ञꣳ सꣳसृजति रुद्राः सम्भृत्यं पृथिवीमित्याहैता
वा एतं देवता अग्रे समंभरन् ताभिरेवैनꣳ सम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मख-
स्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते (३) पदे अथो प्रति-
ष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दाꣳसि वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति
व्यावृत्त्या इयतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दो-
हाय चतुस्तनां करोति पशूनां दोहायाऽष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिमभि-
चरंतः (४) कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा महीमुखा-
मिति निदधाति देवतास्वेवैनां प्रतिष्ठापयति—२१) [एवसमेतेऽभिचरंत एकविꣳशतिश्च
॥ ६ ॥ सप्तभिर्धूपयति सप्त वैशीर्षण्याःप्राणाःशिर एतद्यज्ञस्य यदुखाशीर्षन्नेव यज्ञस्यप्रा
णान् दधाति तस्मात् सप्तशीर्षन् प्राणा अश्वशकेन धूपयतिप्राजापत्यो वा अश्वःसयोनित्वायादि-
तिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अक्रूरङ्काराय न हि स्वः स्वꣳ हिनस्ति देवानां
त्वा पत्नीरित्याह देवानाम् (१) वा एतां पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह वि-
द्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्धे ग्नास्त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरू-
त्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (२)

जनयन्त्याभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतवऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्मा द्विःसंवत्सरस्यसस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वासवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूतएवैनांब्रह्मणादेवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण(३) इत्याह तस्मादग्निः सर्वादिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यं पात्रमनाच्छृण्णमाच्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणाच्छृणत्तिपरमंवाएतत्पयोयदजक्षीरं परमेणैवैनां पयसा च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा (४) क्रियते छन्दोभिरेव छन्दांस्या च्छृणत्ति—६) [देवानांपत्नीः पृणेषापट्च] ॥ ७ ॥

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वैमाषाअमेध्यंपुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्या मेध्यं निरव-दाय मेध्यं कृत्वाहरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्याप्त्यै व्यृद्धं वा एतत् प्राणैरमेध्यं यत् पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपां प्रति निदधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत् समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः (१) वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते त्रिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयं गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूनालभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत् पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (२) पशवः स्युर्यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत् संस्थापयेद्यातयामानि शीर्षाणि स्युर्यत् पशूनालभते ते नैव

पशूनव रुन्धे यत् पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सꣳ स्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (३) आत्मानमा प्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्तियज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवनाभिर्मुखतआप्रीणात्यपरिमितछन्दसोभवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नाभितच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशूनेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ चित्ये क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४) भवन्त्येकविꣳशतिꣳ सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकविꣳशश्चतुर्विꣳशतिमन्वाह चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह पराङिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति (५) ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यः (६) ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै—२८) [यावन्तोस्यमुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्यो

ष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप् तस्मात् प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (१) प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्ज्याद्भूतमव रुन्धीत यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्द्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्भिद्येतार्तिमार्च्छेत् (२) यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखान्तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सꣳसृजेत् सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वाम् (३) देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत् स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्यात् साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नम् (४) अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकं प्रावि

शत् कुमुकमवं दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवावं रुन्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (५) वैकङ्कतीमा दधाति
भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप
तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन् धत्ते—३९)
प्रजापतिश्चच्छेत्स्वामेवाच्नेतेजसाचतुस्त्रिंशच्च] ॥ १ ॥ न ह स्म वै पुराग्निरप
रशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा दधात्य-
परशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्ग्वा उदु-
म्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तꣳ सृष्टꣳ रक्षाꣳसि (१) अजि-
घाꣳ सन्त्स एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स रक्षाꣳस्यपाहत यद्राक्षोघ्नं भवत्यग्नेरेव तेन जा-
ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनाꣳ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सꣳशितं मे ब्रह्मोदेषां बाहू
अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी (२) वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्रꣳ सꣳश्यति क्षत्रेण ब्रह्म तस्मा
द्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो ब्राह्मणवानत्यन्यꣳ राजन्यं मृत्युर्वा एष यद-
ग्निरमृतꣳ हिरण्यꣳ रुक्ममन्तरं प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकविꣳशतिर्निर्बाधो भवत्ये
कविꣳशतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्यः (३) एकविꣳश

एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वं निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य (४) प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरं तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म कृष्णाजिनं तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामꣳ शिक्यं भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्द्वादशोद्यामꣳ संवत्सरेणैव मौञ्जं भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनꣳ सम् (५) अर्धयति सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवेक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति—२४)

[रक्षाꣳस्यौदुम्बरीआदित्यउद्यत्यसंचतुर्विꣳशतिश्च] ॥ ३० ॥ समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत् पिन्वमानः । वाजी वहन् वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् । घृतेनाञ्जन्सं पथो देवयानान् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् । अनु त्वा सप्त प्रदिशः सचन्ताꣳ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि । ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते । अग्निष्ट्वा (१) देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः । स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम् । देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु । एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः । ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः

सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उपासा वाम् (२) सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाꣳ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा। अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञꣳ सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जायत आशुरश्वः (३)। त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः। अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देवाꣳ ऋतुशः पाथ एतु। वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्। प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने। स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः—४२) [त्वा वामश्वो द्विचत्वारिꣳशच] ॥ ११ ॥

सावित्राणि (२२७) व्यृद्ध (३१७) मु (२६३) देवस्य (२७७) क्रूरं (४१२) वारुणः (२२१) सप्तभि (२०६) रेकविꣳशत्या (३२८) पड्भि (२८४) नं (२७४) समिद्ध (११२) एकादश (३०८१) ॥ ११ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमे काण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥

ओम् विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमाति

हेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात् सृष्टः (१) पराङैत्तमेतयाऽन्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा एष पराङ् प्रदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरावर्तते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि (२) पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेपमाजीगर्तिं वरुणोऽगृह्णात् स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया (३) वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाऽहार्षमित्याहा ह्येनꣳ हरति ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनꣳ समर्धयत्यस्मिन् राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन् ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रꣳ स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४) अग्रे बृहन्नुषसां मूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनꣳ समानानां करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति ज्योतिषाऽऽगादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति सद्वती (५) भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं

धामावरुन्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तो-
मेन वै देवा अस्मिँल्लोक आर्ध्नुवन् छन्दोभिरमुष्मिन्त्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं यद्वात्सप्रं
यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६) इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान् क्रमतेऽमुमेव तेन लो-
कमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासां
तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे तस्माद्यायायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टीकरोति वाचं यच्छति य-
ज्ञस्य धृत्यै — ४२) [सृष्टोऽभ्यैनयाभवति सद्वत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नं प्र यच्छत्यनमीवस्य शु-
ष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र प्र दातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामाशास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (१) प्राणै-
रेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्द्ध-
यति चतसृभिरा सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा
च्छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् (२) याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन् दधाति तनुवा वा एष हिनस्ति यं हिनस्ति
मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति रक्षांसि वा एतद्यज्ञं सचन्ते यदन

उत्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रक्षसामपहत्या अनसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपचिततमौ (३) अपचितिमान् भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथाऽतिथय आगताय सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र वेशयति त्रिवृद्वै (४) अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति ज्योतिरेवास्मिन् दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते पुनस्त्वादित्याः (५) रुद्रा वसवः समिंधतामित्याहैता वा एतं देवता अग्रे समैंधन् ताभिरेवैनꣳ समिंधे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनं तस्मात् सुप्त्वा प्रजाः प्रबुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते—४२) [देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ वा आदित्याद्विचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनꣳस चिनुते पेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपे ते ति यदेतेनाध्यवसाययंति (१) अनामृत एवाग्निं

चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्ने-
र्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊषान् नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्या-
मेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव संज्ञानꣳ ह्येतत् (२) पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तां
ते वि यती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा
अभवन्यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावा-
पृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (३) सूक्तं भवत्येतेन
वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरेवैतेनप्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लो-
कमायन् चतस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं
लोकमेति तेषाꣳ सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त ते द्वे पुरस्तात् समीची उपा-
दधत द्वे (४) पश्चात् समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृꣳहन्यद्द्वे पुरस्तात् समीची उपदधा-
ति द्वे पश्चात् समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्य
ष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गाय
त्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (५) प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं
पृणा उप दधात्येकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविꣳशस्यैव प्र-
तिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद पञ्च चितीकं चिन्वीत प्रथमं

चिन्वानः पांक्तो यज्ञः पांक्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु (६) प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकधैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्माꣳसेनास्थि छन्नं न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति—४७) [अध्यवसाययत्येतद्विश्वामित्रस्य द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाꣳ समितमिति चतसृभिः सन्नि वपति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सꣳशास्ति समितमित्याह तस्मात् ब्रह्मणा क्षत्रꣳ समेति यत्सन्युप्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः (१) वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रंपृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनं नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्का भवन्ति निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णꣳ रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२) वै निर्ऋत्यै दिक् स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनꣳ स्व एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैर्ऋतो वै पाशः साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुप (३) दधाति पराचीमेवास्मा-

न्निर्ऋतिं प्रणुदते ऽप्रतीक्षमायन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हप
त्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव
यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः सङ्गमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः
समर्धयन्ति—४८) [ऋतुभिरेपोपांष्टाचत्वारिꣳशाच्च] ॥ ४ ॥ पुरुषमात्रेण वि मिमीते
यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपरुषैवैनं वि मिमीते यावान् पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान् भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयाꣳसौ
भवतस्तस्मात् पक्षप्रवयाꣳसि वयाꣳसि व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्
(१) वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा
कृषति व्यावृत्त्यै षड्गवेन कृषति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्द्वादशगवेन संवत्सरेणैव यं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्द्विगुणमपश्यत् कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च
(२) भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत् कृष्टं चाकृष्टं च भवत्यग्ने
रुद्धत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् यत् प्राच उत्सृजेद्रुद्रायापिदध्याद्य
द्दक्षिणा पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षाꣳसि हन्युरुदीच उत्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणाꣳ
शान्ता दिक् (३) तामेवैनाननूत्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुत्सृजत्यसौ वा आदित्यः प्राणः
प्राणमेवैनाननूत्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आ-

त्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात् पराञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यञ्च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्रः सीताः (४) कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुध्या अन्नस्यान्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नं पचति यदग्निचित् (५) अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृध्येत ये वनस्पतीनां फलग्रहयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुध्यै दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात् तस्यै दिशो लोष्टमाहरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव (६) रुन्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुन्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै—२५) [वीर्यं चदिक् सीता अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च ॥ ५ ॥

अग्नेतव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्रजायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां

प्रजननायेन्द्रः (१) वृत्राय वज्रं प्राहरत् स त्रेधा व्यभवत् स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तः शरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन् तच्छर्कराणाꣳ शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून् परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात् स्थेयानस्थेयसो नोप हरते त्रिसप्ताभिः पशुकामस्य (२) परि मिनुयात् सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३) यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनꣳ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयुं बार्हस्पत्यं मेधो नोपानमत् सोऽग्निं प्राविशत् (४) सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वं प्राविशत्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिम् (५) एवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत् पृष्ठं यत् पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदुप दधाति—२०) [इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशत् सयोनिं विꣳशतिश्च ॥ ६ ॥

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत् प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीꣳ शुचाऽर्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (१) प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयाꣳसि प्र जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृत एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात् पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः (२) प्राञ्चमुप दधाति दाधार यजमानलोकं न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरी मे एवोप धत्ते (३) तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाप्तुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीं तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनम् (४) अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विराड्यत्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि

जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च-
भिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मा-
दक्ष्णया (५) पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै—५) [वनस्पतयोदक्षिणतो धत्त एन
मक्ष्णया पञ्चच] ॥ ७ ॥ स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वय मातृण्णे-
मामेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजाप-
तिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनाञ्च यजमानस्य च प्राणमपि दधातिस्वयमातृण्णा
भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेषवै
(१) अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्रयच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोपदध्या
तामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुप दधाति त्रीन्
वरान् दद्यात् त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय एको हि
प्राणः पशुः (२) वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां
धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्र रोहन्तीत्याह काण्डेन काण्डेन ह्येषा प्रतिति
ष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै
त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपा दधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (३) कामयेत

वसीयान्त्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्त्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान् भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितेभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वाऽनु प्रासर्पत् (४) यत्कूर्ममुप दधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत् क्रियते यन्मृतानां पशूनाꣳ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (५) कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात् प्रत्यञ्चमुप दधाति तस्मात् (६) पुरस्तात् प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳसाया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मात् (७) मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा

वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रति ष्ठापयति—२७) [वैपशुर्यमसंपद्यत्तस्मात्तस्मांत्सप्त विंशतिश्च] ॥ ८ ॥ एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (१) दध्यात् क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (२) अमृतꣳ हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान् प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मधव्योऽसानीति शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुध्यै पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुन्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति (३) विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात् पशून् दधात्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योप दध्यात् समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात् प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअ-

श्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः (४) द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुपदधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्धे (५) यत्समीचीनंपशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान् पशून् दꣳशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिꣳ रुन्धे या सर्पे न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्—४४) [उप प्राणा इति पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ९ ॥ पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च पश्चात् (१) प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनꣳ रेतो धीयते पश्चादेवास्मै प्राचीनꣳ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात् प्रतीचीरुप दधाति पञ्च पश्चात् प्राचीस्तस्मात् प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्त्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः (२) अपस्या अपश्यत् ता उपाधत्त ततो वा इमान्नात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदा-

हायोवाच हेयमददित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव प्राणान् दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन् पशुर्जायतेऽयं पुरः (३) भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायं पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरिमतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दश दशोप दधाति स वीर्यत्वायाक्ष्णया (४) उप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आसामेवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते (५) अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान् भवति य आसामेवं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः सं यच्छति तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसंयतम् (६) असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्संयत उप दधाति समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकरुपविर्वयः कृतमयानामित्याह वयोभिरेवायानव रुन्धे यैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति तस्मादयं सर्वतः पवते — ३५) [पश्चादेताः पुरोऽक्षणयाकल्पतेऽसंयतं पञ्चत्रिंशच्च] ॥ १० ॥ गायत्री त्रिष्टुप् जगत्यनुष्टुक्

पंक्त्या सह। बृहत्युष्णिहा ककुत्सूचीभिःशिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा या च षट्पदा। सछंन्दा या च विच्छंन्दाः सूचीभिःशिम्यन्तु त्वा। महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्यां विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। नारीः (१) ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानां पत्नीर्दिशःसूचिभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमो वृक्तिं न जग्मुः—३०) [नारीस्त्रिꣳशच्च]॥ ११ ॥

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क उं ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु। संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः। अर्धमासाः परूꣳषि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टम् (१) सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु। द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत्—३० [विलिष्टं त्रिꣳशच्च]॥ १२ ॥

विष्णुमुखा (३४२) अन्नपते (२९२) यावती (३४७) वि (११८) पुरुषमात्रेणा (३२५) ग्ने (२७०) ब्रह्म (२५५) स्वय (३७७) मेषां (२९४) पशु (३३५) गायत्री (८०) को (८०) द्वादश (३११५)॥ १२॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः॥

ॐम् उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वा हैतस्यं क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्यं क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयंति वा अस्य तदाश्विनीरुपं दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं दधाति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१) पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्मात् समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव प्राणान् दधाति तस्मात् समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत् प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः (२) उपदधाति तस्मात्सर्वानृतूननु वायुरा वरीवर्ति वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून्वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै वयस्या नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः (३) यङ्कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या उपं दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यङ्कामयेत पशुमान्त्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या उपं दध्यात्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः पुरस्तादुपं दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे (४) मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्

पुरस्तान्मूर्धा पश्च दक्षिणायाश्श्रोण्यामुप दधाति पश्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वरीयान् पुरस्तात् प्रवणः पशुर्बस्तो वयइति दक्षिणेꣳस उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेꣳसावेव प्रति दधाति व्याघ्रोवय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिꣳहोवय इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषोवयइति (५) मध्ये तस्मात् पुरुषः पशूनामधिपतिः—५) [क्रूर्स्ये प्राणभृतः समनसःकृष्णेइतिपञ्चच]॥१॥ इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां वा इमौलोकौ विधृतावनयोर्लोकयो र्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृण्णामुप दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृण्णाऽन्तरिक्षमेवोप धत्तेऽश्वमुप (१) घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्याअथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानांवै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त तएता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वैते दिशोऽदृꣳहन् यद्दिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दश प्राणभृतः पुरस्तादुप (२) दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात् पुरस्तात् प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप दधाति तस्मात् प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप दधाति दशाक्षरा विराड्विराट् छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात् पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे छन्दाꣳसि पशुष्वाजिमयुस्तान् बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः (३) पशव उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उप दधाति तस्माद्दक्षिणावृ-

तोमासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात् प्रतिष्ठित्या अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजोवा अग्निरोज एवो-
त्तरतोधत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति षट्त्रिꣳशत् सम्पद्यन्ते षट्त्रिꣳशदक्षरा बृहतीबा-
र्हताः पशवोबृहत्यैवास्मै पशूनवरुन्धे बृहती छन्दसाꣳ स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (४)
उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यꣳ सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप दधाति सप्त पश्चात् सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानाꣳ सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति पश्चात्
प्राणानेवास्मै समीचोदधाति — ३४) [उपोपबार्हताएताश्चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥ देवा वै
यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन् ता अन्यथाऽनूच्या-
न्यथोपादधत तदसुरा नान्ववायन् ततोदेवा अभवन् पराऽसुरा यदक्ष्णयास्तोमीया अन्यथाऽनू-
च्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्योभवत्याशुस्त्रिवृदिति पुर-
स्तादुपदधाति यज्ञमुखं वै त्रिवृत् (१) यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतोऽ
न्नं वै व्योमान्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते धरुणएकविꣳश इति पश्चात्
प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्तओजः पञ्चदश ओज
एवोत्तरतोधत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (२) उप दधाति द्वौ
त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः सविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नꣳ स-
विꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविꣳश इति पश्चाद्यद्विꣳशतिर्द्वेतेन वि

राजौ यद्वै प्रतिष्ठा तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपोनवदश इत्युत्तरतस्तस्मात् सव्यः (३) हस्तयोस्तपस्वितरोयोनिश्चतुर्विꣳशइति पुरस्तादुप दधाति चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नं पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ओजस्त्रिणवइति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणवएष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविꣳशइति (४) उत्तरतस्तस्मात् सव्योहस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिꣳशइति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳश इति दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳशइति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिꣳशइत्युत्तरतः सुवर्गो वै (५) लोकोनाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (५) [त्रिवृत्पुरस्तात्सव्यइतिवैपञ्चच] ॥ ३ ॥ अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाꣳसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रꣳस्पृतꣳ सप्तदशस्तोमइत्याहान्नं वै जनित्रम् (१) अन्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात् प्राणोवै मित्रोऽपानोवरुणः प्राणापानावेवास्मिन् दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृताएकविꣳशस्तोमइत्याह प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्या-

इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पञ्चदशः (२) ओजएवो-
त्तरतोधत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति वसूनां भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
वसवो यज्ञमुखꣳरुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विꣳशोयज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति
दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतोधत्ते तस्मा-
द्दक्षिणेनाऽन्नमद्यतेऽदित्यै भागः (३) असीति पश्चात् प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतोब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म
चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोर्धी ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसू-
त्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
धर्त्रः (४) यज्ञमुखं चतुष्टोमोयज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानां भागोऽसीति दक्षिण-
तोमासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतोमासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्न-
मेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणां भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तो
ऽष्टाचत्वारिꣳशइत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्वीर्यौ (५) यस्य
मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्योजायते यस्याऽन्नवतीर्दक्षिणतोऽत्त्यन्नमा
स्यान्नादोजायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात् प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरतओजस्व्येवभवत्या
स्यौजस्वी जायतेऽर्कोवा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा (६) विधीयतेऽ-

केएव तदक्र्यमनु वि धीयतेऽत्यन्न मा स्यांन्मादोजायते यस्यैषा विधा विधीयते यउं चैनामेवं वेद सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवावं रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तंमासीदव्यांवृत्तं ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन् ता उपांदधत ततोवा इदम्(७) व्यौच्छद्यस्यैताउंपधीयन्ते व्येवास्मां उच्छत्यथो तमएवापं हते १४) [जनित्रंपञ्चदशोभागो धत्रःसमावंद्वीर्यौ विधेदंचतुंर्दशच] ॥४॥ अग्ने जातान् प्र णुंदा नः सपत्नानितिं पुरस्तादुपं दधाति जातानेव भ्रातृंव्यान् प्र णुंदते सहंसा जातानितिं पश्चाज्जंनिष्यमांणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशस्तोमइतिं दक्षिणतोब्रंह्मवर्चसं वै चंतुश्चत्वारिंशोब्रंह्मवर्चसमेव दक्षिणतोधंत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितंरः षोडशस्तोम इत्युंत्तरत ओजोवैषोडश ओजंएवोत्तंरतो धंत्ते तस्मांत् (१) उत्तरतोऽभिप्रयायी जंयति वज्रो वै चंतुश्चत्वारिंशो वज्रः षोडशोयदेते इष्टंके उपदधांति जाताश्चैव जंनिष्यमांणाश्च भ्रातृंव्यान् प्र णुद्य वज्रमनु प्र हंरति स्तृत्यै पुरींषवतीं मध्य उपं दधाति पुरींषं वै मध्यमात्मनः सात्मांनमेवाग्निं चिंनुते सात्मामुष्मिंन् लोके भंवति यएवं वेदैता वा असपत्नानामेष्टंकायस्यैता उंपधीयन्ते (२) नास्यं सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं उत्तमायां चित्यामुपं दधाति विराजमेवोत्तमां पशुषुं दधाति तस्मांत् पशुमानुंत्तमां वाचं वदति दशंदशोपं दधाति सवीर्यत्वायांक्ष्णयोपं दधाति तस्मांदक्ष्णया पशवोऽङ्गांनि प्र हंरन्ति प्रतिंष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन् तैर्देवाः सुंवर्गं लोकमांयन् तेनर्षंयः (३) अश्राम्यन् ते तपोंऽतप्यन्त तानि तपसाऽपश्यन् तेभ्यं

एता इष्टका निरमिमतैवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपा दधत ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमाय-
न् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः स्तोमभागैरेवासृजत यत् (४) स्तोमभागा उपदधाति प्रजा
एव तद्यजमानः सृजते बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यत् स्तोमभागा यत् स्तोमभागा
उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यत् स्तोमभागा यत्
स्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सप्त सप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै—
४३) [तस्मादुपधीयन्त ऋषयो यत्त्रिचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ रश्मिरित्येवादित्यमसृजत
प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति दिवं सन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ इति वृष्टिं प्रवेत्यह-
रनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून् प्रकेत इति रुद्रान् सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितॄन् तन्तुरिति
प्रजाः पृतनाषाडिति पशून् रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (१) इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वे-
त्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजित्यै ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्रा-
णमदधाद्यन्तेत्यपानं संसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्य-
न्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन् तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२)
भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः संरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता नप्रत्यति-
ष्ठन् ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येष्वेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि वे-

पश्चिरसि वस्यंष्टिरसीति प्रजाएव प्रजाता एषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति सात्माऽन्तरिक्षम् (३)
रोहति सप्राणोऽमुष्मिँल्लोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति यएवं वेद—१२)
[युक्तग्रावामिथुनीअन्तरिक्षंद्वादशच] ॥ ६ ॥ नाकसद्भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमा-
यन् तन्नाकसदांनाकसत्त्वं यन्नाकसद उपदधाति नाकसद्भिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति
सुवर्गोवै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अकं भवति यजमानायतनं वै नाक-
सदोयन्नाकसद उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः संभृतं यन्ना-
कसदोयन्नाकसदः (१) उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽव रुन्धे पञ्चचोडा उप दधात्यप्सरस
एवैनमेता भूता अमुष्मिँल्लोकउप शेरेऽथोतनूपानीरेवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्याये-
देताभ्य एवैनं देवताभ्यआवृश्चति ताजगार्तिमाच्छेत्युत्तरा नाकसद्भ्यउप दधाति यथा जायामा-
नीयं गृहेषु निषादयति तादृगेव तत् (२) पश्चात् प्राचीमुत्तमामुप दधाति तस्मात् पश्चात्
प्राची पत्न्यन्वास्ते स्वयमातृण्णाञ्च विकर्णीञ्चोत्तमे उप दधाति प्राणोवै स्वयमातृण्णायुर्विक-
र्णी प्राणञ्चैवायुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात् प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्यामुत्तरामि-
ष्टकामुप दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात् पशूनाम् (३) चयजमानस्य च प्राणं चायुश्चा-
पि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेया स्वयमातृण्णामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोप
धत्तेऽश्वमुपघ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते

स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै (४) देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्ध्यै—२२) [नाकसदस्तत्पशूनांविद्वाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ छन्दाꣳस्युप दधाति पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्धे छन्दाꣳसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एताꣳह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदांचकार तया वै स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव (१) मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप् प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरक्षरपङ्क्तीरिति विषुरूपाणि छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (२) छन्दाꣳसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैनामेवं वेदातिच्छन्दसमुप दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः (३) प्रतिष्ठित्यै—१) [एवपशवोयजमानएकंच] ॥ ८ ॥ सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत् सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत् सयुज

उपदधात्यात्मन्नेवैनं सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिरग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (१) लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवै ताभिर्लोकान् ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एव (२) अन्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति—४) [एवैवचत्वारिंच] ॥ ९ ॥ वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोप दध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारꣳ सादयति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्टै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान् समयुस्तत् संयानीनाꣳ संयानित्वं यत् संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (१) एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यत् संयानीर्यत् संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहृत एवास्याग्निरादित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन् भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः (२) एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उप दधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्याणाꣳ रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति (३)

अथो तेजसानुपरिहारꣳ सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन् तेजो दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा
व्यार्ध्यत स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा उपदधाति
यश एव ताभिर्यजमान आत्मन् धत्ते पञ्चोप दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधा-
ति (४१) [एवमादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च] ॥ १० ॥ देवासुराः संयत्ता आसन् क-
नीयाꣳसो देवा आसन् भूयाꣳसोऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन् ता उपादधत भूय-
स्कृदसीत्येव भूयाꣳसोऽभवन् वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन् प्राच्यसीति प्राचीं
दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन्
(१) पराऽसुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकान् जयति भवत्यात्मना
पराऽस्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा अग्नेरूपꣳ रूपेणैवाग्निमव रुन्धे पृथि-
व्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या उप दधात्यायु-
रेव (२) अस्मिन् दधात्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम प्रियमेवास्य धामोपा-
प्नोति तावेहि सꣳरभावहा इत्याह व्येवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्च-
जन्योयः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप (३) दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम यदृतव्या
ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपा-
प्नोति—२६) [अभवन्नेवोप षड्विꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापत

त्तदश्वोऽभवद्यदश्वंयत्तदश्वस्याश्वत्वं तद्देवा अश्वमेधेनैव प्रत्यंदधुरो वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन यजते सर्वं एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजः सर्वं वा एतेनं पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा एतेनं ब्रह्महत्यामंतरन् सर्वं पाप्मानम् (१) तरति तरंति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजतेय उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै तत् प्रजापतेरक्ष्यंश्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति दक्षिणतोऽन्येषां पशूनां वैतसः कटोभवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वोऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमोभवति सरड्डू वा अश्वस्य सक्थ्यावृंहत् (२) तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव प्रत्यंदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमोभवत्यश्वस्य सर्वत्वाय—१२) [पाप्मानंमवृहद्वादशच] ॥ १२ ॥ उत्सन्नयज्ञ (२५५) इन्द्राग्नी (२३४) देवा (२५५) अग्ने (३६४) रत्ने (२४३) रश्मि (१६२) नाकसद्भि (२२२) श्छन्दांसि (३५१) सर्वाभ्यो (१०४) वृष्टिसनी (१९९) देवासुराः (१७६) प्रजापते (११२) द्वादश (२४७७) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् देवासुराः संयंत्ताआसन् ते न व्यंजयन्त स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपांधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततोदेवा अभवन् परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निः सतनुं चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यः (१) भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधन्नाशक्नुवन् त एता यज्ञतनू-

रपश्यन् ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानो ऽव रुन्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्धेऽथो सात्मानमेवाग्निꣳसतनुं चिनुते सात्माऽमुष्मिंल्लोके (२) भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन् दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति ताभिरेवैनꣳ समिन्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति नक्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतीꣳषि तान्येवाव रुन्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीꣳषि यन्नक्षत्राणि तान्येवाप्नोत्यथो अनूकाशमेवैतानि (३) ज्योतीꣳषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यत्सꣳस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसꣳस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात् प्राचीनानि च प्रतीचीनानि च नक्षत्राण्या वर्तन्ते—४१) [भानुर्ज्योलोकएतान्येकचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥

ऋतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वन्द्वमुप दधाति तस्माद्द्वन्द्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषा द्वन्द्वमन्यासु चितीषूप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तः श्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकामनूप दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम् (१) एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो वा एतं प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं

चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठत्येता वै (२) अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यै-
ता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानां भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद् ध्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषीभ्यः प्रत्यौहन्
तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्या अथो भेषजमेवास्मै करोति (३) अथो
रूपेणैवैनꣳ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्या इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रा-
मुष्मिँल्लोक उप तिष्ठन्ते—३१) [सयोनिं वै करोत्येकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ रुद्रो वा
एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स यथा वत्सो जातः स्तनं प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भाग-
धेयं प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनै-
वैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्ग्राम्याणां पशूनाम् (१) पयसा जुहुयाद्ग्राम्यान्
पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्यान् जर्तिलयवाग्वा वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्
पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलाश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी
वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः (२)
अजायां घर्मं प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पर्णं पराजिहीत सोऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति
सयोनित्वायोदङ्तिष्ठन् जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक् स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामि-

एकायां जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे लोका इमानेव लोका न्त्समावद्वीर्यान् करोतीयत्यग्रे जुहोति (३) अथेयत्यथेयति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट् सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवर्ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाह दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति (४) एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति— ३०) [पशूनांयन्तो जुहोतिशमयतित्रिꣳशच्च]
॥ ३ ॥ अश्मन्नूर्जमिति परिषिञ्चति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिँल्लोक उपतिष्ठते तृप्यति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नं मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुक् (१) ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा चार्पयति त्रिः परिषिञ्चन् पर्येति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट् सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवास्य शुचꣳ शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वेतसोऽपाम् (२) शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति यो वा अग्निं चितं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तꣳ शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो

नारण्येषु तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि कर्षति (३) अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचꣳशमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नेनैवास्य शुचꣳशमयति मृत्युर्वा एष यदग्नि
र्ब्रह्मण एतद्रूपं यत् कृष्णाजिनं कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्यो-
र्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (४) एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यꣳ रुन्धे न-
मस्ते हरसे शोचिष इत्याहनमस्कृत्यहिवसीयाꣳसमुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह
यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचाऽर्पयति पावको अस्मभ्यꣳ शिवोभवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव
रुन्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याꣳ शान्त्यै—४९) [शुगर्पयति नान्तरे
कान्नपञ्चाशच्च] ॥ ४ ॥ नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्ष्णया
व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट् कुर्याद्यातयामाऽस्य वषट्-
कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट् करोति नास्य
यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति हुतादोवा अन्ये देवाः (१) अहु-
तादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति ये देवा देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव
देवा नहुतादश्च यजमानः प्रीणाति ते यजमानं प्रीणन्ति दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाऽहु-
तादो ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुध्यै ग्रमुष्टि-
नाऽवोक्षति प्राजापत्यः (२) वै ग्रमुष्टिः सयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवो-

क्षत्यपरिवर्गमेवैनान् प्रीणाति वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं चिन्वन्न-
धिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः
पशवो वरिवः प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन् तं वृत्रः (३) हतः षोडशभिर्भोगैरसि-
नात् स एतामग्नयेऽनीकवत आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान् स्वेन भागधेयेन प्रीतः
षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत आहुतिं
जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपिदहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनोनिर्मु-
च्यते यं कामयेत चिरं पाप्मनः (४) निर्मुच्येतेत्येकैकंतस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनोनिर्मुच्यते
यं कामयेत ताजक्पाप्मनोनिर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्यजुहुयात्ताजगेव पाप्मनोनिर्मुच्य-
तेथो खलुनानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै—४०) [देवाः
प्राजापत्योवृत्रः पाप्मनश्चत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ उदेनमुत्तरान्नयेति समिधआदधाति यथा-
जनंयतेवसंकरोति तादृगेव तत्तिस्र आदधाति त्रिवृद्वाअग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौ-
दुंबरीर्भवंत्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्जमेवास्माअपिदधात्युदुत्वा विश्वेदेवाइत्याह प्राणावै विश्वेदेवाः प्राणैः
(१) एवैनमुद्यच्छतेग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्माएवैनं चित्तायोद्यच्छंते तेनैवैनꣳसमर्ध-
यति पंच दिशोदैवीर्यज्ञमवंतु देवीरित्याह दिशोह्येषोनुप्रच्यवते पामतिं दुर्मतिं बाधमानाइत्या-
हरक्षसामपहत्यै रायस्पोषेयज्ञपतिमाभजंन्तीरित्याह पशवोवै रायस्पोषः (२) पशूनेवावरु-

धे षड्भिर्हरतिषड्वा ऋतवंऋतुभिरेवैनꣳहरति द्वे परिगृह्यंवतीभवतोरक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावकाआशिषोनो जुषंतामित्याहान्नं वै पावकोन्नमेवावरुंधे देवा-
सुराः संयत्ताआसन्ते देवाएतदप्रतिरथमपश्यंतेन वै ते प्रति (३) असुरानजयन्तदप्रतिरथस्या-
प्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं द्वितीयोहोतान्वाहा प्रत्येव तेन यजमानोभ्रातृव्यान्जयत्यथो अनभि-
जितमेवाभिजयति दशर्चंभवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या-
अथो दशाक्षराविराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमंतरिक्षमिवाग्नीध्रमा-
ग्नीध्रे (४) अश्मानं निदधाति सत्वायद्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानएषदिवोमध्यआस्तइत्याह
व्येवैतया मिमीतेमध्ये दिवोनिहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवावरुंधेचतसृभिरापुच्छादेति
चत्वारि छंदाꣳसि छंदोभिरेवेंद्र विश्वाअवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानाꣳसत्पतिं पतिम्
(५) इत्याहान्नं वै वाजोन्नमेवावरुंधे सुम्नहूर्यज्ञोदेवाꣳआचवक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्नं
प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते यक्षदग्निर्देवोदेवाꣳ आचवक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य माप्र-
सवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौवा आदित्यउद्यन्नुद्ग्राभएषः (६) निम्रोचन्निग्राभोब्रह्मणै-
वात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणाभ्रातृव्यं निगृह्णाति १०—) [प्राणैःपोषोप्रत्याग्नीध्रेपतिमेपदशच]
॥ ६ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्त्ततेक्रमध्वमाग्निना नाक-

मित्याहेमानेवैतया लोकानूक्रमते पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्त्समारोहति
सुवर्यन्तोनापेक्षन्तइत्याह सुवर्गमेवैनया लोकमेत्यग्नेप्रेहि (१) प्रथमोदेवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया दे-
वमनुष्येषुचक्षुर्दधाति पञ्चभिरधिक्रामति पाङ्क्तो यज्ञोयावानेव यज्ञस्तेन सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषा-
सेति पुरोनुवाक्यामन्वाह भत्या अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मैते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोन्नमेवाव (२) रुन्धे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीꣴस्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै-
दध्यूर्गुदुम्बरोसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतोर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्तिसृभिः सादयति
त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरोनइत्यौदुम्बरीमादधात्येषा
वै सूर्मीकर्णकावत्येतया ह स्म (३) वै देवा असुराणाꣳशततर्हाꣳस्तृꣳहन्ति यदेतया समिधमादधाति
वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछंवट्कारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्नइति
वैकङ्कतीमादधाति भा एवावरुन्धे ताꣳसवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीꣳशान्त्या अग्निर्वा हवा अ-
ग्निचितं दुहेग्निचिद्वाग्निं दुहेताम् (४) सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैषवा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्वएव
श्रायसोवेत्तेन ह स्मैनꣳसदुहे यदेतयां समिधमादधात्यग्निचिदेवतदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
जिह्वाइत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्णइवहि प्रजापतिः प्रजापतेः (५)
आप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳसृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत सदि
शोनुप्राविशज्जुह्वन्मनसा दिशोध्यायेद्दिग्भ्यएवैनमवरुन्धे दध्ना पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजश्चै

वास्मांइंद्रियंचंसमीची दधाति द्वादशकपालोवैश्वानरोभवति द्वादशमासाः संवत्सरस्संवत्सरोग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (६) एववैश्वानरमवरुंधे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरोविण्मरुतोवैश्वानरश्हुत्वा मारुतान् जुहोति राष्ट्रएव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशुमारुतान्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमतिवदति मारुताभवंति मरुतोवै देवानां विशोदेवविशेनैवास्मै मनुष्यविशम् (७) अवरुंधे सप्त भवंति सप्तगणावै मरुतोगणशएव विशमवरुन्धे गणेनं गणमनुद्रुत्यं जुहोति विशमेवास्माअनुवर्त्मानं करोति — २१)
[इष्यवस्मतांप्रजापतेःसाक्षान्मनुष्यविशमेकविंशतिश्च] ॥ ७ ॥

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मेधारासदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषाधारामुष्मिँल्लोके पिन्वमानोपतिष्ठतआज्येन जुहोतितेजोवाआज्यं तेजोवसोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोवरुंधेथो कामावै वसोर्धाराकामानेवावरुंधे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि (१) छिंद्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यंसंतनुयामिति संततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यंसंतनोति द्वादशद्वादशानि जुहोति द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्माअन्नमवरुंधेन्नंचमेक्षुच्चमइत्याहैतद्वै (२) अन्नस्य रूपंरूपेणैवान्नमवरुंधेग्निश्चमआपश्चमइत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमवरुंधेर्धेंद्राणि जुहोति देवताएवावरुंधे यत्सर्वेषामर्धमिंद्रः प्रति तस्मादिंद्रोदेवतानां भूयिष्ठभाक्तमइंद्रमुत्तरमाहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधाति यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः (३) वै यज्ञा-

युधानि यज्ञमेवावरुंधेथो एतद्वै यज्ञस्य रूपꣳरूपेणैव यज्ञमवरुंधेवभृथश्चमे स्वगाकारश्चमइत्याह
स्वगाकृत्याअग्निश्चमे घर्मश्चमइत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपꣳरूपेणैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधऋक् च मे
साम च मइत्याह (४) एतद्वै छंदसाꣳरूपꣳरूपेणैव छंदाꣳस्यवरुंधे गर्भाश्च मे वत्साश्चमइत्याहैतद्वै
पशूनाꣳरूपꣳरूपेणैव पशूनवरुंधे कल्पान् जुहोत्यकॢप्तस्य कॢप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति मिथुनत्वायो-
त्तरावती भवतोभिक्रांत्याएका च मे तिस्रश्च मइत्याह देवछंदसं वा एका चतिस्रश्च (५) मनुष्यछं-
दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछंदसं चैव मनुष्यछंदसं चावरुंधआत्रयस्त्रिꣳशतोजुहोति त्रयस्त्रिꣳशद्वै दे-
वतादेवताएवावरुंधआष्टाचत्वारिꣳशतोजुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यै-
वास्मै पशूनवरुंधे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादशमासाःसंवत्सरः संवत्सरएव प्रतितिष्ठति
(४९) [विवैयज्ञआहचैकान्नपंचाशच्च] ॥ ८ ॥ अग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं दे-
वाअब्रुवन्नुपनआवर्तस्व हव्यं नोवहेति सोब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवी यंजुहवन्निति तस्मादग्नये
वाजप्रसवीयं जुह्वतियद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथोअभिषेकएवास्य
सचतुर्दशाभिर्जुहोतिसप्तग्राम्याओषधयः सप्त (१) आरण्याउभयीषामवरुध्याअन्नस्यान्नस्य
जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्याऔदुंबरेण स्रुवेणं जुहोत्यूर्ग्वा उदुंबरऊर्गन्नमूर्जैवास्माऊर्जमन्नमवरुंधे-
ग्निर्वै देवानामभिषिक्तोग्निचिन्मनुष्याणां तस्मादग्निचिद्वर्षति न धावेदवरुद्धꣳह्यस्यान्नमन्नमिवखलु
वै वर्षयद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि (२) उपावर्तते नक्तोपासेति कृष्णायैश्वेतव-

त्सायैपर्थसा जुहोत्यहैवास्मै रात्रिं प्रदापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतोजुहोति राष्ट्रमेवावरुंधे षड्भिर्जुहोति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति भुवनस्य पतइति रथमुखे पंचाहुतीर्जुहोति वज्रोवै रथोवज्रेणैवदिशः (३) अभिजयत्यग्निचितꣳ हवाअमुष्मिं न्लोके वातोभिपवतेवातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिंन्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति त्रयइमे लोकाएभ्यएव लोकेभ्योवातमवरुंधे समुद्रोसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपꣳरूपेणैव वातमवरुंधेंजलिना जुहोति नह्येतेषामन्यथा (४) आहुतिरवकल्पते—२) [सप्ताभिदिशोन्यथाद्वेचं] ॥९॥ सुवर्गाय वै लोकाय देवरथोयुज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथएषखलु वै देव रथोयदग्निरग्निं युनज्मिशवसा घृतेनेत्याह पुनक्त्येवैनꣳसएनं युक्तः सुवर्गं लोकमभिवहति यत्सर्वाभिः पंचभिर्युंज्याद्युक्तोस्याग्निः प्रच्युतस्यादप्रतिष्ठिताआहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमाअप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेभिमृशति त्रिवृत् (१) वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसियुक्तआधीयतएवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति प्रतिस्तोमाः प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभिमृशत्येतावान्वै यज्ञोयावानग्निष्टोमोभूमात्वाअस्यातऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमंततोन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्याएकया प्रस्तुतं भवत्यथ (२) अभिमृशत्यैपनमुत्तरोयज्ञोनमत्यथो संतत्यै प्रवाएषोस्माल्लोकाच्च्यवते योग्निं चिनुते नवा एतस्यानिष्टकआहुतिरवकल्पते यां वा एषोनिष्टकआहुतिं जुहोतिस्रवतिवैसाताꣳस्रवन्तीं यज्ञोनुपराभवति यज्ञं यजमानोयत्पुनश्चितिं चिनुतआहुती-

नां प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति (३) न यज्ञः पराभवति नयजमानोष्टावुपदधात्यष्टाक्षरा गायत्री-
गायत्रेणैवैनं छंदसा चिनुते यदेकादशत्रैष्टुभेन यद्द्वादशजागतेन छंदोभिरेवैनं चिनुते नपात्को-
वैनामैषोग्निर्यत्पुनश्चितिर्यएवं विद्वान्पुनश्चितिंचिनुतआतृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधे-
यएवं पुनश्चितिर्योग्न्याधेयेनन (४) नर्ध्नोति सपुनराधेयमाधत्ते योग्निं चित्वानर्ध्नोतिसपुनश्चितिं
चिनुते यत्पुनश्चितिंचिनुतऋध्याअथो खल्वाहुर्नचेतव्येति रुद्रोवा एषयदग्निर्यथा व्याघ्रꣳसुप्तं
बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथावसीयाꣳसंभागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनु-
रग्निमचिनुत (५) तेन नार्ध्नोत्सएतां पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तयावैसआर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं
चिनुतऋध्यै १७) [त्रिवृदथतिष्ठंतिनाचिनुतसप्तदशच] १० ॥ छंदश्चितं चिन्वीत पशु-
कामः पशवोवै छंदाꣳसि पशुमानेवभवतिश्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनोवै वयसां पतिष्ठः
श्येनएव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कंकचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिंल्लोके स्या-
मितिशीर्षण्वानेवामुष्मिंल्लोके भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्रोदिशोदि-
क्ष्वेवप्रतितिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्र (१) एव भ्रातृव्यान्नुदतउभयतः प्रउगं चिन्वीत
यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदेयप्रतिजनिष्यमाणानितिप्रैवजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिजनि-
ष्यमाणान् रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्वज्रोवै रथोवज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरति द्रोण-
चितं चिन्वीतान्नकामोद्रोणेवा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नमवरुन्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः

पशुमानेव भवति (२) परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं चिन्वी-
त यः कामयेत पितृलोकऋध्नुयामिति पितृलोकएवर्ध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धे-
ताᳬसएताजमदग्निर्विहव्याअपश्यत्ताउपाधत्त ताभिर्वै सवसिष्ठस्येंद्रियं वीर्यमवृंक्त यद्विहव्याउप-
दधातींद्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानोभ्रातृव्यस्य वृंक्ते होतुर्धिष्णियउपदधाति यजमानायतनं वै
(३) होतास्वएवास्माआयतनइंद्रियं वीर्यमवरुंधे द्वादशोपदधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पश-
वोजगत्यैवास्मै पशूनवरुंधेष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूपदधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवावरुंधे षण्मा-
र्जालीये षड्वा ऋतवऋतवः खलु वै देवाः पितरऋतूनेव देवान्पितॄन्प्रीणाति—४८)
[प्रभवतिवाअष्टाचत्वारिᳬशच्च] ॥ ११ ॥ पवस्व वाजसातयइत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रो-
नुष्टुभश्चतस्रोगायत्रियोयत्तिस्रोनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठᳬस्तिष्ठति यच्चतस्रोगायत्रियस्तस्मा-
त्सर्वाᳬश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते परमावाएषाछंदसांयदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमस्तोमानां परमस्त्रि-
रात्रोयज्ञानां परमोश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां गमयत्येकविᳬशमहर्भवति (१) यस्मि-
न्नश्वआलभ्यते द्वादशमासाः पञ्चर्तवस्त्रयइमे लोकाअसावादित्यएकविᳬशएष प्रजापतिः प्राजा-
पत्योश्वः स्तमेव साक्षादृध्नोति शक्करयः पृष्ठं भवंत्यन्यदन्यच्छंदोन्येन्येवाएते पशवआलभ्यंत-
उतेवग्राम्याउतेवारण्यायच्छक्करयः पृष्ठं भवंत्यश्वस्यसर्वत्वायपार्थुरश्मंब्रह्मसामं भवति रश्मिना
वा अश्वः (२) यतईश्वरोवा अश्वोयतोप्रतिष्ठितः परां परावतं गंतोर्यत्पार्थुरश्मंब्रह्मसामं भव-

त्यश्वस्य धृत्यै धृत्यै संकृत्यच्छावाकसामं भवत्युत्सन्नयज्ञोवा एषयदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वोवाक्रियते नवा सर्वइति यत्संकृत्यच्छावाकसामं भवत्यश्वस्य सर्वत्वायपर्याप्त्याअनंतरायाय- सर्वस्तोमोतिरात्रउत्तममहर्भवति (३) सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्नोति सर्वं जयति —१०) [भवत्यश्वोभवतिदशच]॥ १२ ॥ देवासुरा (१९१) ऋतव्या (१८९) रुद्रो (२३०) शर्म (२४१) त्रृपद् (२४०) उत् (३१०) प्राचीं (३७१) वसो (२९१) रग्निः (२०२) सुवर्गाय (२६७) छंदश्चितं (११८) पर्वस्व (१६०) द्वादश (२१०६)॥१२॥

इति तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थःप्रपाठकः ॥

ॐम् यदेकेन संस्थापयंति यज्ञस्य संतत्याअविच्छेदायैंद्राः पशवोयेमुष्करायदैंद्राः संतोग्निभ्यआलभ्यंते देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभोयाज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयी- स्तेनाग्नेयायत्रिष्टुभस्तेनैंद्राः समृद्ध्यै न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वतेतूपरमालभते ते- जोग्नेर्वायुस्तेजसएषआलभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः (१) वाति तद्रियंङ्ग्निर्दहतिस्वमेव तत्तेजोन्वे- ति यन्न नियुत्वतेस्यादुन्माद्येद्यजमानोनियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादायवायुमतीश्वेतवती याज्यानुवाक्येभवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रइत्याघारमाघारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एषरूपाणि पशूनां प्रत्यालभ्यते यच्छ्मश्रुणस्त- त् (२) पुरुषाणाꣳरूपंयत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्याइव शफास्तदवीनां यदजस्तद-

जानां वायुर्वै पशूनां प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभिसंजानानाः पशव उपतिष्ठन्ते वायव्यः कार्या३ः प्राजापत्या ३ इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३) इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोर्नैति यत्प्राजापत्यः पुरोडाशो भवति तेन प्रजापतेर्नैति यद्द्वादशकपालस्तेन वैश्वानरान्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणोऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चारभतेऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति देवताः (४) एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽवरुन्धे पुरोडाशेन वै देवा अमुष्मिँल्लोक आर्ध्नुवञ्चरुणास्मिन्यः कामयेतामुष्मिँल्लोक ऋध्नुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक ऋध्नोति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्त्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृध्यै यः कामयेतास्मिँल्लोक ऋध्नुयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं विष्णोस्तण्डुलास्तस्मात् (५) चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्नोत्यादित्यो भवतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि यज्ञं तनुते यो वै संवत्सरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते यथा सामि गर्भो विपद्यते तादृगेव तदार्तिमार्छेद्वैश्वानरं द्वादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यथा संवत्सरमाप्त्वा (६) काल आगते विजायत एवमेव संवत्सरमाप्त्वा काल आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमवरुन्धे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानां रोहाय — ३८ [वायुर्वै द्वायोर्देवतास्तस्माद् आप्त्वाष्टात्रिंशच्च] ॥ १ ॥ प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः

पुनः संभवितुं नाशक्नोत्सोऽब्रवीदृध्नवदित्सयोमेतः पुनः संचिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततोवै
तआर्ध्नुवन्यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वं यएवं विद्वानग्निं चिनुतऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्ची-
यत इत्याहुरग्निवान् (१) असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै कमग्निश्ची
यत इत्याहुर्देवामविदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसा-
नीति वा अग्निश्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा अग्निः
(२) चीयतेपशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्तमापुरुषाउपजीवानिति वा
अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यंचआत्मा सप्तमएतावंत एवैनममुष्मिँल्लोकउपजीवंति प्रजाप-
तिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्नमय्यग्निं चेष्यसेति माधक्ष्यति सात्वातिदह्यमाना विधविष्ये
(३) सपापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि यथा त्वा नाति धक्ष्यतीति
सइमामभ्यमृशत्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदेतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तान-
तिदाहाय यत्पश्यत्यग्निं चिन्वीत तदभिमृशेत्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद
(४) इतीमामेवेष्टकां कृत्वोपधत्तेनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति सएतमुख्यमपश्यत्तꣳ
संवत्सरमबिभस्ततोवै सप्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैवजायते तं वसवोऽब्रुवन्प्रत्वमंज-
निष्ठावयं प्रजायामहाइति तं वसुभ्यः प्रायच्छत्तं त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन (५) त्रीणि च
शतान्यसृजंतत्रयस्त्रिꣳशतं च तस्मात्त्र्यहं भार्यः प्रैवजायते तान् रुद्राअब्रुवन्प्रयूयमजनिढ्ं

वयं प्रजायामहा इति तꣳरुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तꣳषडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजंत त्रयस्त्रिꣳशतं च तस्मात्षडहं भार्यः प्रैवजायते तानादित्या अब्रुवन्प्रयूयमजनिद्धं वयम् (६) प्रजायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजंत त्रयस्त्रिꣳशतं च तस्माद्द्वादशाहं भार्यः प्रैव जायते तेन वै ते सहस्रमसृजंतोखाꣳसहस्रतमीं य एव मुख्यꣳ साहस्रं वेद प्रसहस्रं पशूनामोति—४०) अग्निवानग्निर्धविष्येसीदतेनंवयंचत्वारिꣳशच्च ॥२॥ यजुषा वा एषाक्रियते यजुषा पच्यते यजुषा विमुच्यते यदुखा सा वा एषैतर्हि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ इत्युखायां जुहोति तेनैवैनां पुनः प्रयुंक्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्नि योगआगते युनक्ति युंक्ते युंजानेष्वग्ने (१) युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ इत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युंक्ते युंजानेषु ब्रह्मवादिनो वदंति न्यङ्ङग्निश्चेतव्या ३ उत्ताना ३ इति वयसां वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्न्यंचं चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतयऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुꣳ शक्नुयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (२) पुरुषशीर्षमुपदधाति मुखत एवैनमाहुतयऋच्छंति नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रतिदधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समानꣳहि चक्षुः समृद्ध्यै देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु संन्यदधत तद्देवा वामभृतावृंजत तद्वामभृतो वामभृत्त्वं यद्वामभृतम् (३) उपदधाति वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृंक्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै हिरण्यं

ज्योति॑र्वा॒मं ज्योति॑रे॒वास्य॒ ज्योति॑र्वा॒मं वृं॑क्ते द्वि॒य॒जुर्भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै—२४) [अ॒ग्नेउ॑त्ता॒नं-वा॒मभृ॒तं॒चतु॑र्वि॑ꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ आपो॑वरु॒णस्य॒ पत्न॑यआस॒न्ता अ॒ग्निर॒भ्य॑ध्याय॒त्ताः सम॑भ-व॒त्तस्य॒ रेत॒ः परा॑पत॒त्तदि॒यम॑भव॒द्यद्द्वि॒तीयं॑ प॒रापत॒त्तद॒सावभ॑वदि॒यं वै वि॒राड॒सौ स्व॒राडि॒यद्वि॒राजा॑-वु॒प॒दधा॑ति॒मे ए॒वोप॑धत्ते॒ यद्वा अ॒सौ रेत॑ꣳ सि॒ञ्चति॒ तद॒स्यां प्रति॑तिष्ठति॒ तत्प्रजा॑यते॒ ता ओष॑धय॒ः (१) वी॒रुधो॑भवं॒ति॒ ता अ॒ग्निर॑त्ति॒ यए॒वं वेद॒ प्रैव जा॑यतेऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यो रेत॒स्वी स्या॒त्प्र॑थ॒माया॑ त-स्य॒ चित्या॑मु॒भे उप॑दध्यादि॒मे ए॒वास्मै॑ स॒मीची॒ रेत॑ः सि॒ञ्चतो॒ यः सि॒क्तरे॑ता॒ः स्यात्प्र॑थ॒माया॑ तस्य॒ चि-त्या॑म॒न्यामु॒प॑दध्यादुत्त॒माया॑म॒न्याꣳ रेत॑ए॒वास्य॑ सि॒क्तमा॒भ्यामु॑भ॒यत॒ः परि॑गृह्णाति संवत्स॒रं नक॑म् (२) च॒न प्रत्य॑वरो॑हे॒न्नही॒मेकं॑ च॒न प्र॑त्यव॒रोह॑त॒स्तदे॑नयोर्व्र॒तं यो वा अप॑शीर्षाणम॒ग्निं चि॑नु॒तेऽप॑शीर्षा॒-मु॒ष्मिँ॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सशी॑र्षाणं चिनु॒ते सशी॑र्षा॒मु॒ष्मिंल्लो॒के भ॑वति॒ चित्तिं॑ जु॒होमि॒ मन॑सा घृ॒तेन॒ यथा॑ दे॒वा इ॒हाग॒मन्वी॒तिहो॑त्रा ऋता॒वृधः॑ समु॒द्रस्य॑ व॒युन॑स्य॒ पत्मं॑जु॒होमि॑ वि॒श्वक॑र्मणे॒ वि॒श्वाहाम॑र्त्यꣳ-ह॒विरिति॑ स्वयमातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑जु॒होति (३) ए॒तद्वा अ॒ग्नेः शिर॒ः सशी॑र्षाणमे॒वाग्निं चि॑नु॒ते सशी॑र्षा॒मु-ष्मिँ॑ल्लो॒के भवति॒ यए॒वं वेद॑सुव॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निस्तस्य॒ यदय॑थापूर्वं क्रि॒यते॑ सुव-र्ग्यंभस्य॒ तत्सु॑व॒र्ग्यो॑ग्निश्चि॒तिमु॒प॒धाया॒भिमृ॑शे॒च्चित्ति॒मचि॑त्तिं चि॒नव॒द्विवि॒द्वान्पृ॒ष्ठेव॑वी॒तावृ॒जि॒ना॒च्च-मर्ता॑न्रा॒ये च॑नः स्वप॒त्याय॑ (४) दे॒व दि॑तिं च॒ रास्वादि॑तिमु॒रु॒ष्येति॒ यथापू॒र्वमे॒वैना॒मुप॑धत्ते॒ प्रांचमे॒नं चि॑नु॒ते सुव॒र्ग्यो॑स्य भवति—१८) [ओष॑धय॒ः कंजु॒होतिस्वप॒त्याया॒ष्टाद॑शच] ॥ ४ ॥

विश्वकर्मा दिशां पतिः सनः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै नमः प्रजापतीरुद्रोवरुणोग्निर्दिशां पतिः सनः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै नम एतावै देवताएतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्योवा एषआवृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधातिहिरण्येष्टकाउपदधात्येताभ्यएव देवताभ्योनमस्करोति ब्रह्मवादिनः (१) वदंत्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्रदधाति शुचारण्यानर्पयति किंततउच्छिꣳषतीति य-द्धिरण्येष्टकाउपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्योभेषजं करोति नैनान्हिनस्ति प्राणोवै प्रथमास्वयमातृण्णा व्यानोद्वितीयापानस्तृतीयानुप्राण्यात्प्रथमाꣳ स्वयमातृण्णामुपधाय प्राणेनैव प्राणꣳ समर्धयति व्यन्यात् (२) द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानꣳ समर्धयत्यपान्या-त्तृतीयामुपधायापानेनैवापानꣳ समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनꣳ समिन्धे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उपदधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णाएताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायतयदेताभि र्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णाउपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (३) लोकेष्वाधिप्रजायते प्राणाय-व्यानायापानाय वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवासीदाग्निना वै देवाः सुवर्गं लोक-मजिगाꣳसन्तेनपतितुं नाशक्नुवन्त एताश्चतस्रः स्वयमातृण्णाअपश्यं तादिक्षूपादधत तेन सर्वतश्च-क्षुषा सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णादिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः (४) सुवर्गं लोकमेति — ३) [ब्रह्मवादिनोव्यान्यादेषुयजमानस्त्रीणिच] ॥ ५ ॥ अग्नआयाहि वीतय-इत्याहहतैवैनमाग्निं दूतं वृणीमहइत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिधएवैनम-

ग्निर्वृत्राणि जंघनदित्याह समिंद्धएवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोमं मनामहइत्याह मनुतएवैनमेतानि
वा अह्नाꣳ रूपाणि (१) अन्वहमेवैनं चिनुते वाह्नाꣳरूपाणि रुंधे ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्या-
द्यातयाम्नीरन्याइष्टका अयातयाम्नी लोकंपृणेत्यैंद्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादैंद्राग्नी च हि देवानां
बृहस्पतिश्चायातयामानोनुचरवंतो भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुचरत्यात्मा वै लोकंपृणाप्राणोनुष्टुप्त-
स्मात्प्राणः सर्वाण्यंगान्यनुचरतिताअस्य सूददोहसः (२) इत्याह तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमꣳश्री
णंति पृश्नयइत्याहान्नं वैपृश्न्यन्नमेवावरुंधेर्कोवा अग्निरर्कोन्नमन्नमेवावरुंधे जन्मन्देवानां विशस्त्रि-
ष्वारोचने दिवइत्याहेमानेवास्मै लोकान् ज्योतिष्मतःकरोति योवा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येवतिष्ठ
तितयां (३) देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदित्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा यएवं वेद प्रत्येवतिष्ठति — १६)
रूपाणिसूददोहसस्तयाषोडशच] ॥ ६ ॥ सुवर्गाय वा एषलोकाय चीयते यदग्निर्वज्रएकादशिनी
यदग्नावेकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणैनꣳ सुवर्गाल्लोकादंतर्दध्याद्यन्नमिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपं
मिनोति नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादंतर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति विवा एषइंद्रियेण वीर्ये
णर्ध्यते योग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैंद्रिया (१) ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपदध्यान्नेंद्रियेण वीर्येण
व्यृध्यते रुद्रोवा एषयदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची तिरश्च्यनूची ताभ्योवा एषआवृश्च्यते योग्निं
चिनुतेग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्यएवनमस्करोत्यथो ताभ्यएवात्मानं नि-
ष्क्रीणीते यत्ते रुद्रपुरः (२) धनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्रसंवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते

रुद्र दक्षिणाधनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वा-
तोअनुवातुते तस्मै ते रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमिरुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३) वातोअनुवातुते
तस्मै ते रुद्रेदुवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोपरिधनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मै ते रुद्र वत्सरेण
नमस्करोमि रुद्रोवा एषयदग्निः सयथा व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एषएतर्हि संचितमेतरुपति-
ष्ठते नमस्कारैरेवैनं शमयति येग्नयः (४) पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनुतेषां त्वमस्युत्तमः
प्रणोजीवातवे सुव । आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापंत्वाग्ने दीक्षयापंत्वाग्नउपसद्भिरापं त्वाग्ने
सुत्ययापंत्वाग्ने दक्षिणाभिरापं त्वाग्नेवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने स्वगाकारेणेत्याह (५)
एषा वा अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति — ८) [ऐन्द्रियापुरस्तदग्नयंआहाष्टौच] ॥ ७ ॥
गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथंतराभ्यां पक्षावोजएवास्मिन्दधात्यृतु
स्थायज्ञायज्ञियेन पुच्छमृतुष्वेव प्रतितिष्ठति पृष्ठैरुपतिष्ठते तेजोवै पृष्ठानि तेजएवास्मिन्दधा-
ति प्रजापतिरग्निमसृजत सोस्मात्सृष्टः पराङैत्तं वारवंतीयेनावारयत तद्वारवंतीयस्य वारवंती-
यत्वꣳ श्यैतेन श्येतीअकुरुत तच्छ्येतस्य श्यैतत्वम् (१) यद्वारवंतीयेनोपतिष्ठते वार-
यतएवैनꣳ श्यैतेन श्येतीकुरुते प्रजापतेर्हृदयेनापिपक्षं प्रत्युपतिष्ठते प्रेमाणमेवास्य गच्छति
प्राच्यां त्वा दिशा सादयामि गायत्रेणछंदसाग्निना देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिरउपदधामि
दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन छंदसेंद्रेण देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपदधाति प्र-

तीच्यां त्वा दिशा सादयामि (२) जागतेन छंदसा सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपदधाम्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यानुष्टुभेन छंदसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपदधाम्यूर्ध्वयां त्वा दिशा सादयामि पांक्तेन छंदसा बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपदधामि योवा अपात्मानमग्निं चिनुतेपात्मामुष्मिँल्लोके भवति यः सात्मानं चिनुते (३) सात्मामुष्मिँल्लोके भवत्यात्मेष्टकाउपदधात्येषवा अग्नेरात्मा सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति यएवं वेद—२२) [श्येतत्वꣳ सादयामि चिनुते द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ अग्नेउदधे यातइषुर्युवानाम तया नोमृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्त उपजीवंतोभूयास्माग्ने दुध्रगह्यकिꣳशिल्वन्ययातइषुर्युवानाम् तया नोमृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्तउपजीवंतोभूयास्म पंच वा एते ग्नयोयच्चितयउदधिरेव नाम प्रथमोदुध्रः (१) द्वितीयोगह्यस्तृतीयः किꣳशिल्श्चतुर्थोवन्यः पंचमस्तेभ्योयदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्रदहेयुर्यदेताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवाङ्मआसन्नसोः प्राणोक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाहुवोर्बलमुरुवोरोजोरिष्टाविश्वान्यंगानि तनूः (२) तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा माहिꣳसीरप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामंति योग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ्मआसन्नसोः प्राणइत्याह प्राणानेवात्मंधत्ते योरुद्रोअग्नौ योअप्सु यओषधीषु योरुद्रोविश्वा भुवना विवेश तस्मै रुद्राय नमोअस्त्वाहुतिभागावा अन्ये रुद्राहविर्भागाः (३) अन्ये शतरुद्रीयꣳ हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजु

षा चरमायामिष्टकायां निदध्याद्भागधेयेनैवैनं शमयति तस्यत्वैशतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यै-
तदग्नौ क्रियतइति वसंवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पांतु पितरस्त्वायमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पांत्वा-
दित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पांतु द्युतानस्त्वांमारुतोमरुद्भिरुत्तरतः पातु (४) देवास्त्वेंद्रज्येष्ठा-
वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च पांतु नवा एतेनं पूतोन मेध्योन प्रोक्षितोयदेनमतः प्राचीनं प्रो-
क्षति यत्संचितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः—३२) [द्बुध्रस्तनूर्हविर्भागाः
पातुद्वात्रिंशच्च] ॥ ९ ॥ समीचीनामासि प्राची दिक्तस्यास्तेग्निरधिपतिरसितोरक्षिता यश्चाधि-
पतिर्यश्चगोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नोमृडयतां तेयं द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टि तं वां जंभे दधाम्योजस्विनी-
नामासि दक्षिणादिक्तस्यास्तइंद्रोधिपतिः पृदाकुः प्राचीनामासि प्रतीचीदिक् तस्यास्ते (१)
सोमोधिपतिः स्वजोवस्छावानामास्युदीचीदिक्तस्यास्ते वरुणोधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नीनामा-
सि बृहतीदिक्तस्यास्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रोवशिनीनामासीयं दिक्तस्यास्ते यमोधिपतिः क-
ल्माषग्रीवोरक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नोमृडयतां तेयं द्विष्मोयश्च (२) नो
द्वेष्टितं वां जंभे दधाम्येतावै देवताअग्निं चितꣳरक्षंति ताभ्योयदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यज-
मानं च ध्यायेयुर्यदेताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानोहेत-
योनामस्छ तेषां वः पुरोगृहाअग्निर्वइषवः सलिलोनिलिंपानाम (३) स्थ तेषां वोदक्षिणागृहाः
पितरोवइषवः सगरोवज्रिणोनामस्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वमोवइषवोगह्वरोवस्थावानोनामस्थ

तेषां वउत्तराद्गृहाआपोवइषंवः समुद्रोधिपतयोनामस्थ तेषां वउपरिगृहावर्षं वइषवोवस्वान्क्रव्या-
नामस्थ पार्थिवास्तेषां वइह गृहाः (४) अन्नं वइषवोनिमिषोवातनामं तेभ्योवोनमस्तेनो-
मृडयत तेयं द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टि तं वोजंभे दधामिहुतादोवा अन्ये देवाअहुतादोन्येतानग्निचिदेवो-
भयान्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टकावैदेवा-
अहुतादइति (५) अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीमꣳ स्तनमूर्जस्वंतंधयापां प्रप्यातमग्ने
सरिरस्य मध्ये। उत्संजुषस्व मधुमंतमूर्वसमुद्रियꣳ सदनमाविशस्व। योवा अग्निं प्रयुज्यन विमुंचति
यथाश्वोयुक्तोविमुच्यमानः क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः पराभवति तं पराभवंतं यजमानोनुपरा-
भवति सोग्निं चित्वालूक्षः (६) भवतीमꣳ स्तनमूर्जस्वंतं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाꣳस्रुचं जुहोत्येष
वाअग्नेर्विमोकोविमुच्यैवास्माअन्नमपिदधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायꣳ हवै वाजी
सुहितोदधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति सएनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति (७)
(तचनामगृहाइतिलूक्षोभवति) ॥ १० ॥ इंद्राय राज्ञे सूकरोवरुणाय राज्ञे कृष्णोयमाय राज्ञऋश्य
ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः क्षिप्रश्येनस्यवर्तिका नीलंगोः क्रि-
मिः सोमस्य राज्ञः कुलुंगः सिंधोः शिꣳशुमारोहिमवतोहस्ती—२८) (इंद्रायाष्टाविꣳशतिः)
॥ ११ ॥ मयुः प्राजापत्यऊलोहलीक्ष्णोवृषदꣳशस्ते धातुः सरस्वत्यै शारिः श्येतापुरुषवाकस-
रस्वतेशुकः श्येतः पुरुषवागारण्योजोनकुलः शका ते पौष्णावाचेक्रौंचः—२३) (मयुस्त्रयोविꣳ

शतिः) ॥ १२ ॥ अपांनप्त्रैजषोनाक्रोमकरः कुलीकयस्तेकूपारस्य वाचे पैंगराजोभगाय कुषी-
तंकआतीवांहसोदर्विदातेवायव्यांदिग्भ्यश्चक्रवाकः—१९) [अपामेकान्नविंशतिः] ॥ १३ ॥
बलायाजगरआखुः सृंजयाशयंडकस्ते मैत्रा मृत्यवे सितोमन्यवे स्वजः कुंभीनसः पुष्करसादो-
लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः—१८ [बलायाष्टादश] ॥ १४ ॥ पुरुषमृगश्चंद्र-
मसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यह्ने कृष्णोरात्र्यै पिकः क्ष्विंका नीलशीर्ष्णी तेर्य-
म्णे धातुः कत्कटः—१८) [पुरुषमृगोष्टादश]॥१५॥ सौरी बलाकर्श्यौमयूरश्येनस्ते गंधर्वाणां वसू-
नां कपिंजलोरुद्राणां तित्तिरी रोहित्कुंण्डूणाचीं गोलत्तिकाताअप्सरसामरण्याय सृमरः —१८)
[सौर्यष्टादश] ॥ १६ ॥ पृषतोवैश्वदेवः पित्वोन्यंकुः कशस्तेनुमत्या अन्यवापोर्धमासानां मासां
कश्यपः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्तेसिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः—१८) [पृषतोष्टादश] ॥ १७ ॥
शका भौमी पांत्रः कशोमांथीलवस्तेपितॄणामृतूनां जहका संवत्सराय लोपा कपोतउलूकः
शशस्ते नैर्ऋताः कृकवाकुः सावित्रः—१८) [शकाष्टादश] ॥ १८ ॥ रुरूरौद्रः कृकलासः
शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणोमारुतोब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः कृष्णः श्वाचतुरक्षोगर्दभस्तइं-
तरजनानामग्नये धूंक्ष्णा —२०) [रुरुर्विंशतिः] ॥ १९ ॥ अलजआंतरिक्षउद्रोमद्गुः
प्लवस्ते पामदित्यै हंससाचिरिंद्राण्यै कीर्शागृध्रः शितिकक्षी वाध्रीणसस्ते दिव्याद्यावापृथिव्याः
श्वावित्—१८) [अलजोष्टादश] ॥ २० ॥ सुपर्णः पार्जन्योहंसोवृकोवृषदंशस्तऐंद्रा-

अपामुद्रोर्यम्णे लोपाशः सिꣳहोनंकुल्शोव्याघ्रस्ते महेंद्राय कामाय परस्वान्—१८) [सुपर्णाष्टादश] ॥ २१ ॥ आग्नेयः कृष्णग्रीवःसारस्वतीमेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठोबार्हस्पत्यः शिल्पोवैश्वदेवऐंद्रोरुणोमारुतः कल्माषऐंद्राग्नः संꣳहितोधोरामः सावित्रोवारुणः पेत्वः—२२) [आग्नेयोद्वाविंꣳशतिः] ॥२२॥ अश्वस्तूपरोगोमृगस्ते प्राजापत्याआग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोम शसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्योबलक्षः पेत्वः—१६)[अश्वःषोडश] ॥ २३ ॥ अग्नयेनीकवते रोहितांजिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माषआग्नेयः कृष्णोजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः —२२)[अग्नयेद्वाविंꣳशतिः]॥ २४ ॥ यत् (३३८) प्रजापति (३४०) यजुषा (१७४) यो (२१८) विश्वकर्मा (२०३) मे (१६६) सुवर्गाय (२५८) गायत्रेणा (१७२) मे (२३२) समीचीं (३५०) द्राय (२८) मयु (२३) रूपां (१९) वलाय (१८) पुरुषमृगः (१८) सौरी (१८) पृषतः (१८) शका (१८) रुरु (२०) रलजः (१८) सुपर्ण (१८) आग्नेयो (२२) श्वो (१६) मये (२२) चतुर्विंꣳशतिः (२७२७) इतितैत्तिरीयसंहितायां पंचमकांडे पंचमःप्रपाठकः

ॐम् हिरंण्यवर्णाः शुचयः पावकायासु जातः कश्यपोयास्विंद्रः । अग्निं यागर्भं दधिरे विरूपास्तानआपः शꣳ स्योनाभवंतु । यासाꣳ राजा वरुणोयाति मध्ये सत्यानृते अवपश्यन्जना-

नाम्॥मधुश्चुतः शुचयोयाः पावकास्तानआपः शꣳस्योनाभवन्तु। यासां देवादिवि कृण्वंति भक्षं याअंतरिक्षे बहुधा भवंति।याः पृथिवीं पयसोन्दन्ति (१) शुक्रास्तानआपः शꣳस्योनाभवंतु। शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोपस्पृशत त्वचं मे। सर्वाꣳ अग्नीꣳ रप्सुषदोहुवे वोमयि वर्चोबलमोजोनिधत्त। यददः संप्रयतीरहावनदताहते। तस्मादानद्योनाम स्थ तावोनामानि सिंधवः। यत्प्रेषितावरुणेन ताः शीभꣳ समवल्गत (२)। तदामोदिन्द्रोवोयतीस्तस्मादापोअनुस्थन। अपकामꣳ स्यंदमानाअवीवरत वोहिकम्। इन्द्रोवः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णामवोहितम्। एको-देवोअप्यतिष्ठत्स्यंदमानायथा वशम्। उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपोभद्राघृतमिदा-पआसु रग्नीषोमौ बिभ्रत्यापइत्ताः। तीव्रोरसोमधुपृचाम् (३) अरंगमआमाभाणेन सह वर्च-सागन्। आदित्पश्याम्युत वा शृणोम्यामाघोषोगच्छति वाङ्न आसाम्। मन्ये भेजानोअमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णाअतृपं यदावः। आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः। उशतीरिव मातरः। तस्माअरंगमाम वोयस्य क्षयायजिन्वथाआपोजनयथाचनः। दिविश्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्यासंभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसायत्वा—२२) [उदांति समवल्गतमधुपृचां मातरोद्वाविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥

अपां ग्रहान् गृह्णात्येतद्वा व राजसूयं यदेते ग्रहाः सवोग्निर्वं रुणसवोराजसूयमग्निसवश्चित्यस्ता-भ्यामेव सूयते थो उभावेव लोकावभिजयति यश्च राजसूयेने जानस्य यश्चाग्निचितआपो

भवन्त्यापोवा अग्नेर्भ्रातृव्यायदपोग्नेरधस्तादुप दधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्योभवत्यमृतम् (१) वा आपस्तस्मादद्भिरवतांतमभिषिंचंति नार्तिमार्छति सर्वमायुरेति
यस्यैताउपधीयंते यउचैनाएवं वेदान्नं वा आपः पशवआपोन्नं पशवोन्नादः पशुमान् भवति
यस्यैताउपधीयंते यउचैनाएवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै (२)
अन्नमवरुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते सयोन्येवान्नमवरुन्धआद्वादशात्पुरु-
षादन्नमत्त्यथो पात्रान्नच्छिद्यते यस्यैताउपधीयंतेयउचैनाएवं वेद कुंभाश्च कुंभीश्च मिथु-
नानि भवंति मिथुनस्य प्रजात्यै प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैताउपधीयन्ते यउ (३)
चैनाएवं वेद शुग्वा अग्निः सोध्वर्युं यजमानं प्रजाः शुचार्पयति यदपउपदधाति शुचमेवा
स्य शमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजायत्रैताउपधीयन्तेपां वा एतानि हृदया-
नि यदेताआपोयदेताअपउपदधाति दिव्याभिरेवैनाः संसृजति वर्षुकः पर्जन्यः (४) भवति
योवा एतासामायतनं कॢप्तिं वेदायतनवान् भवति कल्पतेस्मा अनुसीतमुपदधात्येतद्वा आसा-
मायतनमेषा कॢप्तिर्यएवं वेदायतनवान् भवति कल्पतेस्मैद्वन्द्वमन्याउपदधाति चतस्रोमध्ये धृ-
त्याअन्नं वा इष्टकाएतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेषचरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साक्षात् (५) एवास्मा-
अन्नमवरुन्धे मध्यतउपदधाति मध्यतएवास्माअन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोन्नमद्यते बार्हस्प-
त्योभवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्माअन्नमवरुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वे-

त्यांह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतियस्यैषउपधीयते यउचैनमेवं वेद—४७) (अमृतमस्माउपर्जन्यः साक्षात्सप्तचत्वारिंशश्च) ॥ २ ॥ भूतेष्टकाउपदधात्यत्रात्रवै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते ततएवैनमवयजते तस्मादग्निचित्सर्वमायुरेति सर्वेह्यस्य मृत्यवोवेष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एषयोग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवींषिभवन्त्येतावन्तोवै देवानां सवास्तएव (१) अस्मै सवान् प्रयच्छन्ति तएनं सुवन्ते सवोग्निर्वरुणसवोराजसूयं ब्रह्मसवश्चित्योदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवइत्याह सवितृप्रसूतएवैनं ब्रह्मणादेवताभिरभिषिंचत्यन्नस्यान्नस्याभिषिंचत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै पुरस्तात्प्रत्यंचमभिषिंचति पुरस्ताद्धिप्रतीचीनमद्यते शीर्षतोभिषिंचति शीर्षतोह्यन्नमद्यतआमुखादन्ववस्रावयति (२) मुखतएवास्माअन्नाद्यं दधात्यग्नेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीत्याहैषवा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभिषिंचति बृहस्पतेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीत्याह ब्रह्मवैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिषिंचतीन्द्रस्यत्वा साम्राज्येनाभिषिंचामीत्याहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतत् (३) वै राजसूयस्य रूपं यएवं विद्वानग्निं चिनुतउभावेव लोकावभिजयतियश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचितऽइंद्रस्य सुषुवाणस्य दशधेंद्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्यासमभरन्त्सूयते वा एषऽयोग्निं चिनुतेग्निचित्वासौत्रामण्यायजतेंद्रियमेववीर्यं संभृत्यात्मन्धत्ते—४८) [एवान्ववस्रावयत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥ सजूरब्दोयावभिः सजूरुषाअरुणीभिः सजूः सूर्यएतशेन सजोषावश्विना दंसोभिः सजूरग्निर्वै-

श्वानरइडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरोवा अब्दोमासाअर्यावा उषाअरुणीसूर्यएतेशइमे अश्विना संवत्सरोग्निर्वैश्वानरः पशवइडापशवोघृतꣳ संवत्सरं पशवोनुप्रजायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्रजनयतिदर्भस्तंबे जुहोति यत्(१)वा अस्याअमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिन्जुहोति प्रैव जायते न्नादोभवति यस्यैवं जुह्वत्येतावैदेवता अग्नेः पुरस्ताद्भागास्ताएव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रतिदधात्यनंधोभवतिय एवं वेदापोवाइदमग्रे सलिलमासीत्सप्रजापतिः पुष्करपर्णे वातोभूतोलेलायत्सः (२) प्रतिष्ठान्नाविंदत सएतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत तादियमभवत्ततोवै सप्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोभवत्साप्राची दिग्यांदक्षिणत उपादधात्सदक्षिणः पक्षोभवत्सादक्षिणादिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्साप्रतीचीदिग्यामुत्तरतउपादधात् (३) सउत्तरःपक्षोभवत् सोदीचीदिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्सोर्ध्वादिगियंवा अग्निः पंचेष्टकस्तस्माद्यदस्यांखनंत्यभीष्टकां तृंदन्त्यभिशर्कराꣳ सर्वा वा इयं वयोभ्योनक्तं दृशेदीप्यते तस्मादिमां वयांꣳसि नक्तं नाध्यासते यएवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव (४) तिष्ठत्यभि दिशोजयत्याग्नेयोवै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय सर्वासु दिक्ष्वर्धुकꣳ स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपांवा अग्निः कुलायंतस्मादापोग्निꣳ हारुकाः स्वामेवत योनिंप्रविशन्ति (३२) [यत्सउपादधादेवद्वात्रिंꣳ शच्च]॥४॥ संवत्सरमुख्यं भृत्वाद्वितीये संवत्सरआग्नेय मष्टाकपालं निर्वपेदैंद्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेभिजिता यजेत यदष्टाकपालोभवत्यष्टाक्षरा-

गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रींछन्दोयदेकादशकपालोभवत्येका-
दशाक्षरात्रिष्टुगैंद्रं त्रैष्टुभं माध्यं दिनꣳ सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार त्रिष्टुभं १ छन्दोय-
द्वादशकपालोभवतिद्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेन दाधा-
रजगतींछंदोयद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवतिब्रह्म वैदेवानांबृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो-
भवति यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार यत्तृतीयेसंवत्सरेभिजितायजंते भिजित्यै यत्संवत्सरमुख्यं बि-
भर्ती ममेव (२) तेन लोकꣳ स्पृणोति यद्द्वितीये संवत्सरेग्निं चिनुतेन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृती
ये संवत्सरे यजंतेमुमेव तेन लोकꣳ स्पृणोत्येतं वै परआट्णारः कक्षीवाꣳ औशिजोवीतहव्यःश्रा-
य सत्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः प्रजाकामाअचिन्वततत्तोवै ते सहस्रꣳ सहस्रं पुत्रानविन्दन्त प्रथते
प्रजया पशुभिस्तां मात्रामाप्नोति यान्ते गच्छन्यएवं (३) विद्वानेतमग्निं चिनुते (४) त्रि-
ष्टुभंमेवंचत्वारिंच] ॥ ५ ॥ प्रजापतिरग्निमचिनुत सक्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवाबिभ्यतोनोपायन्ते
छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छंदसां छन्दस्त्वं ब्रह्मवैछन्दाꣳसि ब्रह्मणएतद्रूपं यत्कृष्णा-
जिनं कार्ष्णीउपानहावुपमुंचते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपचरत्यात्मनोहिꣳसायै देवनि-
धिर्वा एषनिधीयते यदग्निः (१) अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति नवा प्रति प्रजानात्युखा-
माक्रामत्यात्मानमेवाधिपांकुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखायदाक्रामेन्निर्ऋत्या
आत्मानमपिदध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपदधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति

तादृगेव तन् (२) प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्माऽमुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्य (३) अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्यात्मनाऽभ्यारोहति तस्मात्तस्य नावद्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुपदधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः (४) प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमवरुन्धे — १०) [अग्निस्तत्सꣳस्कृत्याग्नेर्दशं च]

॥ ६ ॥ अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्रो रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात्षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश (१) मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पंचदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पंचदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पंचर्तवः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विꣳशतिꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रिꣳशतꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्यात् (२) त्रिꣳशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः स संवत्सरः सं-

वत्सरोविराड्वि राजमामोति चतुरोमासोदीक्षितः स्याच्चतुरोवा एतं मासोवसंवोबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोष्टौ रुद्रास्तेन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दोद्वादशादित्यास्ते दिवमाजयन्जगतीछन्दस्ततोवै ते (३) व्यावृतमगच्छन्छ्रैष्ठ्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासोभृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरोग्निश्चित्य स्तस्याहोरात्राणीष्टकाआप्तेष्टकमेनंचिनुते थोव्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यꣳ समानानां (२८) [त्रयोदशस्यात्तेष्टाविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ सुवर्गाय वा एषलोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानोहीयेत पृथिवीमा क्रमिषं प्राणोमा माहासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजामा माहासीद्दिवमाꣳक्रमिषꣳ सुवरगन्मेत्याहैषवा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंमितां मिनुयात् (१) कनीयाꣳसं यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजास्याद्वेदिसंमितांमिनोति ज्यायाꣳसमेव यज्ञक्रतुमुपैति नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रसंमितोवा अयंलोकइममेव लोकमभिजयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानोद्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमंतरिक्षमेवाभिजयति त्रिषाहस्रंचिन्वीत तृतीयंचिन्वानः (२) त्रिषाहस्रोवा असौलोकोमुमेव लोकमभिजयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानोगायत्रियै वेमंलोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवांतरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नंचिन्वीत तृतीयं चिन्वानोजगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निंचित्वारामामुपेयादयोनौ रेतोधास्यामीति न द्वितीयं

चित्वान्यस्यस्वियम् (३) उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां च नो पेयाद्रेतोवा एतन्निषि-त्तयदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसाव्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतः सि-चावुप दधाति ते एव यजमानस्य रेतोविभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोस्कंदायत्रीणि वाव रेताᳪसि पिता पुत्रः पौत्रः (४) यद्द्वे रेतः सिचावुपदध्याद्रेतोस्य विच्छिंद्यात्तिस्रउप दधाति रेतसः संतत्याइयं वाव प्रथमारेत : सिग्वाग्वा इयं तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरि-क्षंद्वितीया प्राणोवा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ-तस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमांच (५) अमूं चोपदधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या अथो प्राणानामिष्टोयज्ञोभृगुभिराशीर्दावसुभिस्तस्य तइष्टस्य वीतस्य द्रविणे हभक्षीये-त्याहस्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रापदाधाअच्छिद्रा उशिजः पदानुतक्षुः सोमोविश्व-विन्नेता नेपद्बृहस्पतिरुक्थामदानिशᳪसिषदित्याहितद्दे (६) अग्नेरुक्थं तेनैवैनमनुशᳪसति—७॥

[मिनुयाच्चिन्वानःस्वियंपौत्रश्चवैसप्त च॥ ८ ॥ सूयते वा एषोग्नीनां यउखायां भ्रियते यदधः मा-दयेद्गर्भाः प्रपादुकास्युरथो यथासवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दीसादयति गर्भाणां धृत्या अप्र-पादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भोवा एषयदुख्योयोनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखान्निरूहेद्योनेर्गर्भं निर्हं ण्यात्षडुद्याम ᳪ शिक्यं भवति षोढा विहितोवै (१) पुरुषआत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्या-त्मन्नेवैनंबिभर्ति प्रजापतिर्वा एषयदग्निस्तस्योखा चोलूखलं चस्तनौतावस्य प्रजाउपजीवन्ति

यदुखां चोलुखलं चोप दधाति ताभ्यामेवयजमानो मुष्मिँल्लोकेग्निन्दुहे संवत्सरोवा एषय-
दग्निस्तस्य त्रेधा विहिता इष्टकाः प्राजापत्यावैष्णवीः (२) वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य
प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति प्राजापत्याएव तदुपधत्ते यत्समिध आदधातिवैष्णवावै वन-
स्पतयोवैष्णवीरेव तदुपधत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव त-
दुपधत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमानएव चिन्वीत यदस्या न्यः (३)
चिनुयाद्यत्तं दक्षिणाभिर्नराधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभीराधयेदग्नि-
मेव तत्स्पृणोति—(२०) [वैवैष्णवीरन्योविंऽशतिश्च] ॥ १ ॥ प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः सं-
वत्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छऽं शरदोत्तरं पक्षऽं
हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणावा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं
पक्षमाशया मध्यं यएवं विद्वानग्निं चिनुतऋतुभिरेवैनं चिनुतेथो एतदेव सर्वमव (१) रुन्धे शृण्वन्त्ये
नमग्निं चिक्यानमत्यन्नऽं रोचत इयं वाव प्रथमा चितिरोषधयोवनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं
द्वितीयावयाऽंसिपुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं यजमानः
पंचमी प्रजापुरीषं यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पचंचिती-
कश्चेतव्यं एतदेव सर्वऽं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः (२) त्रिवृध्द्यग्निर्यद्द्वेद्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
पंचचितयोभवन्ति पाङ्क्तः पुरुषआत्मानमेव स्पृणोति पंचचितयोभवन्ति पंचभिः पुरीषैरभ्यूहति

दश संपद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्त स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विरा-
ज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चितिर्ऋतवः पुरीषं (३) षड्चितयो भवन्ति षट् पुरीषाणि
द्वादश संपद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रतितिष्ठति—१५) [अवचितयः पुरीषं पंचदश च] ॥ १० ॥ रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौ-
द्राः श्येतः श्येनाक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः सौ-
र्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः —२६) [रोहितः षड्विंशतिः] ॥ ११ ॥ पृश्निस्तिरश्ची
नपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ना
वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा मैत्रियऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामा
स्तूपराः—२६) [पृश्निः षड्विंशतिः] ॥ १२ ॥ शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः
समन्तशितिबाहुस्त ऐन्द्रवायवाः शितिरन्ध्रोऽन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते मैत्रावरुणाः शुद्ध-
वालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्येनीः
परमेष्ठिने सोमापौष्णाः श्यामललामास्तूपराः —२५) [शितिबाहुः पंचविंशतिः) ॥ १३ ॥
उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः शितिभसत्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शिति
पाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त ऐन्द्रावैष्णवा स्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्य स्तिस्रो धात्रे पृषोदरा ऐन्द्रा-
पौष्णाः श्येतललामास्तूपराः —२५) [उन्नतः पंचविंशतिः) ॥ १४ ॥ कर्णास्त्रयो यामाः सौ-

म्यास्त्रयंश्वितिंगाअग्नये यविष्ठायत्र योनकुलास्तिस्रोरोहिणीस्त्र्यव्यस्तावसूनां तिस्रोरुणादित्यौ-
ह्यंस्तारुद्राणा ँ सोमैंद्राबभ्रुलंलामास्तूपराः —२३) [कर्णास्त्रयोविँशतिः) ॥ १५ ॥ शुंठास्त्र-
योवैष्णवाअंधीलोधकर्णास्त्रयोविष्णंवउरुक्रमाय लप्सुदिनस्त्रयोविष्णंवउरुगायाय पंचावीस्ति
स्रआदित्यानां त्रिवत्सास्तिस्रोंगिरसामैंद्रावैष्णवा गौरलंलामास्तूपराः —२०) (शुंठाविँश-
तिः) ॥ १६ ॥ इंद्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठाइंद्रायाधिराजाय त्रयः शितिककुद इंद्रायस्वराज्ञे
त्रयः शितिंभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यः साध्यानां तिस्रः पष्ठौह्योविश्वैषां देवानांमाग्नेन्द्राः कृष्णलंलामा-
स्तूपराः —२२) [इंद्रायद्वाविँशतिः] ॥ १७ ॥ अदित्यै त्रयोरोहितैताइंद्राण्यै त्रयः कृष्णै-
ताः कुह्वै त्रयोरुणैतास्तिस्रो धेनवोराकायै त्रयोनड्वाहः सिनीवाल्याआंग्नावैष्णवारोहितललामास्तू-
पराः— १८) [अदित्याअष्टादश] ॥ १८ ॥ सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पा-
र्जन्यानभोरूपास्तिस्रोजामल्हाइंद्राण्यै तिस्रोमेष्यआदित्याद्यावापृथिव्यामालंगास्तूपराः— १९]
सौम्याएकान्नविँशतिः॥१९॥ वारुणास्त्रयः कृष्णलंलामावरुणायराज्ञे त्रयोरोहितलल्लामावरुणाय
रिशादसेत्रयोरुणलंलामाः शिल्पास्त्रयोवैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयःसर्वदेवत्याऐंद्रासूराःश्येतललामास्तूपराः
—२० [वारुणाविँशतिः] ॥२०॥ सोमाय स्वराज्ञे नोवाहावनड्वाहाविंद्राग्निभ्यांमोजोदाभ्यामुष्टा
राविंद्राग्निभ्यांबलदाभ्या ँ सीरवाहावर्वीद्वेधेनू भौमीदिग्भ्योवडबेद्वेधेनूभौमीवैराजीपुरुषीद्वेधेनू-
भौमी वायवंआरो हणवा हावनड्वाहौ वारुणी कृष्णेवशे अराड्यौदिव्यावृषभौ परिमरौ ३४ सोमायच

नुंस्त्रिꣳशत्] ॥२१॥ एकादश प्रातर्गव्याः पशव आलभ्यन्ते छगलः कल्माषः किकिदीविर्विदीगय-स्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नवश्वेतावशा अनूबंध्याभवन्त्याग्नेयऐन्द्राग्न आश्विनस्ते विशालयूपआलभ्य-न्ते (२३) [एकादशपंचविꣳशतिः] २२ पिशंगास्त्रयोवासन्ताः सारङ्गास्त्रयोग्रैष्माः पृषन्तस्त्रयोवार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयोहैमन्तिकाअवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सरायनिवक्षसः २० [पिशङ्गाविꣳशतिः] (२३) हिरण्यवर्णा (२२२) अपां (२१७) भूतेष्टका (११८) सजूः (२३२) संवत्सरं (१५४) प्रजापति (२१०) रश्मिः (१७८) सुवर्गाय (३०७) सूयते (१७०) प्रजापती (१) रोहितः (२६) पृश्निः (२६) शितिबाहु (२५) रुचतः (२५) कर्णाः (२३) शुंठाः (२०) इंद्राया (२२) दित्यै (१८) सौम्या (११) वारुणाः (२०) सामायै (३४) कादश (२५) पिशंगा (२०) स्त्रयोविꣳशतिः (२४३६) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डेषष्ठःप्रपाठकः ॥

ॐम् योवा अयथादेवतमग्निं चिनुतआदेवताभ्योवृश्च्यते पापीयान् भवति योयथादेवतं न देवताभ्यआवृश्च्यते वसीयान् भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभिमृशेत्त्रिष्टुभा द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थी पंक्त्या पंचमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्यआवृश्च्यते वसीयान् भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशवइडा पशुभिरेनम् (१) चिनुते योवै प्रजापतये प्रति प्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्णउत्तरतः श्वेतोदक्षिणस्तावालभ्येष्टकाउप

दध्यादेतद्वै प्रजापतेरूपं प्राजापत्योश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छ
त्येतद्वा अह्नोरूपं यच्छ्वेतोश्वोरात्रियै कृष्णएतदह्नः (२) रूपं यदिष्टकारात्रियै पुरीषमिष्टकाउप-
धास्यन्छ्वेतमश्वमभिमृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं मधोःपूर्णं
ददाति मधव्योसानीति सौर्याचित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेश्वमवघ्रापयत्यसौ वा आ
दित्यइंद्रएषप्रजापतिः प्राजापत्योश्वस्तमेव साक्षादृध्नोति — ४८) [एनमेतदह्नोष्टाचत्वारिंशच्च]
॥ १ ॥ त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् । अस्थूरिणोगार्हपत्यानिसन्तु तिग्मे
न नोब्रह्मणा सꣳशिशाधि । पशवोवा एते यदिष्टकाश्चित्यां चित्यामृषभमुपदधाति मिथुनमेवास्य
तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथऋषभः । संवत्सरस्य प्रतिमायां त्वारात्र्युपासते । प्रजाꣳ
सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत् । प्राजापत्याम् (१) एतामुपदधातीयं वा वैषैकाष्टका यदेवै-
काष्टकायामन्नं क्रियते तदेवैतया वरुन्धएषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानोमुष्मिन्लोके-
ग्निं दुहे येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्येनादित्यावसवोयेन रुद्राः । येनांगिरसोमहिमानमानशुस्तेनैतु
यजमानः स्वस्ति । सुवर्गाय वा एषलोकाय (२) चीयते यदग्निर्येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्नि-
त्युख्यꣳ समिन्धइष्टकाएवैताउपधत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शत-
वीर्याय शतोतयेभिमातिषाहे । शतं योनः शरदोअजीतानिंद्रोनेषदति दुरितानिविश्वा । ये चत्वारः
पथयोदेवयानाअन्तराद्यावापृथिवी वियन्ति । तेषां योअज्यानि मजीतिमावहात्तस्मै नोदेवाः (३)

परिदत्ते हसर्वे। ग्रीष्मोहेमन्तउतनोवसंतः शरद्वर्षाः सुवितं नोअस्तु। तेषामृतूनाꣳ शतशारदानां निवातएषामभये स्याम।इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुतावृहन्नमः।तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीताअहताःस्याम।भद्रान्नः श्रेयः समनैष्टदेवास्त्वया वसेन समशीमहित्वा। सनोमयोभूः पितो (४) आविशस्व शंतोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उपदधात्येतावै देवताअपराजितास्ताएव प्रविशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनोवदन्ति यदर्धमासामासाऋतवः संवत्सरओषधीः पचंत्यथ कस्मादन्याभ्योदेवताभ्यआग्रयणं निरुप्यतइत्येताहि तद्देवता उदजयन्यदृतुभ्योनिर्वपेद्देवताभ्यः समदंदध्यादाग्रयणं (५) निरुप्यैताआहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति नदेवताभ्यः समदं दधाति भद्रांनः श्रेयः समनैष्टदेवाइत्याह हुताद्यांययजमानस्यापराभावाय— २५) [प्राजापत्यांल्लोकायदेवाः पितोआग्रयणंपंचाविꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ इंद्रस्य वज्रोसि वार्त्रघ्नस्तनूपानः प्रतिस्पशः। योनः पुरस्ताद्दक्षिणतः पश्चादुत्तरतोघायुरभिदासत्येतꣳ सोश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ताआसन्तेसुरादिग्भ्यआबाधन्त तान्देवाइष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुप दधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानोभ्रातृव्यानपनुदते दिक्षूप (१) दधाति देवपुराएवैतास्तनूपानीः पर्यूहते ग्राविष्णूसजोषसे मावर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। ब्रह्मवादिनोवदंति यन्न देवतायै जुह्वत्यथ किंदेवत्या वसोर्धारेत्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसो-

धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (२) एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्कामएनां जुहोति तदेवावरुंधे रुद्रोवा एषयदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या यच्छं-तरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरातनूस्तां तेन शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति योवै वसोर्धाराये (३) प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचेत्तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरोयद्ब्राह्मणएषा खलु वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिष्ठापयति चतस्रोधेनूर्दद्यात्ताभिरेव य-जमानोमुष्मिँल्लोकेग्निं दुहे—४६) [उपतांधारायैषट्चत्वारिंशच्च] ॥३॥ चित्तिंजुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्यावैनामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी नैनं चिक्यानं भ्रातृव्योदभ्नोत्यथो देवताएवावरुंधेग्ने तमद्येति पंक्त्या जुहोति पंक्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाइत्याह होत्राएवावरुंधेग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयम् (१) इच्छमानस्तस्माएतद्भागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अ-ग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि खलु वा एषजातोयर्हि सर्वश्चितोजातायैवास्माअन्नमपि दधाति सएनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनोवदंति यदेषगार्हपत्यश्चीयतेथ क्वास्याहवनीयइत्यसावादित्य-इति ब्रूयादेतस्मिन्हि सर्वाभ्योदेवताभ्योजुह्वति (२) यएवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता-ऋध्नोत्यग्नेयशस्विन्यशसे ममंर्पयेंद्रावतीमपचितीमिहावह । अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानाना-मुत्तमःश्लोकोअस्तु। भद्रं पश्यंतउपसेदुरग्रे तपोदीक्षामृषयः सुवर्विदः । ततः क्षत्रं बलमोजश्च-

जातं तदस्मै देवाअभिसंनमंतु। धाता विधाता परमा (३) उतसंदृक् प्रजापतिः परमेष्ठी वि-
राजा। स्तोमाश्छंदाꣳसि निविदोमआहुरेतस्मै राष्ट्रमभि संनमाम। अभ्यावर्तध्वमुपमेतसाकमयꣳ
शास्ताधिपतिर्वोअस्तु। अस्य विज्ञानमनुसꣳरभध्वमिमं पश्चादनुजीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतएताउ-
पदधात्येषा वा अग्नेश्चितीराष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति (४) राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं भ्रꣳ-
शते— ७) [भागधेयंजुह्वतिपरमादधातिसप्तचं] ॥ ४ ॥ यथा वै पुत्रोजातोम्रियतएवं वा
एषम्रियते यस्याग्निरुख्यउद्वायति यं निर्मथ्यं कुर्याद्विच्छिंद्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्सएव पुनः प-
रीध्यस्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमोवाएतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यउद्वायति
मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसा (१) एवतमोमृत्युमपहते हिरण्यं ददा-
ति ज्योतिर्वैहिरण्यं ज्योतिषैव तमोपहतेथो तेजोवै हिरण्यं तेजएवात्मं धत्ते सुवर्न घर्मः
स्वाहा सुवर्नार्कस्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा सुवर्न सूर्यः स्वाहार्कोवा
एषयदग्निरसावादित्यः (२) अश्वमेधायदेताआहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतीꣳषि संदधा-
त्येषह त्वा अर्काश्वमेधीयस्यैतदग्नौ कियतआपोवा इदमग्रेसलिलमासीत्सएतां प्रजापतिः
प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुपत्वायानीति नेहलोकोस्तीति
(३) अब्रवीत्सएतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदंतरिक्षमभवत्सयज्ञः प्रजापतिमब्रवी-
दुपत्वायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणमब्रवीदुपत्वायानीति केन मोपैष्यसीति

दिश्याभिरित्यब्रवीत्तं दिश्याभिरुपैत्ताउपाधत्त तादिशः (४) अभवन्त्सपरमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुपत्वायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रूता१ सएतांतृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदसावभवत्सआदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपत्वा (५) आयानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुपवामायानीति नेह लोकोस्तीस्त्यब्रूता१सपरमेष्ठिनमब्रवीदुपत्वायानीति केन मोपैष्यसीति लोकं पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयातयाम्नी लोकं पृणायातयामाह्यसौ (६) आदित्यस्तानृषयोब्रुवन्नुपवआयामेति केन नउपैष्यथेति भूम्नेत्यब्रुवन्तान्द्वाभ्यां चितीभ्यामुपायन्त्सपंचचितीकः समपद्यत यएवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति विदुरेनं देवाअथो एतासामेव देवताना१ सायुज्यं गच्छति—४५) [तमसादित्यैति दिशस्त्वासोपंचचत्वारि१शच्च] ॥ ५ ॥ वयोवा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्छेत्संवत्सरं व्रतं चरेत्संवत्सर१ हि व्रतं नातिपशुर्वा एषयदग्निर्हिनस्ति खलु वै तं पशुर्यएनं पुरस्तात्प्रत्यंचमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङुपचर्यआत्मनोहि१सायै तेजोसि तेजोमे यच्छपृथिवीं यच्छ (१) पृथिव्यैमापाहिज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छांतरिक्षं यच्छांतरिक्षान्मापाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवोमा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोकाविधृतायदेताउपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृण्णाउपधाय हिरण्येष्टकाउपदधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णाज्योतिर्हिरण्यं यत्स्वयमातृ-

णाउपधार्य (२) हिरण्येष्टकाउपदधाति मानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेथो एताभिरे-
वास्माइमे लोकाः प्रभांति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचउद्यतोदिवमातन्वंति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभी
रुचे जनाय नस्कृधि । यावोदेवाः सूर्ये रुचोगोष्वश्वेषु यारुचः । इंद्राग्नीताभिः सर्वाभीरुचं
नोधत्त बृहस्पते । रुचं नोधेहि (३) ब्राह्मणेषु रुचꣳराजसु नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि
धेहि रुचारुचं । द्वेधा वा अग्निं चिक्यानस्य यशइंद्रियं गच्छत्यग्निं वांचितमीजानं वा यदेता-
आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशइंद्रियंधत्तईश्वरोवा एषआर्तिमार्तोर्योग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वायामि
ब्रह्मणा वंदमानइति वारुण्यर्चा (४) जुहुयाच्छांतिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनोहविष्कृतोवा एषयोग्निं
चिनुते यथा वैहविः स्कंदत्येवं वा एषस्कंदति योग्निं चित्वास्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया
यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोस्कंदाय योवाअग्निमृतुस्थां वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव
तिष्ठति संवत्सरोवा अग्निः (५) ऋतुस्थास्तस्य वसंतः शिरोग्रीष्मोदक्षिणः पक्षोवर्षाः पुच्छꣳ
शरदुत्तरः पक्षोहेमंतोमध्यंपूर्वपक्षाश्चितयोपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टकाएषवा अग्निर्ऋतुस्था-
यएवं वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामोन्यधत्त ततोवै स-
ज्यैष्ठ्यमगच्छद्यएवं विद्वानग्निं चिनुते (६) ज्यैष्ठ्यमेवगच्छति (३) [यच्छोपधार्यधस्यृचाग्निश्चि
नुतेत्रीणिच]॥ ६ ॥ यदाकूतात्समसुस्रोध्दृदोवा मनसोवा संभृतं चक्षुषोवा । तमनुप्रेहि सुकृतस्य
लोकं यत्रर्षयः प्रथमजाये पुराणाः । एतꣳसंधस्थपरिते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः ।

अन्वागंता यज्ञपंतिर्वोअत्र तꣳस्मंजानीत परमेव्योमन् । जानीतादेनं परमेव्योमन्देवाः सधस्था- विदरूपमस्य । यदागच्छांत् (१) पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै । संप्रच्यवध्वमनु सं- प्रयाताग्नेपथोदेवयानांन्कृणुध्वं । अस्मिन्त्सधःस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवायजमानश्च सीदत । प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्यां च बर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । यदिष्टं यत्परादा- नं यद्दत्तं या च दक्षिणा । नत् (२) अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत् । येना सहस्रं वहसि ये- नाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने दक्षिणायुक्ता यज्ञं वहंत्यृत्विजः । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने सुकृतः पथामधोधारा व्यानशुः । तेनेमंयज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे (३) यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत् —१४) [आगछात्तद्गंतवेचतुर्दशच] ॥ ७ ॥ यास्ते अग्ने समिधोयानि धाम याजिह्वा जातवेदोयोअर्चिः । येते अग्ने मेडयायइदंवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन् । उत्संनयज्ञोवा एष- यदग्निः किंवाहैतस्य क्रियते किंवानयद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नंतरेत्यात्मनोवै तदंतरेति यास्ते अ- ग्ने समिधोयानि (१) धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदाग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्म नोंतरेति चतस्रआशाः प्रचरन्त्वग्नयइमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन् । घृतं पिन्वन्नजरꣳ सुवीरं ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनाम् । सुवर्गाय वा एषलोकायोपधीयते यत्कूर्मश्चतस्रआशाः प्रचरन्त्वग्नयइ- त्याह (२) दिशएवैतेन प्रजानातीमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै

ब्रह्मसमिद्धवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्यद्ब्रह्मण्वत्योप दधाति ब्रह्म-
णैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एषयदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छंदांसि रूपꣳस
र्वान्वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशून् छंदाꣳस्यवरुंधेथो प्रजाभ्यएवैनं पशुभ्यश्छंदो-
भ्योवरुध्यंचिनुते — १६) [यान्याहेष्टकानाꣳषोडशच) ॥ ८ ॥ मयिगृह्णाम्यग्रे अग्निꣳ राय-
स्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय। मयि प्रजां मयि वर्चोदधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
योनोअग्निः पितरोहृत्स्वंतरमर्त्योमर्त्याꣳ आविवेश) तमात्मन्परिगृह्णीमहे वयं मासोअ-
स्माꣳ अवहाय परागात् । यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योस्य स्वोग्निस्तमपि
(१) यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोनूपतिष्ठंते पक्रामुकाअस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे
अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोपक्रामंति ब्रह्मवादिनोवदंति यन्मृचा-
पश्चाग्नेरन्नाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतइति यदद्भिः संयौति (२) आपोवै सर्वा
देवतादेवताभिरेवैनꣳ सꣳसृजति यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोग्निनैव तदग्निं चिनोति
ब्रह्मवादिनोवदंति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतेथ कस्मादग्निरुच्यतइति यच्छंदोभिश्चिनोत्यग्न-
योवै छंदांसि तस्मादग्निरुच्यतेथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरोयत् (३) मृदा चिनोति
तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टकाउपदधाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजोवै
हिरण्यं तेजएवात्मन्धत्ते योवा अग्निꣳसर्वतोमुखं चिनुते सर्वासुप्रजास्वन्नमत्ति सर्वादिशोभि-

जयति गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतोजगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पंक्तिं मध्यएषवै (४) अग्निः सर्वतोमुखस्तं यएवं विद्वाꣳश्चिनुते सर्वासुप्रजास्वन्नमत्ति सर्वादिशोभिजयत्यथो दिश्येव दिशं प्रवयति तस्माद्दिशि दिक् प्रोता —२५) [अपिसंयौतियद्वैपंचविꣳशतिश्च]
॥ ९ ॥ प्रजापतिरग्निमसृजत सोस्मात्सृष्टः प्राङ्प्राद्रवत्तस्मा अश्वं प्रत्यास्यत्सदक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यास्यत्सप्रत्यङ्ङावर्तत तस्मा ऋषभं प्रत्यास्यत्सउदङ्ङावर्तत तस्मै बस्तं प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यास्यद्यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वतएवैनं (१) अवरुध्य चिनुतएतावै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टकायत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युप दधाति ताभिरेव यजमानोमुष्मिं-ल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्माइमे लोकाः प्रभांति मृदाभिलिप्योपदधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एषयदग्निरन्नं पशवएषखलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोस्यान्नं (२) स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युपदध्यात्कनीयएवास्यान्नं भवति यं कामयेत समावदस्यान्नꣳ स्यादिति मध्यतस्तस्योपदध्यात्समावदेवास्यान्नं भवति यं कामयेत भूयोस्यान्नꣳ स्यादित्यंतेषु तस्य व्युदूह्योपदध्यादंततएवास्मा अन्नमवरुंधे भूयोस्यान्नं भवति (३) [एनमन्नंभवति] ॥ १० ॥
स्तेगां दꣳष्ट्राभ्यां मंडूकान्जंभ्येभिरादकांखादेनोर्जꣳसꣳसूदेनारण्यं जांबीलेन मृदं बर्त्स्वेभिः शर्क-राभिरवकामवकाभिःशर्करामुत्सादेनं जिह्वामवक्रंदेन तालुꣳ सरस्वतीं जिह्वाग्रेण—२२) [स्तेगांद्वा विꣳशतिः]॥ ११ ॥ वाजꣳ हनूभ्यामपआस्येनादित्यान्छमश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन सदुत्तरेणांत

रेणानुकाशं प्रकाशेनबाह्यं स्तनयित्नुं निबाधेन सूर्याग्नी चक्षुभ्यां विद्युतौ कनीनकाभ्यामशनिं
मस्तिष्केण बलं मज्जभिः—२५) [वाजंपंचविंशतिः]॥ १२ ॥ कूर्मांच्छफैरच्छलाभिः कपिंज-
लान्सामकुष्ठिकाभिर्जवं जंघाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयं प्रचालाभ्यां गुहोपपक्षाभ्याम-
श्विनावंसाभ्यामदितिं शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जाल्मकेनशीर्ष्णा—२३) [कूर्मांत्रयोविंशतिः]
॥ १३ ॥ योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तं मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनांतरां
मशकान्केशैरिंद्रं स्वपसा वहेन बृहस्पतिं शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः—२१) [योक्त्रमे-
कविंशतिः]॥१४॥ मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिंद्राग्नी शिखंडाभ्यामिंद्राबृहस्पती ऊरुभ्यामिं-
द्राविष्णू अष्ठीवद्भ्यां सवितारं पुच्छेन गंधर्वांच्छेपेनाप्सरसोमुष्काभ्यां पवमानं पायुना पवित्रं
पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्यां—२२) [मित्रावरुणौद्वाविंशतिः]॥१५॥
इंद्रस्य क्रोडोदित्यै पाजस्यंदिशांजत्रवोजीमूतान्हृदयौपशाभ्यामंतरिक्षं पुरितता नभउदर्येणेंद्राणीं
प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना—२२) [इंद्रस्यद्वाविं-
शतिः] ॥१६॥ पूष्णोवनिष्ठुरंधाहेस्थूरगुदा सर्पान् गुदाभिऋतून्पृष्टीभिर्दिवं पृष्ठेन वसूनांप्रथमा
कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानांतृतीया गिरसां चतुर्थीसाध्यानां पंचमी विश्वेषां देवानां षष्ठी
[पूष्णाश्चतुर्विंशतिः]॥ १७ ॥ ओजोग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिंद्रं स्वपसा वहेन रुद्रस्य वि-
चलस्कंधोहोरात्रयोर्द्वितीयोर्धमासानां तृतीयोमासां चतुर्थऋतूनां पंचमः संवत्सरस्य षष्ठः

—२०) [ओजोविꣳशतिः ॥ १८ ॥ आनंदं नंदथुना कामं प्रत्यासाभ्यां भयꣳ शितीमभ्यां प्रशिषं प्रशासाभ्याꣳ सूर्याचंद्रमसौ वृक्याभ्याꣳश्यामशबलौ मतस्नाभ्यां व्युष्टिꣳ रूपेण निम्रुक्तिमरूपेण—१६) [आनंदꣳषोडश]॥ १९ ॥ अहर्मांꣳसेन रात्रिं पीवसा पोयूपेण घृतꣳ रसेन श्यांवसया दूषीकाभिर्ह्रादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवꣳ रूपेण नक्षत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहा लब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा —२८) [अहरष्टाविꣳशतिः] ॥ २० ॥ अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां चतुर्थ्योषधीनां पंचमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमींद्रस्यैकादशी विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्यपाटूरः —२९) [अग्नेरकान्नत्रिꣳशत्] ॥ २१ ॥ वायोः पक्षतिः सरस्वतोनिपक्षति श्चंद्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुःपंचमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणाꣳ सप्तम्यर्यम्णोष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमींद्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै पाटूरः —२८) [वायोरष्टाविꣳशतिः]॥ २२ ॥ पंथामनूवृग्भ्याꣳ संततिꣳ स्नावन्याभ्याꣳ शुकान्पित्तेन हरिमाणं यक्ना हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्मान्छकभिः शवर्तानूवध्येन शुनोविशसनेन सर्पाल्लोहितगंधेन वयाꣳसि पक्वगंधेन पिपीलिकाः प्रशादेन—२२) [पंथांद्वाविꣳशतिः] ॥ २३ ॥ क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः । सनोनय सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयꣳ स्वधया मदेम—१८)

[कर्मैरष्टादश] ॥ २४ ॥ द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मांतरिक्षꣳ समुद्रोयोनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चंद्रमाः श्रोत्रं मासाश्चार्धमासाश्चपर्वाण्यृतवोंगानि संवत्सरोमहिमा— २५) [द्यौःपंचविꣳशतिः) ॥ २५ ॥ अग्निः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन्नग्निः सते लोकस्तंजेष्यस्यथावजिघ वायुः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यास्मिन्वायुः सते लोकस्तस्मात्त्वांतरेष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन्

(१) आदित्यः सतेलोकस्तंजेष्यसि यद्यवजिघ्रसि—८) [यस्मिन्नष्टौच] ॥ २६ ॥ य (१४८) स्त्वा (२७५) मिंद्रस्य (१९६) चित्तिं (२०७) यथा (३४५) वयो (३०३) य (१६४) द्या (१६६ (मयि (२२५) प्रजापति (१५०) स्तेगान् (२२) वाजं (२५) कूर्मान् (२३) योर्कं (२१) मित्रावरुणा (२२) विंद्रस्य (२२) पूष्ण (२४) ओजं (२०) आनंद (१६) महं (२८) रम्य (२९) वायोः (२८) पंथां (२२) कर्मे (१८) द्यौ (२५) रग्निः (५८) षड्विꣳशतिः (२५८२) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डेसप्तमः प्रपाठकः ॥ सावित्राणि (३०८१) विष्णुमुखा (३१९५) उत्सन्नयज्ञो (२४७१) देवासुरा (२९०६) यदेकेन (२७२७) हिरण्यवर्णा (२४३६) योवा (२५८२) सप्त ॥ ७ ॥ (१९४०४) इतितैत्तिरीयसंहितायांपंचमकाण्डःसमाप्तः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ओं ॥ प्राचीनवꣳशं करोति देवमनुष्यादिशोव्यभजंत प्राचीन्देवादक्षिणा पितरः प्रतीचीम्मनुष्यांउदीचीꣳ रुद्रायत्प्राचीनवꣳशङ्करोति देवलोकमेव तद्यजमानउपावर्तते परिश्रयत्यंतर्हितोहि देवलोकोमनुष्यलोकान्नास्माल्लोकात्स्वेतव्यमिवेत्याहुः कोहितद्वेद यद्यमुष्मिंल्लोकेस्तिवानवेति दिक्ष्वतीकाशान्करोति (१) उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रुवपते नखानि निकृंतते मृतावा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रुमृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियोभूत्वा मेधमुपैत्यंगिरसः सुवर्ग लोकं यन्तोप्सुदीक्षातपसीप्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षातपसी अवरुन्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि तेतां प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति (२) तीर्थमेव समानानां भवत्यपोश्नात्यंतरतएव मेध्योभवति वाससा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोममेषदेवतामुपैति योदीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैतामाशास्तेग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानं पितृणां नीविरोषधीनां प्रघातः (३) आदित्यानां प्राचीनतानोविश्वेषान्देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासोयद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनन्देवताभिर्दीक्षयति बहिः प्राणोवै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोश्नाति सप्राणएव दीक्षतआशितोभवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतन्देवानांमस्तु पितृणां निष्पक्वम्मनुष्याणां तद्वै (४) एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वाएव देवताः प्रीणाति प्रच्युतोवा एषोस्माल्लोकादगतोदेवलोकं योदीक्षितोन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेनुलोमं

यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणम्पूर्वमाङ्क्ते (५) सव्यꣳ हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते नानिधावतेनीवहि मनुष्या धावन्ते पञ्चकृत्व आङ्क्ते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे परिमितमाङ्क्ते परिमितꣳ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्क्तेपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव स्यात्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वाय (६) इन्द्रो वृत्रमहन्त्सो १ पो १ भ्यं म्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन्यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः (७) पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं पवयति सप्तभिः पवयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविꣳशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविꣳशो यावानिव पुरुषस्तमपरिवर्गम् (८) पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनं पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वा सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनं पवयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमित्याहाशिषमेवैतामाशास्ते — ४८) [करोति स्नाति प्र घानो वा आङ्क्ते मित्रत्वाय पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥१॥ यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत त एवाभवन्य एवं विद्वान् यज्ञाय

पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वांतः प्रपादयति मनुष्यलोकएवैनं पवयित्वा पूतं देवलोकं प्रण-
यत्यदीक्षितएकयाहुत्येत्याहुः स्रुवेण चतस्रोजुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचापंचमीं पंचाक्षरापंक्तिः
पांक्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्ध आकूत्यै प्रयुजेग्नये (१) स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषोयज्ञमभिप्रयुंक्ते
यजेयेति मेधायै मनसेग्नये स्वाहेत्याह मेधयाहि मनसा पुरुषोयज्ञमभिगच्छति सरस्वत्यै
पूष्णेग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्यायज्ञं प्रयुंक्त आपोदेवीर्बृहती
र्विश्वशम्भुवइत्याह यावैवर्ष्यास्ताः (२) आपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवोयदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्दि-
व्याआपोशान्ताइमं लोकमागच्छेयु रापोदेवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवइत्याहास्मा एवैनालोकाय शमय
ति तस्माच्छान्ताइमं लोकमागच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञउर्वन्तरिक्षमि
त्याहान्तरिक्षेहि यज्ञोबृहस्पतिर्नोहविषावृधातु (३) इत्याह ब्रह्मवै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवा-
स्मै यज्ञमवरुन्धे यद्ब्रूयाद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वृधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव परिवृणक्ति प्रजाप-
तिर्यज्ञमसृजत सोस्मात्सृष्टः पराङैत्सप्रयजुरव्लीनात्प्रसामतमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहण
स्यौद्ग्रहणत्वमृचा (४) जुहोति यज्ञस्योद्यत्याअनुष्टुप्छंदसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुभा
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्वादशभिर्वात्सबंधविदोदीक्षय
न्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवैनꣳ सर्वया दीक्षयति विश्वेदेवस्य
नेतुरित्याह सावित्र्येतेन मर्तोवृणीत सख्यं (५) इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे रायइषुध्यसीत्याह

वैश्वदेव्यैतेनं द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैनेन सावा एषक्संवैदेवत्यां यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुपयन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (६) गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन जगती सा वा एषक्सर्वाणि छन्दाꣳसि यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वैभिरेवैनं छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदꣳ सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्ध एकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोनाप्तं तन्मनुष्याउपजीवन्ति पूर्णया जुहोति (७) पूर्णइव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजाअसृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै — १५) [अग्नयेनार्धात्त्वचासरव्यंतेनंजुहोतिपंचदशच] ॥ २ ॥

ऋक्सामे वै देवेभ्योयज्ञायातिष्ठमाने कृष्णोरूपं कृत्वा पक्रम्यातिष्ठतां तेमन्यंत यंवा इमे उपावर्त्स्यतः सइदं भरिष्यतीति ते उपामंत्रयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्त्तेतामेषवा ऋचोवर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नोयत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पेस्थइत्याहक्सामे एवावरुन्धएषः (१) वा अन्होवर्णोयच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैषरात्रिया यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवावरुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति ब्रह्मणोवा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमां धियꣳ शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथा यजुरेवैतद्गर्भोवा एषयद्दीक्षितउल्बंवासः प्रोर्णुते तस्मात् (२) गर्भाः प्रावृताजायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णवीत गर्भाः

प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमेपोर्णुते जायतएव तदथो यथा वसीयाꣳसं प्रत्यपोर्णुते
तादृगेव तदंगिरसः सुवर्गं लोकं यन्तऊर्जं व्यंभजन्त ततोयदत्यशिष्यत ते शराअंभवन्नूर्ग्वै
शरायच्छरमयी (३) मेखलाभवत्यूर्जं मेवावरुन्धे मध्यतः सन्नंह्यति मध्यतएवास्माऊर्जं दधाति
तस्मान्मध्यतऊर्जा भुंजतऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यंमवाचीनंममेध्यं यन्मध्यतः सन्नह्यति मेध्यं
चैवास्यामेध्यं चव्यावर्तयतीन्द्रोवृत्राय वज्रं प्राहरत्सत्रेधा व्यंभवत्स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयं (४) येन्तःशराअशीर्यन्तते शराअंभवन्तच्छराणाꣳ शरत्वं वज्रोवै शराः क्षुत्खलु
वैमनुष्यस्य भ्रातृव्योयच्छरमयी मेखला भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं मध्यतोपहते
त्रिवृद्भवति त्रिवृद्वैप्राणस्त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतोयजमाने दधाति पृथ्वीभवति रज्जूनां व्यावृत्त्यै मेख
लयायजमानं दीक्षयति योक्रेण पत्नीं मिथुनत्वाय (५) यज्ञोदक्षिणामभ्यध्यायत्ताꣳ समभवत्त-
दिन्द्रोचायत्सोमन्यत योवा इतोजनिष्यते सइदं भविष्यतीति तां प्राविशत्तस्या इन्द्रएवाजायत
सोमन्यत योवै मदितोपरोजनिष्यते सइदं भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सासूत
वंशाभवतत्सूतवंशायै जन्म (६) ताꣳ हस्ते न्यवेष्टयत तां मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणा
भवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिꣳसीरिति कृष्णविषाणांप्रयच्छति सयोनिमेव यज्ञङ्क-
रोति सयोनिन्दक्षिणाꣳ सयोनिमिन्द्रꣳ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा सुसस्यायाइत्याह तस्मा
दकृष्टपच्याओषधयः पच्यन्ते सुपिप्पलाभ्यस्त्वोषधीभ्यइत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णंति

यद्धस्तेन (७) कंडूयेतपामनंभावुकाः प्रजास्युर्यत्स्मयेत नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया क-
ण्डूयतेपिगृह्य स्मयते प्रजानांगोपीथाय न पुरादक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्यत्पुरा द-
क्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानाम्परापातुका स्यान्नीतासु दक्षिणासु चात्वाले
कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिं दधाति
यज्ञस्य सयोनित्वाय —४८) [एपतस्माच्छरमयीतृतीयंमिथुनत्वायजन्महस्तेनाष्टाचत्वारिं-
शच] ॥ ३ ॥ वाग्वै देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सैषा वाग्वनस्पति-
पु वदति या दुन्दुभौ यातूणवे या वीणायां यद्दीक्षितदण्डंप्रयच्छति वाचमेवावरुन्धऔदुम्बरो-
भवत्यूर्ग्वा उदुम्बरऊर्जमेवावरुन्धे मुखेन सम्मितोभवति मुखतएवास्माऊर्जन्दधाति तस्मान्मुख-
तऊर्जाभुञ्जते (१) क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डंप्रयच्छति मैत्रावरुणोहि पुरस्ताद्
त्विग्भ्योवाचं विभजति तामृत्विजोयजमाने प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह
मनसा हि पुरुषोयज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः
स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायं (२) वाव-
यः पवते सयज्ञस्तमेव साक्षादारभते मुष्टीकरोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायं
ब्राह्मणइति त्रिरुपांश्वाह देवेभ्यएवैनं प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्यएवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राहन पुरानक्ष-
त्रेभ्योवाचं विसृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्योवाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिंद्यात् (३) उदितेपु नक्षत्रेपु व्रतं-

कृणुते तिवाचं विसृजति यज्ञव्रतोवै दीक्षितोयज्ञमेवाभिवाचं विसृजति यदिविसृजेद्वैष्णवी
मृचमनुब्रूयाद्यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सन्तनोति दैवीन्धियं मनामहइत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति
सुपारानोअसद्वशइत्याह व्युष्टिमेवावरुन्धे (४) ब्रह्मवादिनोवदन्ति होतव्यन्दीक्षितस्य गृहा ३
इनहोतव्या ३ मिति हविर्वै दीक्षितोयज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्नजुहुयाद्यं ज्ञपरुरन्त-
रियाद्ये देवामनोजातामनोयुजइत्याह प्राणावै देवामनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं जुहोति
तन्नेव हुतं नेवाहुतꣳ स्वपन्तं वै दीक्षितꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः (५) खलु वै रक्षोहाग्ने
त्वꣳ सुजागृहि वयꣳ सुमन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपाङ्कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या अव्रत्य-
मिव वा एषकरोति योदीक्षितःस्वपिति त्वमग्ने व्रतपाअसीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः सएवैनं
व्रतमालम्भयति देवआमर्त्येष्वेत्याह देवः (६) ह्येषसन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्यइत्याहैतꣳ हि यज्ञे-
ष्वीडते पवै दीक्षितात्सुषुपुषइन्द्रियं देवताः कामन्ति विश्वेदेवाअभिमामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणै-
वैनन्देवताभिः सन्नयति यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्यावतएव पशूनभिदीक्षेत तावन्तोस्य पशवः स्यूरा-
स्वेयत् (७) सोमाभूयोभरेत्याहापरिमितानेव पशूनवरुन्धे चन्द्रमसि मम भोगाय भवेत्याह
यथा देवतमेवैनाः प्रतिगृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेतानानुदिशेदयथादेवतन्दक्षि-
णागमयेदादेवताभ्योवृश्च्येत यदेवमेताअनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणागमयति न देवताभ्य-
आ (८) वृश्च्यते देवीरापोअपान्नपादित्याह यद्वोमेध्यं यज्ञियꣳ सदेवन्तद्वोमावक्रमिषमिति वा-

वैतदाहाच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति (३३) [भुंजते यांछ्या- द्यं यद्भिर्द्वन्द्वं चाब्विश्वतिश्च] ॥ ४ ॥ देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्ते ऽन्यो- न्यमुपाधावन्त्वया प्रजानाम त्वयेति ते ऽदित्या ̇ समध्रियन्त त्वया प्रजानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशां प्रज्ञात्यै (१) अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पथ्या ̇ स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशं प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन प्रतीचीं ̇ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वां पथ्या ̇ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशं प्र जानाति पथ्या ̇ स्वस्ति- मिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति (२) अग्नीषोमा- विष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति सवितारमिष्ट्वादितिं यजतीयं वा अदितिरस्या- मेव प्रतिष्ठायानु पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्प- मानं मनुष्यविशमनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूया- जं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवदप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः (३) सैव- सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मान- मन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरियाद्यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु (४) परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं

प्रयाजवद्दनूयाजवदुदयनीयन्नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य निष्कासउदयनीयमभिनिर्वपति सैवसा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्यायत्ताउदयनीयस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमारोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ताः (५) उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति— (८) [प्रज्ञात्यैपश्यत्यनूयाजवदनुताअष्टौच] ॥ ५ ॥ कद्रूश्चवै सुपर्णीचात्मरूपयोरस्पर्धेताꣳ सा कद्रूः सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितोदिवि सोमस्तमाहरतेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दाꣳसि सौपर्णेयाः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितोदिवि सोमस्तमाहरते नात्मानन्निष्क्रीणीष्व (१) इति माकद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरासती सा प्राप्य न्यवर्त्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमी ये ताꣳ सापशुभिश्चदीक्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसां पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोपनमति त्रिष्टुगुदपतत्त्रयोदशाक्षरा सती सा प्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमी ये ताꣳ सा दक्षिणाभिश्च (२) तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभोलोके माध्यन्दिने सवने दक्षिणानीयन्तएतत्खलु वाव तपइत्याहुर्यः स्वन्ददातीति गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यजयाज्योतिषा तमस्याअजाभ्यरुन्धतदजायाअजत्वꣳ सा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा समपद्यत ब्रह्मवादिनोवदन्ति (३) कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसाꣳ सती यज्ञमुखं परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत्तस्मात्तेजस्विनीतमापद्भ्यां द्वे सवने समगृह्ला-

न्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनऋजीषमभिषुण्वंति धीतमिव हि मन्यन्ते (४) आशिरमवनयतिसशुक्रत्वा-याथो सम्भरत्येवैनत्त१ सोमंमाह्रियमाणं गन्धर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्सति-स्रोरात्रीः परिमुषितोवसत्तस्मात्तिस्रोरात्रीः क्रीतः सोमोवसति ते देवाअब्रुव न्स्त्रीकामावै गन्धर्वाःस्त्रियानिष्क्रीणामेति ते वाच१ स्त्रियमेकहायनींकृत्वा तया निरक्रीणन्त्सारोहिद्रूपंकृत्वा गन्धर्वेभ्यः (५) अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितोजन्म ते देवाअब्रुवन्नपयुष्मदक्रमीन्ना-स्मानुपावर्तते विह्वयामहाइति ब्रह्मगन्धर्वाअवदन्नगायन्देवास्सादेवान्गायत उपावर्तत तस्मा-द्गायन्त१ स्त्रियः कामयन्ते कामुका एन१ स्त्रियोभवन्तियएवं वेदाथो यएवं विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्यएव ददत्युत यद्बहु तयाः (६) भवन्त्येकहायन्याक्रीणाति वाचैवैन१ सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायनामनुष्यावाचं वदन्त्यकूटया कर्ण्या काणया श्लोणया सप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानस्स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणीस्या-त्प्रमायुकोयजमानः स्याद्यद्द्विरूपया वार्त्रघ्नी स्यात्सवान्य जिनीयात्तं वान्योजिनीयादरुणया पिंगाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूप१ स्वयैवैनन्देवतया क्रीणाति (१०) [क्रीणीष्वचवदं-तिमन्यैतेगंधर्वेभ्योबहुतयाःपिंगाक्ष्यादशच] ॥ ६ ॥ तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्भ्योहिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनोवदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्ते ऽस्थन्वतीर्जायन्तइति यद्धिरण्यं

घृतेवधायजुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्तएतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं तेजोहिरण्यमियन्ते शुक्रतनूरिदं वर्चइत्याह सतेजसमेवैन२ सतनुं (१) करोत्यथोसंभरत्येवैनं यदबद्धमव दध्याद्गर्भाः प्रजानाम्परापातुकास्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणान्धृत्यै निष्टक्र्यं बध्नाति प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धिमनसा जवते तद्वाचा वदति धृतामनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता जुष्टा विष्णवइत्याह (२) यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवइत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमवरुन्धे काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञ२ रक्षा२सि जिघा२सन्त्येषखलुवा अरक्षोहतः पन्थायोग्नेश्चसूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेरक्ष्णः कनीनिकामित्याह यएवारक्षोहतः पन्थास्त२ समारोहति (३) वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजाजायन्ते चिदसीत्याह यद्धिमनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धिमनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धिमनसा ध्यायति तद्वाचा (४) वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणाह्येषा यज्ञिया सीत्याह यज्ञियामेवैनां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रियाह्येषा दितिरस्युभयतः शीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणीयोयज्ञानामादित्यउदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयतास्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणीस्यात्प्रमायुकोयजमानः स्यात् (५) यत्कर्णगृहीतावार्त्रघ्नीस्यात्सवान्यं जिनीयात्तं वान्योजिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रोवै शिवोदेवानां तेनैवैनां पदि बध्नाति

पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्मा अधिपामकः समंख्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्मा अध्यक्षङ्करोति (६) अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणी यायाद्रुद्रस्त्वावर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (७) देवानां तमेवास्यै परस्तादधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष विक्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं वेद (८) [स तनुमाहसमारोहतिवाचास्यात्करोति क्रूरो वेद] ॥ ७ ॥ षट्पदान्यनुनिक्रामति षडहं वाङ्नातिवदत्युत संवत्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामवरुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुध्यै वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानं (१) व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवरुन्धे रुद्रो वसुभिरा चिकेत्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडायै ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (२) इत्याह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै कि

यमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिताअरातयइत्याह रक्षसा-
मपहत्यै (३) इदमहꣳ रक्षसोग्रीवाअपिकृन्तामि योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मइत्याह द्वौ वा-
व पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवोवै सोमक्रयण्यै पदं
यावत्मूतꣳ संवपति पशूनेवावरुन्धे स्मेराय इति संवपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (४) पशुभ्यो
नान्तरेति त्वेरायइति यजमानाय प्रयच्छति यजमानएव रयिं दधाति तोतेरायइति पत्निया-
अर्धोवा एषआत्मनोयत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्वष्टीमतीतेसपेयेत्याह त्व-
ष्टावै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्यआधीयते मुष्मा-
आहवनीयोयद्गार्हपत्यउपवपेदस्मिन्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेमुष्मिंन्लोके पशुमान्त्स्यादु-
भयोरुपं वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तङ्करोति २४) महिमानꣳस्वाहापहत्याअध्वर्युर्धीयते
चतुर्विꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ ब्रह्मवादिनोवदन्ति विचित्यः सोमा३ नविचित्या३ इति
सोमोवा ओषधीनाꣳ राजा तस्मिन्यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथा स्याद्ग्रसितं
निंष्खिदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोध्वर्युः
स्यात्क्षोधुकोयजमानः सोमविक्रयिन्त्सोमꣳशोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम् (१) यदीतरमुभयेनैव
सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी क्षोधुकोरुणोह स्माहौपवेशिः सोमक्रयणएवाहं तृती
यसवनमवरुन्धइति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवावरुन्धे पशवोहि तृतीयꣳ सवनं यं कामये

तापशुः स्यादित्यूक्ष्णस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यात् (२) इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशूनवरुन्धे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रोह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ्यायाति महिमानमेवास्याच्छयात्यनसा (३) अच्छयाति तस्मादनोवाह्यꣳ समे जीवनं यत्र खलु वा एतꣳ शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभित्यं देवꣳ सवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोत्येकयैकयोत्सर्गम् (४) मिमीतेऽयाता यामित्वायायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप निगृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्योऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सञ्चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत सꣳश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्चकृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे पञ्चकृत्वस्तूष्णीम् (५) दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवावरुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्यद्वै तावानेव सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोपनह्यति सर्वदेवत्यं वै (६) वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः प्राणाय त्वेत्युपनह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनुशृन्थति व्या-

नमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तम्प्राणान जहति—३३) [इतरꣳस्यादेनंसोत्सर्गंतूष्णीं-
त्रयस्त्रिꣳशच्च]॥९॥ यत्कलयाते शफेनते क्रीणानीति पणेतागोअर्घꣳसोमं कुर्यादगो-
अर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युं गोस्तुमहिमानं नावतिरेद्गवाते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सो-
मङ्करोति गोअर्घं यजमानं गोअर्घमध्वर्युं न गोर्महिमानमवतिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवैनं
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (१) एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं
क्रीणात्यृषभेण क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनड्वान् वह्निनैव वह्नि
यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति मिथुनस्यावरुध्यै वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै
वासः सर्वाभ्यएवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दशसम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्य-
मवरुन्धे (२) तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णइत्याह पशुभ्यएव तदध्वर्युर्निह्नुतआत्मनोनाव्रस्काय
गच्छति श्रियम्प्रपशूनाप्नोति यएवं वेद शुक्रन्ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथा यजुरेवैतद्देवावै
येन हिरण्येन सोममक्रीणन्तदभीषहापुनराददत कोहि तेजसा विक्रेष्यतइति येन हिरण्येन
(३) सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनराददीत तेजएवात्मन्धत्ते स्मेज्योतिः सोमविक्रयिणितम-
इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्यहन्याद्दन्दशूका-
स्ताꣳ समाꣳसर्पाः स्युरिदमहꣳ सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवाउपग्रथ्नामीत्याहादन्दशूकास्ताꣳ
समाꣳ सर्पाभवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वान (४) भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मि-

न्लोके सोममरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोस्य सोमः स्या-
न्नास्यैते मुष्मिंन्लोके सोमꣳ रक्षेयुर्यदेतेभ्यः सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोस्य सोमोभवत्ये-
तेस्यामुष्मिंन्लोके सोमꣳ रक्षन्ति— ४४) [एवरुन्धेहिरण्येनस्वानचतुश्चत्वारिꣳशच्च]
॥ १० ॥ वारुणोवै क्रीतः सोमउपनद्धोमित्रोनएहि सुमित्रधाइत्याह शान्त्याइन्द्रस्योरुमाविशद-
क्षिणमित्याह देवावै यꣳ सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिणआसादयन्नेषखलु वा एतर्हीन्द्रो
योयजते तस्मादेव माहोदायुपा स्वायुपेत्याह देवताएवान्वारभ्योत् (१) तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षम-
न्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ह्येतर्हि सोमोदित्याः सदोस्यदित्याः सदआसीदेत्याह यथा यजुरेवै-
तद्विवा एनमेतदर्धयति यद्वारुणꣳ सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चासादयति स्वयैवैनन्देवतया
समर्धयति वाससा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै वासस्सर्वाभिरेव (२) एनन्देवताभिस्समर्धयत्यथो
रक्षसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षन्ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्स्वित्याह वा-
जꣳ ह्यर्वत्सु पयोअघ्नियास्वित्याह पयोह्यघ्नियासु हृत्सु क्रतुमित्याह हृत्सु हि क्रतुं वरुणो-
विक्ष्वग्निमित्याह वरुणोहि विक्ष्वग्निं दिविसूर्यम (३) इत्याह दिविहि सूर्यꣳ सोममद्राविन्त्याह
ग्रावाणोवा अद्रयस्तेषु वा एषसोमन्दधाति योयजते तस्मादेवमाहोदुत्यं जातवेदसमिति सौर्यर्चा
कृष्णाजिनं प्रत्यानह्यति रक्षसामपहत्याउस्रावेतं धूर्षाहावित्याह यथा यजुरेवैतत्प्रच्यवस्व भुव-
स्पतइत्याह भूतानाꣳ हि (४) एषपतिर्विश्वान्यभिधामानीत्याह विश्वानि ह्येषोभिधामानि

प्रच्यवंते मात्वा परिपरीविददित्याह यदेवादः सोममाह्रियमाणं गंधर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाययजमानस्यस्वस्त्ययन्यसीत्याहयजमानस्यैवैषयज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्यैव रुणोवा एषयजमानमभ्यैति यत् (५) क्रीतस्सोमउपनद्धोनमोमित्रस्य वरुणस्य चक्षसइत्याह शान्त्याआसोमं वहन्त्यग्निना प्रतितिष्ठते तौ सम्भवन्तौ यजमानमभिसम्भवतः पुरा खलु वा वैषमेधायात्मानमारभ्य चरति योदीक्षितोयदग्नीषोमीयम्पशुमालभतआत्मनिष्क्रयणएवास्य सतस्मात्तस्य नाश्यं पुरुषनिष्क्रयणइवह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रोवृत्रमहन्निति यदग्नीषोमीयं पशुमालभते वार्त्रघ्नएवास्य सतस्माद्वाश्यं वारुण्यर्चा परिचरति स्वयैवैनं देवतया परिचरति—२७) [उदेवसूर्यंहियदाहुःसर्वाविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ प्राचीनवंशं (४४८) यावंत (३६५) ऋक्सामे (३९८) वा (४३३) ग्देवाः (२५८) कद्रू (३६०) स्तत् (४००) षड् (२७४) ब्रह्मवादिनो (३३३) य (२४४) द्वारुण (३२७) एकादश (३८४०) ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेप्रथमःप्रपाठकः ॥ १ ॥

हरिःओम् ॥ ॥ यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिंन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोन्योनड्वान् भवत्यविमुक्तोन्योथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्न्यन्वारभते पत्नी हिपारीणह्यस्येशे पत्नियै वानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्नियाएव (१) एषयज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्यै यावद्भिर्वै

राजानुचरैरागच्छन्ति सर्वेभ्योवै तेभ्यआतिथ्यं क्रियते छन्दांꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञोनुचरा-
ण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रियाएवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह
त्रिष्टुभएवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२) एवैतेन करोत्यग्नये त्वा
रायस्पोषदाव्ने विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभएवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह
गायत्रियाएवैतेन करोति पञ्चकृत्वोगृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे ब्रह्मवा-
दिनोवदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रियाउभयतआतिथ्यस्य क्रियतइति यद्वादः सोममा (३)
अहरत्तस्माद्गायत्रियाउभयतआतिथ्यस्य क्रियते पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च शिरोवा एतद्यज्ञस्य
यदातिथ्यं नवकपालः पुरोडाशोभवति तस्मान्नवधा शिरोविष्यूतं नवकपालः पुरोडाशोभवति
ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेजएव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति नवकपालः
पुरोडाशोभवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृताप्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४) प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम-
भिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववालाऐक्षवी तिरश्ची यदाश्व-
वालः प्रस्तरोभवत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति देवावैया आहुतीरजुहवुस्ताअसु-
रानिष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्मर्यमपश्यन्कर्मण्योवैकर्मैनेन कुर्वीतेति ते कार्ष्मर्यमयान्परिधीन्
(५) अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाꣳस्यपाघ्नत यत्कार्ष्मर्यमयाः परिधयोभवन्ति रक्षसामपहत्यै सꣳस्प-
र्शयति रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिदधात्यादित्योह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्यूर्ध्वे

समिधावादधात्युपरिष्टादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आदधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनोवदन्ति (६) अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नयइति यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नयआतिथ्यं क्रियतेथो खल्वाहुरग्निः सर्वादेवताइति यद्धविरासाद्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय सर्वादेवताजनयति—४१) [एवजगत्त्याऔवपरिधीन्वदत्येकचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवामिथोविप्रियाआसन्तेऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पंचधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमोरुद्रैरिन्द्रोमरुद्भिर्वरुणआदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्तेमन्यन्तासुरेभ्योवा इदं भ्रातृव्येभ्योरध्यामोयन्मिथोविप्रियाः स्मोयानइमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहै ताभ्यः सनिर्ऋच्छाद्यः (१) नः प्रथमोऽन्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनप्त्रिणां प्रथमोद्रुह्यति सआर्तिमार्च्छति यत्तानूनप्त्रꣳ संमवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवति पञ्चकृत्वोवद्यति पंचधा हि ते तत्संमवाद्यंताथो पञ्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धआपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणोवै (२) आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतयइत्याह मनोवै परिपतिर्मनएव प्रीणाति तनूनप्त्रइत्याह तनुवोहि ते ताः संमवाद्यंतशाक्वरायेत्याह शक्त्यै हिते ताः संमवाद्यन्त शक्मन्नोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठꣳ हि ते तदात्मनः समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टꣳ ह्येतदनाधृष्यं देवानामोजः (३) इत्याह देवानाꣳ ह्येतदोजोभिशस्तिपाअनभिशस्तेन्यमित्याहाभिशस्तिपाह्येतद-

नभिशस्तेन्यमनुमे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह यथा यजुरेवैतद्वतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्त्रेण प्रचरन्त्यꣳशुरꣳशुस्ते देवसोमाप्यायतामित्याह यत् (४) एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेनाप्याययत्या तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं चाप्याययत्याप्यायय सखीन्त्सन्या मेधयेत्याहर्त्विजो वा अस्य सखायस्तानेवाप्याययति स्वस्ति ते देवसोम सुत्यामशीय (५) इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते प्र वा एते स्माल्लोकाच्च्यवन्ते ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिन्लोके प्रतितिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (६) अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्रविशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षयापाति प्रजामवान्तरदीक्षया सन्तराम्मेखलाꣳ समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिध्यै या ते अग्ने (७) रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनं देवतया व्रतयति सयोनित्वाय शान्त्यै — ११) [यो वा ओजो यद्दशीयते ग्र एकादश च] ॥ २ ॥ तेषामसुराणां तिस्रः पुर आसन्नयस्मय्यवमाथ रजताथ हरिणी ता देवा जेतुं नाशक्नुवन्ता उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुꣳ समस्कुर्वताग्निमनीकꣳ सोमꣳ

शल्यं विष्णुं तेजनं तेब्रुवन्कइमामसिष्यतीति (१) रुद्रइत्यब्रुवन्रुद्रोवै क्रूरः सोस्यत्विति सोब्रवीद्वरं वृणाअहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताꣳ रुद्रोवासृजत्सतिस्रः पुरोभित्वैभ्योलोकेभ्योसुरान्प्राणुदत यदुपसदउपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयात् (२) अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाघारमाघारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै पराङतिक्रम्यजुहोति पराचएवैभ्योलोकेभ्योयजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यान्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवावै याः प्रातरुपसदउपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायꣳ रात्रियैताभिर्यत्सायम्प्रातरुपसदः (३) उपसद्यन्तेहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्रउपसदउपैति त्रयइमे लोकाइमानेव लोकान्प्रीणाति षडुपसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीनेसोमउपैति द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विꣳशतिः सम् (४) पद्यन्ते चतुर्विꣳशतिरर्धमासाअर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतास्मिन्मेलोकेर्धुकꣳ स्यादित्येकमग्रेथ द्वावथ त्रीनथ चतुरएषावाआराग्रावान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेर्धुकं भवति परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मेलोकेर्धुकꣳ स्यादिति चतुरोग्रे (५) अथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै परोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेर्धुकं भवति—(१६) [इतिंजुहुयादुपसदः समग्रेषोडशच] ॥ ३ ॥ सुवर्ग वा एते लोकं

यन्ति यउपसदउपयन्ति तेषां यउन्नयते हीयतएवसनोदनेपीति सून्नीयमिव योवै स्वार्थेतां यतां श्रान्तोहीयतउतसनिष्ठ्यायसह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेतदध्नोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवपशूनव रुन्धे (१) यज्ञोदेवेभ्योनिलायत विष्णूरूपं कृत्वा सपृथिवीं प्राविशत्तं देवाहस्तान्त्सं रभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोब्रवीत्कोमायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गहन्तेत्यथ कस्त्व मित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोब्रवीद्दुर्गेवै हन्तावोचथावराहोयं वा ममोषः (२) सप्तानां गिरीणां परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जहि यदि दुर्गहन्तासीति सदर्भपुञ्जीलमुद्वृह्य सप्तगिरीन्भित्वा तमहन्त्सोब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथाएतमाहरेति तमेभ्योयज्ञएव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तंवेद्य मसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै वेदित्वमसुराणाम् (३) वा इयमग्रआसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानां ते देवाअब्रुवन्नस्त्वेव नोस्यामपीति कियद्वोदास्यामइति यावदियं सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नोदत्तेति सइन्द्रः सलावृकीरूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम् (४) सावा इयं सर्वैववेदिरियति शक्ष्यामीति त्वाअवमायं यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षट्त्रिंशत्प्राची चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दश दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धउद्धन्ति यदेवास्याअमेध्यं तदपहन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः पराभवन्ति (५) बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः पुनराभवन्त्युत्तरं बर्हिषउत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजावै बर्हिर्यजमानउत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं

करोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरः —२५) [रुन्धेवाममोषोऽसुराणांवेदित्वंभवन्तिपंचविंशतिश्च) ॥ ४ ॥ यद्वा अनीशानोभारमादत्ते विवै सल्शिते यद्वादशसाह्नस्योपसदः स्युस्तिस्रोहीनस्य यज्ञस्य विलोमक्रियेत तिस्रएव साह्नस्योपसदोद्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते वत्सस्यैकः स्तनोभागीहि सोथैकꣳ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ त्रीनथ चतुरएतद्वै (१) क्षुरपविनामव्रतं येन प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिजनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूयउपैति चतुरोग्रेस्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नामव्रतं तपस्यꣳसुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागूराजन्यस्य व्रतं क्रूरेववै यवागूः क्रूरइव (२) राजन्योवज्रस्य रूपꣳसमृध्याआमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपं पुष्टचै पयोब्राह्मणस्य तेजोवै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः पयआत्मन्धत्तेथो पयसा वै गर्भावर्धन्ते गर्भइव खलु वा एषयद्दीक्षितोयदस्य पयोव्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतोवै मनुरासीद्विव्रताअसुराएकव्रताः (३) देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायत्तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य रूपं पुष्टचै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधोरूपं ततस्ते पराभवन्मध्यन्दिनेमध्यरात्रे देवानां ततस्तेभवन्त्सुवर्गं लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिनेमध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतोवा अन्नेन भुंजते मध्यतएव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना (४) परास्य भ्रातृव्योभवति गर्भोवा एषयद्दीक्षितोयोनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितोदीक्षितविमितात्प्रसवेद्यथा योनेर्गर्भः स्कंदति

तादृगेव तत्र प्रवस्तव्यमात्मनोगोपीथायैषवै व्याघ्रः कुलगोपोयदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसे-
त्सएनमीश्वरोनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनोगुप्त्यै दक्षिणतः शयएतद्वै यजमानस्य (५)
आयतनꣳ स्वएवायतने शयेग्निमभ्यावृत्य शयेदेवताएव यज्ञमभ्यावृत्य शये — १२) [वा-
इवैकंवनाआत्मनायजमानस्यत्रयोदशच] ॥ ५ ॥ पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतो-
पैनमुत्तरोयज्ञोनमेदभिसुवर्गं लोकअयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होताप्रातरनुवाकमनुब्रु-
वन्नग्निमपआदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरोयज्ञोनमत्यभि सुवर्गं लोकअयत्याप्तेदेवयजने याज-
येद्भ्रातृव्यवन्तं पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा यावन्नानसेयातवै (१) न रथायैतद्वा आप्तं देवयज-
नमाप्नोत्येव भ्रातृव्यन्नैनं भ्रातृव्यआप्नोत्येकोन्नतेदेवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वैदेवय-
जनादंगिरसः पशूनसृजन्तान्तरासदोहविर्धाने उन्नतꣳ स्यादेतद्वा एकोन्नतन्देवयजनम्पशुमानेव
भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामं त्र्युन्नताद्वै देवयजनादंगिरसः सुवर्गं लोकमायन्नं-
तराहवनीयं च हविर्धानं च (२) उन्नतꣳ स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरासदश्च गार्ह-
पत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनꣳ सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाका-
ममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं यत्सर्वतः समं प्रत्येवतिष्ठति यत्रान्याअन्याओषधयोव्यतिषक्ताः
स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशून् (३) अवरुन्धे पशुमानेव
भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋ-

तिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यैसत्यांकक्षं निर्कत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने या-
जयेद्भ्रातृव्यकामं यं पात्रे वा तल्पेवामीमांस्सेरन् प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं विपाप्मना (४) भ्रातृव्येणावर्तते नैनं पात्रे न तल्पे
मीमांस्सन्ते कार्यै देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्योवै पुरुषोभवत्येव (१८) यानैवचपशून्पा-
प्मनाष्टादशच] ॥ ६ ॥ तेभ्यंउत्तरवेदिः सिंहीरूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठत्ते देवाअ-
मन्यंत यतरान्वा इयमुपावर्त्स्यति तइदं भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै स-
र्वान्मया कामान् व्यश्नवथ पूर्वान्तुमाग्नेराहुतिरश्नवताइति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याघारयन्ति
वारेवृत स्ह्यस्यै शम्यंयापरिमिमीते (१) मात्रैवास्यै साथोयुक्तेनैव युक्तमव रुन्धे वित्ताय-
नीमेसीत्याह वित्ताह्येनानावत्तिक्तायनी मेसीत्याह तिक्तान् ह्येनानावदवतान्मानाथितमि-
त्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्माव्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभोनाम-
(२) अग्नेअंगिरइति त्रिर्हरति यएवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव रुन्धे तूष्णीं चतुर्थं हरत्य-
निरुक्तमेवाव रुन्धे सिंहीरसि महिषीरसीत्याह सिंहीह्येषा रूपं कृत्वोभयानंतरापक्रम्या-
तिष्ठदुरुप्रथस्वोरुते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः प्रथयति ध्रुवा (३)
असीति संहन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुंभस्वेत्यवचोक्षति प्रचकिरति शुध्या-
इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्यएवैनां प्रोक्षति देवाश्चेदुत्तरवेदिरुपावर्तीहैव वि

जंयामहाइत्यसुरावज्रमुद्यत्यं देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोपोवसुभिः पुरस्तादपं (४) अनुदतम-
नोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतोयदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दि-
ग्भ्यएव तद्यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदतइन्द्रोयतींन्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तान्दक्षिणतउत्तरवेद्याआ-
दन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणतउत्तरवेद्यै निनयेद्यदेवतत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं द्वि-
ष्यात्तं ध्यायेच्छुचा (५) एवैनमर्पयति—२) [मिमीतेनामध्रुवाऽपशुचात्रीणिच] ॥ ७ ॥
सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मयाकामान् व्यश्नवथेति तेदेवाअकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति ते
जुहवुः सिꣳहीरसि सपत्नसाहीस्वाहेति तेसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्तेसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकाम-
यन्त प्रजांविन्देमहीति तेजुहवुः सिꣳहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्वा (१) अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तेजुहवुः सिꣳहीरसि रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते
पशूनविन्दन्त ते पशून् वित्वा कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तेजुहवुः सिꣳहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति तइमां प्रतिष्ठामविन्दन्त तइमांप्रतिष्ठां वित्वा कामयन्त देवताआशिषउपेयामेति तेजु-
हवुः सिꣳहीरस्यावह देवान्देवयते (२) यजमानाय स्वाहेति ते देवताआशिषउपायन्पञ्चकृ-
त्वोव्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धेक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया
पशवोङ्गानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै भूतेभ्यस्त्वेति स्रुचमुद्गृह्णाति यएव देवाभूतास्तेषां तद्भा-
गधेयं तानेव तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परिदधात्येषाम् (३) लोकानां विधृत्याअग्ने-

त्रयोज्यायांसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सोऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यां वनस्पतिष्ववसत्तां पूतुद्रौ यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने यां पशुषु तां पेत्वस्यान्तरा शृङ्गे तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४) उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधि स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति सोऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः प्रामेषतास्थानि शातया इति स यानि (५) अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्र्वभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्गुल्गुलु यदेतान्त्संभारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्संभरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्ह्येतत्पुरीषं यत्संभारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परिशेरे यत्पौतुद्रवाः परिधय इति — ४४) [वित्वा देवयत एषामब्रुवन्यानि चतुश्चत्वारिंशच्च] ॥ ८ ॥

बद्धमवस्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्रणेनेक्ति मेध्य एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्रवर्तयति सवितृप्रसूत एवैने प्रवर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदक्षः स यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्सुवाग्देव दुर्यां आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी (१) उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रं मित्रत्वाय यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्ति वैष्णवीभ्यामृग्भ्यां वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञादेव रक्षांस्यपहन्ति यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धो-

ध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युः (२) हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्यु-
र्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति प्राचीप्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह सुवर्गमेवैनं लोकंगमय-
त्यत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्याइत्याह वर्ष्म ह्येतत्पृथिव्यायद्देवयजनं शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धवि-
र्धानं दिवोवा विष्णवुत वा पृथिव्याः (३) इत्याशीर्पदयर्चा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेथीम्नि-
हन्ति शीर्षतएव यज्ञस्य यजमानआशिषोवरुन्धे दण्डोवा औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वप-
ट्कारेणाक्षमाच्छिनद्यत्तृतीयं छदिर्हविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुध्यै शिरोवा ए-
तद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं विष्णोरराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह तस्मादेतावद्धाशिरोविष्यूतं वि-
ष्णोः (४) स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह वैष्णवं हि देवतया हविर्धानं यं प्रथमं ग्रन्थिं
ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सविस्रस्यः— २६) [पत्नीहन्युः पृथि-
व्या विष्णोःपङ्क्तिंशतिश्च] ॥ १ ॥ देवस्य त्वासवितुः प्रसवइत्यभ्रिमादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बा-
हुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्यैवज्रइव वा एषा यदभ्रि
रभ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखित-
ं रक्षः परिलिखिता अरातयइत्याह रक्षसामपहत्यै (१) इदमहं रक्षसोग्रीवा अपि कृन्तामि यो-
स्मान्द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मइत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं
ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्यएवैनां लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादर्वाचीं

प्रोक्षति तस्मात् (२) पुरस्तादर्वाचीं मनुष्याऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनं- त्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवऊगुंदुम्बरऊर्जैवोर्ज॑ समर्धयति यजमानेन सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जन्दधाति पितॄणा॑ सदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृदेवत्यम् (३) ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यानि स्वातास्याद्बर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनां मिनोत्यथो स्वारुहमेवैनां करोत्युद्दिव॑ स्तभा नान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतोमिनोत्वित्याह द्युतानोह स्म वै मारुतोदेवानामौदुंबरीं मिनोति तेनैव (४) एनां मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रव निमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन द्यावापृथिवी आपृणेथामित्यौदुंबर्यां जुहोति द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्रावयत्यांतमेव यजमानं तेजसानक्त्यैन्द्रमसीति छदिरधिनिदधात्यैं- द्र॑ हि देवतया सदोविश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदोनवछादि (५) तेजस्कामस्य मिनुयात्त्रिवृतास्तोमेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशछदीन्द्रियकाम- स्यैकादशाक्षरात्रिष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुगिंद्रियाव्येव भवति पंचदशछदिर्भ्रातृव्यवतःपंचदशोवज्रोभ्रा- तृव्याभिभूत्यै सप्तदश छदिप्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्याएकविंशतिछदिप्र- तिष्ठाकामस्यैकवि॑शः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्याउदरं वै सदऊर्गुदुंबरोमध्यतऔदुम्बरीं मि- नोति मध्यतएव प्रजानामूर्जन्दधाति तस्मात् (६) मध्यतऊर्जाभुंजते यजमानलोकेवै दक्षिणा

नि छदीꣳषि भ्रातृव्यलोकउत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति यजमानमेवायजमानादुत्तरं क-
रोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरोन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यैतस्मादरण्यं प्रजाउपजीवन्ति परित्वा
गिर्वणोगिरइत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रꣳहि देवतया सदः (७) यं-
प्रथमं ग्रन्थिं ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सविस्रस्यः—१५) [अपहत्यै
तस्मात्पितृदेवत्यमेवनवंछदितस्मात्सदः पंचदशच] ॥ १० ॥ शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा-
उपरवाहविर्धाने खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणाअधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणारक्षो-
हणोवलगहनोवैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवाहि देवतयोपरवाअसुरावै निर्यन्तोदेवानां प्राणेषु
वलगान्न्यखनन्तान्बाहुमात्रेन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्तइदमहन्तं वलगमुद्वपामि (१) यन्नः
समानोयमसमानोनिचखानेत्याह द्वौ वावपुरुषौ यश्चैव समानोयश्चासमानोयमेवास्मै तौ वलगं
निखनतस्तमेवोद्वपति सन्तृणत्ति तस्मात्सन्तृणाअन्तरतः प्राणानसम्भिनत्ति तस्मादसम्भिन्नाः
प्राणाअपोवनयति तस्मादार्द्राअन्तरतः प्राणायवमतीरवनयति (२) ऊर्ग्वैयवः प्राणाउपरवाः
प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरवस्तृणाति तस्माल्लोमशाअन्तरतः प्राणाआज्येनव्याघारयति तेजोवा
आज्यं प्राणाउपरवाः प्राणेष्वेव तेजोदधाति हनू वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे नसन्तृणत्यसं-
न्तृण्णे हिहनू अथो खलु दीर्घसोमेसंतृद्येधृत्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम् (३) प्राणाउ-
परवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणोदन्तामुखमाहवनीयोनासिकोत्तरवेदिरुदरꣳ सदोयदा

खलु वै जिह्वयां दत्स्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्मा-द्धविर्धाने चर्मन्नधिग्रावंभिरभिषुत्याहवनीयें हुत्वा प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै वि-राजोयज्ञमुखे दोहं वेद दुहएव (४) एनामियं वै विराट्तस्यैत्वक् चर्मौधोधिषवणे स्तनाउपरवा-ग्रावाणोवत्साऋत्विजोदुहन्ति सोमः पयोयएवं वेद दुह एवैनाम्—२३) [वपामिनयतिहविर्धानमेवत्रयोविꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ य (३४१) देवासुरा (३६१) स्तेषाꣳ (२६६) सुवर्गं (२७५) य (२६३) त्पुरोहविषि (२१८) तेभ्यः (२५३) सा (२१४) बद्धं (२२६) देवस्य (३६५) शिर (२२३) एकादश (३०८५) ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठ-काण्डेद्वितीयःप्रपाठकः ॥ २ ॥

हरिः ओम् ॥ ॥ चात्वालाद्धिष्णियानुपवपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य सयो-नित्वाय देवावै यज्ञं पराजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नी-ध्राद्धिष्णियान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं ततएवैनं पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते (१) आग्नीदग्नीन् विहर बर्हिः स्तृणा-हि पुरोडाशाꣳ अलंकुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वानायंत्यंगारैर्द्वे सवने विहरति शलाकाभि स्तृतीयꣳ सशुक्रत्वायाथो संभरत्येवैनद्धिष्णिया वा अमुष्मिन्लोके सोममरक्षन्तेभ्योधिसोममा-हरन्तमन्ववायन्तं पर्यविशन् यएवं वेदविन्दते (२) परिवेष्टारं ते सोमपीथिन व्याध्यन्त ते देवे-

पु सोमपीथमैच्छन्त तान्देवाअब्रुवन्द्वे नामनी कुरुध्वमथ प्रवाप्स्यथ नवेत्यग्नयोवा अथ धि-
ष्णियास्तस्माद्द्विनामाब्राह्मणोर्धुकस्तेषां येनेदिष्टं पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीयआग्नी-
ध्रीयोहोत्रीयोमार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वषट्करोति विहि (३) एते सोमपीथेना-
र्ध्नन्त देवावै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुराआसन्ताश्स्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीय प-
श्चादसुराआसन्ताश्स्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्याआहुतयोहूयन्ते प्रत्यङ्ङासीनोधिष्णियान्व्या-
घारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्रवीयन्ते प्रतीचीः
(४) जायन्ते प्राणावा एते यद्धिष्णिया यदध्वर्युः प्रत्यङ् धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्संकर्षेत्प्र-
मायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणोवाङ्पानोयदध्वर्युः प्रत्यङ्
होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं दध्यात्प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुपगायेद्वाग्वीर्योवा अध्वर्युर्यदध्वर्युरुप-
गायेदुद्गात्रे (५) वाचश्संप्रयच्छेदुपदासुकास्य वाक्स्याद्ब्रह्मवादिनोवदन्ति नासश्स्थिते सोमे-
ध्वर्युः प्रत्यङ्सदोतीयादथ कथा दाक्षिणानि होतुमेति यामोहि स तेषां कस्माअहदेवायामं वा
यामं वानुज्ञास्यंतीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्संकर्षति न्यन्येधि-
ष्णियाउप्यन्ते (६) नान्येयान्निवपति तेनतान्प्रीणाति यान्ननिवपति यदनुदिशति तेन
तान् — १४) [स्तुतेविंदतेहिप्रतीचीरुद्गात्रउप्यंतेचतुर्दशच] ॥ १ ॥ सुवर्गाय
वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या

आग्नींध्रे जुहोत्यन्तरिक्षएवाक्रमतआहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतोरक्षाꣳस्यजिघाꣳसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाꣳस्यपहत्यामुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायन्रक्षसामनुपलाभायात्तः सोमोभवत्यथ (१) वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वꣳसोम तनूकृद्भ्यइत्याहतनूकृध्येषद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यइत्याहान्यकृतानि हि रक्षाꣳस्युरुयन्तासि वरूथमित्याहोरुणस्कृधीति वा वैतदाह जुषाणोअप्तुराज्यस्य वेत्वित्याहामुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभायासोमं ददते (२) आग्राव्णआवायव्यान्याद्रोणकलशमुत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाꣳसि प्रवर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नींध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णोवायव्यानि द्रोणकलशमाग्नींध्रउपवासयति वि ह्येनं तेगृह्णते यत्सहोपवासयेदपवायेत सौम्यर्चा प्रपादयति स्वया (३) एवैनं देवतया प्रपादयत्यदित्याः सदोस्यदित्याः सदआसीदेत्याहयथायजुरेवैतद्यजमानोवा एतस्य पुरागोप्ता भवत्येषवोदेवसवितः सोमइत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः संप्रयच्छत्येतत्त्वꣳसोम देवोदेवानुपागाइत्याह देवोह्येषसन् (४) देवानुपैतीदमहं मनुष्योमनुष्यानित्याह मनुष्योह्येषसन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजाअपशुर्यजमानः स्यात्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते नमोदेवेभ्यइत्याह नमस्कारोहि देवानाꣳ स्वधा पितृभ्यइत्याह स्वधाकारोहि (५) पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेवनिर्मुच्यतेग्नेव्रतपतआत्मनः पू-

वींननुगदेयेत्याहुः कोहि तद्वेद यद्वसीयान्त्स्वेवशे भूते पुनर्वादद्दाति नवाति ग्रावाणोवै सोमस्य राज्ञोमलिम्लुसेनायएवं विद्वान्ग्राव्णआग्नीध्रउपवासयति नैनं मलिम्लुसेनाविंदति (६) [अ-र्थदद्दतेस्वयासनुहिविंदति] ॥ २ ॥ वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवोवै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगांनान्यानुपागामित्याहातिह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविंदपरोवरै-रित्याहार्वाग्घ्येनं परैर्विंदति परोवरैस्तं त्वाजुषे (१) वैष्णवं देवयज्यायाइत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वासविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्त्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरि-त्याह वज्रोवै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परापतति यःप्र-थमः शकलः परापतेत्तमप्याहरेत्सतेजसम् (२) एवैनमाहरन्तीमे वै लोकायूपात्प्रयतोबिभ्यतिदि-वमग्रेण मालेखीरन्तरिक्षं मध्येन माहिꣳसीरित्याहैभ्यएवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शत-वल्शोविरोहेत्याव्रश्चने जुहोति तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाꣳसउत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शाविवयꣳ रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते नंक्षसंगम् (३) वृक्षेयदक्षसंगं वृक्षेदर्धरूपं यजमानस्य प्रमायु-कꣳ स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृक्षेदरूपं वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोप्रति-ष्ठितएव भवति यं कामयेतापशुःस्यादित्यपर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृक्षेदरूपं वनस्पतीनामपशव्यो-पशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति बहुपर्णं तस्मैबहुशाखं वृक्षेदरूपं (४) वन-स्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृक्षेत्प्रतिष्ठाकामस्यैतद्वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठि-

तोयः समे भूम्यै स्वाद्योनेरूढः प्रत्येवतिष्ठति यः प्रत्यङ्ङुपनतस्तं वृश्चेत्सहि मेधमभ्युपनतः
पंचारत्निं तस्मै वृश्चेयं कामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञोनमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञउपैनमुत्त-
रोयज्ञः (५) नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति सप्तारत्निं
पशुकामस्यसप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवावरुन्धे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृतास्तो-
मेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रि-
ष्टुगिंद्रियाव्येव भवति पंचदशारत्निं भ्रातृव्यवतः पंचदशोवज्रोभ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं
प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यै (६) एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
स्तोमानां प्रतिष्ठाप्रतिष्ठित्याअष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजोगायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव
गायत्रियायज्ञमुखेन संमितः— १९) [जुषेसतेजसमनक्षसंगैवैयज्ञआस्याएकान्नविंशतिश्च]
॥ ३ ॥ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्यएवैनं लोकेभ्यः प्रोक्षति परांचं प्रोक्षति प-
राङिव हि सुवर्गोलोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीरवनय-
त्यूर्ग्वै यवोयजमानेन यूपः संमितोयावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति (१) पि
तृणाꣳ सदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृदेवत्यꣳ ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्यमिनुयात्पि-
तृदेवत्योनिखातः स्याद्बर्हिरवस्तीर्यमिनोत्यस्यामेवैनं मिनोति यूपशकलमवास्यति सतेजसमेवैनं
मिनोति देवस्त्वासवितामध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यइति चषालं

प्रति (२) मुंचति तस्माच्छीर्षतओषधयःफलं गृह्णंत्यनक्ति तेजोवा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठा
श्रिः संमितायदग्निष्ठामश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानक्त्यांतमनक्त्यंतमेव यजमानं तेज-
सानक्ति सर्वतः परिमृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन् तेजोदधात्युद्दिवं स्तभानांतरिक्षं पृणेत्याहैषां लो-
कानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा (३) कल्पयति वैष्णवोवै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति
द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिंद्रियेण व्यर्ध-
येयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वातिनावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिंद्रियेण व्यर्धयति
यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिंद्रियेण समर्धयेयमिति (४) अग्निष्ठान्तस्याश्रिमाहवनीयेन
संमिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिंद्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथा यजुरे-
वैतत्परिव्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः संमितोयजमानमेवोर्जासमर्धयति नाभिदघ्ने परिव्य-
यति नाभिदघ्नएवास्माऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्नऊर्जा भुंजते यं कामयेतोर्जैनम् (५) व्यर्ध-
येयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जवनं व्यर्धयति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्य-
वाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नियच्छति यदिकामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितृणां
निखातं मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादारशनायाओषधीनां रशना विश्वेषाम् (६) देवानामूर्ध्वं
रशनायाआचषालादिंद्रस्य चषालं साध्यानामतिरिक्तं सवा एषसर्वदेवत्योयद्यूपोयद्यूपं मि-
नोति सर्वाएवदेवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेमन्यंत मनुष्यानोन्वाभविष्यं

तीति ते यूपेनयोपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयोयूपेनैवानुप्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम् (७) यद्यूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायते प्रज्ञात॰ हि तद्यदतिपन्नआहुरिदं कार्यमासीदिति साध्यावै देवायज्ञमत्यमन्यंत तान् यज्ञोनास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (८) यूपस्य यदूर्ध्वं चपालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति देवावै स॰स्थिते सोमे प्रस्रुचोहरन्प्रयूपन्तमन्यंत यज्ञवेशसं वा इदं कुर्मइति ते प्रस्तर॰ स्रुचां निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य स॰स्थिते सोमे प्रप्रस्तर॰ हरंति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय— (४२) [दधातिप्रत्यूचेत्येनंविश्वेषांयूपत्वमेतद्धिचत्त्वारि॰शच्च] ॥ ४ ॥ साध्यावै देवाअस्मिन्लोकआसन्नान्यत्किंचन मिषत्तेग्निमेवाग्नये मेधायालभंत नह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततोवा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरंति प्रजानां प्रजननाय रुद्रोवा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निं मंथेद्रुद्राय यजमानम् (१) अपिदध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वादेवताहविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निं मंथति हव्यायैवासन्नाय सर्वादेवताजनयत्युपाकृत्यैव मंथ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतज्जनित्रं वृषणौ स्थइत्याह वृषणौ (२) ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं दधाथामित्याह वृषण॰ ह्येते दधाते ये अग्निं गायत्रं छंदोनुप्रजायस्वेत्याह छंदोभिरेवैनं प्रजनय-

त्यग्नये मथ्यमानायानु ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनं मंथति जातायानुब्रूहि (३) प्रह्रियमाणायानुब्रूहीत्याह कांडेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रच्छन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मंथित्वा प्रहरति तौ संभवन्तौ यजमानमभिसंभवतो भवतं नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि (४) दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा १८) [यजमानं त्वर्पणो ब्रूह्यप्यष्टादशच] ॥ ५ ॥ इषे त्वेति बर्हिरादत्त इच्छत इव ह्येषयो यजत उपवीरसीत्याहोपह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह दैवीर्ह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वह्नीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेव माह बृहस्पते धारया वसूनीति (१) आह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवरुन्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान् देव त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति (२) रशनामादत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यां ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनारभ इत्याह सत्यं वा ऋत सत्येनैवैनमृतेनारभतेक्ष्णया परिहरति वध्य ह्येष प्रत्यंचं प्रतिमुंचन्ति व्यावृत्त्यै धर्षा मानुषानिति नियुनक्ति धृत्या अद्भ्यः (३) त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्भ्यो ह्येष ओषधीभ्यः संभवति यत्पशुरपां पेरुरसी-

त्याहैषघ्नपां पातायेमेधायारभ्यते स्वात्तंचित्सदेव॰ हव्यमापोदेवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनं-
मुपरिष्टात्प्रोक्षत्युपरिष्टादेवैनं मेध्यं करोति पाययत्यंतरतएवैनम् (४) मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्ष-
ति सर्वतएवैनं मेध्यं करोति —१०) [इतीत्यभ्यएनंदशच] ॥ ६ ॥ अग्निना वै होत्रा दे-
वाअसुरानभ्यंभवन्नग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशसामिधेनीरन्वाह
सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै सप्तदशान्वाह द्वादशमासाः पंचर्तवः ससंवत्सरः संवत्सरं प्रजा
अनुपजायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवावै सामिधेनीरनूच्यं यज्ञं नान्वपश्यन्त्सप्रजापतिस्तूष्णीमा-
घारम् (१) आधारयत्ततोवै देवायज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्याअ-
सुरेषु वै यज्ञआसीत्तं देवास्तूष्णी॰होमेनावृंजत यत्तूष्णीमाघारमाघारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्य-
ज्ञं वृंक्तेपरिधीन्त्संमार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्रिस्त्रिः संमार्ष्टि त्र्यावृद्धियज्ञोथो रक्षसामपहत्यै द्वादश संप-
द्यन्ते द्वादश (२) मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्माउपदधाति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यदाघारोग्निः सर्वादेवतायदाघारमाघारयति शीर्षतएव य-
ज्ञस्य यजमानः सर्वादेवताअवरुन्धे शिरोवा एतद्यज्ञस्य यदाघारआत्मा पशुराघारमाघार्यपशु-
॰ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य (३) शिरः प्रतिदधाति सन्ते प्राणोवायुनां गच्छतामित्याह वायुदे-
वत्योवै प्राणोवायावेवास्य प्राणं जुहोति संयजत्रैरंगानि संयज्ञपति राशिषेत्याह यज्ञप.तमेवास्या
शिषं गमयति विश्वरूपोवै त्वाष्ट्रउपरिष्टात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोनावद्यन्ति यदुपरिष्टा-

त्पशुꣳ संमनक्ति मेध्यमिव (४) एनं करोत्यृत्विजोवृणीते छंदाꣳस्येव वृणीते सप्तवृणीते सप्त-
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छंदाꣳस्युभयस्यावरुध्या एकादश प्रयाजान् यजति दश वै प-
शोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तं प्रयजति वपामेकः परिशय आत्मैवात्मानं परिशये व-
ज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै (५) देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथा-
मित्याह वज्रेणैवैनं वशे कृत्वालभते — १८) [आघारं द्वादश यज्ञस्यैव वा अष्टादश च]
॥ ७ ॥ पर्यग्निकरोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कंदायास्कंनꣳ हि तद्यद्धुतस्य स्कंदति त्रिः पर्य-
ग्निकरोति त्र्यावृद्धि यज्ञोथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदंत्यन्वारभ्यः पशू३ नान्वारभ्या३ इति
मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष
लोकाय नीयते यत् (१) पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत वपाश्रपणी
भ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितꣳ हि कर्म क्रि-
यते रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाविशतेत्याह यथा यजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्यै पृथिव्याः
संपृचः पाहीति बर्हिः (२) उपास्यत्यस्कंदायास्कंनꣳ हि तद्यद्बर्हिषि स्कंदत्यथो बर्हिषदमेवैनं
करोति पराङावर्ततेध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्निर्ह्नुत आत्मनोनाव्रस्काय गच्छति
श्रियं प्रपशूनाप्नोति यएवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्या-
हादित्यस्य वै रश्मयः (३) आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो वा अर्वा

भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामाशास्त आपो देवीः शुद्धायुव इत्याह यथा यजुरेवैतत् — ३७) [यद्बर्हीरश्मयः सप्तत्रिंशच्च] ॥ ८ ॥ पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आप्यायतां प्राणस्त आप्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्प्रविशति शमहोभ्यामिति निनयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः (१) शान्त्यै पार्श्वत आच्छ्यति मध्यतो हि मनुष्या आच्छ्यन्ति तिरश्चीनमाच्छ्यत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छ्यन्ति व्यावृत्त्यै रक्षसां भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्त्वापास्यत्यस्नैव रक्षांसि निरवदयत इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (२) द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य पशून्घातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्त्यन्यया न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यच्छिन्नः (३) रायः सुवीर इत्याह यथा यजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४) अन्वैति नान्तममङ्गारमतिहरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका अवपद्यन्ते ग्रं वा एतत्पशूनां

यद्रूपाग्रमोषधीनां बर्हिरग्रेणैवाग्रꣳ समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह (५) यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह्येष मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्रहरति विषूची प्रहरति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ (६) [स्वधितिश्चैवाच्छिन्नोऽहःयेनाहपट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ९ ॥ पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमालभते वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्रचरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनां मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतꣳ हवी ३ः शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतꣳ शृतमाह स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (१) यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभिसमेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ते मन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधं प्राक्षारयन्त्स प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्लक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति समेधस्यैव (२) पशोरवद्यति पशुं वै ह्रियमाणꣳ रक्षाꣳस्यनुसचन्तेऽन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽपक्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्याह मन एवास्यावरुन्ध एकादशावदानान्यवद्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्याव (३) द्यति हृदयस्याग्रेऽवद्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वया वदति य-

जिह्वया वदंति तदुरसोधिनिर्वदत्येतद्वै पशोर्यथा पूर्वं यस्यै वमवदायं यथा काममुत्तरेपामवद्यति यथापूर्व मेवास्यं पशोरवत्तं भवति मध्यतोगुदस्यावंद्याति मध्यतोहि प्राणउत्तमस्यावंद्याति (४) उत्तमोहि प्राणोयदीतरं यदीतरमुभयंमेवाजांभिजायमानोवै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्योयज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्यएषवा अनृणोयः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदव-दानैरेवावंदयते तदवदानांनामवदानत्वं देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवाअग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणा-सुरानभिभवामेति (५) सोब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धराइति सएतमुद्धारमुदहरतदोःपूर्वार्धस्य गुदं मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततोदेवाअभवन्परासुरायत्त्र्यगाणां समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवत्यक्ष्णयावंद्याति तस्मादक्ष्णया पशवोंगानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै —४५) [पशूनामेवावंद्यतीतिपंचचत्वारिंशच्च] ॥१०॥ मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपावै पश-वोरूपमेव पशुषु दधाति यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसोवा एषपशूनां यद्यूरसमेव पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति मध्यं वाएतत्पशूनां यत्पार्श्वं रसएषपशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति मध्यतएव पशूनां रसं दधाति घ्नंति (१) वाएतत्पशुं यत्संज्ञपयंत्यैंद्रः खलु वै देवतया प्राण-ऐंद्रोपानऐंद्रः प्राणोअंगेअंगे निदेध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु दधाति देवत्वष्टर्भूरि तेसमस्तु मेत्वित्याह त्वाष्ट्राहि देवतया पशवोविषुरूपायत्सलक्ष्माणोभवथेत्याह विषुरूपाह्येते संतः सलक्ष्मा-णएतर्हि भवंति देवत्रायंतं (२) अवसेसखायोनुत्वा मातापितरोमदंत्वित्याहानुमतमेवैनं मात्रा-

पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चेवसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्चइयमर्धर्चइमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशएव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्यएवोर्ज॑ रसमवरुन्धे प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (३) वै देवतया पशवोयत्पृषदाज्यस्योपहत्याहवनस्पतयेनुब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तं समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवोयूष्णोपसिंचति रसोवा एषपशूनां यद्यूषस्तमेव पशुषु दधातीडामुपह्वयते पशवोवा इडा पशूनेवोपह्वयते चतुरुपह्वयते (४) चतुष्पादोहि पशवोयं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा आदध्यान्मेदोरूपावै पशवोरूपेणैवैनं पशुभ्योनिर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आदध्यान्मेदोरूपावै पशवोरूपेणैवास्मै पशूनवरुन्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सआज्यम् (५) पुरस्तादसृजत पशुं मध्यतःपृषदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन प्रयाजाइज्यन्ते पशुर्नामध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमिव पश्चात्सृष्ट॒ ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोःप्राणाआत्मैकादशोयावानेव पशुस्तमनुयजति घ्नंति वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येन (६) अनूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति — ६) [घ्नंतियन्तंखलुह्वयतआज्यंयत्पृषदाज्येनपद्च

[॥ ११ ॥ चात्वाला (३१४) त्सुवर्गाय (३००) वैष्णव्या (३१९) पृथिव्यै (४४२) साध्या (२१८) इषे (२१०) ऽग्निना (२६८) पर्यग्नि (१८७) पशोः (२९६) पशुं

(२९५) मेदसै (३०६) कादश (३१५५) ॥ इतितैत्ति० षष्ठकाण्डेतृतीयप्रपाठकः ॥३ ॥

हरिः ओम् ॥ यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजाअसृजत ताउपयद्भिरेवासृजत यदुपयजंउप यजंति
प्रजाएव तद्यजमानः सृजते जघनार्धादवद्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोवद्यति
स्थविमतोहि प्रजाः प्रजायन्ते सँभिंदन्नवद्यति प्राणानामसंभेदाय न पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तये-
दुदावर्तः प्रजाग्राहुकः स्यात्समुद्रं गच्छ स्वाहेत्याह रेतः (१) एव तद्दधात्यंतरिक्षंगच्छस्वाहेत्याहां-
तरिक्षेणैवास्मैप्रजाः प्रजनयत्यंतरिक्षꣳह्यनुप्रजाः प्रजायन्ते देवꣳ सवितारंगच्छस्वाहेत्याह सवितृप्र-
सूतएवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे गच्छस्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे
ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते मित्रा वरुणौ गच्छ स्वाहा (२) इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौदधाति
सोमं गच्छस्वाहेत्याह सौम्याहि देवतया प्रजायज्ञं गच्छस्वाहेत्याह प्रजाएव यज्ञियाः करोति छं-
दाꣳसि गच्छ स्वाहेत्याह पशवोवै छन्दाꣳसि पशूनेवावरुंधे द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाएव
प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परिगृह्णाति नभः (३) दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्यएव प्रजा
ताभ्योवृष्टिं नियच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाएव प्रजाताअस्यां प्रतिष्ठापयति
प्राणानां वा एषोवद्यति योवद्यति गुदस्य मनोमेहार्दियच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुपह्वयते
पशोर्वा आलब्धस्य हृदयꣳ शुगृच्छति साहृदयशूलम् (४) अभिसमौति यत्पृथिव्याꣳ हृदय-
शूलमुद्वासयेत्पृथिवीꣳ शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च संधावुद्वासयत्युभय-

स्य शांत्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति— ३२) [रेतःस्वाहानभोह्लदयशूलंद्वात्रिंशच्च] ॥ १ ॥ देवावै यज्ञमाग्नींध्रे व्यभजंत ततोयदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतुनइदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्प्रातर्नसमशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्तावसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति यज्ञोवै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति यस्यागृहीताअभिनिम्रोचेदनारब्धोस्य यज्ञः स्यात् (१) यज्ञंविच्छिंद्याज्ज्योतिष्यावा गृह्णीयाद्धिरण्यं वावधायसशुक्राणामेव गृह्णाति योवा ब्राह्मणोबहुयाजी तस्य कुंभ्यानां गृह्णीयात्सहि गृहीतवसतीवरीकोवसतीवरीर्गृह्णाति पशवोवै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोपवसतियदन्वीपंतिष्ठन्गृह्णीयान्निर्मार्गुकाअस्मात्पशवस्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातींद्रः (२) वृत्रमहन्त्सोऽपोऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञिय॰ सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत तावहंतीरभवन्वहंतीनां गृह्णाति याएव मेध्यायज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नांतमावहन्तीरतीयाद्यदंतमावहंतीरतीयाद्यज्ञमतिमन्येत नस्थावराणां गृह्णीयाद्वरुणगृहीतावै स्थावरायत्स्थावराणां गृह्णीयात् (३) वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवंत्यपोरात्रिः प्रविशति तस्मात्ताम्राआपोदिवाददृश्रे यन्नक्तं भवंत्यपोहः प्रविशति तस्माच्चन्द्राआपोनक्तं ददृश्रेछायायैचातपतश्च संधौ गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमाआपइत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्मा॰ अस्तु (४) सूर्यइत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभागृण्हाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वयागृण्हाति चतुष्पदयर्चागृह्णाति त्रिः

सादयति सप्तसंपद्यन्ते सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्धेऽस्मै वै लोकाय गार्हपत्यआधीयतेऽमुष्माआहवनीयोयद्गार्हपत्यउपसादयेदस्मिन्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् (५) लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुपसादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमंतं करोति सर्वतः परिहरति रक्षसामपहत्याइंद्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्रउपवासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं तदेवैनाउपवासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते (६) तदनुयज्ञꣳ रक्षाꣳस्यवचरंति यद्वहंतीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय नह्येताईलयंत्यातृतीयसवनात्परिशेरे यज्ञस्य संतत्यै —२६) [स्यादिंद्रोगृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियतेषड्विꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंति सत्वाअध्वर्युः स्याद्यः सोममुपावहरन्त्सर्वाभ्योदेवताभ्यउपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्यएवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्यएवैतेन करोति दिवेत्वासूर्यायत्वेत्याहदेवेभ्यएवैतेनकरोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्यउपावहरति पुरावाचः (१) प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामवरुन्धे पोग्रेभिव्याहरति यज्ञोवा आपोयज्ञमेवाभिवाचं विसृजति सर्वाणि छन्दाꣳस्यन्वाह पशवोवै छन्दाꣳसि पशूनेवावरुन्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परिदध्यात्त्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधाहवम् (२) मइत्याह सवितृप्रसूतएव देवताभ्योनिवेद्यापोच्छैत्यपईष्यहोतरित्याहेषितꣳ हि कर्म क्रियते मै-

त्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवाद्रवेत्याह मित्रावरुणौवा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो-
अपांनपादित्याहाहुत्यैवैनानिष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (३) कार्षिरसी
त्याह शमलमेवासामपप्लावयति समुद्रस्यवोक्षित्या उन्नयइत्याह तस्माद्द्यमानाःपीयमानाआपोन
क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञोवसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसंच सꣳस्पर्श्यवसतीवरी
र्व्यानयति यज्ञस्य सयोनित्वायाथो स्वादेवैनायोनेः प्रजनयत्यध्वर्योवेरपा ३ इत्याहोत (४) ईमन-
न्नमुतेमाःपश्येति वा वै तदाह यद्यग्निष्टोमोजुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ निमार्ष्टि यद्यतिरात्रोयजुर्व
दन्प्रपद्यते यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्यै—२५) [वाचोहवं गृह्णात्युतपञ्चविꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवइति ग्रावाणमादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां
पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्यैपशवोवै सोमोव्यानउपाꣳशुसवनोयदुपाꣳशुसवनमभिमिमीते व्यानमेव
पशुषु दधातीन्द्रायत्वेन्द्रायत्वेति मिमीतइंद्राय हि सोमआह्रियते पञ्चकृत्वोयजुषाभिमीते (१) पञ्चा
क्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे पंचकृत्वस्तूष्णीं दश संपद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवा
न्नाद्य मवरुन्धेश्वात्रास्थ वृत्रतुरइत्याहैषवा अपाꣳसोमपीथोयएवं वेद नाप्स्वार्तिमार्छति यत्ते सोम
दिविज्योतिरित्याहैभ्यएवैनम् (२) लोकेभ्यः संभरति सोमोवै राजा दिशोभ्यध्यायत्सादिशोनुप्रावि-
शत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्यएवैनꣳसंभरत्यथो दिशएवास्माअवरुन्धेम्बानिष्वरेत्याह कामु-
काएनꣳ स्त्रियोभवंति यएवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीति (३) आहैषवै सोमस्य सो-

मपीथोयएवं वेद न सौम्यामार्तिमार्च्छति घ्नंति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वंत्यꣳशूनपगृह्णाति त्रा-
यतएवैनं प्राणावा अꣳशवः पशवः सोमोꣳशून्पुनरपि सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौ द्वा-
वपि सृजति तस्माद्द्वौद्वौ प्राणाः—४४) [मिर्मितएनमितिचतुश्चत्वारिꣳशश्च] ॥ ४ ॥ प्राणोवा
एषयदुपाꣳशुर्यदुपाꣳश्वंग्राग्रहागृह्यंते प्राणमेवानुप्रयंन्त्यरुणोहस्माहौपवेशिः प्रातःसवनएवाहं य-
ज्ञꣳसꣳस्थापयामि तेन ततः सꣳस्थितेन चरामीत्यष्टौ कृत्वोग्रेभिषुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेनाप्नोत्येकादशकृत्वोद्वितीयमेकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यंदिनं (१)
सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्नोति द्वादशकृत्वस्तृतीयं द्वादशाक्षरा जगतीजागतं तृतीयसवनं
तृतीयसवनमेव तेनाप्नोत्येताꣳ हवाव सयज्ञस्य सꣳस्थितिमुवाचास्कंदायास्कन्नꣳ हितद्यद्यज्ञस्य
सꣳस्थितस्य स्कंदत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव प्रातःसवनेनाति वादइत्यनतिवादुकएनं भ्रातृव्यो
भवति यएवं वेद तस्मादष्टावष्टौ (२) कृत्वोभिषुत्यं ब्रह्मवादिनोवदंति पवित्रवंतोन्ये ग्रहा-
गृह्यन्ते किंपवित्रउपाꣳशुरिति वाक्पवित्रइति ब्रूयाद्वाचस्पतये पवस्ववाजिन्नित्याह वाचैवैनं
पवयति वृष्णोअꣳशुभ्यामित्याह वृष्णोह्येतावꣳशू यौ सोमस्य गभस्तिपूतइत्याह गभस्तिनाह्येनं
पवयंति देवोदेवानां पवित्रमसीत्याह देवोह्येषः (३) सन्देवानां पवित्रं येषां भागोसि तेभ्य-
स्त्वेत्याह येषाꣳ ह्येषभागस्तेभ्यएनं गृह्णाति स्वां कृतोसीत्याह प्राणमेव स्वमकृतमधुमतीर्न-
इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्माइदꣳ स्वदयति विश्वेभ्यस्त्वेंद्रियेभ्योदिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यइत्याहोभये

ष्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (४) अष्ट्वित्याह मनएवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्त-
रिक्षदेवत्योहि प्राणः स्वाहा त्वासुभवः सूर्यायेत्याह प्राणावै स्वभवसोदेवास्ते वेव परोक्षं जुहोति
देवेभ्यस्त्वामरीचिपेभ्यइत्याहादित्यस्य वै रश्मयोदेवामरीचिपास्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणा
ति यदिकामयेत वर्षुकः पर्जन्यः (५) स्यादिति नीचाहस्तेन निमृज्याद्वृष्टिमेव नियच्छति यदि
काममेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन निमृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुंजह्यथ त्वाहोष्यामी-
ति ब्रूयादाहुतिमेवेनं प्रेप्सन्हन्ति यदिदूरेस्यादातमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति यद्यभिचरे-
दमुष्य (६) त्वा प्राणेसादयामीति सादयेदसन्नोवै प्राणः प्राणमेवास्य सादयति पड्भिरꣳशुभिः
पवयति पड्वाऋतवऋतुभिरेवैनं पवयति त्रिः पवयति त्रयइमे लोकाएभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्म
वादिनोवदन्ति कस्मात्सत्यात्त्रयः पशूनाꣳ हस्तादानाइति यत्त्रिरुपाꣳशुꣳ हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्त्र-
यः पशूनाꣳ हस्तादानाः पुरुषः (७) हस्तीमर्कटः — २) [माध्यंदिनमष्टावष्टावेपत्वापर्ज-
न्योऽमुष्यपुरुषोद्वेच] ॥ ५ ॥ देवावै यज्ञमकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते देवाउपाꣳशौ यज्ञꣳ सꣳ-
स्थाप्यमपश्यन्तमुपाꣳशौ समस्थापयन्ते सुरावज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवाबिभ्यतइन्द्रमुपा-
धावन्तानिन्द्रोन्तर्यामेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामोगृह्यते भ्रातृव्यानेव तद्यजमा-
नोन्तर्धत्तेन्तस्ते (१) दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव लोकैर्यजमानोभ्रातृव्या-
नन्तर्धत्ते ते देवाअमन्यतेन्द्रोवाइदमभूद्यद्वयꣳ स्मइति ते ब्रुवन्मघवन्ननुनआभजेति सजोषादेवै-

रवैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे येचावरे तानुभयान् (२) अन्वाभजत्सजोषादेवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः परे येचावरे तानुभयानन्वाभजत्यंतर्यामेमघवन्मादयस्वेत्याह यज्ञादेव यजमानंनांतरेत्युपयामगृहीतोसीत्याहापानस्य धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोनुन्यृच्छेत्प्रमायुकः स्यात्पवित्रवानंतर्यामोगृह्यते (३) प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपाꣳश्वंतर्यामौ व्यानउपाꣳशुसवनोयं कामयेतप्रमायुकः स्यादित्यसꣳस्पृष्टौ तस्यसादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ विच्छिनत्ति ताजक्प्रमीयते यं कामयेत सर्वमायुरियादिति सꣳस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ संतनोति सर्वमायुरेति— ४४) [तउभयांनूगृह्यतेचतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवोयदैन्द्रवायवाग्राग्रहागृह्यन्ते वाचमेवानु प्रयंति वायुं देवाअब्रुवन्त्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोब्रवीद्वरं वृणै मदग्राएव वोग्रहागृह्यांताइतितस्मादैंद्रवायवाग्राग्रहागृह्यन्ते तमघ्नन्त्सोपूयत्तं देवानोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (१) इति सोब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ताइति तस्मान्नानादेवत्यानि संति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्योवायुरेवास्वदयन्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते विषजंति वायुर्हितस्य पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्सादितिरब्रवीद्वरं वृणा अथमयाविगृह्णीध्वं मद्देवत्याएव वः सोमाः (२) सन्नाअसन्नित्युपयामगृहीतोसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन यानिहि दारुमयाणि पात्राण्यस्यैतानि योनेः संभूतानि यानि मृन्मयानि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्य-

व्याकृतावदत्ते देवाइन्द्रमब्रुवन्निमां नोवाचं व्याकुर्विति सोब्रवीद्वरं वृणै मह्यं चैवैषवायवे च
सह (३) गृह्यातादिति तस्मादैंद्रवायवः सहगृह्यते तामिंद्रोमध्यतोवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं
व्याकृतावागुद्यते तस्मात्सकृदिंद्राय मध्यतोगृह्यते द्विर्वायवे द्वौहिसवरावृणीत— २८) [स्वदु-
यसोमाःसहाष्टाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ मित्रं देवाअब्रुवन्त्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोब्रवी-
न्नाहꣳ सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामेवेति सोब्रवीद्वरं वृणै पयसैव मेसोमꣳ
श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणंति तस्मात्पशवोपाक्रामन्मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूर-
मिव खलु वा एषः (१) करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोपक्रामन्ति यन्मैत्रावरुणं पयसा
श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रꣳ समर्धयति पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वा वैवं मित्रोवेदपमत्क्रूरं
चक्रुषः पशवः क्रमिष्यंतीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवाअब्रुवन्त्वयांशभुवा सोमꣳ राजा-
नꣳ हनामेति सोब्रवीद्वरं वृणै मह्यं च (२) एवैषमित्राय च सह गृह्यातादिति तस्मान्मैत्रावरु-
णः सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमꣳशभुवा घ्नंति वैश्येनवैश्यꣳशूद्रेण शूद्रं नवा इदं दिवा न
नक्तमासीदव्यावृत्तं तेदेवामित्रावरुणावब्रुवन्निदं नोविवासयतामिति तावब्रूतां वरं वृणावहाएक-
एवावत्पूर्वोग्रहोगृह्यातादिति तस्मादैंद्रवायवः (३) पूर्वैमित्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदु-
पाꣳश्वंतर्यामौ मित्रोहरजनयद्वरुणोरात्रिं ततोवा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणोगृह्यते व्युष्ट्यै—
२२) [एषचैंद्रवायवोद्वाविंशतिश्च] ॥ ८ ॥ यज्ञस्य शिरोच्छिद्यत ते देवाअश्विनावब्रु-

वन्भिषजौ वै स्थइदं यज्ञस्य शिरः प्रतिधत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहंएवनावत्रापिगृह्य-
तामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततोवै तौ यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनोगृह्यते यज्ञस्य
निष्कृत्यै तौ देवाअब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (१) भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं
न कार्यमपूतोह्येषोमेध्योयोभिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्मा-
द्बहिष्पवमाने स्तुतआश्विनोगृह्यते तस्मादेवं विदुषाबहिष्पवमानउपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमा-
नआत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भैषज्यं विन्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयं तस्मादुदपा-
त्रम् (२) उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतोनिषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य
कृतं भवति ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्यादेकपात्राद्द्विदेवत्या गृह्यंते द्विपात्राहूयंतइति यदेक-
पात्रागृह्यंते तस्मादेकोंतरतः प्राणोद्विपात्राहूयंते तस्माद्द्वौद्वौ बहिष्टात्प्राणाः प्राणावा एते यद्द्विदेवत्याः
पशवइडा यदिडां पूर्वां द्विदेवत्येभ्यउपह्वयेत (३) पशुभिः प्राणानंतर्दधीत प्रमायुकःस्याद्द्विदेवत्या-
न्भक्षयित्वेडामुपह्वयते प्राणानेवात्मन् धित्वा पशूनुपह्वयते वाग्वाऐंद्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः
पुरस्तादैंद्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषापश्यति
सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणावा एते यद्द्विदेवत्याः (४) अरिक्तानि
पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ताअंतरतः प्राणायतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनुय-
ज्ञꣳरक्षाꣳस्यवचरंति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शयेरक्षसामनन्वव

चाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यांᳲ सादयति वाच्येव वाचं दधात्यातृतीयसवनात्परि-
शेरे यज्ञस्य संतत्यै —४६) [मनुष्यचरावुदपात्रमुपहृयेतद्विदेवत्याःषट्चत्वारिᳲशच्च] ॥ १ ॥
बृहस्पतिर्देवानां पुरोहितआसीच्छंडामर्कावसुराणां ब्रह्मण्वंतोदेवाआसन्ब्रह्मण्वंतोसुरास्तेऽन्योन्यं
नाशक्नुवन्नभिभवितुं ते देवाः शंडामर्कावुपामंत्रयंत तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव नावत्रापि गृ-
ह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामंथिनावगृह्णन्ततोदेवाअभवन्परासुरायस्यैवं विदुषः शुक्रामंथिनौ गृ
ह्येते भवत्यात्मना परा (१) अस्य भ्रातृव्योभवति तौ देवाअपनुद्यात्मनइंद्रायाजुहवुरपनुत्तौ शं
डामर्कौसहामुनेति ब्रूयाद्यंद्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापनुदते सप्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावा
त्मनइंद्रायाजुहवुरिंद्रोह्येतानि रूपाणि करिक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चंद्रमामंथ्यपिगृह्य प्रां-
चौ निः (२) क्रामतस्तस्मात्प्रांचौ यंतौ न पश्यंति प्रत्यंचावावृत्य जुहुतस्तस्मात्प्रत्यंचौ यंतौ प-
श्यंति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यच्छुक्रामंथिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य जुहुतस्तस्मा-
दभितोनासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते सर्वतः परिक्रामतोरक्षसामपहत्यै दे-
वावै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुराआसन्ताᳲस्ताभिः प्र (३) अनुदंत याः प्रतीचीर्ये-
पश्चादसुराआसन्ताᳲस्ताभिरपानुदंत प्राचीरन्याआहुतयोहूयंते प्रत्यंचौ शुक्रामंथिनौ पश्चाच्चैव
पुरस्ताच्च यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्रवीयंते प्रतीचीर्जायंते शुक्रामंथिनौ
वा अनुप्रजाः प्रजायंते त्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मंथी मंथिशोचिषेत्याहैतावै सुवीरायाअत्रीरेताः सुप्रजायाआ-
द्यांय एवं वेदात्र्यस्य प्रजा जायते नाद्यां प्रजापतेरक्ष्यंश्वयत्तत्परापतत्तद्विकंकतं प्राविशत्तद्वि-
कंकतेनारमत तद्यवं प्राविशत्तद्यवेरमत तद्यवस्य (५) यवत्वं यद्वैकंकतं मंथिपात्रं भवति स-
क्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेव तच्चक्षुः संभरति ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्यान्मंथिपात्रꣳ स-
दोनाश्नुतइत्यार्तिपात्रꣳहीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतांधोध्वर्युः स्यादार्तिमार्छेत्तस्मान्नाश्नुते—३७) [परा-
निष्प्रशुक्रशोचिषायवस्यसप्तत्रिंꣳशच्च] ॥ १० ॥ देवावै यद्यज्ञेकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते
देवाआग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततोवै तेग्रं पर्यायन् यस्यैवं विदुषआग्रयणाग्राग्रहागृ-
ह्यंतेग्रमेव समानानां पर्येति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतोगृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्त्वाग्रꣳसमानानां
पर्येति येदेवादिव्येकादशस्थेत्याह (१) एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्योगृह्णात्येषते यो-
निर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्याह वैश्वदेवोह्येषदेवतया वाग्वै देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा
वाच्यपक्रांतायां तूष्णीं ग्रहानगृह्णत सामन्यतवागंतर्यंति वैमेति साग्रयणं प्रत्यागच्छत्तदाग्रयण-
स्याग्रयणत्वम् (२) तस्मादाग्रयणे वाग्विसृज्यते यत्तूष्णीं पूर्वे ग्रहागृह्यंते यथात्सारियंति म-
आखइयंति नापरात्स्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि-
सृजते त्रिर्हिंकरोत्युद्गातृनेव तद्वृणीतेप्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणोयदाग्रयणं गृहीत्वा हिंकरोति
प्रजापतिरेव (३) तत्प्रजाअभिजिघ्रति तस्माद्वत्सं जातं गौरभिजिघ्रत्यात्मावा एषयज्ञस्य य-

दाग्रयणः सवनेसवनेभिर्गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञ५ संतंनोत्युपरिष्टादानयतिरेतएवतद्दधात्यधस्तादुपगृह्णाति प्रजनयत्येव तद्ब्रह्मवादिनोवदंति कस्मात्सत्याद्गायत्रीकनिष्ठाछंदसा५सती सर्वाणि सवनानि वहतीति (४) एषवै गायत्रियै वत्सोयदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्त५ सर्वाणि सवनानि वहति तस्माद्वत्समपाकृतं गौरभिनिवर्तते— २०) [आहाग्रयणत्वमेवेतिविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ यज्ञेन (२३२) देवा (३२६) ब्रह्मवादिनो (२२५) देवस्य (११४) प्राणो (३५२) देवा (११४) वा (१७८) ग्मित्रं (१८२) यज्ञस्य (२४६) बृहस्पति (२८७) देवा- (२२०) एकादश (२६३) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेचतुर्थःप्रपाठकः ॥

हरिःओम् इंद्रोवृत्राय वज्रमुदयच्छत्सवृत्रोवज्रादुद्यतादबिभेत्सोब्रवीन्मामे प्रहारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तस्माउक्थ्यं प्रायच्छत्तस्मैद्वितीयमुदयच्छत्सोब्रवीन्मामे प्रहारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति (१) तस्माउक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोब्रवीन्मामे प्रहारस्तिवा इदं मयिवीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तस्माउक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायं भूतमहन् यज्ञोहि तस्य मायासीद्यदुक्थ्योगृह्यत इंद्रियमेव (२) तद्वीर्यं यजमानोभ्रातृव्यस्य वृंक्तइंद्राय त्वा बृहद्वते वयस्वतइत्याहेंद्राय हि सतं प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि सतं तस्मै प्रायच्छदेषते योनिः पुनर्हविरसीत्याह पुनःपुनः (३) ह्यस्मा-

न्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यꣳ हुतꣳ सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षु-
रन्वेति तस्मादेकं यन्तं बहवोनुयन्ति तस्मादेकोबहूनां भद्रोभवति तस्मादेकोबह्वीर्जाया विन्दते
यदिकामयेताध्वर्युरात्मानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नवनयेत् (४)
आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानंयज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने
तिष्ठन्नवनयेद्यजमानमेवयज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान्यज्ञयशसे नार्पयेयमिति सद-
आलभ्यावनयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति—३३) [इत्येवपुनः पुनर्नयेत्त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥१॥
आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुवउत्तमोग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः प्राणानामुत्तमं मूर्धानं दिवोअरतिं
पृथिव्याइत्याह मूर्धानमेवैनꣳसमानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याह वैश्वानरꣳ हि
देवतयायुरुभयतोवैश्वानरोगृह्यते तस्मादुभयतः प्राणाअधस्ताच्चोपरिष्टाच्चार्धिनोन्येग्रहागृह्यन्तेर्धी-
ध्रुवस्तस्मात् (१) अर्ध्यवाङ्प्राणोन्येषांप्राणानामुपोप्तेन्येग्रहाः साद्यन्तेनुपोप्ते ध्रुवस्तस्मादस्थ्नान्याः
प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति माꣳसेनान्याअसुरावा उत्तरतः पृथिवीं पर्याचिकीर्षन्तां देवाध्रुवेणादृꣳह-
न्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्ध्रुवउत्तरतः साद्यते धृत्याआयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुवआत्मा होता
यद्धोतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य (२) आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः
पुरस्ताद्ध्यायुषोभुङ्क्ते मध्यतोवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषोभुङ्क्तउत्तरार्धेवनीय इत्याहुरुत्तमेन-
ह्यायुषोभुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचिशस्यमानायामवनयतिवैश्वदेव्योवै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति—३१)

[तस्माद्यज्ञस्यैकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ यज्ञेनैव देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनु
ष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन् य-
दृतुग्रहा गृह्यन्ते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै
सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतो मुखमृतुपात्रं भवति कः (१) हि नेद यदन्त ऋ-
तूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आह षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्री
णाति द्विः पुनरृतुनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहर्तुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः
पशव ऋतूनुपजीवन्ति द्विः (२) पुनरृतुनाह तस्माद्द्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपजीवन्त्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व
आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनरृतुनाहाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्यो-
न्यमनुप्रपद्येत यदन्योन्यमनुप्रपद्येतर्तुरृतुमनुप्रपद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः (३) प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन
प्रपद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतोऽसि
सꣳसर्पोऽस्यꣳहस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति — ३४) [को द्विः
स्युश्चतुस्त्रिꣳशच्च) ॥ ३ ॥ सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नमृतु-
पात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ
देवानां यदिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नो गृह्यत ओज एवाव रुन्धे वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
प्रजा असावादित्यः शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१) सर्वाः

प्रजाः प्रत्यङ्ङुदैति तस्मात्सर्वएवमन्यते मांप्रत्युदगादिति वैश्वदेवंशुक्रपात्रेणगृह्णाति वैश्वदेव्योवैप्रजास्तेजःशुक्रोयद्वैश्वदेवंशुक्रपात्रेणगृह्णाति प्रजास्वेवतेजोदधाति—३०) [आदित्यस्त्रिंशच्च] ॥ ४ ॥ इंद्रोमरुद्भिः सांविद्येनमाध्यंदिनेसवने वृत्रमहन्यन्माध्यंदिनेसवने मरुत्वतीयागृह्यन्ते वार्त्रघ्नाएवते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य वृत्रंजघ्नुषऋतवोमुह्यन्त्सऋतुपात्रेणमरुत्वतीयानगृह्णात्ततोवै सऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण मरुत्वतीयागृह्यन्तऋतूनां प्रज्ञात्यै वज्रंवाएतं यजमानोभ्रातृव्याय प्रहरतियन्मरुत्वतीयाउदेवप्रथमेन (१) यच्छतिप्रहरति द्वितीयेनस्तृणुते तृतीयेनायुधंवाएतद्यजमानः संस्कुरुतेयन्मरुत्वतीया धनुरेवप्रथमोज्या द्वितीयइषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेनधत्ते विसृजतिद्वितीयेन विध्यतितृतीयेनेंद्रोवृत्रंहत्वा परांपरावतमगच्छदपाराधमितिमन्यमानः सहरितोभवत्सएतान्मरुत्वतीयानात्मस्परणानपश्यत्तानगृह्णीत (२) प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्परणा वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन स्पृणुतेपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेंद्रोवृत्रमहन्तं देवाअब्रुवन्महान्वाअयमभूद्योवृत्रमवधीदिति तन्महेंद्रस्य महेंद्रत्वंसएतं माहेंद्रमुद्धारमुदहरत वृत्रंहत्वान्यासु देवतासु (३) अधि यन्माहेंद्रोगृह्यतउद्धारमेव तं यजमानउद्धरतेन्यासु प्रजास्वधिशुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्योवै माहेंद्रस्तेजः शुक्रोयन्माहेंद्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानएव तेजोदधाति —२८) [प्रथमेनागृह्णीतदेवतास्वष्टाविंशतिश्च] ॥ ५ ॥ अदितिः पुत्रकामा साध्ये-

भ्योदेवेभ्यौब्रह्मौदनमपचत्तस्यांउच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोधत्त तस्यै चत्वारआदित्याअजा-
यंत सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्मइमेज्ञत यदग्रे प्राशिष्यामीतोमेवसीयाꣳसोजनिष्यंत
इति साग्रे प्राश्नात्सा रेतोधत्त तस्यै व्यृद्धमांडमजायत सादित्येभ्यएव (१) तृतीयमपचद्भोगाय
मइदꣳश्रांतमस्त्विति ते ब्रुवन्वरं वृणामहै योनोजायातानाअस्माकꣳ सएकोसद्योस्य प्रजायामृध्या-
ताअस्माकं भोगाय भवादिति ततोविवस्वानादित्योजायत तस्य वा इयं प्रजायन्मनुष्यास्तास्वे-
कएवर्धोयोयजते सदेवानां भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (२) रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वा-
क्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यंत तान्नप्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्रयच्छंति तस्मा-
द्विदेवत्येभ्यआदित्योनिर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायंत तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति
माता पिता पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भोजरायु तदेव तत् (३) मिथुनं पशवोवा एते यदादित्य-
ऊर्गदधिदधामध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतोदधाति शृतातंक्येन मेध्यत्वाय तस्मादामाप-
क्वं दुहे पशवोवा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवोवाएतेयदादि
त्यएषरुद्रोयदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशूनंतर्दधाति (४) एषवै विवस्वानादित्योयदुपाꣳ-
शुसवनः सएतमेव सोमपीथं परिशय आतृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैषते सोमपीथइत्याह विवस्वंतमे
वादित्यꣳ सोमपीथेन समर्धयति यादिव्यावृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टि
मेवावरुंधे यदिताजक्प्रस्कंदेद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदिचिरमवर्षुकोन (५) सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः

प्रजायंते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजाअन्ववसृजेन्नहुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकꣳ स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः—२७) [एवयज्ञात्तद्दधातिनसप्तविꣳशतिश्च] ॥ ६ ॥ अंतर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धिप्रजाः प्रजायंते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजाअन्ववसृजेदेषवै गायत्रोदेवानां यत्सवितैषगायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणोयदंतर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति विश्वे (१) देवास्तृतीयꣳ सवनं नोदयच्छन्ते सवितारं प्रातःसवनभागꣳ संतं तृतीयसवनमभिपर्यणयन्ततोवै ते तृतीयꣳ सवनमुदयच्छन् यत्तृतीयसवने सावित्रोगृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्योवै प्रजावैश्वदेवः कलशः सवितापसवानामीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूतएवास्मै प्रजाः प्र (२) जनयति सोमे सोममभिगृह्णाति रेतएव तद्दधाति सुशर्मासिसुप्रतिष्ठानइत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्योदेवभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानइत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याहदेवेभ्यएवैतेन करोति नमइत्याह पितृभ्यएवैतेन करोति (३) एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यएवैनꣳ सर्वाभ्योगृह्णात्येषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यइत्याह वैश्वदेवोह्येषः—३९) [विश्वेप्रकरोत्येकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ प्राणोवा एषयदुपाꣳशुर्यदुपाꣳशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुप्रयंति प्राणमनूद्यंति प्रजापतिर्वा एषयदाग्रयणः प्राणउपाꣳशुः प-

त्नीः प्रजाः प्रजनयंति यदुपाꣳशुपात्रेण पात्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय तस्मात्प्राणं प्रजाअनुप्रजायंते देवावा इतइतः पत्नीः सुवर्गम् (१) लोकमजिगाꣳसन्ते सुवर्ग लोकन्न प्राजानन्तएतं पात्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततोवै ते सुवर्ग लोकं प्राजानन् यत्पात्नीवतोगृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै ससोमोनातिष्ठतस्त्रीभ्योगृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं कृत्वा घ्नंनं निरिंद्रियं भूतमगृह्णन्तस्मात्स्त्रियोनिरिंद्रिया अदायादीरपिपापात्पुꣳसउपस्तितरम् (२) वदंति यद्धृतेन पात्नीवतꣳ श्रीणाति वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा गृह्णात्युपयामगृहीतोसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमां प्रजाअनुप्रजायंते बृहस्पतिसुतस्य तइत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्रजनयतींदो इत्याह रेतोवा इंदूरेतएव तद्दधातींद्रियावइति (३) आह प्रजावा इंद्रियं प्रजाएवास्मै प्रजनयत्यग्ना ३ इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीवइत्याह मिथुनत्वायं सजूर्देवेन त्वष्ट्रासोमं पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषुदधातिदेवावै त्वष्टारमजिघाꣳसन्त्सपत्नीः प्रापद्यततन्न प्रतिप्रायच्छन्तस्मादपि (४) वध्यं प्रपन्नं नप्रतिप्रयच्छंति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेपिगृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धिप्रजाः प्रजायंते नानुवषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजाअन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशांतमग्नीत्सोमं भक्षयेदुपाꣳश्वनुवषट्करोति न रुद्रं प्रजाअन्ववसृजति शांतमग्नीत्सोमं भक्षयत्यग्नीन्नेष्टुरुपस्थमासीद (५) नेष्टः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतोदधाति नेष्टापत्नियामुद्गात्रा संख्यापयति प्रजापतिर्वा एषयदुद्गाता प्रजानां प्रजननायापउपप्रवर्तयति रेतएव तत्सिंचत्यूरुणोपप्रवर्तयत्यूरुणा हि रेत-

सिच्यतेनग्नं कृत्योरुमुपप्रवर्तयति यदा हि नग्नऊरुर्भवत्यथ मिथुनी (६) भवतोथ रेतः सिच्यतेथ प्र-
जाः प्रजायंते—८) [सुवर्गमुपस्तिरमित्यपिसोमिथुन्यंष्टौच] ॥ ८ ॥ इंद्रोवृत्रमहन्तस्य शीर्ष-
कपालमुदौजत्सद्रोणकलशोभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्सहारियोजनोभवत्तं व्यचिकित्सज्जुहवानी३
माहौषा३मिति सोमन्यत यद्धोष्याम्यामꣳहोष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति
तमध्रियतहोतुꣳसोग्निरब्रवीन्नमय्यामꣳहोष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (१) तꣳशृतं भूतम-
जुहोद्यद्धानाभिर्हारियोजनꣳ श्रीणाति शृतत्वाय शृतमेवैनं भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येता-
वतीरेवास्यामुष्मिंल्लोके कामदुघाभवंत्यथो खल्वाहुरेतावा इंद्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारि-
योजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः श्रीणीयादृक्सामे वा इंद्रस्य हरीसोमपानौ तयोः परिधयआधानं य
दप्रहृत्यपरिधीञ्जुहुयादंतराधानाभ्याम् (२) घासं प्रयच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्या
मेव घासं प्रयच्छत्युन्नेताजुंहोति यातयामेवह्येतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतोयदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं
पुनर्युनक्ति तादृगेवतच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतोहि ससमभवद्विक्रम्य जुहोति विक्रम्यहीं
द्रोवृत्रमहन्त्समृध्यै पशवोवै हारियोजनीर्यत्संभिंद्यादल्पाः (३) एनं पशवोभुंजंतउपतिष्ठेरन्य-
न्नसंभिंद्याद्बहवएनं पशवोभुंजंतउपतिष्ठेरन्मनसा संबाधतउभयं करोति बहवएवैनं पशवोभुंजंत
उपतिष्ठंतउन्नेतर्युपहवमिच्छंते यएव तत्र सोमपीथस्तमेवावरुंधतउत्तरवेद्यां निवपति पशवोवा उ
त्तरवेदिः पशवोहारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयंति —४) [श्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः

स्थापयन्ति] ॥ ९ ॥ ग्रहान्वा अनुप्रजाः पशवः प्रजायंतउपा ॑शुंवंतर्यामावंजावयः शुक्रामंथि-
नौ पुरुषाक्तनुग्रहानेकंशफाआदित्यग्रहं गावंआदित्यग्रहोभूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावंः पशू-
नां भूयिष्ठायत्त्रिरुपा ॑शुः हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्द्वौत्रीनजाजनयत्यथावंयोभूयसीः पिता वा ए-
पयदाग्रयणः पुत्रः कलशोयदाग्रयणउंपदस्येत्कलशांद्गृह्णीयाद्यथा पिता (१) पुत्रं क्षितउंपधा-
वंति तादृगेव तद्यत्कलशउपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयाद्यथा पुत्रः पितरं क्षितउंपधावंति तादृगेव तदा
त्मा वा एषयज्ञस्य यदाग्रयणोयद्ग्रहोवा कलशोवोपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयादात्मनंएवाधियज्ञं निष्कं
रोत्यविज्ञातोवा एषगृह्यते यदाग्रयणस्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात् (२) गर्भेणा-
विज्ञातेन ब्रह्महावंभृथमवंयंति परास्थालीरस्यंत्युद्वायव्यानि हरंति तस्मात्स्त्रियं जातां परास्यंत्यु
त्पुमा ॑सः हरंति यत्पुरोरुचमाह यथावस्यंसआहरंति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति यथावस्यंसआहृ
त्य प्राह तादृगेव तद्यत्सादयंति यथावस्यंसउपनिधायापक्रामंति तादृगेव तद्यत् (३) वियज्ञस्य साम्ना
यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढं पुरस्तादुपयामायजुषा गृह्यंतउपरिष्टादुपयामाऋचा यज्ञ
स्य धृत्यै — १८) [पितानस्माद्यदष्टादशच] ॥ १० ॥ प्रान्यानि पात्राणि युज्यंते नान्यानि
यानि पराचीनानि प्रयुज्यंतेमुमेव तैर्लोकमभिजंयति पराङिवह्यसौ लोकोयानि पुनः प्रयुज्यंत-
इममेव तैर्लोकमभिजंयति पुनः पुनरिव ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यंतेनान्यानि यानि प
राचीनानि प्रयुज्यंते तान्यन्वोपंधयः पराभवंति यानि पुनः (१) प्रयुज्यंते तान्यन्वोपंधयः पुन-

राभवंति ग्राम्याणि पात्राणि युज्यंते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यंते तान्यन्वारण्याः पशवोरण्यमपयंति यानि पुनः प्रयुज्यंते तान्यनुग्राम्याः पशवोग्राममुपावयंति योवै ग्रहाणां निदानं वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वैग्रहाणां निदानं यदुपाꣳशु शꣳसंति तत् (२) उपाꣳश्वंतर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वैग्रहाणां निदानं यएवं वेद निदानवान्भवति योवै ग्रहाणां मिथुनं वेद प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहागृह्यंते वायव्यैरन्यएतद्वैग्रहाणां मिथुनं यएवं वेद प्रप्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायतइंद्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्सविष्वंङ् (३) व्यार्च्छत्सआत्मन्नारमणन्नाविंदत्सएताननुसवनं पुरोडाशानपश्यत्तान्निरवपत्तैर्वैसआत्मन्नारमणमकुरुत तस्मादनुसवनं पुरोडाशानिरुप्यंते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनꣳ सोमोतिपवते ब्रह्मवादिनोवदंति नर्चा न यजुषापङ्क्तिराप्यतेथकिम् (४) यज्ञस्य पांक्तत्वमिति धानाः करंभः परिवापः पुरोडाशः पयस्यातेनपंक्तिराप्यते तद्यज्ञस्यपांक्तत्वम् — १४) [पुनस्तद्विष्वङ्किंचतुर्दशच] ॥ ११ ॥ इंद्र (२३३) आयु (१३९) यज्ञेन (१८४) सुवर्गाये (८०) द्रो (१७८) दिति (२७७) रंतर्यामपात्रेण (१६९) प्राण (३०८) इंद्रो (२००)ग्रहान् (१६८) प्रै (२१४) कादश (२१५०) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेपंचमःप्रपाठकः ॥ ५ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ ॥ सुवर्गाय वाएतानि लोकायहूयंते यद्दाक्षिणानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्याआग्नीध्रे जुहोत्यंतरिक्षएवाक्रमते सदोभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं

गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकꣳ समारोहयति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ सुवःपतेति हिरण्यम् (१) हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासाꣳ रूपमभ्यैति यद्धिरण्येन तुथो वो विश्ववेदा विभजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा विभजति तेनैवैना विभजत्येतत्ते अग्ने राधः (२) ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतꣳ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं वा ऋतꣳ सत्येनैवैना ऋतेन विभजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येनाः पथा यन्ति यद्दक्षिणा ब्राह्मणमद्य राध्यासम् (३) ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः शुश्रुवान् तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतेत्याह वयमिह प्रदातारः स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीराविशतेति (४) वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति — ३८) [हिरण्यराधो राध्यासमित्यष्टात्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ समिष्टयजूꣳषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः संमितो यावानेव

यज्ञस्तंप्रीणाति षड्ग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतवऋतूनेव प्रीणाति त्रीणियजूंꣳषि (१) त्रयइमेलोका
इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञंयज्ञंगच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छे-
त्याहस्वामेवैनं योनिं गमयत्येषते यज्ञोयज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरइत्याह यजमानएव वीर्यंदधाति
वासिष्ठोहसात्यहव्योदेवभागं पप्रच्छयत्सृंजयान्बहुयाजिनोयीयजोयज्ञे (२) यज्ञं प्रत्यतिष्ठिपा
यज्ञपता (३) विति सहोवाच यज्ञपतावितिसत्याद्वैसृंजयाः पराबभूवुरितिहोवाच यज्ञेवावयज्ञः
प्रतिष्ठाप्यआसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवागातुविदोगातुं वित्वागातुमितेत्याह यज्ञएव यज्ञं
प्रतिष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय— ४१) [यजूꣳषियज्ञएकंचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ अ-
वभृथयजूꣳषिजुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः करोति तदेवं तैरवयजते पोवभृथमैवत्यप्सु
वै वरुणः साक्षादेव वरुणमवयजते वर्त्मना वाअन्वित्य यज्ञꣳरक्षाꣳसि जिघाꣳसंति साम्नाप्रस्तोता
न्वैवंति सामवै रक्षोहारक्षसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयइमेलोकाएभ्यएव लोकेभ्योरक्षाꣳसि(१)
अपहंति पुरुषः पुरुषोनिधनमुपैति पुरुषःपुरुषोहि रक्षस्वी रक्षसामपहत्याउरुꣳहिराजा वरुणश्च-
कारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतंते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितोवरुणस्य
पाशइत्याह वरुणपाशमेवाभितिष्ठति बर्हिरभिजुहोत्याहुतीनां प्रतिष्ठित्याअथो अग्निवत्येवजुहोत्यप
बर्हिषः प्रयाजान्(२) यजति प्रजावैबर्हिः प्रजाएव वरुणपाशान्मुंचत्याज्यभागौयजति यज्ञस्यैव
चक्षुषीनांतरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनं मुंचत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुं

चत्वारि वा अथ बर्हिः पावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्यजति
द्वावनूयाजौ षट्संपद्यन्ते षड्वा ऋतवः (३) ऋतुष्वेव प्रतितिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमवयजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापइत्या-
हाद्भिरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (४)
सोमो यद्भिन्दूनां भक्षयेत्पशुमान्त्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णी-
यादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादे-
वनिर्मुच्यते प्रतीक्षमायन्ति वरुणस्यान्तर्हित्या एधोस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्तः
(५) उपायन्ति तेजोसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते — १२) [रक्षांसि प्रयाजानृतवो
वैनं नमस्यन्तो द्वादश च] ॥ ३ ॥ स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण विमिमीते यूपं मिनोति त्रिवृत
मेव वज्रं संभृत्य भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभिजयेद्यद्बहिर्वेदि मनुष्य-
लोकं वेद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसंमितां मिनुयात्पितृलोककामस्य र-
शनसंमितां मनुष्यलोककामस्य चषालसंमितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो-
मध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैतान्वै (१) अनु पशव उपतिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्र-
जयैवैनं पशुभिर्व्यतिषजति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्ध्यं वर्षिष्ठ-
मथ ह्रसीयांसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक्प्रमीयते दक्षिणार्ध्यं वर्षिष्ठं मिनुयात्सुव-

गंकामस्याथह्रसीयाꣳसमाक्रमणमेवतत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (२)
यदेकस्मिन्यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेकोद्वेजायेविंदते यन्नैकाꣳरशनां द्वयोर्यूपयोः परि-
व्ययति तस्मान्नैकाद्वौपती विंदते यं कामयेतस्त्र्यस्यजायेतेत्युपाते तस्य व्यतिषजेत्स्त्र्येवास्य
जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यांतं तस्य प्रवेष्टयेत्पुमानेवास्य (३) जायते सुरावै
देवान् दक्षिणतउपानयंतां देवाउपशयेनैवापानुदंत तदुपशयस्योपशयत्वं यद्दक्षिणतउपशयउपशये
भ्रातृव्यापनुत्त्यै सर्वे वाअन्येयूपाः पशुमंतोथोपशयएवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यन्ननिर्दिशे-
दार्तिमार्छेद्यजमानोसौ ते पशुरितिनिर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (४) द्वेष्टि तमस्मै पशुंनिर्दिशति
यदिनद्विष्यादाखुस्तेपशुरितिब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून्हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजाअसृजत सो-
न्नाद्येन व्यार्ध्यत सएतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै सोन्नाद्यमवारुंधयद्दशयूपाभवंति दशाक्षरा-
विराडन्नंविराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधे (५) यएकादशःस्तनएवास्यैसदुहएवैनांतेनवज्रोवाएषासंमी-
यते यदेकादशिनीसेश्वरापुरस्तात्प्रत्यंचं यज्ञꣳसंमर्दितोर्यत्पात्नीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै-
सयत्वाय — ३०) [वैसमष्ट्याअस्यैवरुंधेत्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिः प्रजाअसृजत सरिरि-
चानोमन्यत सएतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै सआयुरिंद्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजाइव खलु वा ए-
षसृजते योयजते सएतर्हिरिरिचानइव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेवतयेंद्रियं वीर्यं यजमानआ-
त्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयतिमिथुनꣳसारस्वत्याकरोति रेतः (१) सौम्येन दधाति प्रजनयति पौष्णेन

बार्हस्पत्योभवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति वैश्वदेवोभवति वैश्वदेव्योवै
प्रजाः प्रजाएवास्मै प्रजनयतींद्रियमेवैंद्रेणावरुंधे विशं मारुतेनौजोबलमैंद्राग्नेन प्रसवायसावित्रोनि
र्वरुणत्वाय वारुणोमध्यतऐंद्रमालभते मध्यतएवेंद्रियं यजमाने दधाति (२) पुरस्तादैंद्रस्य वैश्वदेवमा
लभतेवैश्वदेवं वाअन्नमन्नमेवपुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यतऐंद्रमालभ्य मारुतमालभते विड्वै-
मरुतोविशमेवास्मा अनुबध्नाति यदि कामयेत योवगतः सोपरुध्यतां योपरुद्धः सोवगच्छत्वित्यैंद्रस्य
लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोकऐंद्रम् (३) यएवावगतः सोपरुध्यते योपरुद्धः सोव-
गच्छति यदि कामयेत प्रजामुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजाएवमोहयति यदभिवाहतोपां वा-
रुणमालभेत प्रजावरुणोगृह्णीयाद्दक्षिणतउदंचमालभतेपवाहतोपां प्रजानामवरुणग्राहाय— ३७)
[रेतोदधात्यैंद्रं सप्तत्रिंशच्च] ॥ ५ ॥ इंद्रः पत्नियामनुमयाजयत्तां पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया-
मनुराध्नोद्यत्पर्यग्निकृतं पात्नीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धिमाध्नोत्तामेव यजमानऋध्नोति यज्ञस्य
वाअप्रतिष्ठिताद्यज्ञः पराभवति यज्ञं पराभवंतं यजमानोनुपराभवति यदाज्येन पात्नीवतं सं
स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठंतं यजमानोनुप्रतितिष्ठतीष्टंवपया (१) भवत्य-
निष्टं वशयाथपात्नीवतेन प्रचरति तीर्थएवप्रचरत्यथो एतर्ह्येवास्ययामस्त्वाष्ट्रोभवति त्वष्टावैरेतसः
सिक्तस्य रूपाणि विकरोति तमेव वृषाणं पत्नीष्वपिसृजति सोस्मै रूपाणि विकरोति— ३६)
[वपयापद्त्रिंशच्च] ॥ ६ ॥ घ्नंति वाएतत्सोमंयदभिषुण्वंति यत्सौम्योभवति यथामृतायां-

नुस्तरणीं घ्नंति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्याद्दक्षिणार्धे जुहोत्येषा-
वै पितृणां दिक्स्वायामेव दिशि पितॄन्निरवदयत उद्गातृभ्यो हरंति सामदेवत्यो वै सौम्यो यदेव साम्न-
श्छंबट्कुर्वंति तस्यैव स शांतिरवं (१) ईक्षंते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयंते य आत्मानं
न परिपश्येदितासुः स्यादभिदर्दिकृत्वावेक्षेत तस्मिन्ह्यात्मानं परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गत-
मनाः स्यात्सोवेक्षेत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम् । राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति
मन एवात्मन्दाधार (२) न गतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामती जानादनीजानमभ्याग्नावैष्ण
व्यर्चा घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चं दाधारोपाꣳशु यजति मिथुनत्वाय
ब्रह्मवादिनो वदंति मित्रो यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तर्हि यज्ञः क्व यजमानो भवतीति य-
न्मैत्रावरुणीं वशामालभंते मित्रेणैव (३) यज्ञस्य स्विष्टꣳ शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्छति
यजमानो यथा वै लांगलेनोर्वरां प्रभिंदंत्येवमृक्सामे यज्ञं प्रभिंतो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभंते य-
ज्ञायैव प्रभिन्नाय मत्यमन्ववास्यति शांत्यै यातयामानि वा एतस्य छंदाꣳसि य ईजानश्छंदसा-
मेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभंते छंदाꣳस्येव पुनराप्रीणाति (४) अयातयामत्वाया-
थो छंदःस्वेव रसं दधाति— ६) [एवं दाधारैव प्रीणाति षट् च] ॥ ७ ॥ देवा वा इंद्रियं वीर्यं१व्य-
भजंत ततो यदत्यशिष्यत तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या गृह्यंत इंद्रिय-
मेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेज आग्नेयेनेंद्रियमैंद्रेण ब्रह्मवर्चसꣳ सौर्येणोपस्तंभनं वा एत-

यज्ञस्य यदतिग्राह्यांश्चके पृष्ठानियत्पृष्ठ्येन गृह्णीयात्प्रांचं यज्ञं पृष्ठानि सꣳशृंणीयुर्यदुक्थ्ये (१) गृह्णीयात्प्रत्यंचं यज्ञमति ग्राह्याः सꣳशृंणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्यायज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सप्रियास्तनूरपन्यधत्त तदतिग्राह्याअभवन्वितनुस्तस्य यज्ञइत्याहुर्यस्यातिग्राह्यानगृह्यंतइत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्यायज्ञस्य सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्तानव्यावृत्तमगच्छन्ते देवाः (२) एतएतान् ग्रहानपश्यन् तानगृह्णताग्नेयमग्निरैंद्रमिंद्रः सौर्यꣳ सूर्यस्ततोवै तेन्याभिर्देवताभिर्व्यावृत्तमगच्छन्यस्यैवं विदुषएतेग्रहागृह्यंतेव्यावृत्तमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे लोकाज्योतिष्मंतः समावद्वीर्याः कार्याइत्याहुराग्नेयेनास्मिन्लोके ज्योतिर्धत्तऐंद्रेणांतरिक्षइंद्रवायू हिसयुजौ सौर्येणामुष्मिन्लोके (३) ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मंतोस्माइमेलोकाभवंति समावद्वीर्यानेनान्कुरुत एतान्वैग्रहान्बंबाविश्ववयसाववित्तां ताभ्यामिमेलोकाः परांचश्चार्वांचश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषएतेग्रहागृह्यंते प्रास्माइमेलोकाः परांचश्चार्वांचश्चभांति — ३९) [उक्थ्येदेवाल्लोकएकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ ८ ॥ देवावै यद्यज्ञेकुर्वत तदसुराअकुर्वत ते देवाअदाभ्येछंदाꣳसि सवनानि समस्थापयन्ततोदेवाअभवन्परासुरायस्यैवं विदुषोदाभ्योगृह्यते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवति यद्दे देवाअसुरानदाभ्येनादभ्नुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वं यएवंवेद दभ्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनं भ्रातृव्योदभ्नोति (१) एषावैप्रजापतेरतिमोक्षिणीनामतनूर्यददाभ्यउपनद्धस्य गृह्णात्यतिमुक्त्याअतिपाप्मानं भ्रातृव्यं मुच्यते यएवंवेदघ्नंति वाएतत्सोमंयदभिषुण्वंति

सोमेहन्यमाने यज्ञोहन्यते यज्ञेयजमानोब्रह्मवादिनोवदंति किं तद्यज्ञेयजमानः कुरुते येन जीवं-
न्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहोवाएषयददाभ्योनभिषुतस्य गृह्णाति (२) जीवंतमेवैनंꣳसुवर्गं
लोकं गमयति विवाएतद्यज्ञं छिंदंति यददाभ्ये सꣳस्थापयंत्यꣳशूनपि सृजतियज्ञस्य संतत्यै—
११) [दभ्नोतिगृह्णात्येकान्नविꣳशतिश्च] ॥ ९ ॥ देवावै प्रवाहुग्ग्रहानगृह्णतस एतं प्रजापति-
रꣳशुमपश्यत्तमगृह्णीत तेन वै स आर्ध्नोद्यस्यैवं विदुषोꣳशुर्गृह्यतऋध्नोत्येवसकृदभिषुतस्य गृह्णाति
सकृद्धिसतेनार्ध्नोन्मनसागृह्णाति मनइवहि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या औदुंबरेण गृह्णात्यूर्ग्वाउदुंबर-
ऊर्जमेवावरुंधे चतुःस्रक्तिभवति दिक्षु (१) एवप्रति तिष्ठति योवाअꣳशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति सामतद्वा अस्यायतनंमनसा गायमानोगृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरꣳशुंगृ-
ह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां नर्ध्येताध्वर्यवेचयजमानायचयदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं गृह्णाति सैवास्यर्द्धि
र्हिरण्यमभिव्यनिति (२) अमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणआयुषैवामृतमभिधिनोतिशतमानं भवति
शतायुःपुरुषः शतेंद्रियआयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठति— २०) [दिक्ष्वनितिविꣳशतिश्च] ॥ १० ॥ प्र
जापतिर्देवभ्योयज्ञान्व्यादिशत्सरिरिचानोमन्यतसयज्ञानांꣳषोडशधेंद्रियं वीर्यमात्मानमभिसमखिव-
दत्तत्षोडश्यभवन्नवैषोडशीनामयज्ञोस्तियद्वाव षोडशꣳस्तोत्रꣳषोडशꣳशस्त्रं तेन षोडशीतत्षोड-
शिनः षोडशित्वं यत्षोडशीगृह्यतइंद्रियमेव तद्वीर्यं यजमानआत्मन्धत्ते देवेभ्योवै सुवर्गोलोकः
(१) नप्राभवत्तएतꣳषोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततोवै तेभ्यः सुवर्गोलोकः प्राभवद्यत्षोडशीगृह्य

ते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या इंद्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतश्षोडशिनं प्रायच्छत्तमगृह्णीत ततो वै सोऽग्रं देवतानां पर्यैद्यस्यैवं विदुषः षोडशी गृह्यते (२) अग्रमेव समानानां पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो वै षोडशी वज्रः प्रातःसवनश्स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति सवनेसवनेऽभिगृह्णाति सवनात्सवनादेवैनं प्रजनयति तृतीयसवने पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै तृतीयसवनात्पशूनवरुंधे नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशव उक्थानि यदुक्थ्ये (३) गृह्णीयात्प्रजां पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी वज्रेणैवास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्व्यावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह्न एवास्मै वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इंधे निर्वा दहत्येकविंशश्स्तोत्रं भवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इंद्रस्य प्रियं धाम (४) उपाप्नोति कनीयाश्सि वै देवेषु छंदाश्स्यासन्ज्यायाश्स्यसुरेषु ते देवाः कनीयसा छंदसा ज्यायश्छंदोऽभ्यशश्सन्ततो वै तेऽसुराणां लोकमवृंजत यत्कनीयसा छंदसा ज्यायश्छंदोऽभि विशश्सति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृंक्ते षडक्षराण्यतिरेचयंति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यवकल्पयंति (५) चतुष्पद एव पशूनवरुंधे द्वे उत्तरे द्विपद एवावरुंधे नुष्टुभमभिसंपादयंति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक इंद्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरत्यरुणपिशंगोऽश्वो दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपश्समृद्ध्यै — ४७) [लोको गृह्यत उक्थ्ये धामं कल्पयंति सप्तचत्वारिश्शच्च] ॥११॥

सुवर्गाय (२३८) स (१४१) मवभृथयजूꣳषि (२६२) स्फ्येन (२८०) प्रजापति (१८७)
रिन्द्रो (८६) घ्नंति (२०७) देवा (१८९) देवा (१११) देवाः (१२०) प्रजापति (२९७)
रेकादश (२१२६) ॥ ११ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेषष्ठःप्रपाठकः ॥
प्राचीनवꣳशं (३८४०) य (३०८५) चात्वालां (३१५५) यज्ञेने (२६३६) न्द्रः (२१५०)
सुवर्गाय (२१२६) षट् (१६९९२ ॥ ६ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांषष्ठःकाण्डःसमाप्तः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्छंदसां ज्योतिर्विराड्वाचोग्नौ संतिष्ठते विराजमभिसंपद्यते तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौस्तोमौ प्रातःसवनं वहतोयथा प्राणश्चापानश्चद्वौ माध्यंदिनꣳसवनं यथा चक्षुश्चश्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसंमितोवाएषय ज्ञोस्थूरिः (१) यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वꣳह्यस्थूरिणाभ्यश्नुतेग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताअग्निष्टोमेनैव पर्यगृह्णात्तासां परिगृहीतानामश्वतरोत्यप्रवत तस्यानुहायरेतआदत्त तद्गर्दभेन्यमार्ट्तस्माद्गर्दभोद्विरेताअथो आहुर्वडवायां न्यमार्डिति तस्माद्वडवा द्विरेताअथो आहुरोषधीषु (२) न्यमार्डिति तस्मादोषधयोनभ्यक्तारेभंत्यथोआहुः प्रजासुन्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरोन प्रजायत आत्तरेताहितस्माद्बर्हिष्यनवक्लृप्तः सर्ववेदसेवासहस्रे वावक्लृप्तोतिह्यप्रवत यएवंविद्वानग्निष्टोमेन यजते प्राजाताः प्रजाजनयति परिप्रजाताशृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञइति (३) प्रजापतिर्वावज्येष्ठः सह्येते नाग्रे यजत प्रजापतिरकामयत प्रजा-

येयेति समुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत तमग्निर्देवतान्वसृजत गायत्रीछंदोरथंतरꣳसामं ब्राह्मणोमनुष्या-
णामजः पशूनां तस्मात्तेमुख्यामुखतोह्यसृज्यंतोरसोबाहुभ्यां पंचदशं निरमिमीत तमिंद्रोदेवता-
न्वसृज्यत त्रिष्टुप्छंदोबृहत् (४) साम राजन्योमनुष्याणामविः पशूनां तस्मात्ते वीर्यावंतोवीर्या
द्ध्यसृज्यंत मध्यतः सप्तदशंनिरमिमीत तं विश्वेदेवादेवता अन्वसृज्यंत जगतीछंदोवैरूपꣳसामवै-
श्योमनुष्याणां गावः पशूनां तस्मात्तआद्याअन्नधानाद्ध्यसृज्यंत तस्माद्भूयाꣳसोन्येभ्योभूयिष्ठाहि
देवताअन्वसृज्यंत पत्तएकविꣳशंनिरमिमीततमनुष्टुप्छंदः (५) अन्वसृज्यत वैराजꣳसाम शूद्रोम-
नुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौभूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रोयज्ञेनवक्लृप्तोनहिदेवता अन्व-
सृज्यत तस्मात्पादावुपजीवतः पत्तोह्यसृज्येतां प्राणावै त्रिवृदर्धमासाः पंचदशः प्रजापतिः सप्तदश-
स्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविꣳशएतस्मिन्वाएते श्रिताएतस्मिन्प्रतिष्ठिता यएवंवेदैतस्मिन्नेव-
श्रयतएतस्मिन्प्रतितिष्ठति —९)[अस्थूरिरोषधीष्वितिबृहच्छंदःप्रतिष्ठितानवच]॥१॥ प्रातःसवने
वै गायत्रेणछंदसा त्रिवृतेस्तोमायज्योतिर्दधदेतित्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पंचदशाय ज्योतिर्दधदेति पंचद
शेनौजसावीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन प्राजापत्येनप्रजननेनैकविꣳशाय ज्योतिर्दधदे
तिस्तोमएवतत्स्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथोस्तोमएवस्तोमभिप्रणयति यावंतो वै स्तोमास्तावंतःकामा-
स्तावंतोलोकाः (१) तावंति ज्योतीꣳष्येतावतएवस्तोमानेतावतः कामानेतावतो लोकानेतावंति
ज्योतीꣳष्यवरुंधे —१३) [लोकास्त्रयोदशच]॥२॥ ब्रह्मवादिनोवदंति सत्वैयजेत योग्निष्टोमेन यजे

मानोथसर्वस्तोमेन यजेतेतियस्यंत्रिवृतमंतर्यंति प्राणाꣳस्तस्यांतर्यंति प्राणेषु मेप्यंसदितिखलु वै य-
ज्ञेन यजमानो यजते यस्य पंचदशमंतर्यंति वीर्यं तस्यांतर्यंति वीर्यमेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन यज-
नोयजते यस्य सप्तदशमंतर्यंति (१) प्रजां तस्यांतर्यंति प्रजायां मेप्यंसादितिखलु वै यज्ञेन
यजमानोयजते यस्यैकविꣳशमंतर्यंति प्रतिष्ठांतस्यांतर्यंति प्रतिष्ठायां मेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन
यजमानोयजते यस्य त्रिणवमंतर्यंत्यृतूꣳश्च तस्य नक्षत्रियांच विराजमंतर्यंत्यृतुषु मेप्यंसंनक्षत्रियां
यांचविराजीति (२) खलु वै यज्ञेन यजमानोयजते यस्य त्रयस्त्रिꣳशमंतर्यंति देवतास्तस्यांत-
र्यंतिदेवतासुमेप्यंसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानोयजते योवै स्तोमानामवमं परमतां गच्छंतंवेद
परमतामेवगच्छति त्रिवृद्वैस्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमोयएवं वेद परमतामेवगच्छति—४४) [अंत-
र्यंतीतिचतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ अंगिरसोवै सत्रमासत ते सुवर्ग लोकमायन तेषाꣳहविष्मां-
ꣳश्चहविष्कृच्चाहीयेतां तावकामयेताꣳसुवर्गं लोकमियावेतितावेतंद्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेना-
यजेतां ततोवैतौसुवर्गल्लोकमैतांयएवंविद्वान्द्विरात्रेणयजते सुवर्गमेव लोकमेति तावेतांपूर्वेणाह्ना-
गच्छतामुत्तरेण (१) अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवाति
तेजस्तेनावरुंधे सर्वस्तोमोतिरात्रउत्तरꣳ सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुध्यैगायत्रंपूर्वेहन्त्सामं भवाति तेजो-
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसंतेजएवब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तरओजोवै वीर्यं त्रिष्टुगोजए
व वीर्यमात्मंधत्ते रथंतरं पूर्वे (२) अहन्त्सामंभवतीयं वैरथंतरमस्यामेव प्रतितिष्ठति बृहदुत्तरेसौ

वै बृहदमुष्यामिव प्रतितिष्ठति तदाहुः क्वजगतीचानुष्टुप्चेति वैखानसं पूर्वेहन्त्सामभवति तेन जग-
त्यै नैतिषोडश्युत्तरेतेनानुष्टुभोथाहुर्यत्समानेर्धमासे स्यातामन्यतरस्याह्नोवीर्यमनु (३) पद्येते त्य-
मावास्यायांपूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरंनानैवार्धमासयोर्भवतोनानावीर्येभवतोहविष्मन्निधनंपूर्वमहर्-
र्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरंप्रतिष्ठित्यै — २१) [उत्तरेणपूर्वेन्वेकविंशतिश्च]॥ ४ ॥ आपोवा
इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वा चरत्सइमामपश्यत्तां वराहोभूत्वा हरत्तांविश्वकर्मा
भूत्वाव्यमार्ट्सा प्रथत सापृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वंतस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः सदेवानसृजत
वसून्रुद्रानादित्यान्तेदेवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्रजायामहाइति सोब्रवीत् (१) यथाहं युष्मांस्तप
सासृक्ष्येवंतपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योग्निमायतनंप्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेतितेग्निना-
यतनेनाश्राम्यन्तेसंवत्सरएकां गामसृजंत तां वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतांरक्षध्व
मिति तां वसवोरुद्राआदित्याअरक्षंत सावसुभ्योरुद्रेभ्यआदितेभ्यः प्राजायत त्रीणिच (२)श-
तानि त्रयस्त्रिंशतं चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नोयाजयेति सो-
ग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्तइमंलोकमजयन्तच्चाददुः सउक्थेन रुद्रानयाजयत्तेन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः
सोतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तेमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम् (३) व्यवैर्यंत तस्माद्रुद्राघातु-
काअनायतनाहि तस्मादाहुः शिथिलं वैमध्यममह्नस्त्रिरात्रस्यविहितद्वैर्यतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याह्न-
आज्यं भवति संयानानि सूक्तानि शंसतिषोडशिनंशंसत्यह्नोधृत्याअशिथिलं भावाय तस्मान्नि-

रात्रस्याग्निष्टोमएव प्रथममहःस्यादथोक्थ्योथातिरात्रएषां लोकानां विधृत्यैत्रीणि त्रीणि शतान्यं-
नूचीनाहमव्यवच्छिन्नानिददाति (४) एषां लोकानामनुसंतत्यै दशतं नविच्छिंद्याद्विराजं नेद्वि-
च्छिनदानीत्यथयासंहस्रतम्यासीत्तस्यामिंद्रश्च विष्णुश्च व्यायंच्छेतांसइंद्रोमन्यतानयावाइदं विष्णुः
सहस्रं वक्ष्यतइति तस्यामकल्पेतां द्विभागइंद्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वाएषाभ्यनूच्यतउभाजिग्यथुरितितां
वा एतामच्छावाकः (५) एवशंसत्यथ या संहस्रतमी साहोत्रेदेयेतिहोतारं वाअभ्यति रिच्यते
यदतिरिच्यते होता नांसस्यापयितार्थाहुरुन्नेत्रेदेयेत्यतिरिक्तावाएषा सहस्रस्यातिरिक्तउन्नेतर्त्वि-
जामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्योदेयेत्यथाहुरुदाकृत्यासावशंचरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे चदेयेति (६)
द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधऐंद्रोवै ब्रह्मावैष्णवोग्नीध्यथैवतावकल्पेतामित्यथाहुर्याकल्याणीबहुरू-
पा सादेयेत्यथाहुर्याद्विरूपोभयतएनीसादेयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यैतद्वाएतत्सहस्रस्यायनंसहस्रं
स्तोत्रीयाःसहस्रंदक्षिणाःसहस्रसंमितः सुवर्गोलोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै— ४७) [अब्र-
वीच्चांतरिक्षंददात्यच्छावाकइतिसप्तचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ सोमोवै सहस्रमविंदत्तमिंद्रोन्वविं-
दत्तौयमोन्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेत्रापीत्यस्तुही३इत्यब्रूतांसयमएकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा-
अस्य सहस्रस्य वीर्यं बिभर्तीति तावब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूतांसर्वैवाएतदेतस्यां
वीर्यम् (१) परिपश्यामोंशमाहरामहाइतितस्यामंशमाहरंततामप्सुप्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा
रोहिणी पिंगलैकहायनी रूपंकृत्वात्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्चशतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्यापिंगलयैकं-

हायन्यासोमं क्रीणीयाद्यएवं विद्वान्रोहिण्यापिंगलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशशताचै-
वास्यत्रिभिश्च (२) शतैः सोमः क्रीतोभवति सुक्रीतेन यजते तामप्सुप्रावेशयन्निंद्रायोदेहीति
सारोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौहीवार्त्रघ्नीरूपंकृत्वा त्रयस्त्रिंशशताच त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहि-
णीं लक्ष्मणां पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्यएवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणां पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिंश
शच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सादत्ता (३) भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति साजरती मूर्खा
तज्जघन्यारूपंकृत्वात्रयस्त्रिंशशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माज्जरतीं मूर्खां तज्जघन्या
मनुस्तरणीं कुर्वीत यएवंविद्वान्जरतीं मूर्खां तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सामुष्मिंल्लोके भवति वागेव सहस्रतमी तस्मात् (४) वरोदेयः साहिवरः
सहस्रमस्य सादत्ता भवति तस्माद्वरोन प्रतिगृह्यः साहिवरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीयं वरइति
ब्रूयादथान्यां ब्रूयादियं ममेति तथास्य तत्सहस्रमप्रतिगृहीतं भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी
स्यात्सहस्रंपरस्तादेतमिति यैव वरः (५) कल्याणी रूपसमृद्धासा स्यात्साहि वरः समृद्ध्यै-
तामुत्तरेणाग्नीध्रं पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्रकलशं मह्युरुधारापयस्वत्या-
त्वाविशंत्विंदवः समुद्रमिव सिंधवः सामासहस्रआभज प्रजया पशुभिः सहपुनर्माविशतादुयिरिति
प्रजयैवैनं पशुभीरय्यासम् (६) अर्धयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति यएवं वेद तया सहाग्नी-
ध्रं परेत्य पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठंत्यां जुहुयादुभाजिग्यथुर्न पराजयेथे न पराजिग्येकतरश्चनैनोः ।

इंद्रश्च विष्णोयदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वितदैरयेथामिति त्रेधा विभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रꣳ साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनां मात्राम् (७) करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनाꣳ समर्धयति तस्याउपोत्थाय कर्णमाजपेदिडेरंतेदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महिविश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतंमादेवेषु ब्रूतादिति देवेभ्यएवैनमावेदयत्यन्वेनं देवाबुध्यंते—३९) [वीर्यंचदत्तातस्मादुरःसंमात्रामेकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ ६ ॥ सहस्रतम्यां वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति सामासुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सामा ज्योतिष्मंतं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मंतमेवैनं लोकं गमयति सामा सर्वान्पुण्यांल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं पुण्यांल्लोकान्गमयति सा (१) मा प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभीरय्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति यएवं वेदतामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवेवादद्यात्सहस्रमस्य सादत्ता भवति सहस्यमस्य प्रतिगृहीतं भवति यस्तामविद्वान् (३) प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासिनसहस्रमेकां त्वाभूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेकामाभूताविशमा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं यएवं वेद स्योनासिसुषदासुशेवा स्योनामाविशसुषदामाविश सुशेवामाविश (३) इत्याह स्योनैवैनꣳ सुषदा सुशेवा भूताविशति नैनꣳ हिनस्ति ब्रह्मवादिनोवदंति सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्वेती३संहस्रतमीꣳ सहस्रा३मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रꣳ सुवर्गं लोकं न प्रजानीयात्प्रतीचीमु-

त्सृजनिताः सहस्रमनुंपर्यावर्तन्ते साप्रजानती सुवर्गंलोकमेति यजमानम् (४) अभ्युत्सृजति क्षिप्र-
सहस्रं प्रजायतउत्तम नीयते प्रथमा देवान्गच्छति—१२) [साऽविद्वान्विशयजमानंद्वादशच] ॥७॥
अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय सरिरिचानोमन्यत वीर्यः शिथिलोयातयामास एतं चतूरात्र
मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै तस्य चत्वारोवीराआजायन्त सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयो
यएवं विद्वाश्चतूरात्रेण यजतआस्य चत्वारोवीराजायन्ते सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयायेच-
तुर्विंशाः पवमानाब्रह्मवर्चसं तत् (१) यउद्यन्तस्तोमाश्रीः सात्रिंश्श्रद्धादेवं यजमानं चत्वारि
वीर्याणि नोपानमन्तेजइंद्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं सएताश्चतुरश्चतुष्टोमान्सोमानपश्यत्तानाहरत्ते
रयजत तेजएव प्रथमेनावारुंधेंद्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यएवं विद्वाश्च-
तुरश्चतुष्टोमांत्सोमानाहरति तैर्यजते तेजएव (२) प्रथमेनावरुंधइंद्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीये-
नान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिर्ऋद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमानऋध्नोति —१८) [तदेवाष्टादशच] ॥ ८॥
जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत सएतान्पोषाँ अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न संजा
नाते एतानेव पोषान्पुष्यति यएवं विद्वाश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यउपसदोभवंति पशवोवै पु-
रोडाशः पशूनेवावरुंधेन्नं वै पुरोडाशोन्नमेवावरुंधेन्नादः पशुमान्भवति यएवं विद्वाश्चतूरात्रेण य-
जते —४८) [जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्] ॥ ९ ॥ संवत्सरोवा इदमेकआसीत्सोकामयतर्तू-
न्त्सृजेयेति सएतं पंचरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सऋतूनसृजत यएवं विद्वान्पंचरात्रेण

यजते प्रैव जायते तक्रतवः सृष्टानव्यावर्तन्त तएतं पंचरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते-
ऽव्यावर्तन्त (१) यएवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते विपाप्मना भ्रातृव्येणावर्तते सार्वसेनिः शौचेयो-
ऽकामयत पशुमान्त्स्यामिति सएतं पंचरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै ससहस्रं पशून्प्राप्नोद्यएवं वि-
द्वान् पंचरात्रेण यजते प्रसहस्रं पशूनाप्नोति बबरः प्रावाहणिरकामायत वाचः प्रवदितास्यामिति
सएतं पंचरात्रमा (२) अहरत्तेनायजत ततो वै सवाचः प्रवदिताभवद्यएवं विद्वान्पंचरात्रेण य-
जते प्रवदितैव वाचोभवत्यथो एनं वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोतिरिक्तः षड्रात्रोथवा एषसंप्रति-
यज्ञोयत्पंचरात्रोयएवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते संप्रत्येव यज्ञेन यजते पंचरात्रोभवति पंचवा ऋत-
वः संवत्सरः (३) ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठत्यथो पंचाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधे
त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजएवावरुंधे पंचदशोभवतीन्द्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरु-
ध्याअथो प्रैव तेन जायते पंचविꣳशोग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्याव-
रुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै — ४) [न्यावर्तन्तासंवत्सरोऽभि-
जित्यै] ॥ १० ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णोहस्ताभ्यामाददं-
इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्वआयुषिविदथेषुकव्यातया देवाः सुतमावभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सर-
मारपंती । अभिधाअसि भुवनमसि यंतासि धर्तासि सोग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसंगच्छ स्वाहा-
कृतः पृथिव्यां यंताराड्यंतासियमनोधर्तासि धरुणः (१) कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय

त्वा पृथिव्यै त्वांतरिक्षाय त्वा दिवेत्वा सते त्वा संते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः — २५) [धरुणःपंचविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोसि हयोस्यत्योसि-नरोस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणाअसि ययुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विह्यग्नये स्वाहा स्वाहेंद्राग्निभ्यां स्वाहा प्रजापतये स्वाहा विश्वेभ्योदेवेभ्यः स्वाहा सर्वाभ्योदेवताभ्यइह धृतिः स्वाहेहविधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहा (१) इहरमतिः स्वाहा भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्योदेवाआशापालाएतं देवेभ्योश्वं मेधायप्रोक्षितं गोपायत— २२) [रंतिःस्वाहाद्वाविंशतिश्च] ॥ १२) आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वाहाशूकाराय स्वाहाशूकृताय स्वाहापलायिताय स्वाहापलायिताय स्वाहाऽऽवल्गते स्वाहापरावल्गते स्वाहा यते स्वाहा प्रयते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २६) [आयनायषड्विंशतिः] ॥१३॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा वायवे स्वाहापांमोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहेंद्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहामित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२३) [अग्नयेत्रयोविंशतिः] ॥१४॥ पृथिव्यै स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चंद्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहावांतरदिशाभ्यः स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शरद्भ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहर्तुभ्यः स्वाहासंवत्सराय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—४७) [पृथि-

व्यैसप्तचत्वारिꣳशत्] ॥ १५ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा
पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहापांमोदाय स्वाहा वायवे स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा—२३) [अग्नयेत्रयोविꣳशतिः] ॥ १६ ॥ पृथिव्यै स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा
दिवे स्वाहाग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चंद्रमसे स्वाहाह्नेस्वाहा रात्रियै स्वाहर्जवे
स्वाहा माधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा क्षुधे स्वाहा शितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा
शीताय स्वाहातपाय स्वाहारण्याय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—४४)
[पृथिव्यैचतुश्चत्वारिꣳशत्) ॥ १७ ॥ भुवोदेवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवत-
या गायत्रेणं त्वाछंदसा युनज्मि वसंतेनत्वर्तुना हविषादीक्षयामि रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन
त्वा छंदसा युनज्मि ग्रीष्मेणत्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया जागतेन त्वा छंदसा
युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषादीक्षयामि विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छंदसा युनज्मि (१)
शरदात्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यंगिरोभिर्देवेभिर्देवतया पाङ्क्तेन त्वा छंदसा युनज्मि हेमंतशिशिरा-
भ्यां त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्याहं दीक्षामरुहमृतस्य पत्नीं गायत्रेण छंदसा ब्रह्मणा चर्तꣳसत्ये-
धाꣳ सत्यमृते धाम् । महीमूषु सुत्रामाणमिह धृतिः स्वाहेहविधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहेहरमतिः स्वा-
हा— ४१) [युनज्म्येकान्नपंचाशच्च] ॥ १८ ॥ ईकाराय स्वाहेंकृताय स्वाहाक्रंदते स्वा-
हावक्रंदते स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथते स्वाहा गंधाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा प्राणाय स्वाहा

व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा संदीयमानाय स्वाहा संदिताय स्वाहाविचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय स्वाहा पलायिष्यमाणाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरंस्यते स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहानिविशमानाय स्वाहानिविष्टाय स्वाहानिपत्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय स्वाहा (१) आसिष्यते स्वाहासीनाय स्वाहा सिताय स्वाहा निपत्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहानिपन्नाय स्वाहा शयिष्यते स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा संमीलिष्यते स्वाहा संमीलते स्वाहा संमीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोत्स्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा वीक्षिष्यते स्वाहा (२) वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा संहास्यते स्वाहा संजिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवर्त्स्यते स्वाहाविवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रंस्यते स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रांताय स्वाहाचंक्रमिष्यते स्वाहा चंक्रम्यमाणाय स्वाहाचंक्रमिताय स्वाहा कंडूयिष्यते स्वाहा कंडूयमानाय स्वाहा कंडूयिताय स्वाहानिकषिष्यते स्वाहा निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —२७) [निषण्णाय स्वाहा वीक्षिष्यते

स्वाहानिकर्षमाणायस्वाहासप्तविंशतिश्च]॥ १९ ॥ अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसिसत्यमसिसत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पंथाअसि देवानां छायामृतस्य नाम तत्सत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधियदस्मिन्वाजिनीव शुभस्पर्धंते दिवः सूर्येण विशोपोष्टणानः पवते कव्यन्पशुंन गोपाइर्यः परिज्मा —४८) [अग्नयेष्टाचत्वारिंशत्] ॥ २० ॥ प्रजननं (३०९) प्रातःसवने (६३) ब्रह्मवादिनो (१३४) गिरस (१७१) आपः (३४७) सोमः (३८९) सहस्रतम्या (२१२) त्रि (११८) जमदग्निः (४८) संवत्सरो (२००) देवस्य (७५) विभू (७२) रायनाया (२६) ग्नये (२३) पृथिव्या (४७) अग्नये (२३) पृथिव्यै (४४) भुवं (९९) ईङ्काराया (१७७) ग्नये (४८) विंशतिः (२६२५) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डेप्रथमःप्रपाठकः ॥ १ ॥

॥ हरिःओम् ॥ साध्यावै देवाः सुवर्गकामाएत५ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततोवैते सुवर्गं लोकमायन् यएवं विद्वा५सः षड्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यंति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्ष५ह्येतानि पृष्ठानि यएवं विद्वा५सः षड्रात्रमासंते साक्षादेवदेवताअभ्यारोहंति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१) पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सरएव प्रतितिष्ठंति बृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वावरथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यंति त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजएवावरुंधते पंचदशोभ

वर्तींद्रियमेवावरुंधते सप्तदशः (२) भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेनं जायंतएकविꣳशो-
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दंधते त्रिणवोभवति विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशोभवति प्रतिष्ठित्यै
सदोहविर्धानिनं एतेनं षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थीहविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्री-
वती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नोयूपोभवति प्रतिष्ठित्यै प्रांचोयांति प्राङिं-
वहि सुवर्गः (३) लोकः सरस्वत्यायांत्येषवै देवयानः पंथास्तमेवान्वारोहंत्याक्रोशंतोयांत्यवर्ति-
मेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छंति यदादशशतं कुर्वंत्यथैकमुत्थानꣳशतायुः पुरुषः शतेंद्रिय
आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठंति यदा शतꣳ सहस्रं कुर्वंत्यथैकमुत्थानꣳ सहस्रसंमितोवा असौ लो-
कोमुमेव लोकमभिजयंतियदा (४) एषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं तद्धितीर्थम्—
११) (पृष्ठानिंसप्तदशःसुवर्गोयदेकादशच) ॥ १ ॥ कुसुरुबिंदुऔद्दालकिरकामयत पशुमा-
न्त्स्यामिति सएतꣳ सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै सयावंतोग्राम्याः पशवस्तानवारुंध यएवं
विद्वान्त्सप्तरात्रेण यजते यावंतएव ग्राम्याः पशवस्तानेवावरुंधे सप्तरात्रोभवति सप्तग्राम्याः प-
शवः सप्तारण्याः सप्त छंदाꣳस्युभयस्यावरुध्यै त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेजः (१) एवावरुंधे पं-
चदशोभवतींद्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्या अथो प्रैव तेनं जायतएकविꣳशोभवति
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवोभवति विजित्यै पंचविꣳशोग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै
महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं पूर्वेष्वहः

सु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (२) विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्च न स्याद्बृहद्रथंतरे पूर्वेष्वहः सूपयंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव नयंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयंति यथा भत्तां दुहेताद्दृगेवतत् — ४२) [तेजःप्रत्यक्षंद्विचत्वारिंशच्च] ॥ २ ॥ बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति सएतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सब्रह्मवर्चस्यभवद्यएवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रोभवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधेष्टरात्रोभवति चतस्रोवै दिशश्चतस्रोवांतरदिशादिग्भ्यएव ब्रह्मवर्चसमवरुंधे (१) त्रिवृदग्निष्टोमोभवति तेज एवावरुंधे पंचदशोभवतींद्रियमेवावरुंधे सप्तदशोभवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेन जायतएकविंशोभवति प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवोभवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशोभवति प्रतिष्ठित्यै पंचविंशोग्निष्टोमोभवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुध्यै विश्वजित्सर्वपृष्ठोतिरात्रोभवति सर्वस्याभिजित्यै — २) [रुंधेऽभिजित्यै] ॥ ३ ॥ प्रजापतिः प्रजाअसृजत ताः सृष्टाः क्षुधन्यायन्त्सएतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै प्रजाभ्योकल्पत यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तर्हि नवरात्रेण यजेतेमेहिवा एतासां लोकाअक्लृप्ता अथैताः क्षुधं निगच्छंतीमानेवाभ्योलोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योनुकल्पते कल्पंते (१) अस्माइमे लोकाऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणांतरिक्षं त्रि-

गत्रेणामुं लोकं यथा गुणेगुणमन्वस्यंत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वंस्यति धृत्या अशिथिलं भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमाभवंतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुरेवेव लोकेषु प्रतितिष्ठंति ज्ञात्रं प्रजानांम् (२) गच्छति नवरात्रोभवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजोंदधाति योज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणाहि वाएतस्यार्द्धताअथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोतयदी- तासुभवंति जीवत्येव— ३३) [कल्पंतेप्रजानांत्रयंस्त्रिꣳशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति सएतं दशहोतारमपश्यत्तमजुहोत्तेन दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणोदशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रꣳ सृजते तेन दशरात्रेण प्रजायते वैराजोवा एषयज्ञोयद्दशरात्रोयएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्योवा एषयज्ञोयद्दशरात्रः (१) यएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैवजायतइंद्रोवै सदृङ् देवताभिरासीत्सन व्यावृतमगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतं दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्यएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिककुद्व (२) एषयज्ञोयद्दशरात्रः ककुत्पंचदशःककुदेकविꣳशः ककुत्त्रयस्त्रिꣳशोयएवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव समानानां भवति यजमानः पंचदशोयजमानएकविꣳशोयजमानस्त्रयस्त्रिꣳशः पुरइतराअभिचर्यमाणोदशरात्रेण यजेत देवपुराएव पर्यूहते तस्य नकुतश्चनो पाव्याधोभवति नैनमभिचरन्त्स्तृणुते देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवाएताः (३) देवपुराअपश्यन्यद्द-

शरात्रस्ताःपर्यौहंत तेषां न कुतंश्चनोपांव्याधोभवत्ततोदेवा अभवन्परासुरायोभ्रातृव्यवान्त्स्या-
त्सदंशरात्रेणं यजेत देवपुराएव पर्यूहते तस्य न कुतंश्चनोपांव्याधोभंवति भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्योभवति स्तोमस्तोमस्योपंस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपंस्तिं कुरुते जामिवै
(४) एतत्कुर्वंति यज्ज्यायांसं स्तोमंमुपेत्यकनीयांसमुपयंति यदग्निष्टोमसामान्यव-
स्तांच्च परास्तांच्च भवंत्यजामित्वाय त्रिवृदंग्निष्टोमोग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेजंएवावंरुंधे पं-
चदशउक्थ्यंऐंद्रीष्विंद्रियमेवावंरुंधे त्रिवृदंग्निष्टोमोवैश्वदेवीषु पुष्टिमेवावंरुंधे सप्तदशोग्निष्टो-
मः प्राजापत्यासुं तीव्रसोमोन्नाद्यस्यावंरुध्याअथो प्रैव तेनं जायते (५) एकविंशउ-
क्थ्यंः सौरीषु प्रतिष्ठित्याअथो रुचंमेवात्मन्धंत्ते सप्तदशोंग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्यंउपहवमेव गं
च्छति त्रिणवावंग्निष्टोमावभितंऐंद्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंशउक्थ्योवैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजि-
त्सर्वंपृष्ठोतिरात्रोभंवति सर्वंस्याभिजित्यै — ३१) [दशरात्रोवाएतावैजांयतएकंत्रिंशच्च]
॥ ५ ॥ ऋतवोवै प्रजाकामाः प्रजां नाविंदंत तेकामयंत प्रजां सृजेमहि प्रजामवंरुंधीमहि प्रजां
विंदेमाहि प्रजावंतः स्यामेति तएतमेकादशरात्रमंपश्यन्तमाहंरं तेनांयजंत ततोवै ते प्रजामंसृजंत
प्रजामवांरुंधत प्रजामंविंदंत प्रजावंतोभवन्त ऋतवोभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रा-
स्तस्मात् (१) आर्तवाउच्यंते यएवं विद्वांसंएकादशरात्रमासंते प्रजामेव सृजंते प्रजामवंरुंधते
प्रजां विंदंते प्रजावंतोभवंति ज्योतिरातिरात्रोभंवति ज्योतिरेव पुरस्तांद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानु-

ख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरंते संवत्सरएव
प्रतितिष्ठंति चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२) गायत्रं ब्रह्मवर्चसं गायत्रियामेव
ब्रह्मवर्चसे प्रतितिष्ठंति चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिंद्रियं त्रिष्टुब्त्रिष्टुभ्येवें-
द्रिये प्रतितिष्ठंत्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यामेव प-
शुषु प्रतितिष्ठंत्येकादशरात्रो भवति पंच वा ऋतवं आर्तवाः पंचर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजा-
मवरुंधतेतिरात्राव भितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै — ४९) [तस्माद्गायत्र्येकान्नपंचाशच्च]
॥ ६ ॥ ऐंद्रवायवाग्रान्गृह्णीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वेक्लृप्तिमनु प्रजाः
कल्पंते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पंते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायाँसं कनीयानतिक्राम-
त्यैंद्रवायवाग्रान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणेन वा एषव्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐंद्रवायवः प्राणेनैवैनँ
समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृह्णीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (१) प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृ-
ध्यंते येषां दीक्षितानां प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परिहरंत आश्विना-
ग्रान्गृह्णीतानुजावरोश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं पर्यैतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावर
स्तावेवैनमग्रं परिणयतः शुक्राग्रान्गृह्णीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोसौ वा आदित्यः शुक्र एषोंतोंत
मनुष्यः (२) श्रियै गत्वा निवर्तंतेंतादेवांतमारभते न ततः पापीयान्भवति मंथ्यग्रान्गृह्णी-
ताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मंथिपात्रं मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छैत्याग्रयणा-

ग्रान्गृह्णीत यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एषइंद्रियेण व्यृध्यते
यस्य पिता पितामहः पुण्यः (३) भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युरंइवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्र-
यणोवाचैवैनमिंद्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचर्यमाणःसर्वेषां
वा एतत्पात्राणामिंद्रियं यदुक्थ्यपात्रꣳ सर्वेणैवैनमिंद्रियेणाति प्रयुंक्तेसरस्वत्यभिनोनेषिवस्यइति पु-
रोरुचं कुर्याद्वाग्वै (४) सरस्वती वाचैवैनमति प्रयुंक्ते मात्वत्क्षेत्राण्यरणानि गन्मेत्याह मृत्योर्वै
क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणान्वा एत-
स्यशुगृच्छति यस्यामयति प्राणाग्रहाः प्राणानेवास्यशुचोमुंचत्युतयदीतासुर्भवति जीवत्येव पू-
र्णान्ग्रहान् (५) गृह्णीयाद्यर्हि पर्जन्योन वर्षेत्प्राणान्वा एतर्हि प्रजानाꣳ शुगृच्छति यर्हि पर्ज-
न्योन वर्षति प्राणाग्रहाः प्राणानेव प्रजानाꣳशुचोमुंचति ताजक्प्रवर्षति— २५) [प्रमीयेतम-
नुष्यःपुण्योवैग्रहान्पंचविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥ गायत्रोवा ऐंद्रवायवोगायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मा-
त्प्रायणीयेहन्नैंद्रवायवोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभोवै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्मा-
द्वितीयेहन्छुक्रोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णाति जागतोवा आग्रयणोजागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृ-
तीयेहन्नाग्रयणोगृह्यते स्वएवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै (१) यज्ञमाप्यच्छंदाꣳस्यामोति यदाग्र-
यणश्वोगृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशंततंएवैनं पुनः प्रयुंक्ते जगन्मुखोवै द्वितीयस्त्रिरात्रोजागतआग्रय-
णोयच्चतुर्थेहन्नाग्रयणोगृह्यतेस्वएवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छंदोनुपर्यावर्तंते राथंतरोवा ऐंद्रवा-

यवोराथंतरं पंचममहस्तस्मात्पंचमेहन् (२) ऐंद्रवायवोगृंह्यते स्वएवैनमायतंने गृह्णाति बार्हतोवै शुक्रोबार्हत ँ षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेहंन्छुक्रोगृंह्यते स्वएवैनमायतंने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छंदाꣳस्याप्नोति यच्छुक्रः श्वोगृह्यते यत्रैव यज्ञमदृंशन्ततंएवैनं पुनः प्रयुंक्ते त्रिष्टुग्मुंखोवै तृतीयंस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः (३) शुक्रोयत्सप्तमेहंन्छुक्रोगृंह्यते स्वएवैनमायतंने गृह्णात्यथो स्वमेव छंदोनुंपर्यावंर्तंते वाग्वा आग्रयणोवागंष्टममहस्तस्मादष्टमेहंन्नाग्रयणोगृंह्यते स्वएवैनमायतंने गृह्णाति प्राणोवाऐंद्रवायवः प्राणोनंवममहस्तस्मान्नवमेहंन्नैंद्रवायवोगृंह्यते स्वएवैनमायतंने गृह्णात्येतत् (४) वै तृतीयं यज्ञमांपद्यच्छंदाꣳस्याप्नोति यदैंद्रवायवः श्वोगृह्यते यत्रैव यज्ञमदृंशन्ततंएवैनं पुनः प्रयुंक्तेथो स्वमेव छंदोनुंपर्यावंर्तंते पथोवा एतेध्यपंथे नयंति येन्येनैंद्रवायवात्प्रतिपद्यंतेंतः खलु वाएष यज्ञस्य यद्दशममहर्दशमेहंन्नैंद्रवायवोगृंह्यते यज्ञस्य (५) एवांतं गत्वा पंथात्पंथामपियंत्यथो यथावहीयसाप्रतिसारं वहंति तादृगेव तच्छंदाꣳस्यन्योन्यस्यं लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव देवाव्यंवाहयंनैंद्रवायवस्य वाएतदायतंनं यच्चंतुर्थमहस्तस्मिंन्नाग्रयणोगृंह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतंनेनवमेहंन्नैंद्रवायवोगृंह्यते शुक्रस्य वा एतदायतंनं यत्पंचमम् (६) अहस्तस्मिंन्नैंद्रवायवोगृंह्यते तस्मादैंद्रवायवस्यायतंने सप्तमेहंन्छुक्रोगृंह्यतआग्रयणस्य वा एतदायतंनं यत्षष्ठमहस्तस्मिंन्छुक्रोगृंह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतंनेष्टमेहंन्नाग्रयणोगृंह्यते छंदाꣳस्येव तद्विवाहयति प्रवस्यंसोविवाहमाप्नोति यएवं वेदाथो देवताभ्यएव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै (७) ददाति — १)

[वाअहश्स्वैष्टुंभएतद्यज्ञस्यपंचममन्यस्माएकंच] ॥ ८ ॥ प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति स-
एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सप्राजायतयः कामयेत प्रजायेयेति सद्वादशरात्रे-
ण यजेत प्रैवजायते ब्रह्मवादिनोवदंत्यग्निष्टोमप्रायणायज्ञाअथ कस्मादतिरात्रः पूर्वःप्रयुज्यतइ-
ति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत् (१) अग्निष्टोमं पूर्वं प्रयुंजी
रन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः पूर्वः प्रयुज्यते चक्षुषी एव यज्ञेधित्वामध्यतः कनीनिके
प्रतिदधति योवै गायत्रीं ज्योतिः पक्षां वेद ज्योतिषाभासासुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ
येंतरेष्टावुक्थ्याः सआत्मैषा वै गायत्री ज्योतिः पक्षाय एवं वेदज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (२)
एति प्रजापतिर्वा एषद्वादशधा विहितोयद्वादशरात्रोयावतिरात्रौ तौ पक्षौ येंतरेष्टावुक्थ्याः सआ
त्मा प्रजापतिर्वा वैष सन्त्सद्धवैसत्रेणं स्पृणोति प्राणावैसत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वाएते प्रजा
नां प्राणैरासते ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छंति किमेते सत्रिणइति प्रियः प्रजानाम् (३) उत्थितो
भवति यएवं वेद —५) [यल्लोकंप्रजानांपंचंच] ॥ ९ ॥ नवाएषोन्यतोवैश्वानरः सुवर्गा-
यं लोकाय प्राभवदूर्ध्वोहवाएषआततआसीत्ते देवाएतं वैश्वानरं पर्यौहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभू-
त्याऋतवोवा एतेनं प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्ध्नोदधितदृध्नोति हवाऋत्विक्षुयएवं विद्वान्द्वादशाहेन
यजते तास्मिन्नैच्छंत सरसमहवसंताय प्रायच्छत् (१) यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्योव्रीहीञ्छरदेमा-
षतिलौ हेमंतशिशिराभ्यां तेनेंद्रं प्रजापतिरयाजयत्ततोवाइंद्रइंद्रोभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञइ-

ति सर्वेतनाग्रेयंजतैपहैवकुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमश्वकुणपं गौर्वाअन्नं येन पात्रेणान्नं बिभ्रति यत्तं न निर्णेनिर्जति ततोधि (२) मल्हं जायत एकएव यजिंतकोहि प्रजापतिराभ्रौद्वादशरात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वा वै पएपहवैजायते यस्तपसोधिजायते चतुर्धा वाएतास्तिस्रस्तिस्रोरात्रयोयद्वादशोपसदोयाः प्रथमायज्ञं ताभिः संभरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरारभते (३) यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनिक्ते याश्चतुर्थीरपि ताभिरात्मानंमंतरतः शुंधते योवाअस्य पशुमत्ति माꣳसꣳसोत्ति यः पुरोडाशं मस्तिष्कꣳ सयः परिवापं पुरीषꣳ सयआज्यं मज्जानꣳ सयः सोमꣳ स्वेदꣳ सोपि हवाअस्य शीर्षण्यांनिष्पदः प्रतिगृह्णाति योद्वादशाहेप्रतिगृह्णाति तस्माद्वादशाहेन (४) न याज्यं पाप्मनोव्यावृत्त्यै— ४) [अर्धच्छदधिरभतेद्वादशाहेनंचत्वारिच] ॥ १० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳ स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहैकान्नविꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न (१) षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याꣳ शताभ्याꣳ स्वाहा सर्वस्मैस्वाहा— २१)

[नैकविंशतिश्च] ॥ ११ ॥ एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्नविंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १) [एकस्मैपंचाशत्] ॥ १२ ॥ द्वाभ्याᳪं स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहाष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २६) [द्वाभ्याᳪं षड्विंशतिः] ॥ १३ ॥ त्रिभ्यः स्वाहा पंचभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्नविंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्नचत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नषष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहानवाशीत्यै स्वाहैकान्नशताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— ४८) [त्रिभ्योऽष्टाचत्वारिंशत्] ॥ १४ ॥ चतुर्भ्यः स्वाहाष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहाषोडशभ्यः स्वाहाविंशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १६ [चतुर्भ्यः षोडश] ॥ १५ ॥ पंचभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पंचदशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा पंचनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— १४) [पंचभ्यश्चतुर्दश] ॥ १६ ॥ दशभ्यः स्वाहा

विꣳशत्यैस्वाहा त्रिꣳशते स्वाहा चत्वारिꣳशते स्वाहा पंचाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—२२) (दशभ्योद्वाविꣳशतिः) ॥ १७ ॥ विꣳशत्यै स्वाहा चत्वारिꣳशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहाशीत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—१२) (विꣳशत्यैद्वादश) ॥ १८ ॥ पंचाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याꣳ शताभ्याꣳ स्वाहा त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पंचभ्यः शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहाष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—३२) [पंचाशतेद्वात्रिꣳशत्] ॥ १९ ॥ शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहायुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहार्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहान्ताय स्वाहा परार्धाय स्वाहोषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहोदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —३८) (शतायाष्टात्रिꣳशत्) ॥ २० ॥

साध्याः (२११) कुसुरुबिन्दो (१४२) बृहस्पतिः (१००) प्रजापतिः (१३३) प्रजापति (२८१) ऋतवं (१४९) ऐन्द्रवायवाग्रान् (२७५) गायत्रः (३५१) प्रजापति (१५५) नैं (२०४) कस्मा (७१) एकस्मै (५०) द्वाभ्यां (२६) त्रिभ्य (४८) श्चतुर्भ्यः (१६) पञ्चभ्यो (१४) दशभ्यो (२२) विꣳशत्यै (१२) पञ्चाशते (३२) शताय (३८) विꣳशतिः (२३३०) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेद्वितीयःप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ प्रजवं वा एतेन यंति यद्दशममहः पापावहीयं वा एतेन भवंति यद्दशम-
महर्योवै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणु ँ हंति योभ्रेषन्येति सहीयते सयोवै दशमेहन्न-
विवाक्यउपहन्यते सहीयते तस्मै यउपहताय व्याहतमेवान्वारभ्य समश्नुतेथ योव्याहसः (१)
हीयते तस्माद्दशमेहन्नविवाक्यउपहतायनव्युच्यमथो खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लो
कमायन्यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्यृद्धं त-
द्भ्रातृव्यस्य सयोवै दशमेहन्नविवाक्यउपहन्यते सएवातिरेचयति ते ये बाह्यादशीकवः (२) स्यु
स्तेविब्रूयुर्यदि तत्रन विंदेयुरंतः सदसाद्व्युच्यंयदि तत्र न विंदेयुर्गृहपतिना व्युच्यंतव्युच्यमिवाथवा
एतत्सर्पराज्ञियां ऋग्भिः स्तुवंतीयं वै सर्पतोराज्ञीयद्वा अस्यांकिंचार्चंति यदानूचुस्तेनय ँ सर्परा-
ज्ञी तेयदेव किंच वाचानूचुर्यदितोध्यर्चितारः (३) तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा-
स्तुवते नवाइमामश्वरथोनाश्वंतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनोवाइमा ँ सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः
परिभवितुमथ ब्रह्मवदंति परिमितावाऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजू ँ ष्यथैतस्यैवां
तोनास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणतआचक्षीत सः (४) प्रतिगरः —१) [सद्दशीकवोऽर्चितारः सएः
कंच] ॥ १ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाह्नर्त्विजां यजमानोवृङ्क्त इति तेजइंद्रि
यमिति किंद्वितीयेनेति प्राणानन्नाद्यमिति किंतृतीयेनेति त्रीनिमान्लोकानिति किंचतुर्थेनेति चतु
ष्पदः पशूनिति किंपंचमेनेति पंचाक्षरांपङ्क्तिमितिकिँ षष्ठेनेति षडृतूनिति किँ सप्तमेनेति सप्तप-

दा॒ꣳ शक्व॑री॒मिति॑ (१) किम॒ष्टमे॒नेत्य॒ष्टाक्ष॑रां गाय॒त्रीमिति॒ किन्न॑व॒मेनेति॑ त्रि॒वृत॒ꣳ स्तोम॒मिति॒ किं द॑श॒मेनेति॒ दशा॑क्षरां वि॒राज॒मिति॒ किमे॑काद॒शेनेत्येका॑दशाक्षरां त्रि॒ष्टुभ॒मिति॒ किं द्वा॑द॒शेनेति॒ द्वाद॑शाक्षरां॒ जग॑ती॒मित्ये॒तावद्वा अ॑स्ति॒ याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदे॑षां वृङ्क्ते — ४१) [शक्व॑री॒मित्येक॑चत्वारि॒ꣳशच्च] ॥ २ ॥ ए॒षवा आ॒प्तो द्वा॑दशा॒हो यत्त्र॑योदशरा॒त्रः स॑मा॒नꣳ ह्ये॑तदह॒र्यत्प्रा॑य॒णीय॑श्चो॒द॒य॒नीय॑श्च॒ त्र्य॑तिरा॒त्रो भ॑वति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒माप्त्यै॑ प्रा॒णो वै प्र॑थ॒मो॑तिरा॒त्रो॑ व्या॒नो द्वि॒तीयो॑पा॒नस्तृ॒तीय॑ः प्राणापानोदा॒नेष्वे॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑तिष्ठन्ति॒ सर्व॒मायु॑र्यन्ति॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳस॒स्त्रयो॑दशरा॒त्र॒मास॑ते॒ तदा॑हु॒र्वाग्वा ए॒षा वित॑ता (१) यद्द्वा॑दशा॒हस्तां वि॒च्छिन्द्यु॒र्यन्म॒ध्ये॑तिरा॒त्रं कु॒र्युरु॑प॒दासु॑का गृ॒हप॑ते॒र्वाक्स्या॑दु॒परि॑ष्टाच्छन्दो॒मानां॑ महाव्र॒तं कु॑र्वन्ति॒ संत॑तामे॒व वाच॒मव॑ रुन्ध॒तेनु॑पदासुका गृ॒हप॑ते॒र्वाग्भ॑वति॒ प॒शवो॒ वै छ॑न्दो॒मा अन्नं॑ महाव्र॒तं यदु॒परि॑ष्टाच्छन्दो॒मानां॑ महाव्र॒तं कु॒र्वन्ति॑ प॒शुषु॑ चै॒वान्नाद्ये॑ च॒ प्रति॑तिष्ठन्ति — ४३) [वित॑ता॒ त्रिच॑त्वारि॒ꣳशच्च] ॥ ३ ॥ आ॒दि॒त्या अ॑कामयन्तो॒भयो॑र्लो॒कयो॑र्ऋध्नु॒यामेति॒ त ए॒तं च॑तुर्दशरा॒त्रम॑पश्य॒न्तमाह॑र॒न्तेना॑यजन्त॒ ततो॒ वै त उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रार्ध्नुव॒न्नस्मिꣳश्चा॒मुष्मि॑ꣳश्च॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳस॑श्चतुर्दशरा॒त्रमास॑त उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयो॑र्ऋध्नुव॒न्त्यस्मिꣳश्चा॒मुष्मि॑ꣳश्च॒ चतु॑र्दशरा॒त्रो भ॑वति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्तार॒ण्या उ॒भयी॑षा॒मव॑रुध्यै॒ यत्प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॑ (१) भव॑न्त्य॒मुमे॒व तैर्लो॒कम॒भिज॑यन्ति॒ यत्प्र॑ती॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्ती॒ममे॒व तैर्लो॒कम॒भिज॑यन्ति॒ त्रय॒स्त्रिꣳशौ॒ म॑ध्य॒तः स्तोमौ॑ भवतः॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्त्यधिरा॒जौ भ॑वतोधिरा॒जा ए॒व स॑माना॒नां भ॑वन्त्य-

तिरात्रावभितोभवतः परिगृहीत्यै — ३४) [पृष्ठानिचतुस्त्रिंशच्च] ॥ ४ ॥ प्रजापतिः सुवर्गं
लोकमैत्तं देवाअन्वायन्तानादित्याश्च पशवश्चान्वायन्ते देवाअब्रुवन्यान्पशूनुपाजीविष्मतइमे न्वागम
न्निति तेभ्यएतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्तआदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्लोके
पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्याअमुष्मिन्लोकआर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन् (१) लोके पशवोयएवं विद्वांसं
श्चतुर्दशरात्रमासंतउभयोरेव लोकयोर्ऋध्नुवंत्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च पृष्ठैरेवामुष्मिन्लोकऋध्नुवंति त्र्य
हाभ्यामस्मिन्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वावज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोका-
नभ्यारोहंति यदन्यतः पृष्ठानिस्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवंति सविवधत्वाय (२) ओजोवै
वीर्यं पृष्ठान्योजएव वीर्यं मध्यतोदधतेबृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो
अनयोरेवप्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनीस्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यंति परांचोवा एते सुवर्गं
लोकमभ्यारोहंति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्यङ्त्र्यहोभवति प्रत्यवरूढ्याअथो प्रतिष्ठित्यै
(३) उभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठंति चतुर्दशैतास्तासां यादश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवा-
न्नाद्यमवरुंधते याश्चतस्रश्चतस्रोदिशोदिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्यतिरात्रावभितोभवतः परिगृहीत्यै — ३१)
[अस्मिन्त्सविवधत्वायप्रतिष्ठित्याएकत्रिंशच्च] ॥ ५ ॥ इंद्रोवै सदृङ्देवताभिरासीत्सन-
व्यावृतमगच्छत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतंपंचदशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सो-
न्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्यएवं विद्वांसः पंचदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्ये-

ण गच्छंति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षम (१) गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यसत्रं वाएतद्यदछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेनसत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठंति पंचदशरात्रोभवति पंचदशोवज्रोवज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरंत्यतिरात्रावभितोभवत इंद्रियस्य (१) परिगृहीत्यै —१) (अंतरिक्षमिंद्रियस्यैकंच) ॥६॥ इंद्रोवै शिथिलइवाप्रतिष्ठित आसीत्सोसुरेभ्योबिभेत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतं पंचदशरात्रं वज्रं प्रायच्छत्तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुतापाप्मानं निरदहत पंचदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त यएवं विद्वांसः पंचदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं गच्छंत्यग्निष्टुता पाप्मानंनिः (१) दहंते पंचदशरात्रेणौजोबलमिंद्रियं वीर्यमात्मन्दधतएताएव पशव्याः पंचदशवा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सरआप्यते संवत्सरं पशवोनुप्रजायंते तस्मात्पशव्याएताएव सुवर्ग्याः पंचदशवा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गोलोकस्तस्मात्सुवर्ग्याज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहोभवतीयं वावज्योतिरंतरिक्षम् (२) गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहंति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवंति सविवधत्वायौजोवै वीर्यं पृष्ठान्योजएव वीर्यं मध्यतोदधते बृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुती ताभ्यामेवसुवर्गं लोकम् (२) यंतिपरांचोवाएते सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति येपराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्य-

त्र्यहोभवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठंति पंचदशैतास्तासां या-
दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते याः पंच पंचदिशो दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्यति-
रात्रावभितो भवतइंद्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै (४) पशूनां परिगृहीत्यै—२) [निरंतरिक्षं लोकं-
प्रजायैद्वेचं] ॥ ७ ॥ प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति सएत१ सप्तदशरात्रमपश्य तमाहरत्ते-
नायजत ततोवै सोन्नादोभवद्यएवं विद्वाꣳसः सप्तदशरात्रमासतेन्नादाएव भवंति पंचाहोभवति
पंच वा ऋतवः संवत्सरऋतुष्वेव संवत्सरेप्रतितिष्ठंत्यथो पंचाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधते
संत्रंवाएतत् (१) यदछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरो-
जोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमाओजस्येव वीर्येपशुषु प्रतितिष्ठंति सप्तदशरात्रोभवति सप्तदशः
प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या अतिरात्रावभितोभवतोन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै— ३७) [एतत्सप्तत्रिंश-
शच्च] ॥ ८ ॥ साविराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा अकामयंतोभय१ संवृंजीमहि
ब्रह्मचान्नं चेति तएताविꣳशति१ रात्रीरपश्यन्ततोवै तउभय१ समवृंजत ब्रह्मचान्नं च ब्रह्मव-
र्चसिनोन्नादाअभवन्यएवं विद्वाꣳसएताआसतउभयमेव संवृंजते ब्रह्म चान्नं च (१) ब्रह्मवर्च-
सिनोन्नादाभवंति द्वेवाएते विराजौ तयोरेव नाना प्रतितिष्ठंति विꣳशोवै पुरुषोदशहस्त्या अंगुल-
योदशपद्या यावानेव पुरुषस्तमाप्त्वोत्तिष्ठंति, ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहाभवंतीयंवावज्योतिरंतरिक्षंगौ-
रसावायुरिमानेवलोकानभ्यारोहंत्यभिपूर्वं त्र्यहाभवंत्यभिपूर्वमेव सुवर्गं (२) लोकमभ्यारोहंति

यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज-
एव वीर्यं मध्यतोदधते बृहद्रथंतराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रतितिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनीस्रुतीताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकम्
(३) अभ्यारोहन्ति येपराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ् त्र्यहोभवति प्रत्यवरूढ्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठन्त्यतिगत्रावभितो भवतोब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै
—२३) [चसुवर्गंलोकंत्रयोविꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ असावादित्योस्मिन्लोकआसीत्तं
देवाः पृष्ठैः परिगृह्य सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे लोके प्रत्य
स्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्सवा असावादित्योमुष्मिन्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो
यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तेर्लोकं यजमानायन्ति परैरवस्तात्परिगृह्णन्तिदिवाकीर्त्येन (१)
सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिगृह्णन्ति पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परैःपरस्तान्न स्युः
पराञ्चः सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्यदवस्तान्नस्युः प्रजानिर्दहेयुरभितोदिवाकीर्त्यं परः सामानोभवं
ति सुवर्गएवैनांल्लोकउभयतः परिगृह्णन्ति यजमानावै दिवाकीर्त्यꣳ संवत्सरः परः सामानोभि
तोदिवाकीर्त्यं परः सामानोभवन्ति संवत्सरएवोभयतः (२) प्रतितिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे-
परः सामानोभितोदिवाकीर्त्यं परः सामानोभवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वे भूयिष्ठाग्रहागृह्यन्ते भूयि
ष्ठꣳशस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतोग्रन्थिं ग्रथ्नन्त्यविस्रꣳसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्रा

णानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवंत्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहंति यदिमं लोकं न (३) प्रत्यवरोहेयुरुद्वामाद्येयुर्यजमानाः प्रवामीयेरन्यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवंतीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहंत्यथो अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठंत्यनुन्मादायेंद्रोवा अप्रतिष्ठितआसीत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमेकविꣳशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सप्रत्यतिष्ठद्ये बंहुयाजिनोप्रतिष्ठिताः (४) स्युस्तएकविꣳशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पंचर्तवस्त्रयइमे लोकाअसावादित्यएकविꣳशएतावंतोवै देवलोकास्तेष्वेवयथापूर्वं प्रतितिष्ठंत्यसावादित्योनव्यरोचत सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमेकविꣳशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोरोचत यएवं विद्वाꣳसएकविꣳशतिरात्रमासते (५) रोचंतएवैकविꣳशतिरात्रोभवति रुग्वाएकविꣳशोरुचमेव गच्छंत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठाह्येकविꣳशोतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै —२१) [दीवाकीर्त्येनैवोभयतोनाप्रतिष्ठिताआसंतएकविꣳशतिश्च] ।॥१०॥ अर्वाङ्यज्ञः संक्रामत्वमुष्मादधिमामभि । ऋषीणां यः पुरोहितः । निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कंधं तस्मिन्हीयतां योस्मान्द्वेष्टि । शरीरं यज्ञशमलं कुसीदंतस्मिन्त्सीदतु योस्मान्द्वेष्टि । यज्ञंयज्ञस्य यत्तेजस्तेन संक्राम मामभि । ब्राह्मणानृत्विजोदेवान्यज्ञस्य तपसा ते सवाहमाहुवे । इष्टेन पक्कमुप (१) ते हुवे सवाहम् । संते वृंजे सुकृतꣳसंप्रजां पशून् । प्रैषान्त्सामिधेनीराघारावाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमाशृणामि ते । प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिषआवृंजे सुवः । अग्निनेंद्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः । या-

ज्यानुवाक्याभ्यामुपंते हुवे सवाहं यज्ञमार्ददेनवषट्कृतम् । स्तुतꣳशस्त्रं प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः (२) आवृंजे सुवः । पत्नीसंयाजानुपंते हुवे सवाहꣳ समिष्टयजुरार्ददेनवं । पशून्त्सुतं पुरोडाशान्त्सवनान्योतयज्ञम् । देवान्त्सेन्द्रानुपंते हुवेसवाहमग्निर्मुखान्त्सोमवनोयेचविश्वें — ३२) [उपाशिषोद्वात्रिꣳशच्च] ॥ ११ ॥ भूतं भव्यं भविष्यद्वषट्त्स्वाहा नमऋक्साम यजुर्वषट्त्स्वाहा नमोगायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्त्स्वाहा नमः पृथिव्यंतरिक्षं द्यौर्वषट्त्स्वाहा नमोग्निर्वायुः सूर्योवषट्त्स्वाहा नमः प्राणोव्यानोपानोवषट्त्स्वाहा नमोन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्त्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रोवषट्त्स्वाहा नमोभूर्भुवः (१) सुवर्वषट्त्स्वाहा नमः — ४) [भुवश्चत्वारिच] ॥ १२ ॥ आमेगृहाभवंत्वाप्रजामआमायज्ञोविशतु वीर्यावान् । आपोदेवीर्यज्ञियामाविशंतु सहस्रस्य माभूमामा प्रहासीत् । आमे ग्रहोभवत्वापुरोरुक्स्तुतशस्त्रे माविशताꣳ समीची । आदित्यारुद्रावसवोमे सदस्याः सहस्रस्य माभूमामा प्रहासीत् । आमाग्निष्टोमोविशतु (१) उक्थ्यश्चातिरात्रोमाविशत्वापि शर्वरः । तिरोअह्नियामासुहुताआविशंतु सहस्रस्य माभूमामा प्रहासीत् — १८) [विशत्वष्टादशच) ॥ १३ ॥ अग्निना तपोन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणींद्रेण देवान्वातेन प्राणान्त्सूर्येण द्यां चंद्रमसा नक्षत्राणि यमेन पितृन्राज्ञा मनुष्यान्फलेन देयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान् पशून्छयेनेनपतत्रिणोवृष्णाश्वानृषभेण गावस्तेनाजाव्रृष्णिनावींव्रीहिणान्नानि यवेनोषधीर्न्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुंबरेणोर्जं गायत्रिया छंदाꣳसि त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणे

नं (१) वाचंम्—१) [ब्राह्मणे नैकँच) ॥१४॥ स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतं मनसे स्वाहा स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहा दित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा पूष्णे स्वाहापूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरंधिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रेपुरुरूपाय स्वाहा (१) विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—१०) (स्वाहादशच) ॥ १५ ॥ दद्भ्यः स्वाहा हनूभ्यां स्वाहोष्ठाभ्यां स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकाभ्यां स्वाहाक्षीभ्यां स्वाहा कर्णाभ्यां स्वाहा पारइक्षवोवार्येभ्यः स्वपक्ष्मभ्यः स्वाहा वाररइक्षवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्यां स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कंधेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्टीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्यां स्वाहा (१) अंसाभ्यां स्वाहा दोषभ्यां स्वाहा बाहुभ्यां स्वाहा जंघाभ्यां स्वाहा श्रोणीभ्यां स्वाहोरुभ्यां स्वाहा ष्ठीवद्भ्यां स्वाहा जंघाभ्यां स्वाहा भसदे स्वाहा शिखंडेभ्यः स्वाहा वालधानाय स्वाहांडाभ्यां स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा मांसाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा (२) अंगेभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वा-

हा —६) [स्वाहास्वाहापट्चं] ॥ १६ ॥ अंज्येताय स्वाहाँजिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा शितिककुदे स्वाहा शितिरंध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा शित्यंसाय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहांजये स्वाहा ललामाय स्वाहा सितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसंदृशाय स्वाहा रूपाय स्वाहा (१) सर्वस्मै स्वाहा —२) [स्वाहाद्वेचं] ॥ १७ ॥ कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहा पिशंगाय स्वाहा सारंगाय स्वाहारुणाय स्वाहा गौराय स्वाहा बभ्रवे स्वाहा नकुलाय स्वाहा रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा श्यावाय स्वाहा श्यामाय स्वाहा पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहानुरूपाय स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —४६) [कृष्णाय षट्चत्वारिंशत्] ॥ १८ ॥ ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा कांडेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —२४) [ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः] ॥ १९ ॥ वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा स्कंधेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा

शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सꣳशिष्टाय स्वाहोच्छि-
ष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा सꣳरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा— ४६) [वनस्पतिभ्यःषट्चत्वारिꣳशत्] ॥ २० ॥ प्रजवं (२०१) ब्रह्मवादि-
नं (९१) एष (८३) आदित्याः (८४) प्रजापति (१८१) रिन्द्र (१०१) इन्द्रः (२०२)
प्रजापतिः (८७) सा (१७३) सा (२७१) वर्वाङ् (१३२) भूत (५४) मा (६८) ग्निना
(५१) स्वाहा (६५) दद्भ्यो (१०६) श्येताय (५२) कृष्णायौ (४६) षधीभ्यो (२४) वनस्प-
तिभ्यो (४६) विꣳशतिः (२११८) ॥ २० ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेतृतीयप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ओम् ॥ बृहस्पतिरकामयत श्रन्मे देवादधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति सएतं चतुर्विꣳश
तिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै तस्मै श्रद्देवाअदधतागच्छत्पुरोधां यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳ
शतिरात्रमासते श्रदेभ्योमनुष्यादधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहाभवतीयं वाव ज्यो-
तिरन्तरिक्षंगौरसावायुः (१) इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहाभवत्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोक
मभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमंयच्छन्दोमाभवन्ति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुन्धते पशूञ्छन्दोमै
रोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमाओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यायन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२) यन्त्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ता-
भ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विꣳशतिरात्रोभवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुव-

गोलोकः संवत्सरएव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंत्यथो चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधतेतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै — ४५) [आपुरिवपंचचत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ यथावै मनुष्याएवं देवाअग्रआसन्तेकामयंतावर्तिपाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदं गच्छेमेति तएतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजंत ततोवै तेवर्तिपाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन्यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासतेवर्तिमेवपाप्मानमपहत्यश्रियं गच्छंति श्रीर्हि मनुष्यस्य (१) दैवीसꣳसज्ज्योतिरतिरात्रोभवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः संवत्सरस्तं मासाअर्धमासाऋतवः प्रविश्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन्यएवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यसीꣳ सꣳसदं गच्छंति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाअवस्ताद्भवंति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाःपरस्तात्त्रयस्त्रिꣳशैरेवोभयतोवर्ति पाप्मानमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदं मध्यतः (२) गच्छंति पृष्ठानि हि दैवीसꣳसज्जामिवाएतत्कुर्वंति यत्त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाअन्वंचोमध्ये निरुक्तोभवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवंत्यूर्ध्वाश्छंदोमाउभाभ्याꣳ रूपाभ्याꣳ सुवर्गं लोकं यंत्यसत्रं वाएतद्यदछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव पृष्ठैरवरुंधते पशूञ्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (३) छंदोमाओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रतितिष्ठंति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाअवस्ताद्भवंति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरोवै त्रयस्त्रिꣳशाआत्मा पृष्ठान्यात्मनएव तद्यजमानाः शर्मनह्यंतेनार्त्यैबृहद्रथंतराभ्यां यंतीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव

प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायंनीस्रुती ताभ्यामेव (४) सुवर्गं लोकं यंति परांचोवाएते-
सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति येपराचीनानि पृष्ठान्युपयंति प्रत्यङ्षडहोभवति प्रत्यवरुढ्याअथो-
प्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋध्वोत्तिष्ठंति त्रिवृतोधित्रिवृतमुप यंति स्तोमानाꣳ संपत्यै प्रभवाय
ज्योतिरग्निष्टोमोभवत्ययं वाव सक्षयोस्मादेव तेन क्षयान्नयंति चतुर्विꣳशातिरात्रोभवति
चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः (५) संवत्सरः सुवर्गोलोकः संवत्सरएव सुवर्गे लोके
प्रतितिष्ठंत्यथो चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवरुंधते
तिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यै — २४) [मनुष्यंस्यमध्यतःपशवएवसंवत्स-
रश्चतुर्विꣳशतिश्च] ॥ २ ॥ ऋक्षावाइयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्रजा-
येयेति सैतास्त्रिꣳशतꣳ रात्रीरपश्यत्ततोवाइयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः प-
शुकामास्युस्तएताआसीरन्प्रैवजायंते प्रजया पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्म-
न्धित्वान्नाद्यमवारुंधौषधीः (१) वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत साजेमानं महिमानमगच्छद्य-
एवं विद्वाꣳसएताआसते विराजमेवात्मंधित्वान्नाद्यमवरुंधे ते वर्धंते प्रजया पशुभिर्जेमानं महि-
मानं गच्छंति ज्योतिरतिरात्रोभवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः
षड्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते संवत्सरएव (२) प्रतितिष्ठंति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रय-
स्त्रिꣳशमुपयंति यज्ञस्य संतत्याअथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिꣳशः प्रजापतिमेवारंभंते प्रतिष्ठित्यै

त्रिणवोभंवति विजित्याएकविꣳशोभंवति प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन्दंधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति
पाप्मानमेव तेननिर्दहतेथो तेजोवैत्रिवृत्तेजएवात्मंदंधते पंचदशइंद्रस्तोमोभंवतींद्रियमेवाव (३)
रुंधते सप्तदशोभंवत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेन जायंतएकविꣳशोभंवति प्रतिष्ठित्याअथो रु-
चमेवात्मन्दंधते चतुर्विꣳशोभंवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गोलोकः संवत्सर-
एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंत्यथो एषवै विषूवान् विषूवंतोभवंति यएवं विद्वाꣳसएताआसते चतु-
र्विꣳशात्पृष्ठान्युपयंति संवत्सरएव प्रतिष्ठाय (४) देवताअभ्यारोहंति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रयस्त्रिꣳशमुप-
यंति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवतादेवतास्वेव प्रतितिष्ठंति त्रिणवोभंवतीमे वै लोकास्त्रिणवएष्वेव लोकेषु
प्रतितिष्ठंति द्वावेकविꣳशौभंवतः प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनोभवंति तस्मा-
द्बहवः प्रजासु वृषाणोयदेते स्तोमाव्यतिषक्ताभवंति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता
(५) व्यतिषज्यंते प्रजया पशुभिर्यएवं विद्वाꣳसएताआसते कॢप्ता वाएते सुवर्गं लोकं यंत्युच्चा-
वचान् हि स्तोमानुपयंति यदेतऊर्ध्वाः कॢप्ताः स्तोमाभवंति कॢप्ताएव सुवर्गं लोकं यंत्युभयोरि-
भ्योलोकयोः कल्पते, त्रिꣳशदेतास्त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधतेतिरात्राव-
भितोभवतोन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै—४१) [ओषधीरेवावप्रतिष्ठायव्यतिषक्ताकान्नपंचाशच्च] ॥ ३॥
प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैन्तं देवायेनयेन छंदसानुप्रायुंजत तेन नाप्नुवन्त एताद्वात्रिꣳशतꣳ रा-
त्रीरपश्यन्द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छंदसा प्रजापतिमाप्त्वाभ्यारुह्य सुवर्गं

लोकमायन् यएवं विद्वाꣳसएता आसते द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वे-
नैव छंदसा प्रजापतिमाप्त्वा श्रियं गच्छंति (१) श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳ-
शदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवंति सर्वे वाचो वदितारो भवंति सर्वे हि श्रियं गच्छंति ज्योति-
र्गौरायुरिति त्र्यहा भवंतीयं वाव ज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहंत्यभि पूर्वं त्र्यहा
भवंत्यभि पूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति बृहद्रथंतराभ्यां यंति (२) इयं वाव रथंतरमसौ
बृहदाभ्यामेव यंत्यथो अनयोरेव प्रतितिष्ठंत्येते वै यज्ञस्यांजसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यंति परांचो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहंति ये परांचस्त्र्यहाननुपयंति प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरृध्वोत्तिष्ठंति द्वात्रिꣳशदेतास्तासां यास्त्रिꣳशत्त्रिꣳशदक्षरा
(३) विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्याꣳ रूपाभ्याꣳ सुवर्गं लोकं
यंत्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै — २२) [गच्छंति यंति त्रिꣳशदक्षरा द्वाविꣳशतिश्च] ॥ ४ ॥
देवा वै देवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिꣳशदहश्च यएवं विद्वाꣳसस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते साक्षादेव देवता-
अभ्यारोहंति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति
यदि नावविध्यति सदृङ्यएवं विद्वाꣳसस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते विपाप्मना भ्रातृव्येणावर्ततेऽहर्भाजो
वा एता देवा अग्र आहरन् (१) अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्नुवन्यएवं विद्वाꣳसस्त्रय
स्त्रिꣳशदहमासते सर्वएव प्रबाहुगृध्नुवंति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवंति पंचाहा भवंति पंच वा ऋतवः

संवत्सरक्रतुनैव संवत्सरे प्रतितिष्ठंत्यथो पंचांक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुंधते त्रीण्यांश्वि-
नानि भवंति त्रयंइमे लोकाएषु (२) एव लोकेषु प्रतितिष्ठंत्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येंद्रियाणि
तान्येवावरुंधते विश्वजिद्भवत्यन्नाद्यस्यावरुध्यै सर्वंपृष्ठोभवति सर्वंस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो
यत्पुरस्ताद्द्वादशाह मुपेयुरनांमा वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्टाद्द्वादशाहमुपयंत्यामामेव वा-
चमुपयंति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वंदामोवांतरं (३) वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजाअसृजत यद्द-
शरात्रोभवंति प्रजाएव तद्यजंमानाः सृजंतएता२ हवाउदंकः शौल्बायनः सत्रस्यर्धिमुवाच यद्द
शरात्रोयद्दशरात्रोभवंति सत्रस्यर्ध्याअथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमक्रियते तस्यै वैपाशांतिः
द्व्यनीकावाएतारात्रयोयजंमानाविश्वजित्महातिंरात्रेण पूर्वाः षोडंशसह (४) अतिरात्रेणोत्तराः
षोडंश यएवं विद्वा२ंसस्त्रयस्त्रि२ंशदहमासतएषां द्व्यनीका प्रजा जायते तिरात्रावभितो
भवतः परिगृहीत्यै — १७) [अहरन्नेष्ववांतर२ंसहसप्तदंशच] ५॥ आदित्याअंकामा
यंत सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्तएत२ंषड्त्रि२ंशद्रात्र-
मंपश्यन्तमाहंरन्तेनायजंत ततोवै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्त्सुवर्गं लोकमायन्यएवं विद्वा२ंसः षड्त्रि२ं
शद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्रजानंति सुवर्गं लोकं यंति ज्योतिरतिरात्रः (१) भवति ज्योति
रेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्यं लोकस्यानुख्यात्यै षडहाभवंति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंति चत्वारो
भवंति चतस्रोदिशोदिक्ष्वेव प्रतितिष्ठंत्यसंत्रं वा एतद्यदंछंदोमं यच्छंदोमाभवंति तेन सत्रं देवताएव

पृष्ठैरवरुंधते पशून्छंदोमैरोजोवै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छंदोमा ओजस्येव (२) वीर्यं पशुषु प्रतिति-
ष्ठंति षट्त्रिꣳशद्रात्रोभवति षट्त्रिꣳशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवोबृहत्यैव पशूनवरुंधते बृहतीछंद-
साꣳस्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं यएवं विद्वाꣳसः षट्त्रिꣳशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यंत्य-
तिरात्रावभितोभवतः सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै —३६) [अतिरात्रएवषट्त्रिꣳशाच]
॥ ६ ॥ वसिष्ठोहतपुत्रोकामयत विंदेय प्रजामभिसौदासान्भवेयमिति सएतमेकस्मान्नपं-
चाशमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततोवै सोविंदत प्रजामभिसौदासानभवद्यएवं विद्वाꣳसएक-
स्मान्न पंचाशमासते विंदंते प्रजामभिभ्रातृव्यान्भवंति त्रयस्त्रिवृतोग्निष्टोमाभवंति वज्रस्यै-
व मुखꣳसꣳश्यंति दश पंचदशाभवंति पंचदशोवज्रः (१) वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरंति
षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्रएव वीर्यं दधाति द्वादश सप्तदशाभवंत्यन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव
तैर्जायंते पृष्ठ्यः षडहोभवति षड्वाऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहंत्यृतुभिः संवत्सरं ते
संवत्सरएव प्रतितिष्ठंति द्वादशैकविꣳशाभवंति प्रतिष्ठित्याअथो रुचमेवात्मन् (२) दधते
बहवःषोडशिनोभवंति विजित्यै षडाश्विनानि भवंति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंत्यूनातिरि-
क्तावा एतारात्रयऊनास्तद्यदेकस्यै न पंचाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिꣳशतऊनाच्च खलु वा-
अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्तएताआसीरन्प्रैव जायंते प्र-
जया (३) पशुभिर्वैराजोवाएषयज्ञोयदेकस्मान्नपंचाशोयएवं विद्वाꣳसएकस्मान्नपंचाशमासते वि-

राजमेव गच्छंत्यन्नादा भंवंत्यतिरात्रावभितो भवतोन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै — २२) [वज्रंआत्मन्प्र-
जयाद्वाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ संवत्सराय दीक्षिष्यमाणाएकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा वै संवत्सरस्य पत्नी
यदेकाष्टकैतस्यां वाएषएतांरात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षंतआर्तं वाएते संवत्सरस्या
भिदीक्षंते यएकाष्टकायां दीक्षंतेंनामानाट्टनूभवतोव्यस्तं वाएते संवत्सरस्याभिदीक्षंते यएकाष्टकायां
दीक्षंतेंनामानाट्टनूभवतः फल्गुनी पूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वाएतत् (१) संवत्सरस्य यत्फल्गुनी
पूर्णमासोमुखतएव संवत्सरमारभ्य दीक्षंते तस्यैकैवनिर्यायत्साम्मेघ्ये विषूवान्त्संपद्यते चित्रापूर्ण
मासेदीक्षेरन्मुखंवाएतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासोमुखतएव संवत्सरमारभ्य दीक्षंते तस्यन
काचन निर्याभवति चतुरहेपुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः संपद्यते तेनैकाष्टकां
न छंबट्कुर्वंति तेषां (२) पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते पूर्वपक्षं मासाअभिसंपद्यंते ते पूर्वपक्षउत्तिष्ठंति
तानुत्तिष्ठतआपेधयोवनस्पतयोनूत्तिष्ठंति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमेयजमानाइति
तदनुसर्वे राध्नुवंति — ३४) [एतत्तेषांचतुस्त्रिंशच्च] ॥ ८ ॥ सुवर्गं वाएते लोकं यंति ये सत्रमुप
यंत्यभींधतएव दीक्षाभिरात्मानं श्रपयंतउपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमावद्यंति द्वाभ्यां त्वचं द्वाभ्याममृद्वा-
भ्यां मांसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सु-
वर्गं लोकं यंति शिखामनुप्रवपंतऋध्याअथो रघीयांसः सुवर्गं लोकमयामेति (१) [सुवर्गं
पंचाशत्] ॥ ९ ॥ ब्रह्मवादिनोवदंत्यतिरात्रः परमोयज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुपयंती

त्येतद्वाअग्निष्टोमं प्रथममुपयंत्यथोक्थ्यमथषोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानाल-भ्यपरिगृह्य सोममेवैतत्पिबंतआसते ज्योतिष्टोमं प्रथममुपयंति ज्योतिष्टोमोवै स्तोमानां मुखं मु-खतएव स्तोमान्प्रयुंजते ते (१) सꣳस्तुताविराजमभिसंपद्यंते द्वेचर्चावतिरिच्येते एकयागौ-रतिरिक्तएकया युरूनः सुवर्गोवै लोकोज्योतिरूर्ग्विराड्सुवर्गमेव तेन लोकं यंति रथंतरं दिवा भवति रथंतरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केनतदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्म-ध्यतोदधति विधृत्यै तेनाजामि—४१) [तएकान्नपंचाशच्च) ॥ १० ॥ ज्योतिष्टोमं प्र-थममुपयंत्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रतितिष्ठंति गोष्टोमं द्वितीयमुपयंत्यंतरिक्षएव तेन प्रति तिष्ठंत्या-युष्टोमं तृतीयमुपयंत्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रतितिष्ठंतीयं वावज्योतिरंतरिक्षं गौरसावायुर्यदे-तान्स्तोमानुपयंत्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठंतोयंति ते सꣳस्तुताविराजं (१) अभि-संपद्यंते द्वे चर्चावतिरिच्येते एकया गौरतिरिक्तएकयायुरूनः सुवर्गोवै लोकोज्योतिरूर्ग्विराडू-र्जमेवावरुंधते तेन क्षुधार्तिमार्छंत्यक्षोधुकाभवंति क्षुत्संबाधाइव हि सत्रिणोग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्यामध्येनभ्यंतत्तदेतत्परियद्देवचक्रं यदेतेन (२) षडहेन यंति देवचक्रमेव समारोहंत्यरि-ष्ट्यै ते स्वस्तिसमश्नुवते षडहेन यंति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठंत्युभयतोज्योतिषा यंत्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठंतोयंति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि संपद्यंते द्वादशोवै पुरु-षोद्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्माच शिरश्च चत्वार्यंगानि स्तनौ द्वादशौ (३) तत्पुरुष

मनुपर्यावर्त्तते त्रयः षडहा भवंति तान्यष्टादशाहानि संपद्यंते नवान्यानि नवान्यानि नव वै
पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननुपर्यावर्तंते चत्वारः षडहा भवंति तानि चतुर्विंशतिरहानि संपद्यंते चतु-
र्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनुपर्यावर्तते प्रतिष्ठितः संवत्सरइति खलु वा आहुर्वर्षीयां-
म्प्रतिष्ठायाइत्येतावद्वै (४) संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासोमासिमास्येव प्रतितिष्ठंतोयंति—८)
[विराजमेतेनद्वादशौवाअष्टौच) ॥ ११ ॥ मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः
शल्मलिर्वृध्यापर्णोब्रह्मणा प्लक्षोमेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुंबरऊर्जा गायत्रीछंदोभिस्त्रिवृत्स्तोमै रवंतीः
स्थावंतीस्त्वावंतु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे व-
सोमम —३६) [मेषःषट्त्रिंशत्) ॥ १२ ॥ कूप्याभ्यः स्वाहाकुल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः
स्वाहावट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा ह्रद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशं-
तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहावर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहापृष्वाभ्यः
स्वाहा स्यंदमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैंधवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः-
भ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा —४०) (कूप्याभ्यश्चत्वारिꣳशत्) ॥ १३ ॥ अद्भ्यः स्वाहा वहं
तीभ्यः स्वाहा परिवहंतीभ्यः स्वाहा समंतंवहंतीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहंतीभ्यः स्वाहा शीभं वहंती-
भ्यः स्वाहोग्रं वहंतीभ्यः स्वाहा भीमं वहंतीभ्यः स्वाहांभोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा —२१) (अद्भ्यएकान्नत्रिꣳशत्) ॥ १४ ॥ योअर्वंतं जिघांसति त-

मभ्यमीति वरुणः। परोमर्तः परश्वा। अहं च त्वं चवृत्रहन्त्संबभूव सनिभ्यआ। अरातीवाचिदद्रिवो-
नुनौ शूरमꣳसतेभद्राइंद्रस्य रातयः । अभिक्रत्वेंद्र भूरधज्मन्नतेविव्यङ्महिमानꣳरजाꣳसि । स्वेना-
हिवृत्रꣳशवसा जघंथन शत्रुरंतं विविदत् (१) युधातें—२) [विविदद्वेच] ॥१५॥ नमोराज्ञे नमोव
रुणाय नमोश्वाय नमः प्रजापतये नमोधिपतयेधिपतिरस्यधिपातिं माकुर्वधिपतिरहं प्रजानां भूयासं
मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहा लब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा — २१) [नमएकान्नत्रिꣳशत्]
॥ १६ ॥ मयोभूर्वातोअभिवातूस्राऊर्जस्वतीरोषधीरारिशंतां । पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबंत्ववसा यं
पद्वतेरुद्रमृड। याः सरूपाविरूपाएकरूपायासामग्निरिष्टयानामानि वेद । याअंगिरसस्तपसे हच-
कुस्ताभ्यः पर्जन्यमहिशर्मं यच्छ। यादेवेषु तनुवमैरयंत यासाꣳ सोमोविश्वारूपाणि वेद । ताअ-
स्मभ्यं पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिंद्र (१) गोष्ठे रिरीहि । प्रजापतिर्मह्यमेतारराणोवि
श्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः । शिवाः सतीरुपनोगोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सꣳसदेम । इह धृतिः
स्वाहेह विधृतिः स्वाहेहरंतिः स्वाहेहरमंतिः स्वाहा मही मूषु सुत्रामाणं — ३८) [इंद्रा-
ष्टात्रिꣳशच] ॥ १७ ॥ किꣳस्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳस्विदासीद्बृहद्वयः । किꣳस्विदासी-
त्पिशंगिला किꣳस्विदासीत्पिलिप्पिला । द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वआसीद्बृहद्वयः । रात्रिरासीत्पिशं
गिलाविरासीत्पिलिप्पिला। कः स्विदेकाकी चरति कउं स्विज्जायते पुनः। किꣳस्विद्धिमस्य भेषजं
किꣳस्विदावपनं महत् । सूर्यएकाकी चरति (१) चंद्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य

भेषजं भूमिरावपनं महत् । पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम । वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्यायज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिं । सोममाहुर्वृष्णोअश्वस्य रेतोब्रह्मैव वाचः परमं व्योम— ४६) [चरतिपट्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १८ ॥ अंबे अंबाल्यंबिके नमानयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । सुभगे कांपीलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णवाथां । आहमजानि गर्भधमात्वमजासि गर्भधं । तौसहचतुरः पदः संप्रसारयावहै । वृषावाꣳ रेतोधारेतोदधातूत्सक्थ्योर्गृदंधेह्यंजिमुदं जिमन्वज । यःस्त्रीणां जीवभोजनोयआसां (१) बिलधावनः । प्रियःस्त्रीणामपीच्यः । यआसांकृष्णे लक्ष्मणि सर्दिगृर्दिपरावधीत् । अंबे अंबाल्यंबिके न मायभाति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव । अथास्यामध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव । अंबे अंबाल्यंबिके नमायभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । यद्धरिणीयवमत्तिन (२) पुष्टं पशुमन्यते । शूद्रायदर्यजारानपोषायधनायति । अंबे अंबाल्यंबिके नमायभतिकश्चन । ससस्त्यश्वकः । इयंयकाशकुंतिकाहलमिति सर्पति । आहतंगभेपसोनिजल्गुलीतिधाणिका । अंबे अंबाल्यंबिके न मायभति कश्चन । ससस्त्यश्वकः । माता च ते पिता च तेग्रंवृक्षस्य रोहतः (३) । प्रसुलामीति ते पितागभेमुष्टिमतꣳसयत् । दधिक्राव्णोअकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूꣳषि तारिषत् । आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन । महेरणाय चक्ष-

से। योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः। उशतीरिव मातरः। तस्माअरंगमामवोयस्य क्षयाय
जिन्वथ (४)। आपोजनयथाचनः— ४) [आसांनरोहतोजिन्वथचत्वारिच]॥ १९ ॥ भूर्भु-
वः सुवर्वसंवस्त्वांजंतु गायत्रेण छंदसा रुद्रास्त्वांजंतु त्रैष्टुभेन छंदसादित्यास्त्वांजतु जागतेन छं-
दसा यद्वातोअपोअगमदिंद्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतश्स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमावर्तयासिनः।
लाजी ३ न्छाची ३ न्यशोममाम् ३। यव्यायै गव्यायाएतदेवाअन्नमत्तैतदन्नमद्धिप्रजापते। युजंति
ब्रध्नं (१) अरुषं चरंतंपरितस्थुषः। रोचंते रोचनादिवि। युंजंत्यस्य काम्या हरी विपक्षसा-
रथे। शोणाधृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्न केतवे पेशोमर्याअपेशसे। समुषद्भिरजायथाः— २५)
[ब्रध्नंपंचविश्शतिश्च] ॥ २० ॥ प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहापानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा
यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा— २८)
[प्राणायाष्टाविंश्शतिः] ॥ २१ ॥ सिताय स्वाहासिताय स्वाहाभिहिताय स्वाहानभिहि-
ताय स्वाहा युक्ताय स्वाहायुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय
स्वाहावंचते स्वाहा परिवंचते स्वाहा संवंचते स्वाहानुवंचते स्वाहोद्वंचते स्वाहायते स्वाहा
धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा—३)] सितायाष्टात्रिंश्शत्] ॥ २२ ॥ बृहस्पति
(१४५) यथ (२७४) क्षाः (२११) प्रजापति (१७२) देवं (२१७) आदित्या (१३६)

वसिष्ठः (१७२) संवत्सराय (१३४) सुवर्गं (५०) ब्रह्मवादिनो (९९) ज्योतिष्टोमं (२०८) मेषः (३६) कूप्याभ्यो (४०) ध्रो (२९) यो (५२) नमो (२९) मयोभूः (८८) किमं (९६) वे (२०४) भूः (७५) प्राणाय (२८) सिताय (३८) द्वाविꣳशतिः (२६२१) ॥ २२ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डेचतुर्थप्रपाठकः ॥ ४ ॥

हरिःओम् ॥ गावोवाएतत्सत्रमासताशृंगाःसतीः शृंगाणि नोजायंताइति कामेन तासां दश मासानिषण्णाआसन्नथ शृंगाण्यजायंत ताउदतिष्ठंनरात्स्मेत्यथ यासां नाजायंत ताः संवत्सरमाप्त्वो दतिष्ठन्नरात्स्मेति यासां चाजायंत यासां च नताउभयीरुदतिष्ठन्नरात्स्मेति गोसत्रं वै (१) संवत्स रोयएवं विद्वाꣳसः संवत्सरमुपयंत्यृध्नुवंत्येव तस्मात्तूपरावार्षिकौ मासौ पत्वी चरति सत्राभिजि-तꣳ ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किंच गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्रप्लवंते ये संवत्सरमुपयंति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यंति न वै सतनउदेति संवत्सरः (२) वै समुद्रस्तस्यै तत्पारं यदतिरात्रौ यएवं विद्वाꣳसः संवत्सरमुपयंत्यनार्ताएवोदृचं गच्छंतीयं वै पूर्वोतिरात्रोसावुत्तरोमनः पूर्वोवागुत्तरः प्राणः पूर्वोपानउत्तरः प्ररोधनं पूर्वउदयनमुत्तरोज्यो-तिष्टोमोवैश्वानरोतिरात्रोभवति ज्योतिरिव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विꣳशः प्रायणीयोभवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः (३) संवत्सरः प्रयंतएव संवत्सरे प्रतितिष्ठंति तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावंतीः संवत्सरस्य रात्रयउभे एव संवत्सरस्य रूपे आ-

मुवंति ते सꣳस्थित्या अरिष्ट्या उत्तरैरहोभिश्चरंति षडहा भवंति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव सं-
वत्सरे प्रतितिष्ठंति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः (४)
दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छंदाꣳस्येव तद्विमोकं यंत्यथो उभय-
तोज्योतिषैव षडहेन सुवर्गं लोकं यंति ब्रह्मवादिनो वदंत्यासते केन यंतीति देवयानेन
पथेति ब्रूयाच्छंदाꣳसि वै देवयानः पंथा गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जग-
ती यदेते स्तोमा भवंति देवयानेनैव (५) तत्पथा यंति समानꣳ साम भवति देवलोको वै सा-
म देवलोकादेव नयंत्यन्या अन्या ऋचो भवंति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देव-
लोकमभ्यारोहंतो यंत्यभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्ग
स्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमासि पृष्ठान्युपयंति मासि
मास्यतिग्राह्या गृह्यंते मासिमास्येव वीर्यं (६) दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्टान्मासां पृष्ठान्युपयंति
तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णंति—१३) [वै संवत्सरोऽर्धमासा मध्यत एव वीर्यं त्रयोदश च] ॥१॥
गावो वा एतत्सत्रमासताशृंगाः सतीः शृंगाणि सिषासंतीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृंगा
ण्यजायंत ता अब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठामाव तं काममरुत्समहि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा अब्रु
वन्नर्धा वा यावतीर्वा सामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरꣳ संपाद्योत्तिष्ठामेति तासां (१) द्वादशे
मासि शृंगाणि प्रावर्तंत श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्नुवन्याश्च शृं-

गाण्यसंन्वन्याश्वोजेमवारुंधतभ्रोति दशसुमासूत्तिष्ठंन्भवोति द्वादशसु यएवं वेद पदेन खलु वाएते यंति विंदति खलु वै पदेन यन्तद्वाएतदृद्धमयंनंतस्मात् (२) एतन्नोसनि —२) [तासांतस्माद्वेच]
॥ २ ॥ प्रथमे मासि पृष्ठान्युपयंति मध्यमउपयंत्युत्तमउपयंति तदाहुर्यावै त्रिरेकस्याह्नउपसीदंति द ह्नवै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेथ कुतः साधोक्ष्यते यां द्वादशकृत्वउपसीदंतीति संवत्सरश्संपाद्यो त्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयुस्तद्यजमानायज्ञं पशूनवरुंधते समुद्रंवै (१) एतेनवारमपारं प्रप्लवंते य संवत्सरमुपयंति यद्बृहद्रथंतरे अन्वर्जेयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जेयुस्तादृक्तदनुत्सर्ग बृहद्रथंतरा भ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छंति सर्वेभ्योवै कामेभ्यः संधिर्दुहेतद्यजमानाः सर्वान्कामानवरुंधते —४)
(वैचतुस्त्रिंशच्च) ॥ ३ ॥ समान्य ऋचोभवंति मनुष्यलोकोवाऋचोमनुष्यलोकादेव नयंत्यन्य दन्यत्साम भवति देवलोकोवै साम देवलोकादेवान्यमन्यं मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहंतोयंति जगतीमग्र-उपयंति जगतीं वै छंदांसि प्रत्यवरोहंत्याग्रयणं ग्रहावृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंश स्तोमास्तस्मा-ज्ज्यायांसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणोगृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमानाअवरुं-धतआदित्यः (१) गृह्यतइयं वाअदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठंत्यन्योन्योगृह्येते मिथुनत्वाय प्रजात्याअवांतरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजाअसृजत यद्दशरात्रोभवति प्रजाएव तद्यजमानाः सृजंतएतांस्ह वाउद्दंकः शौल्बायनः सत्रस्यर्धिमुवाच यद्दशरात्रोयद्दशरात्रोभवति सत्रस्यर्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोमक्रियते तस्यैव (२) एषाशांतिः— २) [आदित्यएवद्वेच]

॥ ४ ॥ यदि सोमौ सꣳसुतौ स्यातां महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचंपूर्वो देवताः पूर्वश्छंदाꣳसि वृङ्क्ते वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिंद्रं वृङ्क्तेथो खल्वाहुः सवनमुखे सवनमुखे कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिंद्रं वृङ्क्ते संवेशायोपवेशायगायत्रियास्त्रिष्टुभोजगंत्याअनुष्टुभः पङ्क्तया अभिभूत्यै स्वाहा छंदाꣳसि वै संवेशउपवेशश्छंदोभिरेवैषां (१) छंदाꣳसिवृङ्क्ते सजनीयꣳशस्यंविहव्यꣳशस्यमगस्त्यस्य कयाशुभीयꣳशस्यमेतावद्वाअस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृङ्क्ते यदि प्रातःसवने कलशोदीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु स्तुवीरन्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुंतच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यते तद्विष्णुः शिपिविष्टोतिरिक्तएवातिरिक्तं दधात्यथोअतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव (२) रुंधते यदि मध्यंदिने दीर्येत वषट्कारनिधनꣳ सामकुर्युर्वषट्कारोवै यज्ञस्यप्रतिष्ठा प्रतिष्ठामेवैनंद्गमयंति यदि तृतीयसवनएतदेव— १९) [एषामेवैकान्नविꣳशतिश्च) ॥ ५ ॥

षडहैर्मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति षडहैर्हि मासान्त्संपश्यंत्यर्धमासैर्मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंत्यर्धमासैर्हिमासान्त्संपश्यंत्यमावास्यया मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंत्यमावास्यया हि मासान्त्संपश्यंति पौर्णमास्या मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति पौर्णमास्या हि मासान्त्संपश्यंति योवै पूर्णआसिंचति परासिंचति यः पूर्णादुदचंति (१) प्राणमस्मिन्त्सदधाति यत्पौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणंति यदहर्नोत्सृजेयुर्यथादृतिरुपनद्धोविपतत्येवꣳ संवत्सरोविपतेदार्तिमार्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिणउत्

(२) अनंति नार्तिमार्छंति पूर्णमासमेव देवानां सुतोयत्पौर्णमास्यामासान्त्संपाद्याहरुत्सृजंति देवाना-
मेव तद्यज्ञेन यज्ञं प्रत्यवरोहंति विवाएतद्यज्ञं छिंदंति यत्षडहसंततं संतमथाहरुत्सृजंति प्राजाप-
त्यं पशुमालभंते प्रजापतिः सर्वादेवतादेवताभिरेव यज्ञं संतन्वंति यंति वाएते सवनाद्येहः (३)
उत्सृजंति तुरीयं खलु वाएतत्सवनं यत्सान्नाय्यं यत्सान्नाय्यं भवति तेनैव सवनान्नयंति समुपहूय
भक्षयंत्येनत्सोमपीथाद्येनर्हि यथायतनं वाएतेषां सवनभाजोदेवतागच्छंति येहरुत्सृजंत्यनुसवनं
पुरोडाशान्निर्वपंति यथायतनादेव सवनभाजोदेवता अवरुंधतेष्टाकपालान्प्रातःसवनएकादशकपा-
लान्माध्यंदिने सवने द्वादशकपालांस्तृतीयसवने छंदांस्येवास्वा (४) अवरुंधते वैश्वदेवं चरुं
तृतीयसवने निर्वपंति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनं तेनैव तृतीयसवनान्नयंति— १५) [उदचत्युदहरा-
स्वापंचदशच] ॥ ६ ॥ उत्सृज्यां ३ नोत्सृज्या ३ मितिमीमांसंते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्य-
मेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहतइति ते त्वावनोत्सृज्येइत्या-
हुर्ये अवांतरं यज्ञं भेजाते इति याप्रथमा व्यष्टका तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेषवै मासोविशरइति ना-
दिष्टं (१) उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्येषडहस्य संपद्येत षडहैर्मासान्त्सं-
पाद्य यत्संप्तममहस्तस्मिन्नुत्सृजेयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरैंद्रं दधींद्रायमरु-
त्वंते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वैवसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपंति देवतामिव तद्भागिनीं कुर्वंति (२) सवनमष्टाभिरुपयंति यदैंद्रं दधि

भवतींद्रमेव तद्भागधेयान्नच्यावयंतींद्रस्य वै मरुत्वंतोमाध्यंदिन२ सवनं यदिंद्राय मरुत्वते पुरोडा-
शमेकादशकपालं निर्वपंति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वंति सवनमेकादशभिरुपयंति विश्वेषां वै दे-
वानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपंति देवताएव तद्भागिनीः कुर्वंति सवनं-
द्वादशभिः (२) उपयंति प्राजापत्यं पशुमालभंते यज्ञोवै प्रजापतिर्यज्ञस्यानंनुसर्गायाभिवर्तइतः
षण्मासोब्रह्मसामं भवति ब्रह्म वा अभिवर्तोब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयंतोयंति प्रतिकूल-
मिवहीतः सुवर्गोल्लोकइंद्रक्रतुं नआभर पितापुत्रेभ्योयथा । शिक्षानोअस्मिन्पुरुहूत यामनि जी-
वाज्योतिरशीमहीति (४) अमुतआयता२ षण्मासोब्रह्मसामं भवत्ययं वै लोकोज्योतिः प्रजा-
ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यंतोभिवदंतआयंति— २०) [आदिष्टंकुर्वंतिद्वादशाभिरितिविश्श-
तिश्च] ॥ ७ ॥ देवानां वाअंतं जग्मुषामिंद्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावारुंधत तत्क्रोश-
स्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यांते स्तुवंति यज्ञस्यैवांतं गत्वेंद्रियं वीर्यमवरुंधते सत्रस्यर्ध्याहव-
नीयस्यांते स्तुवंत्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपयंति प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेंतः स्तुवंति प्रेमाणमे-
वास्यगच्छंति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः (१) स्तुवंत्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवांतंगत्वा श्लोकभा-
जोभवंति नवभिरध्वर्युरुद्गायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वाऐंद्रियोभवंति-
प्राणेष्वेवेंद्रियं दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोंगानि प्रत्यंचति शिरएव
न पंचदश२ रथंतरं भवतींद्रियमेवावरुंधते सप्तदशं (२) बृहदन्नाद्यस्यावरुध्याअथो प्रैव तेन जा

यंतएकविꣳशं भद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्नयउपगायंति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजाअसृ
जत सोकामयतासामहꣳ राज्यं परीयामितितासाꣳ राजनेनैव राज्यं पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं य-
द्राजनं भवंति प्रजानामेवतद्यजमानाराज्यं परियंति पंचविꣳशं भवतिप्रजापतेः (३) आप्त्यै पंच
भिस्तिष्ठंतः स्तुवंति देवलोकमेवाभिजयंति पंचभिरासीनामनुष्यलोकमेवाभिजयंति दश संपद्यंते-
दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुंधते पंचधाविनिषद्य स्तुवंति पंचदिशोदिक्ष्वेव प्रतितिष्ठं
त्येकैकया स्तुतया समायंति दिग्भ्यएवान्नाद्यꣳ संभरंति ताभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्यएवान्नाद्यं (४)
संभृत्यतेजआत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यंगान्यवत्यथो यथा सुपर्णउत्पतिष्यञ्छिरउत्तमं-
कुरुतएवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमाभवंत्यासंदीमुद्गातारोहति साम्राज्यमेव गच्छंति प्लेंखꣳ होता
नाकस्यैव पृष्ठꣳ रोहंति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं गच्छंत्येतावंतोवै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं
प्रति (५) तिष्ठंत्यथो आक्रमणमेवतत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै —११)
[सदसःसप्तदशंप्रजापतेरन्नाद्यंप्रत्येकादशच] ॥ ८ ॥ अर्क्येण वसहस्रशः प्रजापतिः प्रजाअसृजत
ताभ्यइलां देनरांलूतामवारुंधयदर्क्यंभवतिप्रजाएव तद्यजमानाः सृजंतइलांदं भवति प्रजाभ्य एव सृ-
ष्टाभ्यइरां लूतामवरुंधते तस्माद्याꣳ समाꣳ सत्रꣳ समृद्धं क्षोधुकास्ताꣳ समां प्रजाइषꣳ ह्यासामूर्जं
माददतेयाꣳ समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ताꣳ समां प्रजाः (१) नह्यासामिषमूर्जमाददतउत्क्रोदंकुर्वतेयथाबं
धान्मुमुचानाउत्क्रोदंकुर्वत एवमेव तद्यजमानादेवबंधान्मुमुचानाउत्क्रोदं कुर्वतइषमूर्जमात्मन्दधाना

वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेंद्रिय आयुष्येवेंद्रिये प्रतितिष्ठंत्याजिंधावंत्यनभिजितस्या-
भिजित्यै दुंदुभीन्त्समाघ्नंति परमावाएषा वाग्यादुंदुभौ परमामेव (२) वाचमवरुंधते भूमिदुंदुभि
माघ्नंति यैवेमां वाक्प्रविष्टातामेवावरुंधतेथो इमामेव जयंतिसर्वावाचोवदंति सर्वासां वाचामवरुध्या
आर्द्रेचर्मन्व्यायच्छेते इंद्रियस्यावरुध्याआन्यः क्रोशंति प्रान्यः शंसति यआक्रोशंति पुनात्येवैना-
न्त्सयः प्रशंसंति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च(३) वाएते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरवरुंधते यद्भूतेच्छदा
सामानि भवंत्युभयस्यावरुध्यै यंति वाएते मिथुनाद्ये संवत्सरमुपयंत्यंतर्वेदिमिथुनौ संभवतस्तेनैव-
मिथुनान्नयंति—३०) [प्रजाएवचत्रिंशच्च] ॥९॥ चर्मावभिंदंति पाप्मानमेवैषामवभिंदंति मार्प
रात्सीर्मातिव्यात्सीरित्याह संपत्यै वैषां पाप्मानमवभिंदंत्युदकुंभानधिनिधाय दास्योमार्जालीयं
परिनृत्यंति पदोनिघ्नतीरिदं मधुं गायंत्योमधुवै देवानां परममन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमव
रुंधते पदोनिघ्नंति महीयामेवैषुदधति—४९) [चर्मैकान्नपंचाशत्] ॥ १० ॥ पृथिव्यै
स्वाहांतरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा संप्लोष्यते स्वाहा संप्लवमानाय स्वाहा संप्लुताय स्वाहा
मेघायिष्यते स्वाहा मेघायतेस्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा नीहाराय स्वाहा
निहाकायै स्वाहा प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते स्वाहोग्रंस्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते
स्वाहा वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते (१) स्वाहानुवर्षते स्वाहा

शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा परिप्रुष्णते स्वाहोद्ग्रहीष्यते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहा तप्स्यते स्वाहा तपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहर्ग्भ्यः स्वाहा यजुर्भ्यः स्वाहा सामभ्यः स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा वेदेभ्यः स्वाहा गाथाभ्यः स्वाहा नाराशꣳसीभ्यः स्वाहा रैभीभ्यः स्वाहा (२) सर्वस्मै स्वाहा— २) [संवर्षतिस्वाहाद्वेच] ॥ ११ ॥ दत्वते स्वाहा दन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहा प्राणाय स्वाहा मुखवते स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहा नासिकाय स्वाहाक्षण्वते स्वाहानक्षिकाय स्वाहा कर्णिने स्वाहा कर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहा शीर्षकाय स्वाहा पद्वते स्वाहापादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाप्राणते स्वाहा वदते स्वाहावदते स्वाहा पश्यते स्वाहापश्यते स्वाहा शृण्वते स्वाहाशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा (१) अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहारेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहाप्रजननाय स्वाहा लोमवते स्वाहालोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहात्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहाचर्मकाय स्वाहा लोहिनवते स्वाहालोहिताय स्वाहा माꣳसन्वते स्वाहामाꣳसकाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहास्नावकाय स्वाहास्थन्वते स्वाहानस्थिकाय स्वाहामज्जन्वते स्वाहामज्जकाय स्वाहाङ्गिने स्वाहानङ्गाय स्वाहात्मने स्वाहानात्मने स्वाहा (२) सर्वस्मै स्वाहा—२) [स्वाहास्वाहाद्वेच] ॥१२॥ कस्त्वायुनक्ति सत्वायुनक्तु विष्णुस्त्वायुनक्त्वस्य यज्ञस्यर्ध्यै मह्यꣳ संनत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै

त्वा रय्यै त्वा राधसे त्वा घोषाय त्वा पोषायत्वा राद्धोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा — ३८) [कोष्टात्रिꣳशत्] ॥ १३ ॥ अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथंतराय वासंतायाष्टाकपालइंद्राय त्रैष्टुभाय पंचदशाय बार्हताय ग्रैष्मायैकादशकपालोविश्वेभ्योदेवेभ्योजागतेभ्यः सप्तदशेभ्योवैरूपेभ्योवार्षिकेभ्योद्वादशकपालोमित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्याꣳ शारदाभ्यां पयस्यां बृहस्पतये पाङ्क्तायत्रिणवाय शाक्कराय हैमंतिकाय चरुः सवित्रआतिच्छंदसाय त्रयस्त्रिꣳशाय रैवताय शैशिराय द्वादशकपालोदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोनुमत्यै चरुः कायएककपालः— ४७) [अग्नयेसप्तचत्वारिꣳशत्] ॥ १४ ॥ योवाअग्नावग्निः प्रह्रियते यश्चसोमोराजा तयोरेषआतिथ्यं यदग्नीषोमीयोथैषरुद्रोयश्चीयते यत्संचितेग्नावेतानि हवीꣳषि न निर्वपेदेषएव रुद्रोशांतउपोत्थाय प्रजां पशून्यजमानस्याभिमन्येत यत्संचितेग्नावेतानि हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्यरुद्रोशांतः (१) उपोत्थायप्रजांपशूनभिमन्यते दशहवीꣳषि भवंति नव वै पुरुषेप्राणानाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथोदशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठत्यृतुभिर्वा एषछंदोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चेतव्यइत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छंदोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेनं (२) अभिजित्याइत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपति दिशामभिजित्याएतयावाइंद्रंदेवाअयाजयन्तस्मादिंद्रसवएतया मनुंमनुष्यास्तस्मान्मनुसवोयथेंद्रोदेवानां यथा मनुर्मनुष्या-

णामेवं भवति यएवं विद्वानेतयेष्टया यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्याभवंति सर्वासां दिशा-
मभिजित्यै— ४१) [सुपुवाणेनैकंचत्वारिंशच्च] ॥ १५ ॥ यः प्राणतोनिमिषतोमहि त्वैकइ-
द्राजाजगतोबभूव । यईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम । उपयामगृहीतोसि
प्रजापतये त्वा जुष्टंगृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
प्रजापतये स्वाहा— ३८) [योऽष्टात्रिंशत्] ॥ १६ ॥ यआत्मदाबलदायस्य विश्वउपासते
प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मैदेवाय हविषा विधेम । उपयामगृहीतो-
सि प्रजापतये त्वा जुष्टंगृह्णामि तस्यतेपृथिवी महिमौषधयोवनस्पतयोरूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै
त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा— ३९) [यएकान्नचत्वारिंशत्] ॥ १७ ॥ आ-
ब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामास्मिन्राष्ट्रे राजन्यइषव्यः शूरोमहारथोजायतां दोग्ध्री धे-
नुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषाजिष्णूरथेष्ठाः सभेयोयुवास्य यजमानस्य वीरोजायतां निकामे
निकामे नः पर्जन्योवर्षतु फलिन्योनओषधयः पच्यंतां योगक्षेमोनः कल्पतां —४१) [एकंच
त्वारिंशत्] ॥ १८ ॥ आक्रान्वाजीपृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्वाज्यंतरिक्षं वायुं यु-
जमकृत वाज्यर्वाद्यां वाज्याक्रस्तसूर्यं युजमकृतवाज्यर्वाग्निस्तेवाजिन् युङ्ङनुत्वारभे स्वस्ति मासं-
पारयवायुस्ते वाजिन् युङ्ङनुत्वारभे स्वस्ति मासं (१) पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङनुत्वारभेस्व-
स्ति मासं पारयप्राणधृगसि प्राणं मेदृंहव्यानधृगसि व्यानं मेदृंहापानधृगस्यपानं मेदृंह चक्षु-

रसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि श्रोत्रं मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयिधेहि —४३) (संत्रिचत्वारिꣳश-
च) ॥ १९ ॥ जज्ञिबीजं वर्ष्टापर्जन्यः पक्तासस्यꣳ सुपिप्पलाओषधयः स्वधिचरणेयꣳ सूपसद्
नोग्निः स्वध्यक्षमंतरिक्षꣳ सुपावः पवमानः सूपस्थानाद्यौः शिवमसौ तपन् यथा पूर्वमहोरात्रे पंचद
शिनोर्धमासास्त्रिꣳशिनोमासाः कॢप्ताऋतवः शांतः संवत्सरः —३१) [जइयेकंत्रिꣳशत्] ॥२०॥
आग्नेयोष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोष्टाकपालः पौष्णश्चरू रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपा-
लोमृगाखरे यदि नागच्छेदग्नयेꣳहोमुचेष्टाकपालः सौर्यं पयोवायव्यआज्यंभागः —२४) [आग्नेय
श्चतुर्विꣳशतिः] ॥ २१ ॥ अग्नयेꣳहोमुचेष्टाकपालइंद्रायाꣳहोमुचएकादशकपालोमित्रावरुणाभ्या
मागोमुग्भ्यां पयस्यावायोसावित्रआगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धानामरुद्भ्यएनोमुग्भ्यः स
प्तकपालोविश्वेभ्योदेवभ्यएनोमुग्भ्योद्वादशकपालोनुमत्यै चरुरग्नये वैश्वानरायद्वादशकपालोद्यावा-
पृथिवीभ्यामꣳहोमुग्भ्यां द्विकपालः —३०) [अग्नयेत्रिꣳशत्] ॥ २२ ॥ अग्नये समनमत्पृ-
थिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्यासमनमदेवं मह्यं भद्राः संनतयः संनमंतु वायवे समनमदंतरिक्षाय
समनमद्यथा वायुरंतरिक्षेण सूर्याय समनमद्दिवे समनमद्यथा सूर्योदिवा चंद्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः
समनमद्यथा चंद्रमानक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्भ्यः समनमद्यथा (१) वरुणोद्भिः साम्ने समनमदृचे-
समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे समनम
था राजा विशारथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा रथोश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्य

र्था प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवं मह्यं (२) भद्राः संनतयः संनमंतु —४) [यथामह्यंचत्वारिंच] ॥ २३ ॥ ये ते पंथानः सवितः पूर्व्यासोरेणवोविततांअंतरिक्षे । तेभिर्नोअद्यपथिभिः सुगेभीरक्षांचनोअधि च देव ब्रूहि । नमोग्नयें पृथिविक्षितें लोकस्पृतें लोकमस्मै यजमानाय देहि नमों वायवेंतरिक्षक्षितें लोकस्पृतें लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः सूर्याय दिविक्षितें लोकस्पृतें लोकमस्मै यजमानाय देहि —४४) [येचतुश्चत्वारिंशत्) ॥ २४ ॥ योवाअश्वस्य मेध्यस्य शिरोवेदशीर्षण्वान्मेध्योभवत्युषा वाअश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चंद्रमाः श्रोत्रं दिशः पादांअवांतरदिशाः पर्शवोहोरात्रेनिमेषोर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवोंगानि संवत्सरआत्मा रश्मयः केशानक्षत्राणि रूपं तारकाअस्थानि नभोमांसान्योषधयोलोमानि वनस्पतयोवालांअग्निर्मुखं वैश्वानरोव्यात्तं (१) समुद्रउदरमंतरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आंडो ग्रावा शेपः सोमोरेतोयज्जंजभ्यते तद्विद्योतते यद्विधूनुते तत्स्तनयति यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य महिमापुरस्ताज्जायते रात्रिरेनं महिमापश्चादनुजायतएतौ वै महिमानावश्वमभितः संबभूवतुर्हयोदेवानवहत् (२) अर्वासुरान्वाजीगंधर्वानश्वोमनुष्यान्त्समुद्रोवाअश्वस्य योनिः समुद्रः— १२) [व्यात्तमवहद्वादशच] ॥ २५ ॥ गावो (३१३) गावः (१०२) प्रथमे (८४) समान्यों (१०२) यदि (११९) षड्हे (२१५) रुत्सृज्यं ३ (२२०) देवानां (२६१) मर्क्यण (१८०) चर्मं (४९) पृथिव्यै (१०२) दत्वते

(१०२) कौं (३८) अग्ने (४७) यो (१४१) यो (३८) य (३९) आ (४१) आ (९३) ज (३१) इयांग्नेयौं (२४) अग्ने (३०) अग्ने (१०४) ये (४४) यः (११२) पर्चांविंशतिः (३६३१)॥ २५॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकांडेपंचमःप्रपाठकः ॥५॥

प्रजननं (२६२५) साध्याः (२३३०) प्रजवं (२११८) बृहस्पति (२६२१) गावः (३६३३) पश्वं (१३३२५) ॥ ५ ॥ इतितैत्तिरीयसंहितायांसप्तमकाण्डःसमाप्तः ॥ ७ ॥

इषे (१६५८३) वायव्यं (१९२६५) प्रजापति (१०६२२) युञ्जानः (१४१०५) सावित्राणि (१९४०४) प्राचीनवंशं (१६९९२) प्रजननं (१३३२५) सप्त (११०२९६) ॥ ७ ॥

॥ इतितैत्तिरीयसंहितासमाप्ता ॥

ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಬಳಸಿ

Handle with care

ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಖ್ಯೆ..........

A-238